

Evaluatie Wet vergoeding affectieschade

In opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum

Uitgevoerd door

Vrije Universiteit Amsterdam & Universiteit Utrecht

Onderzoekers

Kiliaan van Wees
Rianka Rijnhout
Arno Akkermans
Anneloes Kuiper
Nieke Elbers
Lydia Dalhuisen
August Van

November 2024

© 2024 De auteurs.

Deze Open Access uitgave is vrij beschikbaar op internet. Deze publicatie is uitgegeven onder Creative Commons licentie 'Naamsvermelding-Niet Commercieel 4.0 Internationaal'(CC BY-CC).

Voorwoord

Voor u ligt het onderzoeksrapport *Evaluatie Wet vergoeding affectieschade*. Aanleiding voor dit onderzoek is de toezegging aan de Tweede Kamer om de Wet vergoeding affectieschade vijf jaar na de inwerkingtreding (1 januari 2019) te evalueren. Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum heeft daartoe de Vrije Universiteit Amsterdam en de Universiteit Utrecht opdracht gegeven te onderzoeken hoe de wet in de praktijk functioneert en in hoeverre de wet de beoogde doelstelling (het bieden van een vorm van erkenning en genoegdoening) behaalt. Daarnaast moet het onderzoek inzicht bieden in de voor- en nadelen van het eventueel wijzigen van de kring van gerechtigden en de omvang van de schadevergoeding.

Het onderzoek werd uitgevoerd in de periode september 2023-september 2024 door een consortium van onderzoekers werkzaam aan de Vrije Universiteit Amsterdam en Universiteit Utrecht. De onderzoekers zijn dank verschuldigd aan de begeleidingscommissie bestaande uit Pieter Desmet (EUR, voorzitter), Suzan van der Aa (UM), Lianne Wijntjens (OU), Liselotte van Hoppe (MinJenV) en Pien van de Ven (WODC) voor nuttige feedback en hulp bij het totstandkomingsproces.

Dit onderzoek kon alleen worden gerealiseerd dankzij de bereidwilligheid van vele personen. Wij willen alle professionals die hebben geholpen bij het bereiken van aanspraakgerechtigden of die bereid waren de vragenlijst in te vullen danken voor hun medewerking. Voorts willen we alle naasten en nabestaande bedanken voor hun bereidheid vragenlijsten in te vullen en zijn we alle respondenten dankbaar die we mochten interviewen. De deelnemers aan de focusgroepen danken we voor hun inbreng, net als de verschillende organisaties en personen die ons allerlei informatie verschafden en vragen beantwoordden, waaronder onze collega's in het buitenland ten behoeve van de internationale verkenning. Han Gulyás (UU) bedanken we voor zijn hulp bij het opzetten van de database voor het rechtspraakonderzoek, Laura Oploo (UU/TiU) voor haar inzet bij de opstart van het onderzoek en Nicky Bink (VU), Meike Wind (UU) en Quinten Zeijger (UU) voor hun voortreffelijke student-assistentie.

Oktober 2024

Kiliaan van Wees (VU)
Rianka Rijnhout (UU)
Arno Akkermans (VU)
Anneloes Kuiper (UU)
Nieke Elbers (VU)
Lydia Dalhuisen (UU)
August Van (VU)

Inhoudsopgave

Voorwoord	1
Samenvatting	9
<i>Doel en opzet van de wet</i>	9
<i>Onderzoeksdoel en vraagstelling</i>	9
<i>Ervaringen met de wet van naasten en nabestaanden zijn positief</i>	10
<i>Belangrijkste knelpunt: afbakening vaste kring van gerechtigden</i>	10
<i>Besluit vergoeding affectieschade en indexering</i>	12
<i>Ernstig en blijvend letsel</i>	12
<i>Affectieschade en medische aansprakelijkheid</i>	13
<i>De wijze van aanbidding van de vergoeding kan worden verbeterd</i>	13
Summary	15
<i>Purpose and structure of the Act</i>	15
<i>Research aim and questions</i>	15
<i>Experiences with the Act by close relatives and next of kin are positive</i>	16
<i>Main bottleneck: delimitation of the fixed circle of entitled persons</i>	16
<i>Decree on Bereavement Damages and indexation</i>	17
<i>Serious and permanent injury</i>	18
<i>Bereavement damages and medical liability</i>	19
<i>The manner in which the compensation is offered could be improved</i>	19
Hoofdstuk 1 Inleiding	21
1.1 <i>Over dit rapport</i>	21
1.2 <i>Doelen en vormgeving van de Wet vergoeding affectieschade</i>	21
1.3 <i>Discussie over verruiming kring van gerechtigden</i>	22
1.4 <i>De onderzoeksvraag en deelvragen</i>	23
1.4.1 <i>Centrale onderzoeksvraag</i>	23
1.4.2 <i>Evaluatiekader (A)</i>	23
1.4.3 <i>De omvang van de gestandaardiseerde vergoeding (B)</i>	24
1.4.4 <i>Kring van gerechtigden (C)</i>	24
1.4.5 <i>Toekenning en afhandeling (D)</i>	25
1.5 <i>Onderzoeksmethoden</i>	25
1.6 <i>Structuur van dit onderzoeksrapport</i>	27
Hoofdstuk 2 Wettelijk kader en wetsgeschiedenis	29
2.1 <i>Inleiding</i>	29
2.2 <i>Methode</i>	29
2.3 <i>Doelen van de Wet vergoeding affectieschade</i>	29
2.4 <i>De wettelijke regeling kort omschreven</i>	30
2.5 <i>Het (parlementaire) debat voorafgaand aan de introductie van de wet</i>	33
2.5.1 <i>Inleiding</i>	33
2.5.2 <i>Ernstig en blijvend letsel</i>	33
2.5.3 <i>Gerechtigden</i>	37

2.5.4 Toekenning van standaardbedragen (en matiging)	40
2.5.5 Verweren jegens de aanspraakgerechtigde: causaal verband en eigen schuld	42
2.5.6 Samenloop met immateriële shockschade	44
2.5.7 Wijze van aanbieden vergoeding	45
2.6 Ten tijde van de invoering van de wet verwachte aantallen en premiestijging	45
2.7 Bevindingen	46
Hoofdstuk 3 Vragenlijstonderzoek	51
3.1 Inleiding	51
3.2 Vragenlijst naasten en nabestaanden	52
3.2.1 Methode naasten en nabestaanden	52
3.2.2 Resultaten naasten en nabestaanden	56
3.3 Vragenlijstonderzoek professionals	68
3.3.1 Methode	68
3.3.2 Resultaten professionals	70
3.4 Beperkingen	79
3.5 Bevindingen ten behoeve van de beantwoording van de deelvragen	80
Hoofdstuk 4 Interviews met naasten en nabestaanden	83
4.1 Inleiding	83
4.2 Methoden	84
4.3 Respondenten	85
4.4 De schadeveroorzakende gebeurtenis	85
4.4.1 Introductie	85
4.4.2 Categorieën	85
4.4.3 Impact	86
4.5 Toekenning en afhandeling	87
4.5.1 Introductie	87
4.5.2 Vergoeding ontvangen	87
4.5.3 Kennisneming en uitleg	87
4.5.4 Afhandeling	88
4.6 Kring van gerechtigden	88
4.6.1 Introductie	88
4.6.2 Algemene mening	89
4.6.3 Broers en zussen	90
4.6.4 Andere naasten	91
4.7 Het uitgekeerde bedrag	92
4.7.1 Introductie	92
4.7.2 Ontvangen van een vergoeding	92
4.7.3 Hoogte van het bedrag	92
4.7.4 Betekenis bedrag	94
4.7.5 Wijze van besteding	95
4.8 Verdere ervaringen met de regeling	95
4.8.1 Introductie	95
4.8.2 Aard van de regeling	96
4.8.3 Betekenis van de regeling	96
4.8.4 Begeleiding en procedures	97
4.8.5 Pluspunten	98
4.8.6 Verbeterpunten	98
4.9 Bevindingen	100

Hoofdstuk 5 Rechtspraakanalyse	105
5.1 Inleiding	105
5.2 Methode.....	105
5.2.1 Combinatie van literatuur- en rechtspraakonderzoek	105
5.2.2 Selectie wetenschappelijke literatuur.....	106
5.2.3 Selectie rechtspraak en aanpak	106
5.2.4 Thema's en structuur van paragrafen.....	109
5.3 Algemene kenmerken.....	110
5.3.1 Type onrechtmatige daad.....	110
5.3.2 Type personenschade.....	111
5.4 Ernstig en blijvend letsel	111
5.4.1. Parlementair debat	111
5.4.2 Literatuur	112
5.4.3 Rechtspraak	113
5.4.4 Bevindingen.....	120
5.5 Kring van gerechtigden.....	122
5.5.1 Inleiding.....	122
5.5.2 Vaste kring van gerechtigden (sub a-f).....	122
5.5.3 Hardheidsclausule: sub g	126
5.5.4 Derogerende werking redelijkheid en billijkheid.....	139
5.6 Toekenning van standaardbedragen (en matiging).....	140
5.6.1 Parlementair debat	140
5.6.2 Literatuur	140
5.6.3 Rechtspraak	141
5.6.4 Bevindingen.....	144
5.7 Verweren jegens de aanspraakgerechtigde: causaal verband en eigen schuld.....	144
5.7.1 Causaal verband.....	144
5.7.2 Eigen schuld	148
5.8 Samenloop met immateriële shockschade	150
5.8.1 Parlementair debat	150
5.8.2 Literatuur.....	150
5.8.3 Rechtspraak	151
5.8.4 Bevindingen.....	154
5.9 Bevindingen ten behoeve van beantwoording deelvragen.....	155
Hoofdstuk 6 Internationale verkenning	161
6.1 Inleiding	161
6.2 Methode en aanpak	161
6.3 Inleidende opmerkingen: open en gesloten systemen voor de beoordeling van affectieschadevorderingen	162
6.4 De positie van broer en zussen.....	162
6.5 België.....	164
6.6 Duitsland.....	166
6.7 Bevindingen.....	169
Hoofdstuk 7 Overige onderzoeksbevindingen	171
7.1 Inleiding	171
7.2 Focusgroep met professionals.....	172
7.2.1. Inleiding.....	172
7.2.2 Methode en aanpak	172
7.2.3 Resultaten	173

7.3 Focusgroep met nabestaanden van de MH17-vliegramp.....	180
7.3.1. Inleiding.....	180
7.3.2 Methode en aanpak.....	181
7.3.3 Resultaten.....	181
7.3.4 Bevindingen.....	183
7.4 Aanvullende interviews met professionals in de zorgsector.....	183
7.4.1 Inleiding.....	183
7.4.2 Methode en aanpak.....	183
7.4.3 Resultaten.....	184
7.4.4 Bevindingen.....	186
7.5 Cijfermatig materiaal verzekeraars.....	186
7.6 Opties voor indexatie.....	188
Hoofdstuk 8 Conclusies.....	191
8.1 Leeswijzer.....	191
8.2 Algemene bevindingen.....	191
8.3 Kring van gerechtigden en hardheidsclausule.....	192
8.3.1 Vaste kring van gerechtigden.....	192
8.3.2 Hardheidsclausule.....	193
8.3.3 Broers en zussen.....	194
8.3.4 Andere naasten buiten de vaste kring van gerechtigden.....	195
8.3.5 Opvattingen van naasten en professionals.....	195
8.3.6 Overwegingen bij een eventuele uitbreiding van de vaste kring van gerechtigden.....	196
8.4 Gestandaardiseerde bedragen.....	199
8.5 Ernstig en blijvend letsel.....	200
8.6 Eigen schuld en causaal verband.....	202
8.6.2 Eigen schuld.....	203
8.6.3 Causaal verband.....	203
8.7 Wijze van afhandeling en aanbieding.....	204
Tabel deelvragen, onderzoeksmethoden en plaats van behandeling.....	207
Literatuurlijst.....	213
Bijlage 1: Vragenlijst naasten en nabestaanden.....	217
Bijlage 2: Vragenlijst professionals.....	233
Bijlage 3: Topiclist interviews naasten en nabestaanden.....	263
Bijlage 4: Tabellen rechtspraakonderzoek.....	267
Bijlage 5: Tabel onderzochte buitenlandse stelsels.....	293
Bijlage 6: Topiclijst gesprekken juristen in de zorgsector.....	295
Bijlage 7: De begeleidingscommissie.....	297
Bijlage 8: De onderzoeksgroep.....	299

Samenvatting

Dit rapport bevat het verslag van het onderzoek ‘Evaluatie Wet vergoeding van affectieschade’ dat in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum (WODC) is uitgevoerd door de Vrije Universiteit Amsterdam en de Universiteit Utrecht. Aanleiding voor dit onderzoek is de toezegging aan de Tweede Kamer om de Wet vergoeding affectieschade vijf jaar na de inwerkingtreding (1 januari 2019) te evalueren.

Doel en opzet van de wet

Met de Wet vergoeding affectieschade beoogde de wetgever tegemoet te komen aan de wens om een vorm van erkenning en genoegdoening te verschaffen van het door naasten ondervonden leed als gevolg van het overlijden of ernstig en blijvend gewond raken van een dierbare door ongevallen, misdrijven, en andere gebeurtenissen waarvoor een derde aansprakelijk is. De wet kent een afgebakende groep personen die recht heeft op vergoeding van affectieschade. Deze vaste of wettelijke kring van gerechtigden bestaat kort gezegd uit echtgenoten, samenwonenden, ouders, kinderen, en degenen die duurzaam door het primaire slachtoffer werden verzorgd of die duurzaam de zorg hadden voor het primaire slachtoffer. Voorts werkt de wet met vaste vergoedingsbedragen, neergelegd in het Besluit vergoeding affectieschade (variërend van € 12.500 tot € 20.000). De opzet van een wettelijke regeling met een vaste kring van gerechtigden en vaste bedragen was een bewuste keuze. Men wilde daarmee pijnlijke discussies over de aanspraak en de omvang daarvan zoveel mogelijk voorkomen. Een hardheidsclausule biedt nog wel de mogelijkheid om in uitzonderlijke situaties ook aan personen die buiten de vaste kring van gerechtigden vallen een vergoeding toe te kennen. Met deze hardheidsclausule is gezocht naar een balans tussen de wens voor een eenvoudig uitvoerbare regeling en om in sprekende gevallen toch een affectieschadevergoeding mogelijk te maken.

Onderzoeksdoel en vraagstelling

Het doel van dit onderzoek is om na te gaan in hoeverre de wet de beoogde doelstelling heeft behaald, oftewel of naasten of nabestaanden de vergoeding ervaren als erkenning van leed en als vorm van genoegdoening. Daarnaast moet het onderzoek inzicht bieden in de voor- en nadelen van het eventueel wijzigen van de omvang van de schadevergoeding en de kring van gerechtigden. Daarbij moet worden vermeld dat in de 5 jaar na inwerkingtreding van de Wet vergoeding affectieschade in de literatuur en in het parlement (met name) is gediscussieerd over de positie van broers en zussen. Zij zijn niet opgenomen in de wettelijke kring van gerechtigden en hebben dus in beginsel geen wettelijke aanspraak op affectieschadevergoeding. Als zij die vergoeding willen ontvangen, staat voor hen alleen een beroep op de hardheidsclausule open. Een dergelijk beroep slaagt in de praktijk lang niet altijd. Op deze positie van broers en zussen wordt kritiek geuit.

De centrale onderzoeksvraag luidt:

In hoeverre wordt de doelstelling van de Wet vergoeding affectieschade, namelijk erkenning van leed van naasten en het bieden van een vorm van genoegdoening, behaald?

De doelstellingen van de wet (erkenning en genoegdoening) kunnen niet los worden gezien van de nevendoelestelling van de wet (voorkomen van discussie) die bepalend was voor de vormgeving ervan (met als belangrijkste elementen de vaste kring van gerechtigden en de gestandaardiseerde bedragen). Ten behoeve van dit evaluatieve onderzoek is deze centrale

vraagstelling onderverdeeld in een groot aantal deelvragen. Deze deelvragen hebben betrekking op de betekenis van de doelstellingen van de wet, de kring van gerechtigden, de gestandaardiseerde bedragen en de praktijk van toekenning en afhandeling.

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van verschillende onderzoeksmethoden: bestudering van wetsgeschiedenis, literatuuronderzoek, rechtspraakanalyse (Hoge Raad n=3, hoven/rechtbanken straf n=414, hoven/rechtbanken civiel n=5), vragenlijstonderzoek onder naasten en nabestaanden (n=130) en professionals (n=125), interviews met naasten en nabestaanden (n=18), verkennend rechtsvergelijkend onderzoek en focusgroepen (n=2; 1 met professionals en 1 met nabestaanden van MH17). Gekozen is voor dit *mixed-method* ontwerp om daarmee een volledig beeld te krijgen van de werking van, en vraag- en discussiepunten over de wet. Beperking van het vragenlijstonderzoek en de interviews is dat - ondanks intensieve pogingen - het aandeel aanspraakgerechtigden en professionals uit het strafrecht beperkt zijn gebleven. Ook de arbeidsongevallen en medische fouten zijn onder gerepresenteerd.

Hieronder volgt een samenvatting met de belangrijkste bevindingen van deze wetsevaluatie. Achtereenvolgens gaan die bevindingen over: de ervaringen van naasten en nabestaanden met de wet, de afbakening van de vaste kring van gerechtigden, het werken met standaardbedragen en indexering, de toepassing van het criterium ernstig en blijvend letsel, causaliteitsvragen en de zakelijke wijze van aanbieding die verbeterd kan worden in de rechtspraktijk.

Ervaringen met de wet van naasten en nabestaanden zijn positief

De uitkomsten houden in dat de wet in algemene zin voldoet aan haar doelstelling. Zij biedt inderdaad erkenning aan naasten en nabestaanden, en zonder al te veel discussie, althans voor diegenen die behoren tot de vaste kring van gerechtigden. De opzet met een vaste kring en vaste bedragen werkt zoals bedoeld en wordt breed geaccepteerd. Aanspraakgerechtigden waarderen het ontvangen van een affectieschadevergoeding positief (gemiddeld rapportcijfer 7,9/10). Als men bedenkt hoe moeizaam het is om het verlies van een naaste te vertalen naar geld en om de gevoelige materie van deze wet te gieten in vaste regels, is dat een bijzondere score. Er wordt weinig gedoe ervaren over de vraag of men recht heeft op deze uitkering. Ook de doorlooptijd lijkt goed te worden ervaren. De informatie over de afhandeling gaat in het algemeen goed, de afwikkeling wordt als eerlijk ervaren. Men is redelijk tevreden met de hoogte van het ontvangen bedrag. Diverse discussiepunten die naar voren werden gebracht ten tijde van de invoering van de wet blijken zich niet of slechts in geringe mate te hebben voorgedaan in de rechtspraktijk.

Belangrijkste knelpunt: afbakening vaste kring van gerechtigden

Het belangrijkste knelpunt blijkt de afbakening van de vaste kring van gerechtigden te zijn, met name de uitsluiting van broers en zussen, in het bijzonder wanneer zij met het slachtoffer in gezinsverband samenwonen. De Tweede Kamer heeft de minister opgeroepen de kring van gerechtigden uit te breiden naar broers en zussen. De onderzoeksuitkomsten sluiten op verschillende wijzen aan bij de opvatting dat dit als het belangrijkste knelpunt in het functioneren van de wet moet worden gezien. Broers en zussen zijn de grootste groep die een beroep op de hardheidsclausule doet. Naasten en professionals menen dat het onderscheid met andere gezinsleden slecht uit te leggen valt en dat het zou moeten worden opgeheven.

Vooropgesteld kan worden dat elke uitbreiding van de kring van gerechtigden lastige vragen oproept. Het noopt tot het opnieuw overdenken van de mogelijke rechtvaardigingen om een

aanspraak wel aan de een, maar niet aan de ander toe te kennen. De wet beoogt immers niet elk verlies als zodanig van een naaste te compenseren, maar enkel dat verlies waarvan kan worden gezegd dat het wegens het bestaan van een bijzondere emotionele band leidt tot een ommezwaai in het eigen leven van de naaste of nabestaande. Een te ruim getrokken vaste kring van gerechtigden zou de beheersbaarheid van de regeling in gevaar brengen en de waarde van de in de vergoeding gelegen erkenning van het verlies kunnen devalueren.

Voorts is de vraag hoe een eventuele uitbreiding adequaat vormgegeven kan worden. Daarbij zullen onder andere de volgende vragen onder ogen moeten worden gezien: 1) wil men alle broers en zussen includeren, of wil men dit beperken tot enkel in gezinsverband samenwonende broers en zussen; 2) wil men, net als bij echtgenoten/geregistreerde partners (sub a) en ouders en kinderen (sub c) en (sub d), de enkele juridische familieband bepalend laten zijn, of wil men aansluiten bij de moderne maatschappelijke realiteit die in toenemende mate samengestelde gezinsvormen kent (met half- en stiefbroers/zussen), zoals reeds werd gedaan voor zorgrelaties onder (sub e) en (sub f).

Met betrekking tot de eerste vraag (beperking tot in gezinsverband samenwonende broers en zussen?) kan worden opgemerkt dat de uit het vragenlijsonderzoek en de interviews naar voren komende roep om includering van broers en zussen primair betrekking heeft op de in gezinsverband samenwonende broers en zussen. De inbreuk op de gezinseenheid lijkt in dat verband de dragende gedachte. In de focusgroep met professionals was echter de algemene teneur dat bij een eventuele uitbreiding toch ook volwassen en ‘uitgevlogen’ broers en zussen binnen de vaste kring van gerechtigden gebracht zouden moeten worden (waarbij men overigens wel voor zich zag dat er verschillende bedragen zouden worden gehanteerd). Anders zou een in de praktijk vaak aanvechtbaar onderscheid ontstaan met lastige ‘rafelrandjes’. Dan gaat het dus niet om de kerngezingsgedachte, maar om het voorkomen van pijnlijke discussies.

Met betrekking tot de tweede vraag (wil men de enkele juridische familieband bepalend laten zijn of wil men aansluiten bij de maatschappelijk realiteit van toenemende samengestelde gezinsvormen) is in de eerste plaats relevant of het aansluiten bij de juridische familieband op grond van artikel 8 EVRM überhaupt wel houdbaar zou zijn en de wet niet sowieso bij de feitelijke familieverhoudingen zou moeten aansluiten. Die zijn echter zeer divers. Veelvoorkomend is bijvoorbeeld een samengesteld gezin waarbij een of beide ouders kinderen hebben uit een eerdere relatie. Die kinderen kunnen al dan niet, of in uiteenlopende mate, met elkaar onder één dak leven of hebben geleefd. Mogelijk zou een onderscheid kunnen worden gemaakt tussen inwonende stiefbroers en stiefzussen waar men de vraag of er sprake is van duurzaam onder één dak samenleven bepalend laat zijn en uitwonende stiefbroers en stiefzussen die men buiten de uitbreiding van de vaste kring houdt (en dus afhankelijk blijven van een beroep op de hardheidsclausule). Eenvoudig in een wettelijke regeling te gieten is deze materie niet. Gezocht zou moeten worden naar werkbare, verdedigbare en uitlegbare onderscheidingen.

Een verruiming van mogelijkheden voor broers en zussen – en andere naasten – om een vergoeding voor affectieschade te kunnen vorderen zou ook gestalte gegeven kunnen worden door middel van een verruiming van de hardheidsclausule. Een nadeel van de hardheidsclausule is en blijft dat zij aanleiding geeft tot onzekerheid en vervelende en emotionele discussies. Uit het vragenlijstonderzoek bleek dat professionals het liefst van de hardheidsclausule af zouden willen. De professionals in de focusgroep, net als bij de vragenlijst werkzaam zowel aan de ‘halende’ als aan de ‘betalende’ kant van het veld, waren op dit punt unaniem en nadrukkelijk. Men zag niets in ‘oprekking’ van de hardheidsclausule, omdat dit resulteert in onduidelijkheid

en debat in gevoelige dossiers. De nadrukkelijke voorkeur ging uit naar uitbreiding van de vaste kring van gerechtigden.

Besluit vergoeding affectieschade en indexering

Uit zowel het rechtspraakonderzoek als het vragenlijstonderzoek blijkt dat de bedragen uit het Besluit vergoeding affectieschade in de rechtspraktijk worden gevolgd. Naasten en professionals waarderen het werken met vaste bedragen over het algemeen ook positief. Vanzelfsprekend geven sommige naasten aan het bedrag te laag te vinden, en dat het in ieder geval het leed niet kan goedmaken, maar men begrijpt ook dat het een symbolisch bedrag is en ziet het belang van het voorkomen van discussies. Bij de suggesties over mogelijke wijzigingen werd door professionals geregeld op wenselijkheid van indexering gewezen. In de focusgroep met professionals bestond consensus over de noodzaak van periodieke indexering. Dit vooral om te voorkomen dat de erkenning die in het ontvangen van het bedrag besloten ligt, op den duur zou worden uitgehold. In dit verband verdient opmerking dat andere smartengeldbedragen eveneens worden geïndexeerd. Vanuit dat perspectief bestaat met betrekking tot de bedragen in het Besluit vergoeding affectieschade vanaf de inwerkingtreding van de wet reeds een ‘achterstand’ van circa 22%. Gezien het symbolische karakter van de bedragen kan het beste met afgeronde bedragen worden gewerkt, met bijstellingen eens in de paar jaar.

Ernstig en blijvend letsel

De Wet vergoeding affectieschade ziet niet alleen op gevallen van overlijden, maar is ook van toepassing in situaties waarin een naaste ‘ernstig en blijvend letsel’ heeft opgelopen. De wetgever heeft aangegeven dat het moet gaan om gevallen waarin het letsel – vanwege de nauwe persoonlijke band tussen de gekwetste en naaste – ook voor die naaste een ‘ommezwaai in het leven’ betekent. Daarbij is als richtsnoer meegegeven dat daarvan sprake zal zijn bij een blijvend functieverlies van 70% of meer. Maar beslissend is de impact van het letsel op het slachtoffer en zijn naaste(n). Ook bij lagere percentages kan sprake zijn van ‘ernstig en blijvend’ letsel in de zin van de wet.

Op basis van het onderzoek kan geconcludeerd worden dat het, zoals voorzien voorafgaand aan de introductie van de wet, niet in alle opzichten vanzelf gaat om de categorie ‘ernstig en blijvend’ letsel op een eenduidige manier af te bakenen. Juist omdat de ernst van het letsel varieert van zaak tot zaak, en de impact daarvan op het leven van de gekwetste en de naaste ook al naar gelang de relatie en de omstandigheden van het geval, lijkt het niet mogelijk (of zelfs wenselijk) om dit criterium op voorhand (wettelijk) verder inhoudelijk af te bakenen. Verdere inhoudelijke afbakening zou immers ook tot onwenselijke uitkomsten kunnen leiden, doordat sommige gevallen die nu wel gebracht kunnen worden onder deze open norm er dan buiten kunnen/zullen vallen. Wat wij hier – als onderzoekers – herhalen is dat de handvatten die de wetgever heeft meegegeven in de wetsgeschiedenis, worden teruggelezen in de gepubliceerde rechtspraak, zo ook in die van de Hoge Raad. Daaruit blijkt dat het bij de vraag of het letsel ‘ernstig’ is, gaat om de impact van het letsel op het leven van de gekwetste en dat van de naaste. Er moet sprake zijn van een ommezwaai-karakter, waarvan de bewijslast bij de naaste ligt. Als sprake is van een 70% blijvende functiestoornis of meer (waarvan de bewijslast bij de naaste ligt) wordt van deze ommezwaai uitgegaan. Maar dat betekent niet dat er geen ruimte is om ook in andere gevallen (gemotiveerd) te concluderen dat sprake is van ernstig en blijvend letsel. Er moet dus ook niet te veel gewicht worden gegeven aan dit percentage; het is enkel een hulpmiddel voor de naaste om aan te tonen dat sprake is van ernstig letsel. Is geen sprake van 70% blijvende invaliditeit dan moet er eenvoudigweg nog debat plaatsvinden tussen partijen over het bestaan

van affectieschade in een letselschadezaak (conform de bewijsregels van art. 150 Rv), net zoals in veel andere zaken overlegd wordt tussen partijen over het bestaan van bepaalde schades. Een andere onderzoeksbevinding is de kwestie van de medische eindtoestand. In sommige uitspraken lijkt het bereikt zijn van de medische eindtoestand als noodzakelijk te worden gezien om de blijvende aard van het ernstige letsel te kunnen vaststellen. Deze verwarring kan wellicht worden verklaard door het debat hierover in de wetsgeschiedenis. Deze wetsinterpretatie lijkt niet de juiste. Aangetoond moet worden dat het letsel blijvend ernstig is. Die vaststelling kan ook plaatsvinden zonder dat sprake is van een medische eindtoestand. Ook reeds in het licht van de prognoses en vooruitzichten ten aanzien van het (gedeeltelijke) herstel kan dat immers voldoende duidelijk zijn.

Tot slot laten verschillende onderzoeksuitkomsten zien dat de positie van naasten bij ontucht met kinderen in het strafproces als ingewikkeld wordt ervaren. In de wetsgeschiedenis werd hiervoor door Kamerleden al aandacht gevraagd. In de literatuur zijn daarvoor verschillende mogelijkheden genoemd, waarnaar de staatssecretaris onderzoek zou kunnen laten verrichten.

Affectieschade en medische aansprakelijkheid

In de focusgroep met professionals kwam aan de orde dat bij medische zaken causaliteitsvragen zich uit de aard der zaak vaker voordoen dan in andere domeinen. Ook het vragenlijstonderzoek onder professionals liet dit zien. Pre-existente klachten of kwetsbaarheid kunnen tot lastige discussies leiden over de vraag of en in welke mate de fout van de zorgverlener het overlijden of de gezondheidsschade van de naaste heeft veroorzaakt. Vorderingen tot vergoeding van affectieschade vergroten deze problematiek uit, omdat er de nodige medische zaken zijn waarin dit de enige of belangrijkste schadecomponent is, waardoor met de introductie van de wet de schadelast is gestegen. Geconstateerd kan worden dat de Wet vergoeding affectieschade de medische sector getalsmatig harder raakt dan andere sectoren, en daar vaker tot discussie leidt over aansprakelijkheid en causaal verband. Hiervoor lijken echter geen oplossingen voor de hand te liggen: discussies over aansprakelijkheid en causaal verband zijn niet te vermijden en het is de vraag of een uitzondering voor medische aansprakelijkheid of het toepassen van leeftijdsdifferentiatie wenselijk zou zijn.

De wijze van aanbidding van de vergoeding kan worden verbeterd

Zowel het vragenlijstonderzoek als het interviewonderzoek laten zien dat de zakelijke afhandeling van de Wet vergoeding affectieschade goed verloopt. Men is tevreden over de duidelijkheid van de regeling die weinig aanleiding geeft tot discussie. Wat de interviews wel laten zien is dat er ook nadelen kleven aan deze zakelijke gang van zaken, namelijk dat het als afstandelijk en (te) formeel kan overkomen. Sommige respondenten geven aan dat zij meer informatie op prijs hadden gesteld. In dit verband wordt de manier van aanbieden niet door iedereen als positief ervaren, al is er desondanks erkenning en levert de vergoeding een positieve ervaring op. Eerder WODC-onderzoek had al laten zien dat, om de doelstelling van de vergoeding van affectieschade veilig te stellen, zij plaats dient te vinden in een context van zorgvuldige communicatie met de gerechtigden. De praktijk blijkt op dit punt uiteenlopend, maar geconstateerd moet worden dat een op de doelstelling van de wet afgestemde wijze van aanbidding niet steeds wordt gerealiseerd. Betere informatievoorziening en een meer empathische bejegening met oog voor de emotionele impact van de schadeveroorzakende gebeurtenis lijken daarom verbeterpunten.

Summary

This report contains the Evaluation of the Act on Bereavement Damages ('Wet vergoeding affectieschade') commissioned by the Research and Data Centre (WODC), carried out by the Vrije Universiteit Amsterdam and Utrecht University. This study was commissioned in light of a commitment to Parliament to evaluate the Act on Bereavement Damages five years after its enactment, which was 1 January 2019.

Purpose and structure of the Act

With the Act on Bereavement Damages, the legislator intended to meet the aspiration to provide a form of recognition and satisfaction of the suffering experienced by close relatives as a result of the death or serious and permanent injury of a loved one due to accidents, crimes, and other events for which a third party is liable. The law defines a restricted circle of persons entitled to compensation for affection damage. Briefly, this statutory circle of entitled persons consists of spouses, cohabitants, parents, children, and those who were permanently cared for by the primary victim or who had permanent care of the primary victim. Furthermore, the law works with fixed compensation amounts, laid down in the Decree on Bereavement Damages (ranging from € 12,500 to € 20,000). The design of a statutory scheme with a fixed circle of entitled persons and fixed amounts was a conscious choice. The aim was to avoid painful discussions about the claim and its amount as much as possible. A hardship clause does offer the possibility, in exceptional situations, to also grant compensation to persons outside the fixed circle of entitled persons. With this hardship clause, a balance was sought between the aspiration for a regulation that is easy to implement and to make it possible to compensate for emotional damage in typical cases.

Research aim and questions

The purpose of this study is to examine to what extent the law achieved its intended objective, i.e. whether next of kin experience the compensation as recognition of suffering and as a form of satisfaction. In addition, the study should provide insight into the advantages and disadvantages of adjusting the amount of compensation and the circle of entitled persons. It should be mentioned that in the past five years since the Act came into force, the position of siblings has been the subject of debate in literature and in parliament (in particular). Siblings are not included in the circle of entitled persons and therefore have, in principle, no legal entitlement to bereavement damages. In order to receive such compensation, their only recourse is to invoke the hardship clause. So far, the results of such appeals in most cases have not been successful. This restrictiveness towards siblings has been the subject of criticism.

The central research question is:

To what extent are the objectives of the Act on Bereavement Damages, namely recognition of the suffering of close relatives and providing a form of satisfaction, being achieved?

The objectives of the Act (recognition and satisfaction) cannot be seen separately from the secondary objective of the Act ('avoidance of dispute'), which was decisive for its design (the main elements being the fixed circle of entitled persons and the standardised amounts). For the purpose of this evaluative study, this central question has been divided into a large number of sub-questions. These sub-questions relate to the achievement of the law's objectives, the circle of entitled persons, the standardised amounts and the practice of awarding and processing.

Several research methods were used: study of legislative history, laws and regulations, literature review, case law analysis (Supreme court n=3, criminal courts n=414, civil courts n=5), questionnaire research among relatives and survivors (n=130) and professionals (n=125), interviews with relatives and survivors (n=18), exploratory comparative law research and focus groups (n=2; 1 with professionals and 1 with MH17 survivors). This mixed-method design was chosen in order to get a complete picture of the modus operandi of questions and discussion points about the Act. A limitation of the questionnaire survey and interviews is that - despite intensive efforts - the proportion of claimants and professionals from the criminal law were limited. Occupational accidents and medical errors were also under-represented.

Below is a summary of the main findings of this evaluation of the Act. Successively, these findings concern: the experiences of close relatives and next of kin with the Act, the delineation of the fixed circle of entitled persons, working with standard amounts and indexation, the application of the criterion of serious and permanent injury, causality questions and the way the benefit is offered to the entitled persons in practice.

Experiences with the Act by close relatives and next of kin are positive

The results imply that, in general, the Act fulfils its objective. It indeed provides recognition to close relatives and next of kin, and without too much dispute, at least for those belonging to the fixed circle of entitled persons. The set-up with a fixed circle and fixed amounts works as intended and is widely accepted. Beneficiaries rate receiving affection compensation positively (average score 7.9/10). Considering how difficult it is to translate the loss of a loved one into money and to mold the sensitive matter of this Act into fixed rules, this is an exceptional score. Little hassle is experienced over whether one is entitled to this benefit. The processing time also seems to be perceived as good. Information about the settlement is generally good, and the settlement is perceived as fair. People are reasonably satisfied with the amount received. Various discussion points that were raised at the time the Act was introduced appear not to have occurred, or only to a minor extent, in legal practice.

Main bottleneck: delimitation of the fixed circle of entitled persons

The main bottleneck appears to be the delimitation of the fixed circle of entitled persons, in particular the exclusion of siblings, especially when they were/are living with the victim in a family context. The Dutch Parliament has called on the minister to extend the circle of entitled persons to include siblings. In various ways, the survey results are consistent with the view that this should be seen as the main bottleneck in the functioning of the Act. Siblings are the largest group to invoke the hardship clause, relatives and professionals believe that the distinction with other family members is hard to explain and should be removed.

If the legislator would want to act on these outcomes - and the Parliament's motion - it can be expected that any enlargement of the circle of entitled persons raises difficult questions. This necessitates rethinking the possible justifications for granting an entitlement to some but not others. After all, the Act does not aim to compensate for every loss of a close relative, but only that which, because of the existence of a special emotional bond, can be said to lead to have a major impact on the close relative's or survivor's own life. A too wide fixed circle of entitled persons would jeopardise the manageability of the scheme and could devalue the recognition for the loss that is expressed by granting a benefit.

A further question is how to adequately design any extension. Among other things, the following questions will have to be considered: 1) does one want to include all brothers and sisters, or does one want to limit this to brothers and sisters who are living together in a family context only; 2) does one want, as in the case of spouses/registered partners (a) and parents and children (c) and (d), to let the sole legal family tie be decisive, or does one want to fit in with modern social reality, which increasingly has composite family forms (with half- and step brothers/sisters).

With regard to the first question (restriction to siblings living together in a family context?), it can be noted that the call for the inclusion of siblings that emerged from the questionnaire survey and interviews primarily refers to siblings living together in a family context. The infraction to the family unit seems to be the supporting idea in that context. However, in the focus group with professionals, the general feeling was that, in the event of a possible extension, adult and 'flown-out' siblings should nevertheless be brought within the fixed circle of entitled persons (while imagining that different amounts would be used). Otherwise, a distinction that in practice would often be debatable would emerge with awkward 'frayed edges'. It is not the infraction to the family unit here that seems to be the underlying idea but avoiding painful disputes.

Regarding the second question ('does one want to let the sole legal family tie be decisive or does one want to align with the social reality of increasing composite family forms'), the first relevant question is whether aligning with the legal family tie would be tenable under Article 8 ECHR and whether the Act should not align with actual family relationships. These are, however, very diverse. Common, for example, is a composite family where one or both parents have children from a previous relationship. Those children may or may not, or to varying degrees, live or have lived together under the same roof. Possibly, a distinction could be made between resident stepbrothers and step-sisters, where the question whether they have been living together permanently under one roof is decisive, and out-dwelling stepbrothers and step-sisters, who are excluded from the extension of the fixed circle (and thus remain dependent on an appeal to the hardship clause). This matter is not easy to put into legal regulation. Workable, defensible and explainable distinctions will have to be sought.

A widening of possibilities for siblings - and other close relatives - to claim bereavement damages could also be achieved by a relaxation of the hardship clause. A disadvantage of the hardship clause is that it gives rise to uncertainty and unpleasant and emotional disputes. The questionnaire survey showed that professionals would prefer to get rid of the hardship clause. The professionals in the focus group, as in the questionnaire, working on both the 'claiming' and 'paying' sides of the field, were unanimous and outspoken on this point. They saw nothing in 'stretching' the hardship clause, as this results in ambiguity and debate in sensitive cases. The explicit preference was for expanding the fixed circle of entitled persons.

Decree on Bereavement Damages and indexation

Both the case law survey and the questionnaire survey show that the amounts in the Decree on Bereavement Damages are adhered to legal practice. Close relatives and professionals also generally appreciate working with fixed amounts. Obviously, some relatives indicate that they find the amount being too low, and that it cannot make up for their loss, but they do understand that it is a symbolic amount, and they see the importance of avoiding disputes. When suggesting possible changes, professionals regularly mentioned the desirability of indexation. In the focus group with professionals, there was consensus on the need for periodic indexation. This was

mainly to prevent the recognition inherent in receiving the amount from being eroded over time. In this context, it is worth noting that other amounts of damages for pain and suffering are indexed also. From that perspective a ‘backlog’ of approximately 22% already exists as of the Act’s enactment date. Noting the symbolic nature of the amounts, it is preferable to work with well-rounded amounts, to be adjusted every couple of years.

Serious and permanent injury

The Bereavement Damages Act not only covers cases of death, but also applies to situations where a close relative suffered ‘serious and permanent injury’. The legislator indicated that the latter should be cases in which the injury also - because of the close personal relationship between the injured person and close relative - represents a ‘turning point in life’ for that relative. As a guideline it was suggested that this is the case when there is a permanent loss of function of 70% or more. Decisive, however, is the impact of the injury on the victim and his close relative(s). As a result, lower percentages can constitute ‘serious’ injury within the meaning of the Act as well.

On the basis of the study, it can be concluded that, as envisaged prior to the introduction of the Act, it is not self-evident to delineate the ‘serious and permanent’ injury category in a unambiguous manner. . Precisely because the severity of the injury varies from case to case, as well as its impact on the life of the injured person and the next of kin, it does not seem feasible (or desirable) to further delineate this criterion in advance (legally) in terms of content. After all, further substantive demarcation could also lead to undesirable results, because some cases that can now be brought under this open norm could/would fall outside its scope. What we - as researchers - reiterate here is that the guidance provided by the legislator in the legislative history can be discerned in published case law, including that of the Dutch Supreme Court. This case law shows that the question of whether the injury is “serious” is about the impact of the injury on the life of the injured person and that of the next of kin. There must be a “turnaround” (also) in the life of the next of kin as a result of the injury of his loved one, the burden of proof of which is on the next of kin. If there is a 70% permanent functional impairment or more (the burden of proof of which lies with the next of kin), this “turnaround in life” is assumed. But that does not mean that there is no room to conclude (and substantiate) that serious and permanent injuries not meeting this level of disability nevertheless results in such a “turnaround in life” for the next of kin. Therefore, too much weight should not be attached to the 70% impairment level. It should be treated merely as an aid for the next of kin to demonstrate that there is serious and permanent injury eligible for bereavement damages. If the level of 70% permanent disability is not met, then there must simply still be debate between the parties about the existence of bereavement damage (in accordance with the rules of evidence of art. 150 Dutch Code of Civil Proceedings), just as in many other personal injury cases there is debate between the parties about the existence of heads of damage.

Another research finding is the issue of medical end state. In some rulings, the attainment of the medical end state seems to be seen as a provision to establish the permanent nature of the serious injury. This confusion can perhaps be explained by the debate on this issue in the legislative history. This interpretation of the law does not seem to be the correct one. It must be shown that the injury is serious en permanent. That determination can be made even without a medical end state, as this may be sufficiently clear from the prognosis and prospects of (partial) recovery, this may be sufficiently clear.

Finally, several research findings show that in criminal proceedings the position of close relatives in cases of sexual abuse of children is perceived as complicated. In the legislative

history, Members of Parliament already called attention to this. It would be helpful if the minister would again comment on the position and right of claim of these close relatives in the criminal process. Various possibilities for this have been mentioned in the literature, into which the State Secretary could commission research.

Bereavement damages and medical liability

In the focus group with professionals, it was raised that in medical cases, by their very nature, causality questions arise more often than in other domains. This was also revealed by the questionnaire survey of professionals. Pre-existing conditions or vulnerability in general can lead to difficult discussions about whether and to what extent the healthcare provider's negligence caused the death or injury to the health of the loved one. Claims for bereavement damages increase these issues, as there are quite a number of medical cases in which this is the main or sole component of damages. This increased the claims burden with the introduction of the Act. It can be observed that the Bereavement Damages Act numerically affected the medical sector more than other sectors and gave rise to more discussion on liability and causation. However, no apparent solutions seem available to solve this problem: disputes about liability and causality cannot be avoided and it is questionable whether an exception for medical liability or applying an age differentiation would be desirable.

The manner in which the compensation is offered could be improved

Both the questionnaire survey and the interview study show that the factual handling of the Act is going well. People are content with the straightforwardness of the scheme that gives little cause for discussion. What the interviews do show is that there are also disadvantages to this businesslike manner of handling, namely that it can come across as distant and (too) formal. Some respondents indicated that they would have appreciated more information. In this respect, the manner in which the compensation was offered is not perceived as positive by everyone, although nevertheless there is recognition, and the compensation provides a positive experience. Earlier research already showed that in order to secure the non-pecuniary objectives of the Act, the compensation should be offered in a context of careful communication with the entitled parties. Practice appears to vary on this point, but it can be concluded that a mode of presentation tailored to the Act's objectives is not always achieved. Better information and a more empathetic interaction which allows for the emotional impact of the damage-causing event therefore seem to be issues for improvement.

Hoofdstuk 1: Inleiding

1.1 Over dit rapport

Dit rapport bevat het verslag van het onderzoek ‘Evaluatie Wet vergoeding van affectieschade’ dat in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum (WODC) is uitgevoerd door de Vrije Universiteit Amsterdam en de Universiteit Utrecht. Aanleiding voor dit onderzoek is de toezegging aan de Tweede Kamer om de Wet vergoeding affectieschade¹ vijf jaar na de inwerkingtreding te evalueren, dus per 1 januari 2024.² Het doel van dit onderzoek is om na te gaan in hoeverre de wet de bij invoering van de wet beoogde doelstelling heeft behaald, oftewel of naasten of nabestaanden de vergoeding ervaren als erkenning van leed en als vorm van genoegdoening.³ Daarnaast moet het onderzoek inzicht bieden in de voor- en nadelen van het eventueel wijzigen van de omvang van de schadevergoeding en de kring van gerechtigden. Met deze evaluatie kan uiteindelijk een geïnformeerde keuze worden gemaakt over de herijking van de hoogte van de smartengeldbedragen en over de eventuele uitbreiding van de kring van gerechtigden.

1.2 Doelen en vormgeving van de Wet vergoeding affectieschade

Na een langdurig wetgevingsproces is de Wet vergoeding affectieschade per 1 januari 2019 in werking getreden. Door middel van deze wet werd het voor een bepaalde groep naasten mogelijk om aanspraak te maken op vergoeding van affectieschade. Daarmee heeft de wetgever beoogd tegemoet te komen aan de wens om een vorm van erkenning en genoegdoening te verschaffen van het door naasten ondervonden leed als gevolg van het overlijden of ernstig en blijvend gewond raken van een dierbare. De affectieschadevergoeding heeft een symbolisch karakter, omdat het leed dat naasten of nabestaanden is aangedaan zich niet laat wegnemen.⁴ De wet kent een afgebakende groep personen die voor vergoeding in aanmerking komen en werkt met vaste, gestandaardiseerde smartengeldbedragen, neergelegd in het Besluit vergoeding affectieschade.⁵ Dat was een bewuste keuze. Men wilde daarmee pijnlijke discussies over de aanspraak en de omvang daarvan zoveel mogelijk voorkomen. Tegelijkertijd zouden daarmee gerechtelijke procedures kunnen worden voorkomen en de transactiekosten worden beperkt. De vormgeving van de wet heeft in zoverre ook een duidelijke nevendoelestelling: het voorkomen van discussie over de aanspraak en de omvang daarvan.⁶ De wetgever heeft de kring van gerechtigden willen beperken tot de groepen van naasten en nabestaanden die geacht mogen worden een zeer nauwe band met de gekwetste/overledene (het primaire slachtoffer) te hebben. Deze vaste of wettelijke kring van gerechtigden bestaat kort gezegd uit echtgenoten, samenwonenden, ouders, kinderen, en degene die duurzaam door het primaire slachtoffer werd verzorgd of die duurzaam de zorg voor het primaire slachtoffer had. Ook deze wettelijke kring was een bewuste keuze. Men wilde: 1) voorkomen dat de beheersbaarheid van de regeling te zeer zou afnemen; en 2) voldoende zekerheid bieden dat ‘een vergoeding alleen wordt betaald in gevallen waarin daadwerkelijk van een ernstig verlies

¹ Wet van 11 april 2018 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek, het Wetboek van Strafvordering en het Wetboek van Strafrecht teneinde de vergoeding van affectieschade mogelijk te maken en het verhaal daarvan alsmede het verhaal van verplaatste schade door derden in het strafproces te bevorderen, *Stb* 2018, 132.

² *Handelingen II* 2016-2017, nr. 71, item 19, p. 12, *Kamerstukken I* 2017-2018, 34257, nr. E, p. 1.

³ Hierna wordt de term ‘naasten’ in beginsel gebruikt voor zowel naasten als nabestaanden. Als de term ‘nabestaanden’ wordt gebruikt gaat het specifiek over naasten in overlijdensschadezaken.

⁴ *Kamerstukken II* 2015/2016, 34257, nr. 6, p. 27; *Kamerstukken I* 2016/2017, 34257, C, p. 1.

⁵ *Stb* 2018, 133.

⁶ *Kamerstukken II* 2014-2015, 34257, nr. 3, p. 4, *Kamerstukken I* 2016-2017, 34257, nr. C, p. 2.

sprake is'.⁷ Een hardheidsclausule biedt nog wel de mogelijkheid om in uitzonderlijke situaties ook aan personen die buiten de vaste kring van gerechtigden vallen een vergoeding toe te kennen. Met deze hardheidsclausule is gezocht naar een balans tussen de wens voor een eenvoudig uitvoerbare regeling en om in sprekende gevallen toch een affectieschadevergoeding mogelijk te maken.⁸ Op het wettelijk kader wordt nader ingegaan in hoofdstuk 2.

1.3 Discussie over verruiming kring van gerechtigden

Dit evaluatieonderzoek betreft een groot aantal onderwerpen over affectieschadevergoeding. Ook is op verschillende manieren onderzoek gedaan naar de voorliggende onderzoeksvragen. Daarover straks meer. Eerst moet worden vermeld dat in de 5 jaar na inwerkingtreding van de Wet vergoeding affectieschade in de literatuur en in het parlement (met name) is gediscussieerd over de positie van broers en zussen. Zij zijn niet opgenomen in de wettelijke kring van gerechtigden en hebben dus in beginsel geen wettelijke aanspraak op affectieschadevergoeding. Als zij die vergoeding willen ontvangen, staat voor hen alleen een beroep op de hardheidsclausule open. Zoals wij zullen zien slaagt dat beroep lang niet altijd.⁹ Op deze positie van broers en zussen wordt kritiek geuit.¹⁰

De beperkte mogelijkheden voor broers en zussen tot het verkrijgen van vergoeding voor affectieschade waren ook aan de orde in de strafzaak inzake de MH 17-ramp. In deze strafzaak veroordeelt de rechtbank drie verdachten tot een levenslange gevangenisstraf wegens hun betrokkenheid bij het neerhalen van het toestel van Malaysia Airlines boven Oekraïne.¹¹ Daarnaast beoordeelt de rechtbank in totaal 306 schadevergoedingsvorderingen van nabestaanden, vrijwel allemaal strekkende tot vergoeding van affectieschade. Op die vorderingen is het Nederlandse strafprocesrecht van toepassing. Inhoudelijk worden de vorderingen echter beoordeeld naar Oekraïens burgerlijk recht.¹² Dat maakt vergoeding van immateriële schade, waaronder affectieschade, mogelijk voor feiten uit 2014 (dus vóór de invoering van de Nederlandse regeling in 2019). Onder Oekraïens recht wordt de kring van gerechtigden gevormd door de echtgeno(o)t(e), de geregistreerde partner, de (adoptie)ouders en de (adoptie)kinderen van de overledene, alsmede de personen (onder wie stiefkinderen) met wie de overledene samenwoonde, een gezamenlijk huishouden deelde en wederzijdse rechten en plichten had. Broers en zussen die niet met de overledene in gezinsverband samenwoonden vallen dus ook in Oekraïne buiten de kring van gerechtigden en hebben geen aanspraak op affectieschadevergoeding. Honderden broers en zussen vielen aldus buiten de boot. Dat zou bij toepassing van Nederlands recht niet anders zijn geweest.¹³ Dit gegeven bracht de nabestaanden in het MH17-proces ertoe de rechtbank te vragen een oproep te doen aan de Nederlandse wetgever om de positie van broers en zussen op dit punt te heroverwegen. De rechtbank heeft daaraan gehoor gegeven.¹⁴

⁷ Kamerstukken II 2014/2015, 34257, nr. 3, p. 13-14.

⁸ Kamerstukken II 2014/2015, 34257, nr. 3, p. 15.

⁹ Zie het rechtspraakoverzicht in hoofdstuk 5.

¹⁰ Zie bijv. A. Joxhorst, 'De Wet Affectieschade – hoe staat het ermee?' *PPS Bulletin*, april 2022, p. 49-50 en , J. Mantel, 'De toepassing van de Wet affectieschade in de rechtspraak', *TVP* 2022, nr. 1, p. 19-21, B.A. van Beest, 'Uitbreiding van gerechtigden met broers en zussen? Evaluatie Wet vergoeding affectieschade', *L&S* 2023, afl. 3, p. 23-29.

¹¹ Rb. Den Haag 17 november 2022, ECLI:NL:RBDHA:2022:12216, 12217, 12218. De vonnissen zijn te vinden op: <https://www.courtmh17.com/over-de-rechtszaak/uitspraak-17-november-2022-2/>

¹² Zie de vonnissen onder 12.5.2.

¹³ Bovendien vallen onder de Nederlandse regeling ook inwonende broers en zussen niet onder de 'vaste' kring van gerechtigden.

¹⁴ Rb. Den Haag 17 november 2022, ECLI:NL:RBDHA:2022:12216 / 12217 / 12218, r.o. 12.5.2. Zie par. 5.5.3.3.

Ook in het parlement is het onderwerp op de agenda gezet. Diverse Tweede Kamerleden hebben de minister voor Rechtsbescherming op meerdere momenten over dit onderwerp bevestigd.¹⁵ Op 14 september 2023 werd een bijzondere commissievergadering (zogenaamde bijzondere procedure) georganiseerd over affectieschade voor broers en zussen.¹⁶ En in de eerste helft van 2024 heeft de Tweede Kamer een motie aangenomen waarin wordt opgeroepen de kring van gerechtigden uit te breiden naar broers en zussen.¹⁷

De aanspraak van broers en zussen is één van de onderwerpen die centraal staat in deze wetsevaluatie. Als gezegd, de Wet vergoeding affectieschade wordt in brede zin geëvalueerd in dit onderzoek.

1.4 De onderzoeksvraag en deelvragen

1.4.1 Centrale onderzoeksvraag

De centrale onderzoeksvraag luidt:

In hoeverre wordt de doelstelling van de Wet vergoeding affectieschade, namelijk erkenning van leed van naasten en het bieden van een vorm van genoegdoening, behaald?

De onderzoeksvraag is evaluatief van aard, waarbij de doelstellingen van de wet het evaluatiekader vormen. Deze evaluatie betreft in hoofdlijnen drie aspecten. Ten eerste de omvang van de gestandaardiseerde vergoeding. Ten tweede de kring van gerechtigden, waarbij aandacht uitgaat naar zowel de wettelijke kring als de hardheidsclausule. Ten derde de knelpunten en positieve punten in de praktijk van afhandeling en toekenning. Deze in steek, evaluatie op drie aspecten, resulteert in deelvragen. De deelvragen laten zich groeperen in vier categorieën: A. Evaluatiekader, B. Omvang van de vergoeding, C. Kring van gerechtigden, en D. Praktijk van toekenning en afhandeling.

1.4.2 Evaluatiekader (A)

In de centrale onderzoeksvraag is de doelstelling van de wet (erkenning en genoegdoening) centraal gesteld. Zoals reeds aangegeven kan dit niet los worden gezien van de nevensdoelstelling van de wet (voorkomen van discussie) die bepalend was voor de vormgeving ervan. De volgende deelvragen zijn daarom leidend in de vormgeving van het evaluatiekader:

1. Wat is de betekenis van de doelstelling van erkenning van leed toegebracht aan naasten en nabestaanden volgens de parlementaire geschiedenis van de Wet vergoeding affectieschade?
2. Wat is de betekenis van de doelstelling van genoegdoening volgens de parlementaire geschiedenis van de Wet vergoeding affectieschade?
3. Welke andere nevensdoelstelling(en) kent de Wet vergoeding volgens de parlementaire geschiedenis, en hoe is daarmee rekening gehouden in de vormgeving van deze wet?

¹⁵ CD Slachtofferbeleid van 23 februari 2023, Voortgangsbrief Slachtofferbeleid 6 juni 2023, CD strafrechtelijke onderwerpen 5 oktober 2023, Begrotingsbehandeling JenV 7 en 8 februari 2024.

¹⁶ https://www.tweedekamer.nl/debat_en_vergadering/commissievergaderingen/details?id=2023A04264.

¹⁷ *Kamerstukken II 2023/2024*, 36 410 VI, nr. 43: “De kamer ...spreekt uit dat onder de kring van gerechtigden die aanspraak kunnen maken op affectieschade uitdrukkelijk ook broers en zussen vallen; verzoekt de regering te bezien of op korte termijn een wetsvoorstel in procedure kan worden gebracht zodat broers en zussen ook daadwerkelijk deze aanspraak kunnen effectueren.”

1.4.3 De omvang van de gestandaardiseerde vergoeding (B)

De volgende deelvragen focussen op de totale omvang van de vergoedingen, de ervaringen met het werken met gestandaardiseerde vergoedingsbedragen en de gevolgen van eventuele verhoging van die gestandaardiseerde bedragen.

4. In hoeveel gevallen is affectieschade jaarlijks toegekend binnen het strafproces? En in hoeveel gevallen door aansprakelijkheidsverzekeraars? Is daarin een uitsplitsing te maken naar categorie van gerechtigden?¹⁸
5. Wat is het totaalbedrag van toegewezen vergoedingen sinds de inwerkingtreding van de wet, binnen enerzijds de strafrechtketen en anderzijds de civiele keten?¹⁹
6. Welke gevolgen heeft de wet gehad voor de premies van aansprakelijkheidsverzekeringen?²⁰
7. Wat zijn de ervaringen van aanspraakgerechtigden met de gestandaardiseerde vergoeding uit het Besluit vergoeding affectieschade?
8. In hoeverre geven de ervaringen van aanspraakgerechtigden aanleiding om (de hoogte van de) gestandaardiseerde bedragen te heroverwegen, dan wel om het mogelijk te maken om in uitzonderlijke gevallen hogere schadevergoedingen toe te kennen?
9. Hoe wordt uitbetaling via een vooraf gestandaardiseerd bedrag ervaren door letselschadeprofessionals?
10. Wijken de geëiste vergoedingen in de rechtspraak af van de in het Besluit vergoeding affectieschade neergelegde gestandaardiseerde bedragen? Zo ja, over welk soort gevallen gaat het dan?
11. Welke voor- en nadelen zijn verbonden aan het mogelijk maken om in uitzonderlijke gevallen hogere affectieschadevergoedingen toe te kennen dan die zijn vastgesteld in het Besluit vergoeding affectieschade?
12. Wat zijn de voor- en nadelen van de verlaging of verhoging van de gestandaardiseerde bedragen uit het Besluit vergoeding affectieschade?
13. Op welke manieren kan in de toekomst indexatie of aanpassing van de gestandaardiseerde bedragen uit het Besluit vergoeding van affectieschade plaatsvinden?

1.4.4 Kring van gerechtigden (C)

De deelvragen hierover worden vooral ingegeven door de vraag hoe de huidige kring van gerechtigden in het licht van de doelstellingen van de wet op een zo adequaat mogelijke wijze af te bakenen.

14. Hoe wordt door gerechtigden de bestaande afbakening van de vaste kring van gerechtigden of de toepassing van de hardheidsclausule ervaren in het licht van doelstellingen van de wet?
15. Hoe wordt door uitkerende en beslissende partijen (veelal aansprakelijkheidsverzekeraars, het CJIB of rechters) de bestaande afbakening van de vaste kring van gerechtigden of de toepassing van de hardheidsclausule ervaren in het licht van doelstellingen van de wet?
16. Welke discussie is in de rechtspraak (civiel/straf) zichtbaar over de afbakening van de vaste kring van gerechtigden of de toepassing van de hardheidsclausule?

¹⁸ Bij de beantwoording van deze vraag waren we afhankelijk van de vraag in hoeverre betrokken betalende partijen (CJIB en Verbond van Verzekeraars) in staat en bereid waren deze gegevens met ons te delen.

¹⁹ Zie vorige noot.

²⁰ Bij de beantwoording van deze vraag waren we afhankelijk van de vraag in hoeverre het Verbond van Verzekeraars in staat en bereid was deze gegevens met ons te delen.

17. Welke (vaste) kring van gerechtigden wordt rechtvaardig geacht in andere Europese jurisdicties (en waarom), en vallen daarbinnen ook de broers en zussen van de gekwetste (en waarom)?
18. Hoe voorzie je in het licht van de (neven)doelstellingen van de wet in een zo adequaat mogelijke afbakening, zo ook blijkend uit de vormgeving daarvan in andere Europese jurisdicties?
19. Welke voor- en nadelen zijn verbonden aan een uitbreiding van de vaste kring van gerechtigden?
20. Wat betekent een eventuele uitbreiding van de vaste kring van gerechtigden voor een evenwichtige balans van belangen van enerzijds naasten en anderzijds schadeplichtigen?

1.4.5 Toekenning en afhandeling (D)

Dit onderzoek richt zich ook op de praktijk van toekenning en afhandeling van affectieschadevorderingen. De onderstaande deelvragen zijn daarop gericht.

21. Welke knelpunten en positieve punten hebben betrokkenen ervaren met de wijze waarop de affectieschadevergoeding wordt toegekend en afgehandeld door de uitkerende partij?
22. Waarop hebben de discussies vooral betrekking bij de toekenning of afwijzing van een affectieschadevergoeding (bijv. de mate van ernstig en blijvend letsel, de mate van eigen schuld en het toepassen van de hardheidsclausule)?
23. Hoe frequent doen deze discussies zich voor volgens *repeat players* (bijv. aansprakelijkheidsverzekeraars, rechters, advocaten) die betrokken zijn bij deze schadeafwikkeling? Hoe gaan betrokken partijen daarmee om in de praktijk?
24. Welke gevolgen voor de premies van aansprakelijkheidsverzekeringen en voor de rijksbegroting kunnen worden voorzien bij een herijking van de bedragen en uitbreiding van de kring van gerechtigden?

Om tot een beantwoording van de centrale onderzoeksvraag te komen, worden de antwoorden op de deelvragen onder B, C en D geplaatst naast het evaluatiekader A.

1.5 Onderzoeksmethoden

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van verschillende onderzoeksmethoden: bestudering van wetsgeschiedenis, literatuuronderzoek, rechtspraakanalyse, vragenlijstonderzoek, interviews, verkennend rechtsvergelijkend onderzoek en focusgroepen. Gekozen is voor dit *mixed-method* ontwerp om daarmee een volledig beeld te krijgen van de werking van, en vraag- en discussiepunten over de wet. Hieronder is aangegeven welke onderzoeksmethoden zijn ingezet voor de beantwoording van de verschillende deelvragen.²¹ Een verdere uitwerking van de methodologische verantwoording is opgenomen in de hoofdstukken.

Deelvragen 1-3: parlementaire geschiedenis (en literatuurstudie)

Ten behoeve van de beantwoording van de deelvragen 1-3 werd de parlementaire geschiedenis geanalyseerd van de Wet vergoeding affectieschade. Waar relevant werd een kort literatuuronderzoek gedaan naar de interpretatie hiervan in de juridische wetenschappelijke literatuur. Het doel was tevens om de belangrijkste vraag- en discussiepunten voorafgaand aan de invoering van de wet op 1 januari 2019 te inventariseren. Voor een verdere uiteenzetting van de methode wordt verwezen naar hoofdstuk 2.

Deelvragen 10, 16 en 22: rechtspraakanalyse (en literatuurstudie)

²¹ Zie ook de tabel opgenomen aan het eind van hoofdstuk 8.

Ten behoeve van de beantwoording van de deelvragen 10, 16 en 22 is een literatuur- en gestructureerd rechtspraakonderzoek gedaan. Uitspraken van de Hoge Raad, rechtbanken en hoven (civiel recht en strafrecht) is betrokken in het onderzoek. De geselecteerde rechtspraak is kwantitatief en kwalitatief geanalyseerd op: de gevorderde respectievelijk toegekende vergoedingsbedragen, de kring van gerechtigden en hardheidsclausule, de interpretatie van ‘ernstig en blijvend letsel’ en overige vraagpunten (bijv. over eigen schuld en causaliteit). Het literatuuronderzoek in dit hoofdstuk heeft betrekking op wetenschappelijke publicaties die verschenen zijn na de invoering van de wet. Voor een verdere uiteenzetting van de rechtspraakanalyse wordt verwezen naar hoofdstuk 5.

Deelvragen 17, 18 en 19: internationale verkenning

Voor zes Europese landen (België, Duistland, Engeland, Frankrijk, Italië en Spanje) werd verkennend in kaart gebracht hoe daar de aanspraken op affectieschade zijn vormgegeven. Daarbij kon worden voortgebouwd op eerder onderzoek uit 2023 in opdracht van het Verbond van Verzekeraars.²² Waar relevant is aanvullend onderzoek gedaan, met name via bestaande contacten uit het netwerk van de onderzoekers onder advocaten, academici en aansprakelijkheidsverzekeraars. Voor een verdere uiteenzetting van de manier waarop de internationale verkenning is gedaan, wordt verwezen naar hoofdstuk 6.

Deelvragen 4, 5, 6, en 24: uitvraag gegevens bij uitkerende partijen

Om antwoord te geven op deze deelvragen waren wij afhankelijk van wat partijen die de affectieschadevergoedingen uitkeren ons hierover hebben aangeleverd. In het civielrechtelijke kader zijn dat de aansprakelijkheidsverzekeraars. Via het Verbond van Verzekeraars is een uitvraag uitgezet onder hun leden. Voorts is aan een grote medische verzekeraar (Centramed) gevraagd of zij gegevens konden aanleveren. Daarmee wilden wij beter zicht te krijgen op de implicaties van invoering van de Wet vergoeding affectieschade specifiek in de zorgsector. In het strafrechtelijke kader is de primaire betaler het Centraal Justitieel Incasso Bureau (CJIB) dat immers de incasso doet voor opgelegde schadevergoedingsmaatregelen en de zogenaamde voorschotregeling uitvoert. Er is contact gezocht met het CJIB. Er wordt binnen deze organisatie niet systematisch geregistreerd in welke zaken er een vergoeding voor affectieschade is uitgekeerd. Het was om deze reden niet mogelijk, althans te bewerkelijk, om de door ons verzochte gegevens aan te leveren.

Deelvragen 7, 8, 14 en 21: onderzoek naar ervaringen van naasten en nabestaanden

Deze deelvragen richten zich op de vraag hoe de (gestandaardiseerde) omvang van het bedrag en de kring van gerechtigden is ervaren door aanspraakgerechtigden (naasten en nabestaanden). Ook is hen gevraagd naar hun overige ervaringen met de toekenning van de affectieschadevergoeding. De ervaringen van de naasten en nabestaanden werden onderzocht door vragenlijstonderzoek en door middel van interviews, waarbij de respondenten voor het tweede (voornamelijk) werden geworven in het kader van het eerste. Het doel van de interviews was om in aanvulling op het vragenlijstonderzoek een scherper beeld te krijgen hoe die afwikkeling in de praktijk in zijn werk gaat en hoe dat uitwerkt op aanspraakgerechtigden. Voor een verdere uiteenzetting van de methodes van het onderzoek naar de ervaringen van naasten en nabestaanden wordt verwezen naar hoofdstuk 3 (vragenlijst) en 4 (interviews).

²² K.A.P.C. van Wees & A.J. Van, *Rapportage rechtsvergelijkend onderzoek affectieschade broers en zussen*, VU Amsterdam, 2023, te raadplegen via [VU Research Portal](#).

Deelvragen 9, 10, 15, 22 en 23: onderzoek naar ervaringen professionals

Deze deelvragen richten zich op de ervaringen van professionals die in de rechtspraktijk werken met de Wet vergoeding affectieschade. Er is voor gekozen om een vragenlijstonderzoek te doen onder professionals die in de rechtspraktijk werken met de wet (advocaten, aansprakelijkheidsverzekeraars, schadebehandelaars, etc.). Via die vragenlijst wordt geïnventariseerd wat hun ervaringen zijn met de gestandaardiseerde vergoedingen, de kring van gerechtigden (incl. hardheidsclausule) en overige aspecten van de wet. Voor een verdere uiteenzetting van methoden voor het vragenlijst onderzoek onder professionals wordt verwezen naar hoofdstuk 3.

Deelvragen 9, 10, 12, 13, 18, 19, 20, 21, 22 en 23: focusgroepen

De resultaten van het vragenlijstonderzoek en de interviews werden na analyse in een focusgroep voorgehouden aan professionals op het gebied van de affectieschadevergoeding. Het doel daarvan is om de betrouwbaarheid en geldigheid van de uitkomsten van de analyse te toetsen, in context te plaatsen en – indien mogelijk – tot nieuwe inzichten te komen die kunnen leiden tot verfijning of herinterpretatie van de onderzoeksresultaten. Voorts is een focusgroep gehouden met 5 nabestaanden van de MH17-vliegramp.²³ Voor een verdere uiteenzetting van methoden wordt verwezen naar hoofdstuk 7.

Overige onderzoeksmethoden

Om meer zicht te krijgen op het functioneren van de wet specifiek in de zorgsector zijn een drietal interviews gehouden met professionals uit die sector. Voorts is ten behoeve van de beantwoording van Deelvraag 13 verkennend onderzoek gedaan naar huidige manieren van indexatie van smartengeld.

1.6 Structuur van dit onderzoeksrapport

De rapportage van deze wetsevaluatie vindt plaats in acht hoofdstukken. In hoofdstuk 2 wordt het wettelijk kader uiteengezet, inclusief de discussie in de wetsgeschiedenis daarover en de literatuur die is verschenen voorafgaand aan de introductie van de Wet vergoeding affectieschade. Daarna volgt eerst de rapportage van de werking van en ervaringen met de wet zoals ervaren door naasten en nabestaanden en door letselschadeprofessionals. In hoofdstuk 3 wordt verslag gedaan van het vragenlijstonderzoek onder naasten en nabestaanden, en professionals in de letselschadesector. Hoofdstuk 4 kan in samenhang met dat hoofdstuk worden gelezen, omdat daarin de rapportage over de interviews met naasten volgt. Vervolgens wordt de toepassing van de wet in de rechtspraak weergegeven. De verslaglegging van de rechtspraakanalyse vindt plaats in hoofdstuk 5. In hoofdstuk 6 worden de resultaten van de internationale verkenning gepresenteerd. De verslaglegging van de focusgroepen met professionals in de letselschadesector en nabestaanden van de MH17-vliegramp volgt in hoofdstuk 7. In dat hoofdstuk zijn ook overige onderzoeksbevindingen gepresenteerd: verslaglegging van aanvullende gesprekken met juristen in de zorgsector, aanvullend cijfermatig materiaal van het Verbond van Verzekeraars en van Centramed, en informatie over indexatie. Daarmee wordt de verslaglegging van de dataverzameling afgerond. In hoofdstuk 8 wordt afgesloten met de beantwoording van de centrale onderzoeksvraag en het formuleren van aanbevelingen.

²³ Directe aanleiding tot het organiseren van deze focusgroep was de toezegging van de minister voor Rechtsbescherming Stichting Vliegramp MH17 te betrekken in de wetsevaluatie te betrekken. Zie Kamerstukken II 2022/2023, 33552, nr. 108 p. 23.

Hoofdstuk 2: Wettelijk kader en wetsgeschiedenis

2.1 Inleiding

Dit hoofdstuk geeft een omschrijving van het wettelijk kader van de Wet vergoeding affectieschade die op 1 januari 2019 in werking trad. De volgende drie deelvragen staan daarbij centraal:

1. Wat is de betekenis van de doelstelling van erkenning van leed toegebracht aan naasten en nabestaanden volgens de parlementaire geschiedenis van de Wet vergoeding affectieschade?
2. Wat is de betekenis van de doelstelling van genoegdoening volgens de parlementaire geschiedenis van de Wet vergoeding affectieschade?
3. Welke andere nevendoelelstelling(en) kent de Wet vergoeding volgens de parlementaire geschiedenis, en hoe is daarmee rekening gehouden in de vormgeving van deze wet?

Daarnaast worden de belangrijkste vraag- en discussiepunten geïnventariseerd uit de periode voorafgaand aan de invoering van de wet op 1 januari 2019.

Achtereenvolgens wordt stilgestaan bij de methode (par. 2.2), de doelen van de wet (par. 2.3), de vormgeving van de wet (par. 2.4), de voornaamste discussiepunten opgebracht gedurende het parlementaire debat (par. 2.6), en de voorspelde kosten van de introductie van affectieschade als vergoedbare schadepost (par. 2.7). Afgesloten wordt met de bevindingen van dit hoofdstuk (par. 2.8).

2.2 Methode

Voor dit hoofdstuk zijn de Kamerstukken over de Wet vergoeding affectieschade (34257) geanalyseerd. Om de achtergrond van deze wet te doorgronden, is ook het conceptwetsvoorstel schadevergoeding voor zorg- en affectieschade bestudeerd. Verder is wetenschappelijke literatuur meegenomen in de analyse, voor zover het literatuur betreft van voor de introductie van de Wet vergoeding affectieschade op 1 januari 2019. De reden voor deze afbakening is dat deze literatuur vooral descriptief is en (soms) voorspellingen doet over de (verwachte) werking van de wet. In hoofdstuk 5 (rechtspraakanalyse) wordt literatuur meegenomen die is verschenen na de inwerkingtredingsdatum, en dus gaat over de concrete werking van de wet in de rechtspraktijk. Aan de hand van de bronnen die worden meegenomen in dit hoofdstuk, wordt het wettelijk kader weergegeven en de vraag- en discussiepunten geïnventariseerd over de Wet vergoeding affectieschade ten tijde van de totstandkoming.

2.3 Doelen van de Wet vergoeding affectieschade

De wettelijke verankering van affectieschade (als juridisch relevante schadepost) beoogt, ten eerste, het bieden van een mogelijkheid tot erkenning van leed van naasten en nabestaanden²⁴ vanwege het ernstige en blijvende letsel of overlijden van het primaire slachtoffer als aansprakelijkheid bestaat. Ten tweede beoogt deze verankering het bieden van een mogelijkheid tot genoegdoening voor naasten in die zin dat hun geschokte rechtsgevoel wordt verzacht doordat van de aansprakelijke partij een opoffering wordt verlangd.²⁵ Hiermee wordt

²⁴ Hierna wordt voor zowel naasten als nabestaanden in beginsel de term ‘naasten’ gebruikt.

²⁵ Concept-wetsvoorstel schadevergoeding voor zorg- en affectieschade (2014), Memorie van toelichting, p. 5; *Kamerstukken II* 2014/2015, 34257, nr. 3, p. 3; *Kamerstukken I* 2016/2017, 34257, C, p. 1.

duidelijk dat de vergoeding niet het doel is, maar een middel tot andere doelen. De affectieschadevergoeding heeft een symbolisch karakter, omdat het leed dat naasten of nabestaanden is aangedaan zich niet laat wegnemen.²⁶

Naast deze algemene doelen van de wet, had de wetgever ook een duidelijk neven doel met de vormgeving van de wet. De wet is vormgegeven als een gesloten systeem: zij kent een limitatieve en vaste lijst van gerechtigden en in het Besluit vergoeding affectieschade is vastgesteld welke vergoedingen aan wie moeten worden toegekend. Voor dit gesloten systeem is gekozen om langdurige en ongepaste discussies over de intensiteit van het leed van naasten of nabestaanden te voorkomen.²⁷ Tegelijkertijd zou daarmee gerechtelijke procedures worden voorkomen en de transactiekosten worden beperkt. De enige ‘openingen’ die het systeem kent, zijn de hardheidsclausule die het mogelijk moet maken om in uitzonderlijke gevallen andere naasten als gerechtigde aan te merken, en de derogerende werking van art. 6:2 BW die het juist mogelijk maakt om in uitzonderlijke gevallen beperkingen te maken op het wettelijke systeem.

2.4 De wettelijke regeling kort omschreven

De hierboven genoemde (neven)doelen resulteerden in een strakke vormgeving van de wettelijke regeling in de art. 6:107 lid 1 onder b en lid 2-5, en 6:108 lid 3-6 BW. Art. 6:107 BW betreft de affectieschadevergoeding in gevallen waarin het primaire slachtoffer ernstig en blijvend letsel heeft opgelopen. Art. 6:108 BW gaat over gevallen waarin het primaire slachtoffer is overleden.²⁸ Hieronder wordt achtereenvolgens aandacht besteed aan: de kenmerken van de vorderingsrechten, de uitbreiding naar ‘ernstig en blijvend letsel’, de gelimiteerde kring van gerechtigden, de gestandaardiseerde vergoedingsbedragen en de verweermogelijkheden.

De vorderingsrechten van naasten (art. 6:107 BW) en nabestaanden (art. 6:108 BW) hebben vier kenmerken. Ten eerste zijn beide *afhankelijke vorderingsrechten*. Het recht op de aanspraak ontstaat zodra de aansprakelijkheid jegens het primaire slachtoffer is gevestigd. Er hoeft geen sprake te zijn van autonome aansprakelijkheid jegens de naaste.²⁹ Ten tweede zijn het *zelfstandige vorderingsrechten*. Het vorderingsrecht kan zelfstandig worden uitgeoefend door de naaste of nabestaande. Ten derde werken de art. 6:107 en 6:108 BW *exclusief*, wat betekent dat derden (zoals naasten) alleen recht hebben op vergoeding van hun schade veroorzaakt door het letsel of overlijden van het primaire slachtoffer als de wet daarvoor een grondslag biedt.³⁰ Als een naaste dus geen recht heeft op grond van de wet op een affectieschadevergoeding kan diegene niet alsnog een beroep doen op het reguliere smartengeldartikel.³¹ Ten vierde zijn de vorderingsrechten *limitatief* van aard, wat betekent dat enkel diegenen die genoemd of bedoeld zijn in de wet een vorderingsrecht hebben voor de schadeposten die in de wet staan. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat er een

²⁶ *Kamerstukken II* 2015/2016, 34257, nr. 6, p. 27; *Kamerstukken I* 2016/2017, 34257, C, p. 1.

²⁷ Concept-wetsvoorstel schadevergoeding voor zorg- en affectieschade (2014), Memorie van toelichting, p. 6; *Kamerstukken II* 2014/2015, 34257, nr. 3, p. 4; *Kamerstukken I* 2016/2017, 34257, C, p. 1. Zie over de totstandkoming hiervan L. van Hoppe, ‘De wet vergoeding affectieschade’, *VR* 2018/155 (online versie), p. 1-12.

²⁸ In het eerste geval wordt gesproken over ‘naasten’ en in het tweede over ‘nabestaanden’ van het primaire slachtoffer.

²⁹ Dat is anders als de naaste een shockschadevordering indient (zie par. 2.5.6).

³⁰ Lindenbergh rechtvaardigt deze insteek in de context van affectieschade door te wijzen op het afgeleide karakter: ‘hun schade is in de kern afgeleid van de kwetsing van de naaste en voorkomen moet worden dat hun aanspraken vervolgens gaan afleiden van de vergoeding aan de gekwetste.’ S.D. Lindenbergh, ‘Op weg naar meer erkenning van naasten’, *WPNR* 2014, afl. 7032, p. 2 (online versie).

³¹ Dat is anders als sprake is van een succesvolle shockschadevordering.

hardheidsclausule geldt wat betreft de kring van gerechtigden, waardoor toch in uitzonderingsgevallen ook anderen een affectieschadevergoeding zouden kunnen ontvangen (zie hierna). De exclusieve en limitatieve aard van deze vorderingsrechten zorgen er dus de facto voor dat buiten deze artikelen om geen recht bestaat op vergoeding van (ander) nadeel van naasten dat is veroorzaakt door het letsel of overlijden van het primaire slachtoffer.

In het Nederlandse systeem kan niet alleen bij overlijden, maar ook bij ernstig letsel van het primaire slachtoffer, een aanspraak op vergoeding van affectieschade bestaan. Op dit punt zijn de landen in Europa verdeeld (zie hoofdstuk 6). Deze aanspraak is beperkt tot ernstig en blijvend fysiek en/of psychisch letsel van het primaire slachtoffer. Ook moet het gaan om medisch objectiveerbare letsels.³²

De kring van gerechtigden is limitatief opgesomd (art. 6:107 lid 2 en art. 6:108 lid 4 BW). De wettelijke ofwel vaste kring van gerechtigden bestaat uit:

1. De ten tijde van gebeurtenis niet van tafel en bed gescheiden echtgenoot of geregistreerd partner van het primaire slachtoffer
2. De levensgezel van het primaire slachtoffer die ten tijde van de gebeurtenis duurzaam met deze een gemeenschappelijke huishouding voert
3. De ouder van het primaire slachtoffer
4. Het kind van het primaire slachtoffer
5. Degene die ten tijde van de gebeurtenis duurzaam in gezinsverband de zorg voor het primaire slachtoffer heeft
6. Degene voor wie het primaire slachtoffer ten tijde van de gebeurtenis duurzaam in gezinsverband de zorgt heeft

Onder g. is een hardheidsclausule opgenomen die een mogelijkheid biedt tot verruiming van de kring. Met deze hardheidsclausule is gezocht naar een balans tussen de wens voor een eenvoudig uitvoerbare regeling en om in sprekende gevallen toch een affectieschadevergoeding mogelijk te maken.³³

De omvang van de affectieschadevergoeding is neergelegd in het Besluit vergoeding affectieschade.³⁴ De wetgever heeft de vergoedingsbedragen gestandaardiseerd. De wetgever rechtvaardigt deze keuze op twee manieren. Ten eerste wil hij langdurige en pijnlijke discussies over de intensiteit van het leed van naasten voorkomen. Ten tweede liggen de afwikkelingskosten hoger in een systeem waarin van geval tot geval de omvang van de schadevergoeding moet worden vastgesteld. Die hogere transactiekosten kunnen een drempel vormen om affectieschadevergoeding te vorderen, en die drempel wilde de wetgever niet introduceren.³⁵ De bedragen variëren al naar gelang de aard van de affectieve relatie, de aard van het schadeveroorzakend feit (misdrijf of niet) en het type personenschade (letsel of overlijden). De gestandaardiseerde (ofwel: genormeerde) bedragen zijn momenteel de volgende:

³² *Kamerstukken II* 2015/2016, 34257, nr. 6, p. 25.

³³ *Kamerstukken II* 2014/2015, 34257, nr. 3, p. 15.

³⁴ *Stb* 2018, 133.

³⁵ *Kamerstukken II* 2014/2015, 34257, nr. 3, p. 4.

Tabel 2.1 Besluit vergoeding affectieschade

	Ernstig en blijvend letsel	Overlijden	Ernstig en blijvend letsel door een misdrijf	Overlijden door een misdrijf
Echtgenoten en geregistreerde partners (a)	€ 15.000	€ 17.500	€ 17.500	€ 20.000
Levensgezellen (b)	€ 15.000	€ 17.500	€ 17.500	€ 20.000
Minderjarige kinderen en ouders (c en d)	€ 15.000	€ 17.500	€ 17.500	€ 20.000
Meerderjarige thuiswonende kinderen en ouders (c)	€ 15.000	€ 17.500	€ 17.500	€ 20.000
Pleegkinderen en -ouders (e en f)³⁶	€ 15.000	€ 17.500	€ 17.500	€ 20.000
Meerderjarige niet-thuiswonende kinderen en ouders (c en d)	€ 12.500	€ 15.000	€ 15.000	€ 17.500
Zorg in gezinsverband (e en f)	€ 15.000	€ 17.500	€ 17.500	€ 20.000
Overige nauwe persoonlijke relaties (g)	€ 12.500	€ 15.000	€ 15.000	€ 17.500

De aanspraak van naasten kan niet ten nadele van het recht van primaire slachtoffer worden uitgeoefend, zo bepaalt art. 6:107 lid 4 BW. Met deze bepaling wordt het primaire slachtoffer beschermd tegen ‘het leeghalen van de kas’ van de aansprakelijke partij.³⁷ Dit geldt echter niet voor aanspraken op grond van de Wet aansprakelijkheidsverzekering motorrijtuigen vanwege internationale afspraken (art. 6 WAM).³⁸

Als nabestaanden al een affectieschadevergoeding hebben ontvangen op grond van artikel 6:107 BW, kunnen zij niet nogmaals een vergoeding ontvangen als het primaire slachtoffer alsnog overlijdt als gevolg van de schadeveroorzakende gebeurtenis (art. 6:108 lid 6 BW).

De bedragen zijn nog niet geïndexeerd sinds de invoering van de wet. Toegezegd is om de bedragen voor het eerst te herijken na de wetsevaluatie, vijf jaar na inwerkingtreding.³⁹

De aangesproken (aansprakelijke) partij kan dezelfde verweren voeren tegenover de aanspraakgerechtigden als die gevoerd kunnen worden jegens het primaire slachtoffer (art.

³⁶ Gezien de wetsgeschiedenis ligt het ook voor de hand om hieronder stiefkinderen en stiefouders te verstaan die in gezinsverband de zorg hebben voor de gekwetste, maar geheel duidelijk is dit niet.

³⁷ S.D. Lindenbergh, ‘De Wet vergoeding affectieschade in werking’, *Verkeersrecht* 2018/156, afl. 11, p. 413.

³⁸ Van Hoppe 2018, p. 6 (online versie).

³⁹ *Kamerstukken I* 2017/2018, 34257, E, p. 9.

6:107 lid 5 en art. 6:108 lid 5 BW). Hierbij moet met name worden gedacht aan causaliteitsverweren en het eigen schuldverweer (art. 6:101 BW).⁴⁰

2.5 Het (parlementaire) debat voorafgaand aan de introductie van de wet

2.5.1 Inleiding

Het debat in het parlement voorafgaand aan de introductie van de Wet vergoeding affectieschade ging over een aantal specifieke onderwerpen. Die onderwerpen waren ook uitgelicht in de literatuur over het wetsontwerp voorafgaand aan de introductie van de wet. Zo is veel gedebatteerd over het criterium ‘ernstig en blijvend letsel’, de wettelijke kring van gerechtigden, de hardheidsclausule, de derogerende werking van de redelijkheid en billijkheid, de gestandaardiseerde affectieschadevergoeding, de verweermogelijkheden van de aansprakelijke partij, (hoewel minder intensief) de samenloop tussen affectieschade en immateriële shockschade, en de wijze van aanbieden van de vergoeding aan naasten en nabestaanden. Deze paragraaf geeft nadere toelichting over deze discussies en maakt inzichtelijk welke vraag- en aandachtspunten daaruit voortvloeien. In elke subparagraaf wordt eerst stilgestaan bij het parlementaire debat en daarna bij de bespreking van het wetsontwerp in de wetenschappelijke literatuur.

2.5.2 Ernstig en blijvend letsel

Parlementair debat

De afbakening van gevallen van ernstig en blijvend letsel is een vraagpunt geweest bij de totstandkoming van de wet. De wetgever legt uit dat slechts uitzonderlijke letselschadegevallen resulteren in een aanspraak:

‘Letsel dat door anderen wordt toegebracht, is in vrijwel alle gevallen ingrijpend. Het betekent een inbreuk op de fysieke en mentale integriteit van de gekwetste. Alleen in uitzonderingsgevallen leidt dit tot een schadevergoeding voor de naaste van de gekwetste.’⁴¹

De wetgever heeft herhaaldelijk uitgelegd wat hiermee wordt bedoeld. Het moet gaan over ernstig en blijvend letsel dat niet alleen voor het primaire slachtoffer ernstige beperkingen in het dagelijks functioneren meebrengt, maar ook – vanwege de nauwe persoonlijke band tussen de gekwetste en naaste – voor de naaste.⁴² Kort gezegd, gaat het bij het vaststellen van het ‘blijvend en ernstig letsel’ dus niet om het leed vanwege het letsel, maar om het letsel zelf⁴³ en de impact daarvan op het leven van het primaire slachtoffer en diens naaste.⁴⁴ Het gaat niet om langdurig ernstig letsel, maar om blijvend ernstig letsel.⁴⁵ Het vooruitzicht moet ontbreken op vermindering van het letsel tot niet-ernstig. Gekozen is voor de blijvende aard van het letsel, omdat hiermee tot uitdrukking komt dat naasten:

⁴⁰ *Kamerstukken II* 2014/2015, 34257, nr. 3, p. 18-19.

⁴¹ *Kamerstukken II* 2015-2016, 34257, nr. 6, p. 5.

⁴² *Kamerstukken II* 2014/2015, 34257, nr. 3, p. 13; *Kamerstukken II* 2015/2016, 34257, nr. 6, p. 6 en 25.

⁴³ *Kamerstukken II* 2014/2015, 34257, nr. 3, p. 12.

⁴⁴ *Kamerstukken II* 2014/2015, 34257, nr. 3, p. 12-13, *Kamerstukken I* 2016/2017, 34257, C, p. 5.

⁴⁵ *Kamerstukken I* 2016/2017, 34257, C, p. 5.

‘gedurende lange tijd op indringende wijze met de ingrijpende gevolgen van de schadeveroorzakende gebeurtenis, zowel voor henzelf als voor het slachtoffer, geconfronteerd worden.’⁴⁶

In deze gevallen, aldus de wetgever, is de ‘ommezwaai in het leven van de gekwetste en naaste’ in de regel evident.⁴⁷ Hierna gaan we eerst nader in op de discussie over ‘ernstig letsel’ en daarna op die over ‘blijvend letsel’.

Een belangrijk vraagpunt was onder welke omstandigheden sprake zou zijn van ‘ernstig letsel’ in de zin van de Wet vergoeding affectieschade.⁴⁸ Voor het aantonen van ‘ernstig letsel’ heeft de wetgever een aantal vuistregels meegegeven. Wij spreken hierna over twee ‘manieren’ voor de vaststelling van ernstig letsel. De eerste manier is dat de naaste aantoont dat het primaire slachtoffer een (blijvend) functieverlies (of: blijvende invaliditeit) van 70% of meer heeft als gevolg van het schadeveroorzakende feit (vastgesteld op basis van de *AMA-guides*⁴⁹). Dan moet worden aangenomen dat sprake is van ‘ernstig letsel’ in de zin van de Wet vergoeding affectieschade.⁵⁰ Met deze eerste vuistregel – die slechts richtinggevend is en niet bepalend⁵¹ – beoogt de wetgever een evenwicht te vinden tussen individuele rechtvaardigheid en de hanteerbaarheid van de regeling.⁵² Hij gaat ervan uit dat in deze gevallen het leven van de gekwetste en de naaste dramatisch is veranderd.⁵³ Het hoge percentage maakt daarmee duidelijk dat het moet gaan om uitzonderingsgevallen.⁵⁴

Maar ook in gevallen van minder dan 70% functiestoornis is het mogelijk om te oordelen dat sprake is van ‘ernstig letsel’. Niet alleen het functieverlies hoeft immers te nopen tot een ommezwaai in het leven van de gekwetste en de naaste; andere omstandigheden kunnen daartoe ook aanleiding geven.⁵⁵ Het volgende citaat is belangrijk:

‘Er zullen zich gevallen kunnen voordoen waarbij de lichamelijke (of uiterlijk waarneembare) component van het letsel niet zo ernstig is als hierboven aangegeven, maar waarbij de combinatie daarvan met andere componenten van het letsel een zodanig verlies of ernstige verstoring van de mogelijkheid van wezenlijk persoonlijk contact tussen het slachtoffer en diens naasten meebrengt, dat van ernstig en blijvend letsel sprake kan zijn.’⁵⁶

De tweede manier voor naasten om aan te tonen dat sprake is van ernstig letsel is dus door te motiveren dat sprake is van een ommezwaai in het leven van het primaire slachtoffer én dat van de naaste. De wetgever heeft nog wel enkele (niet-exclusief opgesomde) voorbeelden genoemd om te illustreren wat hij hiermee bedoelt:

- Ernstige karakter- en gedragsveranderingen
- Algeheel verlies van het vermogen tot spreken

⁴⁶ *Kamerstukken II* 2014-2015, 34257, nr. 3, p. 12.

⁴⁷ *Kamerstukken II* 2014/2015, 34257, nr. 3, p. 12; *Kamerstukken I* 2016/2017, 34257, C, p. 5.

⁴⁸ Zie ook in de literatuur hierover: M.R. Hebly en E.S. Engelhard, ‘Besluit vergoeding affectieschade’, *NTBR* 2017/43, afl. 10, p. 304, M. van der Zwan, ‘Gebundelde krachten zijn nodig voor een zorgvuldige introductie van nieuwe Wet vergoeding affectieschade’, *Verkeersrecht* 2018/158, afl. 11, p. 423.

⁴⁹ ‘Ama-guides’ te raadplegen via <https://www.ama-assn.org/delivering-care/ama-guides>.

⁵⁰ *Kamerstukken II* 2014/2015, 34257, nr. 3, p. 12; *Kamerstukken II* 2015/2016, 34257, nr. 6, p. 5; *Kamerstukken I* 2016/2017, 34257, C, p. 4.

⁵¹ *Kamerstukken II* 2015/2016, 34257, nr. 6, p. 6.

⁵² *Kamerstukken I* 2016/2017, 34257, C, p. 4.

⁵³ *Kamerstukken I* 2017/2018, 34257, E, p. 3.

⁵⁴ Hierover Van Hoppe 2018, p. 5 (online versie).

⁵⁵ Vgl. *Kamerstukken II* 2015/2016, 34257, nr. 6, p. 6.

⁵⁶ *Kamerstukken II* 2014/2015, 34257, nr. 3, p. 13.

- Ernstige afasie
- Ernstige aantasting van de geheugenfunctie
- Ernstig of algeheel functieverlies van zintuigen
- Letsels die leiden tot verlies of ernstige verstoring van de mogelijkheid om lichamelijk contact te hebben ('zoals derdegraads brandwonden over een groot deel van het lichaamsoppervlak of ernstige verlittekening van grote delen van in dit verband belangrijke delen van het lichaam, zoals het gelaat en de hals').
- Indien het slachtoffer volledig of nagenoeg volledig 'afhankelijk wordt van zodanig intensieve hulp en zorg dat de mogelijkheid van het onderhouden van een privéleven ernstig wordt verstoord.'⁵⁷

Afgezien van de afbakening van het criterium 'ernstig letsel', was een belangrijk vraagpunt in het parlementaire debat of de lat wat betreft de ernst van het letsel niet te hoog is gelegd door de wetgever.⁵⁸ Hierbij is ook expliciet aandacht geweest voor gevallen van geestelijk letsel en misbruikzaken.⁵⁹

In het Kamerdebat is ook gediscussieerd over het vereiste dat het ernstige schade blijvend moet zijn. In het Kamerdebat is erop gewezen dat dit vereiste van 'blijvendheid' een dode letter zou kunnen opleveren voor affectieschadevorderingen ingediend in een strafproces. Dat sprake is van blijvend letsel zou pas na ongeveer twee jaar duidelijk zijn, terwijl de kans groot is dat de eerste aanleg van het strafproces dan al voorbij is.⁶⁰ Omdat een civiele procedure (als alternatief) belastend is en de kans dat de aansprakelijke partij zelf kan betalen klein is, werd gevreesd dat zou worden afgezien van een civiele procedure, waardoor erkenning niet zou kunnen worden geboden. De reactie van de wetgever is als volgt:

'Het ligt op de weg van de naaste om ten behoeve van zijn vordering tot vergoeding van affectieschade het letsel, de ernst en het blijvende karakter daarvan, alsmede de causaliteit tussen het strafbare feit en het letsel aan te tonen. De vraag of de medische eindtoestand van een slachtoffer is bereikt, kan een belemmering vormen voor het meenemen van de civiele vordering in het strafproces. Ook als het slachtoffer een relevante medische voorgeschiedenis heeft, kan dat leiden tot lastige causaliteitsvragen.'⁶¹

Met andere woorden, er zijn meerdere belemmeringen om een vergoeding van affectieschade te ontvangen via het strafproces, waaronder de vraag of het letsel blijvend is. In deze context wordt iets gezegd over de relevantie van de medische eindtoestand van het primaire slachtoffer. Later zegt de wetgever over specifiek de medische eindtoestand nog het volgende:

'Is sprake van ernstig letsel dan kan het soms enige jaren duren voordat de medische eindtoestand van een slachtoffer is bereikt. Dit kan ertoe leiden dat het slachtoffer pas na enkele jaren een vordering tot schadevergoeding instelt bij de civiele rechter. Zijn medische eindtoestand is bepalend voor de omvang van zijn schade. Is de blijvendheid

⁵⁷ *Kamerstukken II* 2014/2015, 34257, nr. 3, p. 13; *Kamerstukken II* 2015/2016, 34257, nr. 6, p. 6; *Kamerstukken I* 2016/2017, 34257, C, p. 5. Zie ook: *Kamerstukken I* 2017/2018, 34257, E, p. 3.

⁵⁸ *Kamerstukken II* 2015/2016, 34257, nr. 6, p. 5 en 25.

⁵⁹ *Kamerstukken II* 2015/2016, 34257, nr. 6, p. 25-26.

⁶⁰ *Kamerstukken II* 2015/2016, 34257, nr. 6, p. 13.

⁶¹ *Kamerstukken II* 2015/2016, 34257, nr. 6, p. 14; *Kamerstukken I* 2016/2017, 34257, C, p. 6.

van het letsel ongewis, dan ligt het ook voor de naaste in de rede om te wachten tot het moment dat hierover duidelijkheid bestaat.’⁶²

De vraag is wat de wetgever heeft bedoeld met de term ‘hierover’ in de laatste zin: slaat hierover terug op de blijvendheid van het ernstige letsel, of op de medische eindtoestand? Met andere woorden: is voldoende dat is vastgesteld dat het ernstige letsel blijvend is (en dus niet meer onder de drempel van ernstig letsel zakt), of dat de medische eindtoestand is bereikt (en dus als criterium geldt). Gezien de wetssystematiek gaan wij uit van het eerste.

In art. 6:107 lid 3 BW is de mogelijkheid gecreëerd om bij algemene maatregel van bestuur nader te bepalen wanneer letsel als ernstig en blijvend moet worden aangemerkt. Hiermee zou de rechtszekerheid van de wet kunnen worden versterkt.⁶³ Van die mogelijkheid is nog geen gebruik gemaakt.

Literatuur

In de wetenschappelijke literatuur reageert Verheij kritisch op het noemen van een percentage blijvende functionele invaliditeit van 70%, omdat het kan resulteren in ongewenste à contrarie redeneringen: ‘het functionele verlies is 65% en dus heeft de naaste geen recht op smartengeld’.⁶⁴ Hij verkiest een aanpak waarin wordt geschetst dat het percentage blijvende functionele invaliditeit relevant is, maar dat gekeken moet worden naar alle omstandigheden van het geval. Kremer is het hier niet mee eens (vanuit verzekeringsperspectief), omdat dit uitgangspunt zorgt voor ‘nadere afpaling’ waar de praktijk behoefte aan heeft.⁶⁵ Door Lindenbergh is de vraag gesteld hoe moet worden omgegaan met gevallen waarin iemand voorafgaand aan het ongeval al gedeeltelijk invalide is en door het ongeval boven de 70% blijvende invaliditeit wordt getrokken. Is iemand aanspraakgerechtigd? Lindenbergh neigt naar een positief antwoord.⁶⁶ Hij stelt ook de vraag hoe moet worden omgegaan met gevallen waarin het primaire slachtoffer ernstig letsel heeft in de zin van de Wet vergoeding affectieschade door zijn eigen schuld (bijvoorbeeld niet nemen van voorzorgsmaatregelen). Zijn inschatting is dat er dan geen aanspraak is.⁶⁷

In de literatuur is door Van Hoppe in zijn algemeenheid gewezen op het belang van zorgvuldige voorlichting door belangenbehartigers van naasten over het uitzonderingskarakter van een affectieschadevergoeding in letselschadezaken.⁶⁸ Verhaeg merkt op dat vanwege strafprocesrechtelijke redenen (het slachtoffer/de naaste mag geen getuigen of deskundigen aanbrenge(n)) het lastig kan zijn om, in geval van een gemotiveerde betwisting door de verdachte van de ernst en blijvende aard van het letsel, tot toewijzing van deze affectieschadevordering in het strafproces te komen. Daarbij worden zaken over psychisch letsel en zedenzaken als voorbeeld genoemd.⁶⁹

⁶² *Kamerstukken II* 2015/2016, 34257, nr. 6, p. 19.

⁶³ *Kamerstukken II* 2014-2015, 34257, nr. 3, p. 16.

⁶⁴ J. Verheij, ‘Wetsvoorstel zorg- en affectieschade. Een evenwichtsoefening tussen hanteerbaarheid en individuele gerechtigheid’, *VR* 2014/95, afl. 6, p. 7 (online versie).

⁶⁵ F.Th. Kremer, ‘Affectieschade en zorgschade: een (on)mogelijk duo?’, *TVP* 2014, afl. 4, p. 131.

⁶⁶ Lindenbergh 2018, p. 408.

⁶⁷ Lindenbergh 2018, p. 408.

⁶⁸ Van Hoppe 2018, p. 9 (online versie).

⁶⁹ L.J.J.G. Verhaeg, ‘Wetsvoorstel affectieschade’, *TREMA* 2016, afl. 1, p. 6 (online versie). Zie ook T. Hartlief, ‘Beperkte kring van gerechtigden onder vuur’, *NJB* 2014/1270, afl. 26, p. 1727.

2.5.3 Gerechtigden

2.5.3.1 Wettelijke kring van gerechtigden

Parlementair debat

In het Kamerdebat is intensief gedebatteerd over de begrenzing van de wettelijke of vaste kring van gerechtigden (sub a-f). De minister maakt duidelijk dat die is gekoppeld aan de affectieve relatie tussen het primaire slachtoffer en de naaste. Het moet gaan om een ‘zeer nauwe band’.⁷⁰ Dat is niet voor niets gedaan; te lezen valt:

‘De affectieve relatie tussen naasten brengt mee dat deze naasten niet slechts hun verdriet moeten dragen, maar ook moeten meemaken dat zij hun leven opnieuw moeten inrichten.’⁷¹

Hier wordt gelezen dat de ommezwaai in het leven van zowel het primaire slachtoffer als de naaste richtinggevend is voor een affectieschadevergoeding. In dat licht moet ook de vormgeving van de vaste kring worden gezien. De kring van gerechtigden is niet te ruim getrokken, omdat anders onvoldoende zekerheid zou bestaan dat ‘een vergoeding alleen wordt betaald in gevallen waarin daadwerkelijk van een ernstig verlies sprake is.’⁷² De minister wilde de erkenningsfunctie van de wet niet laten devalueren. Ook zou met een ruimere kring de beheersbaarheid van de regeling (sterk) afnemen.

Hieronder volgt een omschrijving van het Kamerdebat specifiek over de verschillende naasten uit de vaste kring.

Onder a. gaat het om de echtgenoot of geregistreerd partner van het primaire slachtoffer. Gediscussieerd is over de begrenzing hiervan. Afgezien is van een link met een lopende echtscheidingsprocedure:

‘Het wetsvoorstel trekt een juridisch duidelijke grens, opdat niet in de waardering van een individuele relatie hoeft te worden getreden: van echtgenoten wordt verondersteld dat zij in een affectieve relatie tot elkaar staan en daarom hebben zij aanspraak op de vergoeding van affectieschade.’⁷³

Uit dit citaat wordt duidelijk dat de juridische realiteit als uitgangspunt geldt voor de vergoedingsmogelijkheid, ook om discussies over de feitelijke relatie van echtgenoten te voorkomen. Iets anders is als overduidelijk geen sprake is van een ommezwaai in het leven van de naaste; daarvoor is de derogerende werking van de redelijkheid en billijkheid een passend mechanisme (waarover later meer).⁷⁴

Onder b. is de levensgezel met wie het primaire slachtoffer een duurzame gemeenschappelijke huishouding voert aanspraakgerechtigd. Bewust is afgezien van het noemen van een termijn voor samenwonen, omdat een termijn snel willekeurig zal uitwerken. De gemeenschappelijke

⁷⁰ *Kamerstukken II* 2014/2015, 34257, nr. 3, p. 13.

⁷¹ *Kamerstukken II* 2014/2015, 34257, nr. 3, p. 3.

⁷² *Kamerstukken II* 2014/2015, 34257, nr. 3, p. 13-14.

⁷³ *Kamerstukken I* 2016/2017, 34257, C, p. 7. Vgl. *Kamerstukken I* 2017/2018, 34257, E, p. 5.

⁷⁴ *Kamerstukken I* 2016/2017, 34257, C, p. 7.

huishouding moet bestaan ten tijde van de gebeurtenis.⁷⁵ Het moet bovendien gaan om een ‘relatie die een zodanig duurzaam karakter heeft, dat kan worden gezegd dat het ernstige en blijvende letsel [of overlijden, *ingevoegd*] van de gekwetste ook voor de naaste een ernstig verlies betekent, waarvoor’ een affectieschadevergoeding op zijn plaats is.⁷⁶

Onder c. en d. gaat het om ouders en kinderen van het primaire slachtoffer. In deze gevallen gaat de wetgever ervanuit dat sprake is van een zeer nauwe affectieve band dat daarvoor geen aanvullende vereisten nodig zijn. Het maakt hierbij niet uit of de kinderen uitwonend of thuiswonend, of meerjarig of minderjarig zijn.⁷⁷

Onder e. en f. gaat het over duurzame zorgrelaties in gezinsverband. De wetgever gaf de volgende voorbeelden:

- Zorg voor een kleinkind duurzaam in het gezin van de grootouder.⁷⁸
- Duurzame zorg voor een gekwetst kind door pleeg- of stiefouders.⁷⁹
- Stief- en pleegkinderen die in gezinsverband met de gekwetste leven.⁸⁰

Ook voor deze categorie is afgezien van het noemen van een termijn. In de parlementaire discussie is expliciet benoemd dat voor stiefouders en -kinderen aansluiting wordt gezocht bij sub e en f, en niet bij c of d.⁸¹ Ook zouden zij onder de hardheidsclausule kunnen vallen, waarover hierna meer.

Literatuur

In de literatuur is de vraag opgeworpen welk moment precies als uitgangspunt geldt voor de beoordeling van uitwonend/thuiswonend zijn van (studerende) kinderen: het feitelijk thuis wonen (bijv. de helft van de week in het ouderlijk huis zijn) of het ingeschreven staan op een ander adres?⁸² Een en ander is relevant voor de omvang van de affectieschadevergoeding. Een ander vraagpunt dat is opgekomen, is hoe omgegaan moet worden met de ongeboorte vrucht: op welk moment wordt iemand precies ouder of kind? Met een beroep op de ratio van de wet (erkenning van leed en genoegdoening), betoogt Lindenbergh dat dit moment moet liggen op het moment van bekendheid met de zwangerschap (overlijden) of conceptie (ernstig en blijvend letsel).⁸³

Wat betreft de zorgrelatie uit sub e en f stelt Lindenbergh dat hij gaat ervan uit dat niet alleen de lengte van de zorgrelatie relevant is, maar ook de intensiteit ervan. Hij spreekt over ‘min of meer *full time*, dus “inwonend”.’⁸⁴ De wetgever heeft immers opgemerkt dat de relatie vergelijkbaar moet zijn met de relaties onder a-d.⁸⁵ Grootouders die een of enkele dagen per week voor de kleinkinderen zouden er daarom wellicht niet onder vallen, aldus Lindenbergh.

⁷⁵ Kamerstukken II 2014/2015, 34257, nr. 3, p. 14.

⁷⁶ Kamerstukken II 2014/2015, 34257, nr. 3, p. 14.

⁷⁷ Dit maakt wel uit voor het schadevergoedingsbedrag.

⁷⁸ Kamerstukken II 2014/2015, 34257, nr. 3, p. 14.

⁷⁹ Kamerstukken II 2014/2015, 34257, nr. 3, p. 14; Kamerstukken I 2017/2018, 34257, E, p. 9.

⁸⁰ Kamerstukken II 2015/2016, 34257, nr. 6, p. 27; Kamerstukken I 2017/2018, 34257, E, p. 9.

⁸¹ Kamerstukken II 2014/2015, 34257, nr. 3, p. 14 (impliciet); Kamerstukken II 2015/2016, 34257, nr. 6, p. 27; Kamerstukken I 2017/2018, 34257, E, p. 9 (expliciet).

⁸² Hebly en Engelhard 2017, p. 303.

⁸³ Lindenbergh 2018, p. 409.

⁸⁴ Lindenbergh 2018, p. 410.

⁸⁵ Kamerstukken II 2014/2015, 34257, nr. 3, p. 14.

2.5.3.2 Hardheidsclausule

Parlementair debat

Onder g. wordt een hardheidsclausule genoemd die ruimte biedt om onder uitzonderlijke omstandigheden een affectieschadevergoeding uit te keren aan personen die niet behoren tot de wettelijke kring van gerechtigden. Sprake moet zijn van een ‘zodanig nauwe persoonlijke relatie’ dat vergoeding gerechtvaardigd is. Het gaat uitdrukkelijk om uitzonderlijke gevallen.⁸⁶ De volgende factoren zijn genoemd als relevant voor de beoordeling: de intensiteit, de aard en de duur van de relatie. In de Kamerstukken is relatief veel debat gevoerd over de interpretatie van deze hardheidsclausule. Het moet gaan om een ‘nauwe persoonlijke betrekking’.⁸⁷ Het gaat hierbij niet om de formele relatie, maar om de feitelijke. Biologische verwantschap is niet vereist, maar kan als factor wel meewegen.⁸⁸ De volgende voorbeelden worden gegeven:

- Een relatie van een broer en zus die langdurig samenwonen en voor elkaar zorgen.⁸⁹ (half-) Broers en zussen vallen dus niet per definitie onder de hardheidsclausule.
- Een langdurig, hechte LAT-relatie.⁹⁰
- Stief- en pleegkinderen die niet meer in gezinsverband samenleven met het primaire slachtoffer, maar die een relatie hebben met het slachtoffer die vergelijkbaar is met de relatie van de gekwetste met zijn andere kinderen.⁹¹
- Wensouders van een kind dat overlijdt of ernstig en blijvend letsel oploopt als gevolg van schadeveroorzakend feit jegens de draagmoeder.⁹² Bepalend is of sprake is van een nauwe persoonlijke relatie.

Een ander punt dat de wetgever nader toelicht, is de formulering van de hardheidsclausules. Eén verschil bestaat in de formulering van de hardheidsclausule van art. 6:107 resp. 6:108 BW. De hardheidsclausule is voor gevallen van ernstig en blijvend letsel als volgt geformuleerd (art. 6:107 lid 2 sub g BW):

‘Een andere persoon die in een zodanige nauwe persoonlijke relatie tot de gekwetste staat, dat uit de eisen van redelijkheid en billijkheid voortvloeit dat hij voor de toepassing van lid 1 onder b als naaste wordt aangemerkt.’

En voor overlijdensgevallen als volgt (artikel 6:108 lid 4 sub g BW):

‘Een andere persoon die ten tijde van de gebeurtenis in een zodanige nauwe persoonlijke relatie tot de overledene staat, dat uit de eisen van redelijkheid en billijkheid voortvloeit dat hij voor de toepassing van lid 3 als naaste wordt aangemerkt.’

In geval van overlijden van het primaire slachtoffer moet de ‘zodanig nauwe persoonlijke relatie’ worden beoordeeld zoals die bestaat op het moment van overlijden. Die formulering (ten tijde van de gebeurtenis) staat niet in art. 6:107 BW (letselschade). De wetgever geeft aan dat door dit verschil in formulering ‘bij ernstig en blijvend letsel ook betekenis kan worden

⁸⁶ *Kamerstukken I* 2016/2017, 34257, C, p. 6.

⁸⁷ *Kamerstukken II* 2014/2015, 34257, nr. 3, p. 15; *Kamerstukken I* 2016/2017, 34257, C, p. 6.

⁸⁸ *Kamerstukken I* 2017/2018, 34257, E, p. 5.

⁸⁹ *Kamerstukken II* 2014/2015, 34257, nr. 3, p. 15; *Kamerstukken I* 2016/2017, 34257, C, p. 6; *Kamerstukken I* 2017/2018, 34257, E, p. 5.

⁹⁰ *Kamerstukken II* 2014/2015, 34257, nr. 3, p. 15.

⁹¹ *Kamerstukken II* 2015/2016, 34257, nr. 6, p. 27.

⁹² *Kamerstukken I* 2016/2017, 34257, C, p. 7.

toegekend aan de (te verwachten) bestendigheid van de relatie in de toekomst en de invloed die de gebeurtenis daarop heeft.⁹³

Literatuur

Verheij noemt deze vormgeving van de hardheidsclausule ‘praktische wijsheid’, omdat de lat niet te hoog ligt en deze geeft de rechter in de praktijk de ruimte om te komen tot ‘menselijkerwijs verstandige oplossingen’ en voorkomt een te knellend (limitatief) systeem.⁹⁴ In de literatuur verschenen voorafgaand aan de introductie van de wet, is met name stilgestaan bij de positie van broers en zussen. In de Kamerstukken is niet met zoveel woorden te vinden waarom deze groep niet tot de wettelijke kring van gerechtigden valt. Lindenbergh lijkt (toen in ieder geval) te begrijpen waarom deze groep niet tot de wettelijke kring behoort, maar merkt wel op dat hiermee een ‘opmerkelijk’ onderscheid is ontstaan met het Schadefonds Geweldsmisdrijven, waarin broers en zussen wel een recht op tegemoetkoming in hun affectieschade hebben.⁹⁵ Ook merkt hij op dat broers en zussen weliswaar onder de hardheidsclausule kunnen vallen (zie hierboven), maar dat lijkt niet te kunnen als enkel sprake is van samenleven in gezinsverband. Dat maakt de toelichting hierboven ook duidelijk. Lindenbergh meent wel dat als sprake is van zorg in gezinsverband, de broers en zussen eigenlijk al via sub e of f onder de wettelijke kring van gerechtigden zouden vallen (en een beroep de hardheidsclausule aldus niet nodig is).⁹⁶

2.5.3.3 Derogerende werking van de redelijkheid en billijkheid

Parlementair debat

De spiegelbeeldsituatie van de hardheidsclausule is ook mogelijk: iemand die wel behoort tot de wettelijke kring van gerechtigden kan alsnog een affectieschadevergoeding worden onthouden indien de beperkende werking van de redelijkheid en billijkheid daartoe dwingt (art. 6:2 BW). Het gaat hierbij volgens de wetgever om ‘zeer uitzonderlijke situaties’ en moet ‘met de nodige terughoudendheid worden gezien’.⁹⁷ Het voorbeeld dat wordt genoemd is de echtgenoot die met de Noorderzon is vertrokken en op het moment van de schadeveroorzakende gebeurtenis al jaren geen contact meer heeft met de gekwetste.⁹⁸

Literatuur

In de literatuur is instemmend gereageerd op deze terughoudendheid, omdat meer uitzonderingsmogelijkheden aanleiding kunnen geven tot ongewenste discussies over affectieve relaties; iets wat de wet juist beoogt te voorkomen.⁹⁹

2.5.4 Toekenning van standaardbedragen (en matiging)

Parlementair debat

De minister licht toe dat, ondanks het symbolische karakter van de vergoeding, gekozen is voor differentiatie in affectieschadevergoedingsbedragen. Daarmee wordt tot uitdrukking gebracht

⁹³ *Kamerstukken II* 2014/2015, 34257, nr. 3, p. 15.

⁹⁴ Verheij 2014, p. 9 (online versie).

⁹⁵ Lindenbergh 2018, p. 410-411.

⁹⁶ Lindenbergh 2018, p. 411.

⁹⁷ *Kamerstukken II* 2015/2016, 34257, nr. 6, p. 16-17; *Kamerstukken I* 2016/2017, 34257, C, p. 7.

⁹⁸ *Kamerstukken I* 2016/2017, 34257, C, p. 7.

⁹⁹ M. Hebly e.a., ‘Wetsvoorstel schadevergoeding zorg- en affectieschade: verbetering van de positie van slachtoffers en naasten’, AA 2015, p. 101.

dat persoonlijke omstandigheden tot op zekere hoogte worden meegenomen in de schadebegroting:

‘Het verschil kan, als de bedragen worden bestudeerd, symbolisch zijn; het is wel een verschil.’¹⁰⁰

De bedragen variëren al naar gelang de aard van de affectieve relatie, de aard van het schadeveroorzakend feit (misdrijf of niet) en het type personenschade (letsel of overlijden). Het verschil tussen de omvang van de vergoedingsbedragen voor misdrijfschade en andere affectieschade rechtvaardigt de wetgever bovendien door te wijzen op de genoegdoeningsfunctie: schending van een zwaarwegende maatschappelijke norm rechtvaardigt een hoger bedrag.¹⁰¹

Bewust is afgezien van een hardheidsclausule voor de omvang van de vergoeding:

‘Discussies over de vraag of het ene leed ernstiger is dan het andere leed dienen te worden voorkomen. Het doel van de affectieschade – het verschaffen van erkenning en genoegdoening – kan hierdoor te zeer onder druk komen te staan.’¹⁰²

Met andere woorden, gekozen is voor normering zodat discussie over de omvang wordt voorkomen, om daarmee de erkennings- en genoegdoeningsfunctie te dienen. In dat verband is relevant dat ook is opgemerkt dat een beroep op matiging enkel mogelijk is in uitzonderlijke gevallen (art. 6:109 BW).

Over één categorie naasten is in bijzonder gediscussieerd in het parlementaire debat wat betreft de omvang van de vergoeding: de stiefrelaties. Oorspronkelijk was het voorgestelde vergoedingsbedrag voor stiefrelaties iets lager dan dat voor biologische relaties onder c en d. Er werd echter door de Kamerleden naar voren gebracht dat stiefrelaties net zo intens en duurzaam (kunnen) zijn als biologische relaties die onder sub c en d vallen. De minister gaf in reactie hierop aan dat de keuze om op een iets lager bedrag te gaan zitten voor stiefouders het resultaat was van een afweging tussen toepasbaarheid en recht doen aan de diversiteit van relaties en diversiteit in leed. In de Kamer is vervolgens een motie aangenomen strekkende tot het verzoek om ‘stiefouders en/of stiefkinderen van een slachtoffer dezelfde bedragen ter vergoeding van de affectieschade toe te kennen als bij biologische verwanten, indien sprake is van een relatie in gezinsverband met een duurzaam karakter’.¹⁰³ Die motie is uitgevoerd door de vergoeding voor ouders van thuiswonende en/of minderjarige kinderen onder sub c en de vergoeding voor pleegouders en verzorgers in gezinsverband onder sub e en f gelijk te stellen (variërend van € 15.000– € 20.000).¹⁰⁴

Literatuur

Als wordt weggegaan van het parlementaire debat naar de reactie in de literatuur, dan wordt duidelijk dat de meeste opmerkingen gaan over de differentiatie wat betreft de aard van schadeveroorzakende feit. De vraag is opgeworpen hoe in de civiele keten wordt omgegaan met potentiële misdrijven. De beoordeling of sprake is van een misdrijf behoort tot het domein van

¹⁰⁰ *Kamerstukken II* 2014/2015, 34257, nr. 3, p. 5.

¹⁰¹ *Kamerstukken II* 2014/2015, 34257, nr. 3, p. 6, *Kamerstukken II* 2015/2016, 34257, nr. 6, p. 11.

¹⁰² *Kamerstukken II* 2014/2015, 34257, nr. 3, p. 16.

¹⁰³ *Kamerstukken II* 2016/2017, 34257, nr. 10 (*motie Groothuizen/Van Nispen*).

¹⁰⁴ Hierover ook Lindenbergh 2018, p. 412.

de strafrechter, terwijl de vergoeding (gedeeltelijk) kan plaatsvinden via de civiele keten.¹⁰⁵ Verder had Lindenbergh hogere bedrag voor misdrijven liever op een andere manier gerechtvaardigd gezien. Een hoger bedrag vanwege de genoegdoeningsfunctie vindt hij minder gelukkig¹⁰⁶, omdat van opoffering veelal niet veel terecht komt vanwege een verzekeringsdekking of betalingsonmacht aan de zijde van de aansprakelijke partij. Liever had hij gezien dat de erkenningsfunctie als rechtvaardiging zou hebben gediend: des te ernstiger het schadeveroorzakende feit des te meer erkenning verdienen naasten en nabestaanden.¹⁰⁷ Hartlief lijkt de verhoging beperkt te vinden.¹⁰⁸ Verheij bepleitte om in geval van misdrijven geen vast bedrag op te nemen, omdat genoegdoening alleen plaatsvindt ingeval van een opoffering aan de zijde van de dader. Wat een opoffering behelst, is afhankelijk van wie zich schuldig maakt aan het onrechtmatige gedrag.¹⁰⁹

2.5.5 Verweren jegens de aanspraakgerechtigde: causaal verband en eigen schuld

Parlementair debat

De wetgever rechtvaardigt het laten doorwegen van verweren die de primair gekwetste kunnen worden tegengeworpen in de omvang van de vergoeding van affectieschade, door te wijzen op het nauwe verband tussen de schadeveroorzakende gebeurtenis en de aanspraak op affectieschadevergoeding.¹¹⁰ Het past bovendien in het tot dan toe geldende systeem voor vergoeding van schade van derden.¹¹¹ Er hoeft geen onrechtmatige daad te zijn gepleegd jegens de naaste; de aanspraak ontstaat met de vaststelling van de onrechtmatige daad jegens de primair gekwetste.¹¹²

Als dan (eerst) specifiek wordt ingegaan op causaliteit, dan wordt duidelijk dat dit thema op een zeer gering aantal plekken aan de orde is gesteld in de wetsgeschiedenis. Helder wordt wel dat sprake moet zijn van een causaal verband tussen de onrechtmatige gedraging en het letsel of overlijden van het primaire slachtoffer.¹¹³ Verder worden in de wetsgeschiedenis de volgende aandachtspunten genoemd:

- pre-existente medische klachten bij het slachtoffer kunnen resulteren in lastige causaliteitsvragen;
- proportionele aansprakelijkheid werkt door in de omvang van de affectieschadevergoeding, omdat die partiële aansprakelijkheid moet worden meegenomen bij de vraag in welke mate die genoegdoening kan worden verlangd van de dader (art. 6:107 lid 5 en art. 6:108 lid 5 BW).

Eigen schuld is in het parlementaire debat een aantal keer aan bod geweest. Het discussiepunt was vooral of het gerechtvaardigd zou zijn om de eigen schuld van het slachtoffer te verdisconteren in de affectieschadevergoeding voor naasten of nabestaanden. Naast de redenen voor doorwerking van verweren die hierboven al werden genoemd, noemt de wetgever de genoegdoeningsfunctie van de affectieschadevergoeding:

¹⁰⁵ Hebly en Engelhard 2017, p. 304, Lindenbergh 2018, p. 412.

¹⁰⁶ Dit zijn onze woorden. Zie ook hierover Hebly e.a. 2015, p. 102.

¹⁰⁷ Lindenbergh 2018, p. 412.

¹⁰⁸ Hartlief 2014/1270.

¹⁰⁹ Verheij 2014, p. 9-10 (online versie).

¹¹⁰ *Kamerstukken II* 2014/2015, 34257, nr. 3, p. 18.; *Kamerstukken I* 2017/2018, 34257, E, p. 9.

¹¹¹ Van Hoppe 2018, p. 6 (online versie).

¹¹² Hierover ook Van Hoppe 2018, p. 6 (online versie).

¹¹³ *Kamerstukken II* 2015/2016, 34257, nr. 6, p. 19.

‘Fouten van het slachtoffer zelf die medeoorzaak zijn van het letsel, behoren dan te worden meegewogen bij de vraag in welke mate die genoegdoening kan worden verlangd.’¹¹⁴

Als sprake is van eigen schuld van het directe slachtoffer zou er minder grote opoffering van de aansprakelijke partij mogen worden verlangd, wat pleit voor meewegen van eigen schuld in de omvang van de affectieschadevergoeding. Bovendien, zo legt de wetgever uit, zou het niet laten meewegen daarvan als onrechtvaardig kunnen worden ervaren door de aansprakelijke partij, omdat het wel meewegen van de aard van de schadeveroorzakende gebeurtenis (misdrijf of niet) in de omvang van de schadevergoeding ook vraagt om meewegen van de eigen schuld van het primaire slachtoffer in die omvang.¹¹⁵

Literatuur

In de literatuur is een aandachtspunt genoemd voor causaliteit in medische aansprakelijkheidszaken. In dat type zaken gaat de schadelast (relatief gezien) stijgen, omdat de vergoeding voortaan niet is beperkt tot kosten van lijkbezorging. In de literatuur wordt aandacht gevraagd voor een mogelijk effect van de Wet vergoeding affectieschade op deze zaken. Medische aansprakelijkheidszaken kenmerken zich doorgaans door een fors debat over de medische fout en het causaal verband met de schade. Omdat voorheen enkel de kosten van lijkbezorging vergoedbaar waren, werd in overlijdensschadezaken soepel afgewikkeld en niet te veel gediscussieerd over causaliteit. Maar als de schadelast flink gaat stijgen voor ziekenhuizen, dan kan het zo zijn dat men deze causaliteitsdiscussie met de patiënt gaat voeren.¹¹⁶

Wat betreft eigen schuld heeft Lindenbergh, hoewel hij instemmend is over de doorwerking van eigen schuld, wel gesteld dat dit op gespannen voet staat met de erkenningsdoelstelling van de wet.¹¹⁷ Hebly e.a. wijzen erop dat doorwerking van eigen schuld weliswaar gerechtvaardigd is als sprake is van verplaatste schade van het primaire slachtoffer, maar dat dit moeilijker vol te houden is als het vorderingsrecht ziet op de eigen immateriële schade van de naaste.¹¹⁸ Verheij is stellig: doorwerking van eigen schuld is denkend vanuit de doelstellingen van de wet niet te rechtvaardigen, omdat – ten eerste – doorwerking ten koste gaat van de hanteerbaarheid van de wet en – ten tweede – discussie hierover kan afdoen aan de erkenning. Ten derde doet hij een beroep op de symbolische aard van de vergoeding: ‘symboliek wordt niet bedreven met een rekenmachine in de hand’.¹¹⁹ Ook zou de aangesproken partij (of diens verzekeraar) niet benadeeld worden bij hogere vergoedingen, omdat de omvang van het niveau van de affectieschadevergoedingsbedragen in vergelijking met de smartengeldbedragen in Nederland laag liggen. De aansprakelijke partij wordt volgens Verheij nu twee keer bevoordeeld: één keer omdat hij maar een symbolisch laag bedrag hoeft te betalen en twee keer omdat dit bedrag in de praktijk nog lager kan worden.¹²⁰ Kortom, het eigenschuldverweer zou niet mogen doorwerken. Ook door Kremer is vanuit verzekeraarsperspectief – met een beroep op het betoog van Verheij – gesteld dat over dit punt nog eens goed moet worden nagedacht.¹²¹ Verhaeg voorspelde dat bij een beroep op eigen schuld door de verdachte, de strafrechter de vordering

¹¹⁴ *Kamerstukken II* 2014/2015, 34257, nr. 3, p. 18. Vgl. *Kamerstukken I* 2017/2018, 34257, E, p. 13.

¹¹⁵ *Kamerstukken II* 2014/2015, 34257, nr. 3, p. 18.

¹¹⁶ Van der Zwan 2018, p. 423, A. Santen, ‘Een weinig gelukkige combinatie. Affectieschade en aansprakelijkheidsverweren’, *PIV Bulletin* 2018, december, p. 20-23, Lindenbergh 2018, p. 406-407.

¹¹⁷ Lindenbergh 2018, p. 407.

¹¹⁸ Hebly e.a. 2015, p. 103.

¹¹⁹ Verheij 2014, p. 10 (online versie).

¹²⁰ Verheij 2014, p. 10 (online versie), vrijwel letterlijk weergegeven.

¹²¹ Kremer 2014, p. 131.

benadeelde partij al snel niet-ontvankelijk zal verklaren, omdat bewijsvoering in het strafproces door de benadeelde partij maar beperkt is toegestaan.¹²²

2.5.6 Samenloop met immateriële shockschade

Parlementair debat

Een shockschadevordering is – anders dan een affectieschadevordering – een zelfstandige onrechtmatige daadvordering van secundaire slachtoffers in personenschadezaken (art. 6:162 BW). Dat betekent dat bij toewijzing hiervan autonoom aansprakelijkheid bestaat jegens het secundaire slachtoffer, wat recht geeft op volledige schadevergoeding. Deze aansprakelijkheid resulteert dus in een recht op volledige vergoeding van de materiele én immateriële schade van het secundaire slachtoffer. Immateriële shockschade wordt enkel vergoed als sprake is van een in de psychiatrie erkend ziektebeeld, wat betekent dat alleen in de ernstige zaken van geestelijk letsel een smartengeldbedrag moet worden betaald door de aansprakelijke partij.

Immateriële shockschade (of: schokschade) en affectieschade worden met elkaar in verband gebracht. In juridische zin moeten die schadeposten worden onderscheiden. Bij immateriële shockschade gaat het over compensatie van immateriële schade van een secundair slachtoffer veroorzaakt door diens geestelijk letsel.¹²³ Bij affectieschade gaat het in de kern niet over compensatie, maar over erkenning van het leed van naasten en nabestaanden vanwege het ernstige en blijvende letsel of overlijden van het primaire slachtoffer en om hen genoegdoening te bieden. Voor de toewijzing van affectieschade hoeft geen sprake te zijn van autonome aansprakelijkheid jegens de naasten of nabestaanden (het is een afgeleide vordering)¹²⁴ en ook niet van geestelijk letsel bij naasten en nabestaanden. Immateriële shockschade en affectieschade kunnen in de praktijk wel samenlopen. In gevallen waarin affectieschadevergoeding wordt toegekend, kan ook sprake zijn van immateriële shockschade bij de naasten. Denk hierbij aan de situatie waarin een zoon zijn moeder is verloren bij een opzettelijk veroorzaakt verkeersongeval dat hij heeft zien gebeuren en daardoor een in de psychiatrie erkend ziektebeeld heeft opgelopen. De zoon heeft dan recht op vergoeding van twee soorten immateriële schade: affectieschade en immateriële shockschade.

In de wetsgeschiedenis is kort stilgestaan bij de samenloop tussen affectieschade en immateriële shockschade. De wetgever beschouwt beide als twee verschillende vorderingen: de ene gaat over een recht op volledige vergoeding wegens de onrechtmatige daad tegenover het secundaire slachtoffer (schokschade) en de andere over het recht op vergoeding van immateriële schade van naaste of nabestaande wegens de onrechtmatige daad jegens de primair gekwetste (affectieschade). De wetgever legt uit dat in geval van samenloop de Hoge Raad heeft geoordeeld dat de rechter schattenderwijs en naar billijkheid rekening mag houden met deze samenloop.¹²⁵

¹²² Verhaeg 2016, p. 6-7 (online versie).

¹²³ HR 28 juni 2022, ECLI:NL:HR:2022:958 (*Hoogeveen*), HR 20 september 2022, ECLI:NL:HR:2022:1250, HR 28 maart 2023, ECLI:NL:HR:2023:485, HR 31 oktober 2023, ECLI:NL:HR:2023:1495.

¹²⁴ Het betreft een afgeleide vordering die zijn grondslag vindt in de aansprakelijkheid jegens het primaire slachtoffer.

¹²⁵ *Kamerstukken II* 2015-2016,34257, nr. 6, p. 3.

2.5.7 Wijze van aanbieden vergoeding

Tot slot is in de wetsgeschiedenis aandacht gevraagd voor de wijze waarop de affectieschadevergoeding wordt aangeboden aan de naasten en nabestaanden.¹²⁶ Uit (eerder) onderzoek over affectieschade blijkt dat belang gehecht wordt aan zorgvuldige communicatie en aan een persoonlijke, meelevende toonzetting. Zakelijke afwikkeling kan als pijnlijk worden ervaren.¹²⁷ Ondoordachte wijze van aanbieding kan afbreuk doen aan de betekenis van de affectieschadevergoeding.¹²⁸

2.6 Ten tijde van de invoering van de wet verwachte aantallen en premiestijging

Een van de deelvragen van dit onderzoek gaat over de aantallen affectieschadevorderingen en de premiestijgingen. De volgende inschattingen zijn hierover gedaan ten tijde van het parlementaire debat over de wet.

Civiel:

- In het conceptvoorstel zorg- en affectieschade werd wat betreft verkeersslachtoffers uitgegaan van een WAM-premiestijging van 2 à 3%. De onderliggende aannames waren dat er per jaar 700 verkeersdoden en 700 personen met ernstig en blijvend letsel zijn waarvoor een ander aansprakelijk is. Uitgegaan werd van gemiddeld twee naasten of nabestaanden per ongeval. Dat betekent dat circa 2800 personen aanspraakgerechtigd zouden zijn per jaar.¹²⁹
- In de antwoorden op de Kamervragen (II) tijdens de behandeling van de Wet vergoeding van affectieschade, stelt de wetgever dat verzekeraars uitgaan van 500-1000 gevallen van ernstig en blijvend letsel per jaar.¹³⁰
- Uit antwoorden op Kamervragen (II) wordt duidelijk dat het Schadefonds Geweldmisdrijven gemiddeld 3,5 affectieschadevorderingen hebben per schadeveroorzakende gebeurtenis. Bijna de helft van deze aanvragen wordt gedaan door zussen en broers.¹³¹
- Een iets andere inschatting is gemaakt door de financiële commissie van het PIV. Daar werd uitgegaan van gemiddeld 4,5 naasten of nabestaanden per slachtoffer. Jaarlijks zouden 860 slachtoffers vallen van wie de naasten of nabestaanden een aanspraak hebben. Uitgegaan werd dus van zo'n 3900 aanspraakgerechtigden, wat zou resulteren (naar schatting) in een schadevergoedingslast van 60 miljoen per jaar.¹³² Gesteld werd echter dat verzekeraars van medische aansprakelijkheid mogelijk veel hogere premiestijgingen te verwerken zullen hebben dan verkeersongevallen. Relatief gezien gaat het om minder verzekerden en verzekeraars, terwijl de schadelast per dossier fors toeneemt (van enkel kosten lijkbezorging naar deze kosten én affectieschadevergoedingen).¹³³

¹²⁶ *Kamerstukken I* 2016-2017, 34257, C, p. 2-3. Zie ook Hebly en Engelhard 2017, p. 305, Van der Zwan 2018, p. 423, Van Hoppe 2018, p. 9 (online versie) die hiervoor aandacht vroegen.

¹²⁷ A.J. Akkermans e.a., *Ervaringen van slachtoffers en hun naasten met betrekking tot het civiele aansprakelijkheidsrecht. Deel II. Affectieschade*, Den Haag: WODC 2008, p. 81-84.

¹²⁸ Hierover in de literatuur Hebly en Engelhard 2017, p. 305, Van der Zwan 2018, p. 423.

¹²⁹ Concept-wetsvoorstel schadevergoeding voor zorg- en affectieschade (2014), Memorie van toelichting, p. 9.

¹³⁰ *Kamerstukken II* 2015/2016, 34257, nr. 6, p. 6.

¹³¹ *Kamerstukken II* 2015/2016, 34257, nr. 6, p. 9.

¹³² Van der Zwan 2018, p. 423.

¹³³ Van der Zwan 2018, p. 423.

- Uit de discussie in de Tweede Kamer blijkt dat De Letselschade Raad uitgaat van een toename van 10-15% van de door de zorgaanbieders verschuldigde jaarpremies (zoals ziekenhuizen, huisartsen en medisch specialisten).¹³⁴
- Uit de discussie in de tweede Kamer blijkt dat het Verbond van Verzekeraars uitgaat van stijging van de schadelast van medisch aansprakelijkheidsverzekeraars van 15%.¹³⁵

Straf (voorschotregeling Rijksoverheid):

- In het conceptvoorstel zorg- en affectieschade werd uitgegaan van een verhoging van de rijksuitgaven van 1 à 2 miljoen.
- In de Memorie van Toelichting (Tweede Kamer) werd uitgegaan van 740 extra voegingen per jaar in het strafproces (600 in geval van ernstig en blijvend letsel en 140 ingeval van overlijden). Het Rijk verwachtte jaarlijks zo'n 0,4 miljoen euro extra te moeten uitkeren via de voorschotregeling.¹³⁶
- In antwoorden op Kamervragen (II) tijdens de behandeling van de Wet vergoeding affectieschade, stelt de wetgever dat hij uitgaat van 300 gevallen van ernstig en blijvend letsel per jaar waarvoor geen dekking bestaat bij een verzekeraar.¹³⁷
- Uit de antwoorden op de Kamervragen (I) tijdens de behandeling van de Wet vergoeding van affectieschade, merkt de wetgever op dat de kosten van de voorschotregeling maximaal 3,1 miljoen per jaar zullen zijn. Onzeker is wat uiteindelijk voor rekening van de staat zal blijven, in verband met onduidelijkheid over de draagkracht van de daders.¹³⁸

2.7 Bevindingen

Zoals in de inleiding verwoord, was het doel van dit hoofdstuk om de eerste drie deelvragen van dit onderzoek te beantwoorden en om de belangrijkste vraag- en discussiepunten voorafgaand aan de invoering van de wet op 1 januari 2019 te inventariseren op basis van de wetsgeschiedenis en de literatuur verschenen voorafgaand aan de invoering van de Wet vergoeding affectieschade. In deze afsluitende paragraaf worden de antwoorden op de deelvragen en de vraag- en discussiepunten opgesomd.

Wat betreft de deelvragen:

Wat is de betekenis van de doelstelling van erkenning van leed toegebracht aan naasten en nabestaanden volgens de parlementaire geschiedenis van de Wet vergoeding affectieschade? (deelvraag 1)

De wettelijke verankering van affectieschade beoogt, ten eerste, het bieden van een mogelijkheid tot erkenning van leed van naasten en nabestaanden vanwege het ernstige en blijvende letsel of overlijden van het primaire slachtoffer. Hiermee wordt duidelijk dat de vergoeding niet het doel is, maar een middel tot andere doelen. De erkenningsfunctie wordt op verschillende plekken genoemd als reden voor systeemkeuzes. Zo wilde de wetgever de vaste kring van gerechtigden niet te ruim trekken om daarmee de erkenningsfunctie niet te laten devalueren. Het moet gaan om de meest uitzonderlijke gevallen van leed bij naasten veroorzaakt door het letsel of overlijden van het primaire slachtoffer. Ook is gekozen voor

¹³⁴ Kamerstukken II 2015/2016, 34257, nr. 6, p. 16.

¹³⁵ Kamerstukken II 2015/2016, 34257, nr. 6, p. 16.

¹³⁶ Kamerstukken II 2014/2015, 34257, nr. 3, p. 8-9.

¹³⁷ Kamerstukken II 2015/2016, 34257, nr. 6, p. 6.

¹³⁸ Kamerstukken I 2016/2017, 34257, C, p. 8.

gestandaardiseerde normbedragen in het Besluit vergoeding affectieschade, zodat geen discussie hoeft plaats te vinden over de omvang van het vergoedingsbedrag.

Wat is de betekenis van de doelstelling van genoegdoening volgens de parlementaire geschiedenis van de Wet vergoeding affectieschade? (deelvraag 2)

Ten tweede beoogt een affectieschadevergoeding het bieden van een mogelijkheid tot genoegdoening voor naasten en nabestaanden in die zin dat hun geschokte rechtsgevoel wordt verzacht doordat van de aansprakelijke partij een opoffering wordt verlangd. Hiermee wordt wederom duidelijk dat de vergoeding niet het doel is, maar een middel tot andere doelen. Ook vanwege deze functie is een aantal systeemkeuzes gemaakt. Zo is gekozen voor een variatie in gestandaardiseerde normbedragen, om daarmee tot uitdrukking te brengen dat in het ene geval het geschokte rechtsgevoel in een andere opoffering moet resulteren dan in het andere. Ook het doorwerken van eigen schuld wordt (onder andere) gerechtvaardigd door de genoegdoeningsfunctie: eigen schuld moet worden meegewogen in de vraag in hoeverre genoegdoening mag worden verlangd.

Welke andere nevendoelstelling(en) kent de Wet vergoeding volgens de parlementaire geschiedenis, en hoe is daarmee rekening gehouden in de vormgeving van deze wet? (deelvraag 3)

Naast deze algemene doelen van de wet, had de wetgever ook een duidelijk nevendoel met de vormgeving van de wet. De wet is vormgegeven als een gesloten systeem: het kent een limitatieve lijst van aanspraakgerechtigden en in het Besluit vergoeding affectieschade kent genormeerde vergoedingsbedragen. Voor dit gesloten systeem is gekozen om langdurige en ongepaste discussies over de intensiteit van het leed van naasten of nabestaanden te voorkomen. Tegelijkertijd zou daarmee gerechtelijke procedures worden voorkomen en de transactiekosten worden beperkt. De enige ‘openingen’ die het systeem kent, zijn de hardheidsclausule die het mogelijk moet maken om in uitzonderlijke gevallen andere naasten en nabestaanden als aanspraakgerechtigden aan te merken, en de derogerende werking van art. 6:2 BW die het juist mogelijk maakt om beperkingen te maken op het wettelijke systeem. In beginsel mag niet worden afgeweken van de gestandaardiseerde normbedragen, tenzij matiging in de rede ligt (art. 6:109 BW).

Uit de Kamerdebatten en literatuur (van voor introductie van de wet) volgt een aantal vraag- en aandachtspunten. Deze worden hieronder opgesomd, waarbij ook wordt genoemd welke deelvraag van dit onderzoek gaat over het betreffende punt.

De belangrijkste aandachts- en vraagpunten over de doelstellingen van de Wet vergoeding affectieschade zijn:

- Of en in welke mate biedt de affectieschadevergoeding erkenning van leed aan naasten en nabestaanden? (deelvragen 7, 14 van dit onderzoek)
- Of en in welke mate biedt de affectieschadevergoeding genoegdoening aan naasten en nabestaanden? (deelvragen 7, 14 van dit onderzoek)
- Zorgt het gesloten, wettelijke systeem voor affectieschadevergoeding voor voorkoming van langdurige en ongepaste discussies over het leed van naasten en nabestaanden? En wat zijn de ervaringen met de hardheidsclausule en de derogerende werking van de redelijkheid en billijkheid in deze context? (deelvragen 7, 9, 10, 14, 15, 16, 21, 22, 23 van dit onderzoek)

De volgende aandachts- en vraagpunten kunnen worden geformuleerd over het criterium ‘ernstig en blijvend letsel’:

- Hoe wordt het criterium ‘ernstig letsel’ in de praktijk begrensd? (deelvraag 22 van dit onderzoek)
- Hoe wordt omgegaan met gevallen waarin het slachtoffer al letsel heeft, maar door het letsel over de drempel van 70% functiestoornis wordt getrokken? Of met gevallen waarin door de eigen schuld van het primaire slachtoffer ervoor heeft gezorgd iemand *ernstig* letsel heeft in de zin van de Wet vergoeding affectieschade?¹³⁹
- Levert de beoordeling van de ernst en de blijvende aard van het letsel veel discussie op?¹⁴⁰ (deelvraag 22 van dit onderzoek)
- Wat gebeurt er als de blijvende aard van het letsel pas op langere termijn kan worden vastgesteld?¹⁴¹ En welke rol speelt de aan- of afwezigheid van de medische eindtoestand hierin? (deelvraag 22 van dit onderzoek)
- Hoewel het moet gaan om medisch objectiveerbare letsel en ook vergoeding in geval van psychische schade mogelijk is, bestaan toch zorgen over de beoordeling van psychische schade: hoe moet de ernst en blijvende aard daarvan worden vastgesteld? En levert dit niet te veel discussie op?¹⁴² Expliciet is ook aandacht uitgegaan naar misbruikgevallen. (deelvraag 22 van dit onderzoek)

De volgende aandachts- en vraagpunten kunnen worden geformuleerd over de kring van gerechtigden:

- Wordt de wet zo geïnterpreteerd en toegepast dat over de aanspraak (en dus het concrete leed van) van echtgenoten, levensgezellen, ouders en kinderen weinig tot niet wordt gediscussieerd (a-d)? (deelvragen 14, 15, 16, 22, 23 van dit onderzoek)
- Hoe wordt de wet toegepast in geval van het overlijden van of ernstig en blijvend letsel bij de ongeboren vrucht? (deelvraag 16 van dit onderzoek)
- Welk moment geldt als uitgangspunt voor de beoordeling van uitwonend/thuiswonend zijn van (studerende) kinderen: het feitelijk thuis wonen (bijv. de helft van de week in het ouderlijk huis zijn) of het ingeschreven staan op een ander adres?¹⁴³ (deelvraag 16 van dit onderzoek)
- Levert de vraag over de aanwezigheid van een zorgrelatie tot het primaire slachtoffer discussie op (e-f)? Zo ja, hoe kenmerkt die discussie zich? Hoe wordt in het bijzonder omgegaan met stiefrelaties en grootouders in deze context? (deelvraag 14, 15, 16 van dit onderzoek)
- Hoe (ruim) wordt de hardheidsclausule (g) geïnterpreteerd? (deelvraag 15 en 16 van dit onderzoek)
- Als een beroep op de hardheidsclausule wordt gedaan, welke naasten of nabestaanden betreft het dan vooral? En hoe wordt hiermee omgegaan in de rechtspraak? (deelvraag 15 en 16 van dit onderzoek)
- Hoe ervaren de naasten en nabestaanden die behoren tot de wettelijke kring van gerechtigden de Wet vergoeding affectieschade? (deelvraag 14 van dit onderzoek)
- Hoe ervaren de naasten en nabestaanden die niet behoren tot de wettelijke kring van aanspraakgerechtigden (en dus een beroep moeten doen op de hardheidsclausule) de Wet vergoeding affectieschade? (deelvraag 14 van dit onderzoek)

¹³⁹ Lindenbergh 2018, p. 408.

¹⁴⁰ *Kamerstukken II* 2015/2016, 34257, nr. 6, p. 7 en 20 en 25, *Kamerstukken I* 2016-2017, 34257, nr. C, p. 4 en 6, *Kamerstukken I* 2017-2018, 34257, nr. E, p. 2-3. Op het niveau van de Eerste Kamer is ook veel aandacht uitgegaan waarom de wetgever aansluiting zoekt bij het functieverlies uit de AMA-guides en niet bij andere aanknopingspunten.

¹⁴¹ *Kamerstukken II* 2015/2016, 34257, nr. 6, p. 16 (zie ook p. 13 en 19).

¹⁴² *Kamerstukken II* 2015/2016, 34257, nr. 6, p. 25-26.

¹⁴³ Hebly en Engelhard 2017, p. 303.

- Is het inderdaad zo dat de combinatie van een gesloten wettelijk systeem van gerechtigden resulteert in weinig discussie over leed, terwijl de hardheidsclausule zorgt voor een opening zodat in aansprekende gevallen toch vergoeding mogelijk is? (deelvragen 14, 15, 16 van dit onderzoek)
- In welke gevallen zorgt de derogerende werking van de redelijkheid en billijkheid (art. 6:2 BW) voor een beperking van de wettelijke kring van aanspraakgerechtigden? (deelvraag 15, 16 van dit onderzoek)

De volgende aandachts- en vraagpunten bestaan over de standaardbedragen (en matiging):

- Worden de normeerde affectieschadebedragen ervaren als een erkenning van leed van naasten en nabestaanden? (deelvraag 7)
- Bieden de normeerde affectieschadebedragen genoegdoening aan naasten en nabestaanden? (deelvraag 7)
- Worden discussies over de intensiteit van het leed van naasten en nabestaanden voorkomen door de normering van de affectieschadevergoedingsbedragen? (deelvragen 9, 10 van dit onderzoek)
- Worden de transactiekosten beperkt door de normering van de affectieschadebedragen?
- Wordt in de rechtspraktijk afgeweken van de bedragen in het Besluit vergoeding affectieschade? (deelvraag 10 van dit onderzoek)
- Wordt een beroep op matiging gehonoreerd in de rechtspraktijk? Zo ja, waarom? (deelvraag 10 van dit onderzoek)
- Hoe wordt in de civiele keten omgegaan met potentiële misdrijven? De beoordeling of sprake is van een misdrijf behoort tot het domein van de strafrechter, terwijl de vergoeding (gedeeltelijk) kan plaatsvinden via de civiele keten.¹⁴⁴ (deelvraag 10 van dit onderzoek)
- Zijn er redenen om de affectieschadebedragen aan te passen? (deelvragen 8, 11, 12 van dit onderzoek)
- Hoe kunnen affectieschadebedragen worden geïndexeerd? (deelvraag 13 van dit onderzoek)

De volgende aandachts- en vraagpunten gaan over de verweermogelijkheden van de aansprakelijke partij (causaliteit en eigen schuld):

- Pre-existente medische klachten bij het slachtoffer kunnen resulteren in lastige causaliteitsvragen. Doen die vragen zich voor in de rechtspraktijk? (deelvragen 10, 22, 23 van dit onderzoek)
- Proportionele aansprakelijkheid werkt door in de omvang van de affectieschadevergoeding, omdat die partiële aansprakelijkheid moet worden meegenomen bij de vraag in welke mate die genoegdoening kan worden verlangd van de wederpartij (art. 6:107 lid 5 en art. 6:108 lid 5 BW). Resulteert deze aansprakelijkheidsvorm tot vragen in de rechtspraktijk? (deelvragen 10, 22, 23 van dit onderzoek)
- Hoe wordt in de rechtspraktijk omgegaan met de causaliteitsdiscussie in medische aansprakelijkheidszaken? (deelvragen 10, 22, 23 van dit onderzoek)
- Is het gerechtvaardigd om de eigen schuld van het primaire slachtoffer te laten doorwerken in de affectieschadevergoeding (die is bedoeld als erkenning en genoegdoening)? (deelvragen 10, 22, 23 van dit onderzoek)

¹⁴⁴ Hebly en Engelhard 2017, p. 304.

Het belangrijkste vraagpunt over de samenloop tussen affectieschade en immateriële shockschade is:

- Hoe wordt in de rechtspraktijk omgegaan met samenloop tussen affectieschade en immateriële shockschade? (deelvraag 22 van dit onderwerp)

Tot slot over de aanbieding van de vergoeding:

- Hoe wordt de affectieschadevergoeding in de praktijk aangeboden aan naasten en nabestaanden? (deelvraag 21 van dit onderzoek)
- Hoe wordt de ontvangst van het affectieschadebedrag ervaren door naasten en nabestaanden? (deelvraag 21 van dit onderzoek)

In de hierna volgende hoofdstukken vindt verslaglegging van de bevindingen plaats per methode. De verslaglegging start met het vragenlijstonderzoek (hoofdstuk 3) en de interviews (hoofdstuk 4), omdat daarin het startpunt ligt voor de beantwoording van de hoofdvraag: hoe wordt de Wet vergoeding affectieschade ervaren door de gerechtigden en door de professionals die daarmee werken. Zorgt de wet inderdaad voor een vorm van erkenning en genoegdoening voor naasten en nabestaanden, en worden discussies over de toekenning inderdaad beperkt (of voorkomen) door de gesloten aard van de regeling?

Hoofdstuk 3: Vragenlijstonderzoek

3.1 Inleiding

Door middel van vragenlijsten is onderzoek gedaan naar de ervaringen van naasten¹⁴⁵ en professionals met (de praktijk van) de affectieschadevergoeding. Paragraaf 3.2 behandelt de methode en uitkomsten van het vragenlijstonderzoek onder naasten, paragraaf 3.3 doet verslag van de methode en uitkomsten van het vragenlijstonderzoek onder professionals. Paragraaf 3.4 gaat in op de beperkingen van het onderzoek en in paragraaf 3.5 wordt afgesloten met een opsomming van de bevindingen van dit hoofdstuk ten behoeve van de beantwoording van de deelvragen.

Het vragenlijstonderzoek verschaft inzicht in de ervaring met (het werken met) gestandaardiseerde smartengeldbedragen (deelvraag 7 en 9), de hoogte van de affectieschadevergoeding (deelvraag 8 en 10), de kring van gerechtigden (deelvraag 14 en 15), en knelpunten en positieve punten met betrekking het proces van toekenning en afhandeling (deelvraag 21, 22, en 23). Specifiek voor naasten is het een belangrijk doel te achterhalen of de vergoeding wordt ervaren als erkenning en genoegdoening. In de vragen aan professionals wordt specifiek ingegaan op de aspecten van de wet, zoals de hardheidsclausule. De deelvragen luiden als volgt:

7. Wat zijn de ervaringen van aanspraakgerechtigden van de gestandaardiseerde vergoeding uit het Besluit vergoeding affectieschade?
8. In hoeverre geven de ervaringen van aanspraakgerechtigden aanleiding om (de hoogte van de) gestandaardiseerde bedragen te heroverwegen, dan wel om het mogelijk te maken om in uitzonderlijke gevallen hogere schadevergoedingen toe te kennen?
9. Hoe wordt uitbetaling via een vooraf gestandaardiseerd bedrag ervaren door de partijen die de vergoedingen uitkeren (veelal aansprakelijkheidsverzekeraars of het CJIB)?
10. Wijken de geëiste vergoedingen in de rechtspraktijk af van de in het Besluit vergoeding affectieschade neergelegde gestandaardiseerde bedragen? Zo ja, over welk soort gevallen gaat het dan?
14. Hoe wordt door gerechtigden de bestaande afbakening van de vaste kring van gerechtigden of de toepassing van de hardheidsclausule ervaren in het licht van doelstellingen van de wet?
15. Hoe wordt door de uitkerende en beslissende partijen (veelal aansprakelijkheidsverzekeraars, het CJIB of rechters) de bestaande afbakening van de vaste kring van gerechtigden of de toepassing van de hardheidsclausule ervaren in het licht van doelstellingen van de wet?
21. Welke knelpunten en positieve punten hebben betrokkenen ervaren met de wijze waarop de affectieschadevergoeding wordt toegekend en afgehandeld door de uitkerende partij?
22. Waarop hebben de discussies vooral betrekking bij de toekenning of afwijzing van een affectieschadevergoeding (bijv. de mate van ernstig en blijvend letsel, de mate van eigen schuld en het toepassen van de hardheidsclausule)?
23. Hoe frequent doen deze discussies zich voor volgens *repeat players* (bijv. aansprakelijkheidsverzekeraars, rechters, advocaten) die betrokken zijn bij deze schadeafwikkeling? Hoe gaan betrokken partijen daarmee om in de praktijk?

¹⁴⁵ Met naasten worden ook nabestaanden bedoeld.

3.2 Vragenlijst naasten en nabestaanden

3.2.1 Methode naasten en nabestaanden

3.2.1.1 Respondenten

Respondenten waren naasten van primaire slachtoffers van verkeersongevallen, medische fouten, arbeidsongevallen en geweldsmisdrijven die een vergoeding voor affectieschade hebben ontvangen (of daartoe een poging hebben gedaan). In totaal zijn 152 naasten met de vragenlijst begonnen; 130 respondenten hebben de vragenlijst volledig ingevuld. 17 respondenten zijn tijdens de vragenlijst gestopt. 5 respondenten die bij vraag 5 aangaven geen affectieschade te hebben aangevraagd, zijn vriendelijk bedankt, voor hen werd de vragenlijst na vraag 5 beëindigd. Twee respondenten zijn verwijderd omdat deze aangaven geen naaste of nabestaande te zijn. Een andere respondent is verwijderd omdat op basis van een open antwoord bleek dat deze respondent geen affectieschade heeft ontvangen.

3.2.1.2 Procedure

Respondenten zijn geworven via aansprakelijkheidsverzekeraars, advocatuur en een lotgenotenorganisatie. Zes Wettelijke Aansprakelijkheid Motorrijtuigen (WAM) verzekeraars, 1 medisch aansprakelijkheidsverzekeraar en 1 rechtsbijstandsverzekeraar hebben meegewerkt. Belangenbehartigers die hebben meegewerkt aan de werving waren aangesloten bij de verenigingen voor Letselschade Advocatuur (LSA) en Advocaten voor Slachtoffers Personenschade (ASP). Naasten en nabestaanden van geweldsmisdrijven zijn geworven via het Landelijk Advocaten Netwerk Gewelds- en Zeden Slachtoffers (LANGZS) en lotgenotengroep Federatie Nabestaanden Geweldsmisdrijven (FNG).

Het Centraal Justitieel Incasso Bureau (CJIB, de organisatie die affectieschade in het strafrecht uitkeert), en Slachtofferhulp Nederland (SHN) zijn ook benaderd voor werving, maar deze organisaties hebben aangegeven niet mee te kunnen werken omdat het selecteren van respondenten te bewerkelijk werd gevonden (samenhangend met het feit dat binnen deze organisaties uitkeringen voor affectieschade niet op dossierniveau zijn geregistreerd) en omdat ze het invullen van de vragenlijst te belastend achtten voor respondenten.

Verzekeraars werden gevraagd hun dossiers te selecteren van 2019-2023 waarin affectieschade is uitgekeerd (of een vordering daartoe is ingediend).¹⁴⁶ De verzekeraars stuurden een email of brief vanuit henzelf, met een omschrijving van het doel van en de link naar het onderzoek, met in de bijlage de informatiebrief van de VU Amsterdam met extra informatie over vertrouwelijkheid, vrijwilligheid en anonimiteit.

LANGZS, ASP, LSA, en Verbond van Verzekeraars hebben via nieuwsbrieven of mailingen gevraagd aan hun leden om de vragenlijst te verspreiden onder cliënten die daarvoor in aanmerking zouden komen. Bij LANGZS hebben de onderzoekers alle LANGZS advocaten (n=155) ook individueel gemaild met het verzoek (voormalig) cliënten die zij de afgelopen

¹⁴⁶ Dat konden ook nog niet gesloten zaken zijn, zolang de affectieschadecomponent maar wel is afgewikkeld. Indien er contactgegevens van degenen die een vergoeding van affectieschade hebben ontvangen beschikbaar waren, hebben we gevraagd of ze naasten rechtstreeks wilden benaderen, ook in het geval er een belangenbehartiger betrokken is (geweest). Als in een dossier slechts de contactgegevens van de belangenbehartiger beschikbaar waren, dan werden verzekeraars gevraagd deze te benaderen met het vriendelijke verzoek de uitnodigingsbrief door te sturen naar zijn (voormalig) cliënt(en). Dossiers waarin affectieschade is geweigerd konden procesmatig niet worden geselecteerd.

jaren hadden bijgestaan uit te nodigen namens de onderzoekers om de vragenlijst in te vullen. De FNG heeft een korte oproep naar hun leden verspreid.

Respondenten zijn geworven van 24 februari t/m 6 juni 2024. Daarna is de vragenlijst in verband met voortgang onderzoek gesloten. Onze contactpersonen zijn gevraagd bij te houden hoeveel uitnodigingen zij hebben verstuurd. Ongeveer 9 organisaties/individuele contactpersonen hebben dit bijgehouden. Er zijn via verzekeraars naar schatting 800 uitnodigingen uitgestuurd, deels direct aan naasten, deels via de belangenbehartiger.

Het is onduidelijk hoeveel uitnodigingen er vanuit de advocatuur zijn verstuurd, waardoor het niet mogelijk is om een *response rate* te berekenen. Potentiële respondenten zijn actief gevraagd ook aan te geven als ze niet mee wilden doen (non-respons onderzoek). In totaal gaven 16 mensen aan niet te willen deelnemen aan het onderzoek. Uit het non-respons onderzoek met vier antwoordopties gaven 14 respondenten dat het een te gevoelig onderwerp is, 1 zei ‘geen tijd’ en 1 zei ‘geen behoefte aan deelname’.

3.2.1.3 Vragenlijst

De vragenlijst voor naasten is gebaseerd op de eerdere Nederlandse onderzoeken naar de behoefte aan een wettelijke regeling voor de vergoeding van affectieschade¹⁴⁷ en onderzoeken naar de betekenis van schadevergoeding voor slachtoffers,¹⁴⁸ feedback van de begeleidingscommissie en pilottests.

De vragenlijst bestond uit 23 vragen, verdeeld in acht onderdelen/blokken (zie bijlage 2 voor volledige vragenlijst):

1. het type ongeval/misdrijf, de relatie tot het primaire slachtoffer (kind, ouder partner etc.) en hechtheid relatie (samenwonend of niet)
2. hoogte van de affectieschadevergoeding (en wie heeft vergoeding uitgekeerd)
3. de ervaring met de affectieschadevergoeding (erkenning en genoegdoening, discussie over rechthebbenden, hoogte, snelheid)
4. de ervaring met de procedure (ondersteuning, initiatief, mate van discussie)
5. de ervaring met de manier van aanbieden (toelichting bedrag, mate van medeleven en vorm – brief, telefonisch, huisbezoek)
6. wie in aanmerking zou moeten komen voor affectieschadevergoeding (en waarom)
7. demografische variabelen (sekse, leeftijd, opleiding, bruto jaarinkomen huishouden)
8. optioneel: deelname aan interview en terugkoppeling rapport (contactgegevens, hierover zal niet worden gerapporteerd)

De routing door de vragenlijst was afhankelijk van het antwoord op een van de vragen bij onderdeel 2. De differentiatievraag luidde of de respondent een vergoeding voor affectieschade had aangevraagd. De respondenten die aangaven een affectieschadevergoeding te hebben aangevraagd, vervolgden de vragenlijst in normale volgorde (onderdeel 2 t/m 8). De respondenten die wel affectieschadevergoeding hebben gevraagd maar die niet hebben gekregen, sloegen de vragen over de ervaring met de affectieschadevergoeding (onderdeel 3) en de ervaring met de uitbetaling daarvan (onderdeel 5) over, en kregen alleen de vragen van

¹⁴⁷ R.M.E. Huver e.a., *Slachtoffers en aansprakelijkheid. Een onderzoek naar behoeften, verwachtingen en ervaringen van slachtoffers en hun naasten met betrekking tot het civiele aansprakelijkheidsrecht. Deel I Terreinverkenning*, Den Haag: WODC 2007; Akkermans e.a. 2008.

¹⁴⁸ J.D.W.E. Mulder, *Compensation: The victim's perspective* (diss. Tilburg), Oisterwijk: Wolf Legal Publishers (WLP) 2013, p. 60–75; K.F. Daly en J. Davis, ‘Money justice’, *Journal of Criminology* 2021/54, afl. 1, p. 60–75.

onderdeel 4, 6, 7 en 8. Voor de respondenten die aangaven de affectieschadevergoeding niet (zelf) te hebben aangevraagd of aangaven het niet te weten stopte de vragenlijst.

Sommige stellingen/vragen zijn in context geplaatst met een korte inleiding over de gedachte achter de vormgeving van de regeling. De inleiding wordt vermeld per betreffend onderdeel in de resultatensectie.

De meeste vragen waren een directe vertaling van de onderzoeksvragen. De vragen over erkenning en genoegdoening waren literatuur gedreven en worden om die reden wel toegelicht. Deze items zijn grotendeels afkomstig uit de schaal ‘Waardering affectieschade’ uit het affectieschadeonderzoek dat werd uitgevoerd in de aanloop naar de totstandkoming van de wet.¹⁴⁹ Deze schaal was gebaseerd op uitgebreid literatuuronderzoek naar de immateriële behoeften van naasten en was betrouwbaar. Een aanscherping van de vragen is gedaan op basis van twee latere onderzoeken naar ervaringen van slachtoffers met het ontvangen van schadevergoeding:¹⁵⁰ de stelling ‘helpt mij financieel rond te komen’ is verwijderd en de stelling ‘was een makkelijke, snelle toekenning’ is in gesplitste vorm en in een andere formulering opgenomen. De stelling ‘Geeft mij genoegdoening’ is toegevoegd.

Bij de demografische variabelen (onderdeel 7) is – naast de standaardvragen naar geslacht en leeftijd – gekozen om de variabelen ‘inkomen’ en ‘opleiding’ te bevragen, omdat dit de variabelen zijn die in eerder onderzoek significant gecorreleerd waren met ervaringen en behoeften met betrekking tot de vergoeding van affectieschade.¹⁵¹

Veel vragen hadden een multiple choice- of een 5-punts antwoordschaal (zeker niet (1) t/m zeker wel (5)). Na ieder onderdeel was er in ieder geval een (en soms meerdere) open vra(a)g(en) waarin respondenten toelichting konden geven.

De vragenlijst is online geprogrammeerd in Qualtrics. Respondenten hadden de mogelijkheid een papieren versie aan te vragen, maar daarvan is geen gebruik gemaakt.

De mediane tijd dat het respondenten kostte om de vragenlijst in te vullen was 10.45 minuut.

3.2.1.4 Analyse

Voor alle vragen is beschrijvende statistiek (aantallen (N), percentages (%), gemiddelden (M) en standard deviatie (SD)) gegenereerd op basis van de respons zonder imputatie.

Tijdens de analyse van de open antwoorden in blok 3 bleek dat een aantal respondenten nabestaande was van slachtoffers die zijn overleden op basis van een eenzijdig ongeval – zonder wederpartij. Een aantal vragen over de ervaring van het affectieschadevergoedingsbedrag (blok 3) ging specifiek over de relatie tot de wederpartij. Voor hen waren deze sub-vragen niet van toepassing maar konden dit niet aangeven (een score van 1-5 was verplicht). De antwoorden van de respondenten van eenzijdige ongevallen zijn daarom bij het analyseren van deze sub-vragen niet meegenomen.

Naast beschrijvende statistiek is onderzocht of ervaringsvragen konden worden geclusterd in thema's ten behoeve van de regressieanalyse. Dit is gedaan door middel van twee factoranalyses. Een factoranalyse op de 10 vragen over erkenning en genoegdoening, en een

¹⁴⁹ Akkermans e.a. 2008.

¹⁵⁰ Mulder 2013, p. 60-75.

¹⁵¹ Akkermans e.a. 2008.

tweede factoranalyse op de 8 vragen over het proces (kring gerechtigden, hoogte, proces). De gekozen *extraction* methode was ‘principal components’, de gekozen *rotation* methode was ‘varimax’ en de gekozen *factor scores* methode was ‘Anderson-Rubin’. De absolute waarden zijn onderdrukt als kleiner dan .4. Er zijn betrouwbaarheidsanalyses uitgevoerd op de subschalen van de factoranalyses.

Tot slot is onderzocht welke factoren geassocieerd zijn met tevredenheid met de affectieschadevergoeding. Dit is onderzocht door middel van een univariate en multivariate regressieanalyses. De afhankelijke variabele was het rapportcijfer over de waardering van de ontvangen affectieschade. Er zijn twaalf onafhankelijke variabelen gekozen,¹⁵² die op basis van inhoudelijke samenhang in drie thema’s zijn geclusterd:

- 1) zaaks en emotionele factoren (type ongeval, ernst, relatie met het slachtoffer, of de respondent samenwoonde met het slachtoffer, hoogte affectieschadevergoeding)¹⁵³;
- 2) proces factoren (ervaring met affectieschadevergoeding, discussie, manier van aanbieden)¹⁵⁴;
- 3) demografische variabelen (sekse; leeftijd; inkomen; opleiding).

Om valide regressieanalyses te kunnen uitvoeren met genoeg waarnemingen per variabele/antwoordcategorie ($n > 10$)¹⁵⁵ en om de interpretatie van de resultaten te vergemakkelijken zijn een aantal nominale/ordinale variabelen gedichotomiseerd.

Ad 1 Zaaks en emotionele factoren. De variabele *type ongeval* is gedichotomiseerd in dummyvariabelen: verkeersongevallen, misdrijven en medische fouten (het aantal arbeidsongevallen was te klein en daarom niet meegenomen). De variabele *ernst* was al dichotoom: nabestaande > overlijden; naaste > ernstig en blijvend letsel. De variabele *relatie* is vereenvoudigd tot vier dummy variabelen: ouder, kind, partner en broers/zussen. Grootouders, schoonfamilie, neven/nichten, ooms/tantes zijn niet meegenomen vanwege te kleine aantallen. De variabele *samenwonend* was in de vragenlijst al dichotoom: nee versus ja. *Hoogte schadevergoeding* is ordinaal gemaakt met 4 categorieën: 12.500, 15.000, 17.500 en 20.000. De categorieën ‘5.000 euro’, ‘weet niet’ en ‘anders’ zijn niet meegenomen (5.000 omdat er maar 5 respondenten in deze groep waren en omdat het in grootte afweek van de andere categorieën).

Ad 2 Proces factoren. De variabele *ervaringen met de affectieschadevergoeding* bestond oorspronkelijk uit 18 items. Er zijn twee factoranalyses uitgevoerd die hebben geleid tot de volgende vijf subschalen: 1) erkenning en genoegdoening als naaste/nabestaande, 2) erkenning en genoegdoening in relatie tot de dader en sociale omgeving, 3) ervaringen met betrekking tot hoogte bedrag, 4) ervaringen met betrekking tot kring van gerechtigden, en 5) ervaringen met betrekking tot het proces (informatie, snelheid en eerlijkheid). Per subschaal is een somscore berekend door de itemscores van de items op te tellen. De variabele *discussie* is

¹⁵² Idealiter waren er 10 variabelen geselecteerd om te kunnen voldoen aan de vuistregel $n=15$ per variabele ($n=150$ respondenten / 10 variabelen = $n=15$), A. Field, *Discovering statistics using SPSS*, Thousand Oaks: SAGE Publications Inc. 2005.

¹⁵³ De variabele *hoogte bedrag* is meegenomen omdat het een belangrijke factor is in de onderzoeksvraag. NB. Deze factor is opgebouwd uit/overeenkomstig met de andere zaaksvariabelen (‘type ongeval’, ‘ernst’, ‘relatie’ en ‘samenwonend’).

¹⁵⁴ De variabele *ondersteuning* is niet meegenomen in de multivariate regressieanalyse omdat er geen goede dichotomisering mogelijk was die inhoudelijk logisch was en genoeg respondenten per antwoordcategorie opleverde.

¹⁵⁵ Field 2005.

gedichotomiseerd in nee versus ja ('weet niet' is niet meegenomen). De variabele *manier van aanbieden* had een ordinale rangschikking (oplopende mate van persoonlijk contact) die gehandhaafd is (brief, brief met medeleven, telefonisch gesprek, persoonlijk gesprek).

Ad 3 Demografische variabelen. Variabele *seks* had in de vragenlijst drie antwoord categorieën maar respondenten antwoordden enkel dichotoom: man versus vrouw ('anders' is niet ingevuld). Variabele *leeftijd* is continu gehouden. Variabele *inkomen* (bruto jaarinkomen huishouden) is gedichotomiseerd op basis van een split half verdeling van de response in onze sample: 23% had een 'lager bruto jaarinkomen dan gemiddeld in deze sample (< 49.999 euro)' versus 32% had een 'hoger dan gemiddeld bruto jaarinkomen in deze sample (>50.000 euro)'. Categorieën 'Weet ik niet' en 'Wil ik niet zeggen' (28%) zijn niet meegenomen. Variabele *opleiding* is gedichotomiseerd op basis van een split half verdeling van de input van de respondenten in de huidige steekproef: 35% was 'laag en middelbaar opgeleid' (Basisschool t/m MBO) versus 35% was 'hoog opgeleid' (HBO/WO). Antwoordcategorieën 'Weet ik niet' en 'Wil ik niet zeggen' (30%) zijn niet meegenomen in de regressieanalyses.

Er zijn univariate regressieanalyses uitgevoerd voor alle twaalf onafhankelijke variabelen, waarin de relatie is onderzocht ten aanzien van afhankelijke variabele rapportcijfer. De variabelen die significant waren in de univariate regressieanalyses zijn meegenomen in de multivariate lineaire regressieanalyse. Vanwege het explorerende karakter van de analyse is gekozen voor een stepwise analyse methode.

Aanvullend is met een univariate regressieanalyse onderzocht of de hoogte van het bedrag samenhang met de ervaringen met betrekking tot hoogte bedrag (de derde factor uit de factoranalyse). Met een paired t-test is onderzocht of de gemiddelden van de variabele 'ervaringen van erkenning als naaste' significant afwijken van de 'ervaringen van erkenning door de verantwoordelijke persoon'.

De open vragen zijn open gecodeerd, wat bestond uit het kleurcoderen van teksten met dezelfde strekking. Thema's verschilden per vraag. Bijvoorbeeld: de vraag "Is er nog iets anders dat u ons wil vertellen over uw ervaring met het ontvangen van smartengeld?" Antwoorden werden als volgt geclusterd: de mate waarin men op de hoogte was van het bestaan van affectieschadevergoeding ('ik wist er niet van'), mate waarin de affectieschadevergoeding bijdraagt aan de verwerking, opmerkingen over de hoogte van het bedrag, opmerkingen over de kring van gerechtigden, opmerkingen over de manier van uitkeren, en opmerkingen over de vragenlijst ('niet op mij van toepassing', of 'eenzijdig ongeval').

De analyses zijn uitgevoerd in SPSS (versie 26). De open antwoorden zijn gecodeerd in Word. Analyses zijn uitgevoerd door auteur NE.

3.2.1.5 Ethiek

Het onderzoek is voorgelegd aan de Facultaire Commissie Ethiek Rechtswetenschappelijk & Criminologisch Onderzoek (CERCO) van de VU. Zij zagen geen ethische bezwaren.

3.2.2 Resultaten naasten en nabestaanden

De resultaten worden weergegeven in de zeven blokken van de vragenlijst.

3.2.2.1. Relatie tot slachtoffer en type ongeval/misdrijf

Het overgrote deel van de respondenten (n=149) was nabestaande (91%); 5% was naaste van een slachtoffer met ernstig en blijvend letsel. Vier procent van de respondenten gaf aan dat er meerdere naasten waren overleden of ernstig en blijvend gewond waren geraakt.¹⁵⁶

Het type ongeval/misdrijf was in de meerderheid van de gevallen een verkeersongeval (69%), gevolgd door een geweldsmisdrijf (21%), medische fout (11%), en twee arbeidsongevallen (1%). De drie mensen die ‘Anders’ hadden, vulden in dat het ging om een verkeersongeval door een hersenbloeding van de bestuurder.¹⁵⁷

Het slachtoffer was in de meeste gevallen een ouder (39%), kind (25%) of partner (23%). In de ‘Anders’ categorie (n=7) vielen een stiefmoeder, een ex-partner, en latrelatie, een schoonbroer, en respondenten gaven hier ook aan als ze meerdere naasten hadden verloren.

De meeste respondenten woonden niet (meer) samen met het slachtoffer (59%). Een overzicht van de bovengenoemde kenmerken is te vinden in Tabel 3.1.

Tabel 3.1 Kenmerken casussen (n=149)

		n	%
Naaste/nabestaande	Nabestaande overleden slachtoffer	137	91
	Naaste slachtoffer met ernstig en blijvend letsel	7	5
	Meerdere slachtoffers (overleden/ernstig en blijvend letsel)	5	4
Ongeval/misdrijf	Verkeersongeval	104	69
	Medische fout	16	11
	Arbeidsongeval	2	1
	Geweldsmisdrijf	30	21
	Anders	3	
Relatie (het slachtoffer was...)	Vader of moeder	59	39
	Kind	38	25
	Partner	34	23
	Broer/zus	9	6
	Vader/moeder van partner	2	1
	Partner van mijn kind	0	0
	Kleinkind/grootouder	0	0
	Halfbroer/halfzus	0	0
	Stiefbroer/stiefzus	0	0
	Zwager/schoonzus	0	0
	Neef/nicht	0	0
	Oom/tante	0	0
	Anders	7	5
Hechtheid	Samenwonend	62	41
	Niet samenwonend	88	59

¹⁵⁶ Deze antwoordcategorie was ingevoegd omdat de rest van de vragen in de vragenlijst waren geformuleerd op één slachtoffer. Respondenten die naaste en/of nabestaande waren van meerdere slachtoffers is respectvol gevraagd om één slachtoffer in gedachten te nemen voor het invullen van de vragenlijst.

¹⁵⁷ Het zal bij twee van de drie mogelijk hetzelfde ongeval zijn geweest. Zij hebben waarschijnlijk voor Anders gekozen omdat ze duidelijk wilden maken dat er geen aansprakelijke derde was.

3.2.2.2. Affectieschadevergoeding – het bedrag

Van de 150 respondenten die de eerste vragen hadden ingevuld, hebben 129 (86%) een vergoeding voor affectieschade uitgekeerd gekregen, 14 (9%) hebben het aangevraagd maar niet gekregen, en 2 (1%) hebben het niet zelf aangevraagd (maar een familielid wel) en één respondent wist het niet. Vier hadden er niet om gevraagd (3%). De redenen waarom sommigen het niet hebben aangevraagd was dat ze er niet van wisten (2x), dat het niet nodig was (1x), of dat men als ‘de broer’ niet onder de regeling viel (1x).

Van de 127 respondenten die de vraag hebben ingevuld over de hoogte van het bedrag dat zij uitgekeerd hebben kregen¹⁵⁸ gaf de grootste groep aan € 15.000 te hebben ontvangen (33%), gevolgd door € 17.500 (26%). De op twee na grootste groep (24%) heeft ‘Anders’ gekozen: het bedrag dat ze hebben ingevuld varieerde tussen de € 3.000 en € 325.000. Negen ‘Anders’ respondenten rapporteerden een bedrag hoger dan het wettelijk maximum van € 20.000.¹⁵⁹

De vergoeding is voor het merendeel uitgekeerd door de verzekeraar van de wederpartij (66%). Acht respondenten noemen het Schadefonds (6%),¹⁶⁰ en 2% respondenten het CJIB. 20 Respondenten wisten het niet. In de ‘Anders’ categorie hebben acht respondenten aangegeven dat de (directe) verzekeraar van het slachtoffer (inzittenden verzekering) heeft uitbetaald.¹⁶¹ De kenmerken van de affectieschadevergoeding zijn weergegeven in Tabel 3.2 .

Tabel 3.2. Affectieschadevergoeding – het bedrag (n=127)

		n	%
Hoogte bedrag	5.000	5	4
	12.500	9	7
	15.000	42	33
	17.500	33	26
	20.000	6	5
	Weet ik niet	2	2
	Anders	30	24
Uitkerende partij	Verzekeraar tegenpartij	84	66
	Schadefonds	8	6

¹⁵⁸ Alleen de respondenten die hadden aangegeven affectieschade te hebben aangevraagd (n=130), kregen deze vraag voorgelegd. Twee respondenten zijn bij deze vraag gestopt met de vragenlijst.

¹⁵⁹ Dat respondenten andere bedragen rapporteren dan de in het Besluit opgenomen bedragen kan verschillende oorzaken hebben. Een lager bedrag kan betekenen dat er een lager bedrag is gevorderd of dat een verzekeraar een coulance betaling heeft gedaan, of er kan sprake zijn van een verlaging van het bedrag i.v.m. eigen schuld of onzeker causaal verband. Dat sommige respondenten een hoger bedrag rapporteren dan het maximum bedrag uit het Besluit kan zijn oorzaak vinden in het samennemen van vergoedingen van meerdere gezinsleden of het samennemen met andere schadeposten.

¹⁶⁰ Slachtoffers, naasten en nabestaanden kunnen voor een tegemoetkoming van een affectieschadevergoeding terecht bij het Schadefonds Geweldsmisdrijven als er (nog) geen strafrechtelijke procedure is gestart of rechtelijke uitspraak (kan) worden gedaan, bijvoorbeeld omdat de dader/verantwoordelijke persoon niet is gepakt of omdat het slachtoffer niet wil dat de dader/verantwoordelijke persoon strafrechtelijk wordt vervolgd.

¹⁶¹ Het gaat hier om zogenoemde first-party verzekeringen die door een automobilist op vrijwillige basis (veelal onder de benaming Schadeverzekering inzittenden of Ongevallenverzekering inzittenden) af te sluiten verzekering. Een uitkering onder deze verzekeringen is niet afhankelijk van aansprakelijkheid van een ander, maar van het enkele feit dat men inzittende is van een bij het ongeval betrokken voertuig. De polisvoorwaarden bepalen doorgaans dat de uitkering wordt vastgesteld met inachtneming van de bepalingen van Boek 6 BW. De benadeelde heeft dus recht op vergoeding van dezelfde schadeposten (inclusief affectieschade) als dat het geval zou zijn als hij er een voor het ongeval aansprakelijke derde zou zijn. Zie voor een bespreking L.C. Dufour, ‘First partyverzekering in het verkeer’, VR 2017/52, afl. 5, p. 166-174.

CJIB	3	2
Weet ik niet	20	16
Anders	9	7

3.2.2.3. Ervaringen affectieschadevergoeding

Ter inleiding van het onderdeel over ervaringen met de affectieschadevergoeding werd in de vragenlijst de volgende toelichting opgenomen:

‘De wet gaat ervan uit dat smartengeld niet kan ‘vergoeden’ wat u als naaste is overkomen (omdat dat niet met geld kan worden goedge maakt) maar dat het ontvangen van een vooraf vastgesteld bedrag toch iets positiefs kan betekenen. Wij zijn benieuwd naar uw persoonlijke ervaringen.’

De drie ervaringsitems waarop het hoogst werd gescoord (schaal 1 zeker niet t/m 5 zeker wel) waren dat het Nederlandse rechtssysteem erkent dat nabestaanden/naasten leed is aangedaan (M=3,9), dat het Nederlandse rechtssysteem nabestaanden/naasten rechtvaardig behandelt (M=3,7) en dat affectieschade erkenning betekent als nabestaande/naaste (M=3,6). Op de stelling dat affectieschade betekent dat van de verantwoordelijke persoon/de dader een financiële opoffering wordt gevraagd werd het laagst gescoord, (M=2,3), iets minder dan neutraal (M=3). Zie Tabel 3.3 voor alle gemiddelde scores per item.

Tabel 3.3 Ervaring affectieschadevergoeding (n=122)

Het ontvangen van affectieschade...	M*	SD
... betekent dat het Nederlandse rechtssysteem erkent dat mij leed is aangedaan	3,9	1,2
... betekent dat het Nederlandse rechtssysteem nabestaanden/naasten rechtvaardig behandelt	3,7	1,3
... betekent erkenning voor mij als nabestaande/naaste	3,6	1,4
... bevestigt dat de verantwoordelijke persoon/de dader mij als nabestaande/naaste leed heeft veroorzaakt **	3,3	1,6
... betekent dat de verantwoordelijke persoon/de dader gedwongen wordt stil te staan bij wat mij is aangedaan **	2,7	1,6
... draagt bij aan mijn emotionele verwerking van het ongeval/misdrijf/fout	2,6	1,4
... draagt eraan bij dat mijn omgeving (zoals kennissen, burens, collega's, enz.) zien dat een ander verantwoordelijk is voor het ongeval/misdrijf/fout	2,6	1,5
... betekent dat de verantwoordelijke persoon erkent verantwoordelijk te zijn voor het ongeval/misdrijf/fout **	2,6	1,6
... geeft mij genoegdoening	2,5	1,3
... betekent dat van verantwoordelijke persoon/de dader een financiële opoffering wordt gevraagd **	2,3	1,4

* Schaal 1 (Zeker niet)– 5 (Zeker wel); Items gesorteerd van hoog naar laag (gemiddelde score)

** De respondenten waarbij er geen sprake was van een verantwoordelijk persoon (SVI; n=8) zijn in deze analyses niet meegenomen

De vragen die volgden, gingen over de ervaringen van naasten en nabestaanden met de kring van gerechtigden en de vaste bedragen. Deze vragen zijn als volgt ingeleid:

‘Bij de totstandkoming van de wet is er voor gekozen een vergoeding van affectieschade (smartengeld wegens het verlies of ernstig of blijvend gewond raken van een naaste) te beperken tot een in de wet omschreven groep van nauwe verwanten (echtgenoten, partners, kinderen en ouders). Ook is er voor gekozen om te werken met vooraf vastgestelde (vaste) bedragen. Dat was een bewuste keuze. Men wilde lastige en pijnlijke discussies voorkomen over de vraag of de band met het slachtoffer wel hecht genoeg was om toekenning van smartengeld te rechtvaardigen. Ook wilde men discussies voorkomen over wat in elke situatie een gepast bedrag aan schadevergoeding zou zijn.’

De respondenten hebben gemiddeld genomen weinig gedoe ervaren. Het laagst (wat in dit geval positief is) scoorden de respondenten op de vraag of ze gedoe hebben ervaren over of anderen in het gezin recht hadden op affectieschade (M=1,6). Ook de respondent zelf heeft weinig gedoe ervaren over zijn/haar eigen recht op affectieschade (M=1,8). De uitkering van de affectieschadevergoeding vond veelal zonder onnodige vertraging plaats (M=3,9) en men werd goed op de hoogte gehouden (M=4,0). Het hoogst werd gescoord op de vraag of de afhandeling eerlijk is verlopen (M=4,1). De gemiddelde scores op alle items zijn te vinden in Tabel 3.4.

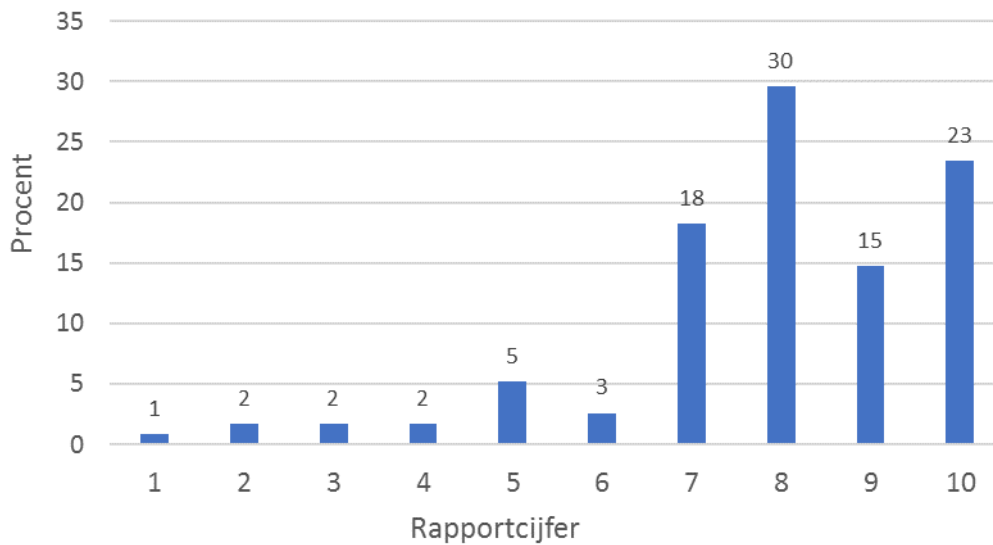
Tabel 3.4 Ervaring affectieschade (vervolg) (n=118)

	M*	SD
Ik heb het idee dat de afhandeling van mijn affectieschade eerlijk is verlopen	4,1	1,2
Ik ben goed op de hoogte gehouden van de afhandeling van de affectieschade	4,0	1,4
De uitkering van mijn affectieschade heeft zonder onnodige vertraging plaatsgevonden	3,9	1,5
Ik ben tevreden met de hoogte van het uitgekeerde bedrag	3,6	1,4
Het bedrag kwam voldoende tegemoet aan mijn persoonlijke situatie	3,2	1,4
De hoogte van het bedrag kwam overeen met wat ik had verwacht	3,0	1,5
Ik heb gedoe ervaren over de vraag of ik wel recht had op deze uitkering van affectieschade	1,8	1,3
Ik heb gedoe ervaren over de vraag of anderen in mijn gezin recht hadden op deze uitkering van affectieschade	1,6	1,3

* Schaal 1 Zeker niet – 5 Zeker wel; Items gesorteerd van hoog naar laag (gemiddelde score); let op dat de laatste twee items ‘laag’ scoren maar dat deze items negatief geformuleerd zijn. ‘1 zeker niet’ op een vraag die gaat over ‘gedoe’ is eigenlijk een hoge/positieve uitkomst.

Het gemiddelde rapportcijfer voor de waardering van de affectieschade vergoeding is 7,9 (SD=1,9). 86% van de respondenten (n=114) gaf een 7 of hoger. Het percentage respondenten per rapportcijfer is afgebeeld in Figuur 3.2.

Figuur 3.1 Percentage respondententen per rapportcijfer

De laatste vraag in dit blok was een open vraag ‘of er nog andere opmerkingen zijn wat betreft de ervaring met het ontvangen van smartengeld’. Deze vraag is door 69 respondenten ingevuld. Een aantal respondenten zei het geld te hebben gebruikt om ‘de uitvaart de mooiste te laten zijn die er was’ of een ‘blijvende herinnering te kunnen bekostigen ter nagedachtenis aan vader’ of het gaf ‘financiële ruimte omdat ik minder inkomsten heb als voor het verongelukken van mijn man’, met vaak als toevoeging dat ‘het leed is niet goed te maken met geld’. Sommigen schreven dat de afhandeling ‘vlot’, ‘netjes’, ‘vriendelijk’ en/of ‘ruimhartig’ was. Een zei ‘snel, maar het empathische gedeelte ontbrak geheel: [...] we moesten dit accepteren anders gingen ze procederen.’ Een aantal noemde dat het een ‘erkenning van de staat’ is, en dat ‘het bedrag los staat van de dader’. Anderen benoemden dat het bedrag naar verhouding ‘een schijntje’ was, dat het ‘besmet geld’ was, en een emotionele drempel voelden om het uit te geven. Sommigen beschreven een vorm van discussie die ze hebben ervaren, bijvoorbeeld dat de verzekeringsmaatschappij traineerde, of discussieerde over of het een misdrijf was of over causaliteit. Een enkele respondent gaf toelichting dat een bepaald persoon buiten de kring van gerechtigden een vergoeding had moeten krijgen. 12 respondenten gaven aan niet te weten van het bestaan, en door een advocaat of verzekeringsmaatschappij erop te zijn geattendeerd.

3.2.2.4. Procedure

De drie vragen in het blok over de procedure gingen over de ontvangen ondersteuning bij het verkrijgen van een affectieschadevergoeding (of de poging daartoe), wie het initiatief nam tot het verkrijgen van die vergoeding, en of er discussie was over het recht op, of de omvang van de vergoeding. De meesten hebben ondersteuning gehad van een advocaat, jurist of letselschade-expert (63%), familie/bekenden (9%), of van Slachtofferhulp Nederland (7%). 13% van de 133 respondenten ontving geen ondersteuning. De overige 8% heeft de ‘anders’ categorie aangevinkt en gaven aan ondersteuning te hebben gehad van de verzekeringsmaatschappij (9x)¹⁶² of de Vereniging van Ouders van een Vermoord Kind (1x). Het initiatief tot het verkrijgen van een affectieschadevergoeding (of de poging daartoe) kwam volgens de meeste respondenten vanuit de professionele ondersteuner (42%), verzekeraar

¹⁶² Bij drie kan uit de antwoorden worden opgemaakt dat het om verzekeraars aan de zijde van het slachtoffer ging (in de vorm van een Schadeverzekering inzittenden of een Ongevallenverzekering inzittenden). De respondenten waarbij er geen dader/verantwoordelijke persoon was, zijn bij het analyseren van de antwoorden over de dader/verantwoordelijke persoon niet meegenomen.

(26%), de respondent zelf (11%) of Slachtofferhulp (10%). De 8 respondenten die ‘Anders’ aan hebben gevinkt, zei politie (2x), familielid (3x), vereniging ouders vermoord kind (1x) en weet ik niet (2x). Zie Tabel 3.5 voor een overzichtelijke weergave.

Tabel 3.5 Procedure (n=132)

		n	%
Ondersteuning	Advocaat, jurist of letselschade-expert	84	63
	Familie/bekenden	12	9
	Slachtofferhulp Nederland	8	7
	Geen	17	13
	Anders	10	8
Initiatief	Professionele ondersteuner	56	42
	Verzekeraar	34	26
	Respondent zelf	18	12
	Slachtofferhulp Nederland	16	11
	Anders	9	6

De laatste vraag van dit blok ging over de mate van discussie. Deze vraag werd als volgt ingeleid:

‘De wettelijke regeling is zo vormgegeven dat deze zo min mogelijk aanleiding zou kunnen geven tot discussie. In de praktijk kan over bepaalde punten toch discussie ontstaan.’

Vervolgens werd de vraag voorgelegd of er in hun geval discussie bestond over de affectieschadevergoeding. 24 van de 132 respondenten (18%) hebben die vraag bevestigend beantwoord. Onderwerp van discussie was het vaakst de kring van gerechtigden (6x), de hoogte van het bedrag (6x), het causaal verband, (4x), de hechtheid van de relatie (3x) en eigen schuld (3x) (zie Tabel 3.6). Onder ‘Anders’ (4x) werd genoemd: ‘of er sprake was van een ongeval of misdrijf’, ‘onduidelijk’.

Tabel 3.6 Onderwerp van discussie (n=24)

		n*	%
(1)	Of u wel een voldoende nauwe band had met het slachtoffer om recht te hebben op een vergoeding van affectieschade	3	13
(2)	Of anderen in uw gezin een aanspraak hadden op een vergoeding	6	25
(3)	Of er wel sprake is van ernstig en blijvend letsel van uw naaste	0	
(4)	Of het ongeval/misdrijf niet ook (deels) aan uw naaste te wijten was	3	13
(5)	Of er wel een verband bestaat tussen het voorval en het overlijden/letsel van uw naaste	4	20
(6)	Over de hoogte van het bedrag	6	25
(7)	Anders	4	20

* Meerdere antwoorden mogelijk

3.2.2.5. Manier van aanbieden

De vraag naar hoe de affectieschadevergoeding is aangeboden, bevatte antwoordopties met oplopende mate van persoonlijk contact. 25% van de respondenten hebben een brief of email gehad met toelichting maar zonder medeleven en erkenning, 15% ontving een brief met

erkenning en medeleven, 11% werd gebeld, 26% gaf aan dat het bedrag in een persoonlijk gesprek is toegelicht. De grootste groep respondenten (27%) koos ‘Anders’.

De ‘Anders’ categorie bevatte veel ‘weet ik niet (meer)’ (8x), ‘geen enkele toelichting’ (2x) en ‘geen medeleven/zakelijk’ (2x). Verder noemden respondenten vooral actoren: advocaat (9x), tussenpersoon (1x), Vereniging Ouders Vermoord Kind (1x), rechtszaak (1x), rechtsbijstand (1x) zonder te vermelden hoe dit werd medegedeeld. Het overzicht met aantallen per antwoordcategorie is te vinden in Tabel 3.7.

Tabel 3.7 Manier van aanbieden (n=118)

	n *	%
(1) In een brief of e-mail waarin het bedrag wordt toegelicht	30	25
(2) In een brief of e-mail waarin het bedrag wordt toegelicht en waaruit bovendien medeleven en erkenning van mijn leed als nabestaande/naaste blijkt	18	15
(3) In een brief of e-mail waarin het bedrag wordt toegelicht, voorafgegaan of vergezeld van een telefoongesprek waaruit medeleven en erkenning van mijn leed als nabestaande/naaste blijkt	14	11
(4) In een brief of e-mail waarin het bedrag wordt toegelicht, voorafgegaan of vergezeld van een persoonlijk gesprek (bijv. huisbezoek) waaruit medeleven en erkenning mijn leed als nabestaande/naaste blijkt	26	22
(5) Anders	32	27

* 2 respondenten hebben meerdere antwoorden gegeven

3.2.2.6. Kring van gerechtigden

De drie vragen over de kring van gerechtigden werden als volgt ingeleid:

‘Bij de totstandkoming van de wet is er voor gekozen een vergoeding van affectieschade wegens het verlies of ernstig of blijvend gewond raken van een naaste te beperken tot echtgenoten, partners, kinderen en ouders. Dat was een bewuste keuze. Men wilde daarmee enerzijds lastige en pijnlijke discussies voorkomen over de vraag of de band met het slachtoffer wel hecht genoeg was om toekenning van smartengeld te rechtvaardigen. Ook wilde men de kring van gerechtigden beperken tot die personen die gezien hun nauwe band met het slachtoffer het meest geraakt zouden worden in hun leven. Om die reden hebben andere naasten zoals broers en zussen doorgaans geen recht op een vergoeding.’

Vervolgens werd de vraag of er iemand in de omgeving is waarvan de respondent het onrechtvaardig vindt dat die geen vergoeding van affectieschade heeft ontvangen door 36 van de 131 respondenten (27%) bevestigend beantwoord. Hierbij is het relevant om onderscheid te maken tussen respondenten die affectieschadevergoeding hebben aangevraagd *en* ontvangen en zij die affectieschadevergoeding hebben aangevraagd maar niet hebben ontvangen. Onder de 117 respondenten die affectieschade hebben ontvangen, zeiden 25 (19%) dat er in hun omgeving iemand ten onrechte geen vergoeding heeft ontvangen. Van de 14 respondenten die affectieschade hebben aangevraagd maar *niet* hebben gekregen, zeiden 11 (79%) dat er anderen recht zouden moeten hebben op affectieschade.

Wie recht zou moeten hebben op de vergoeding werd in de open vraag beantwoord. Het grootste aantal antwoordde broer/zus (17x), een aantal noemde kleinkinderen (5x): ‘2 kleinkinderen die minimaal 9 uur per dag gedurende 5 jaren verzorgd zijn door slachtoffer’. Twee respondenten

verwezen naar een ex-relatie: ‘Net gescheiden na 12 jaar maar wel de zorg over de kinderen’. Sommigen noemden een schoonzus (1x), schoonouders (1x) of stiefouders (1x). Bij de vraag waarom deze persoon recht zou moeten hebben op een affectieschadevergoeding antwoordde de meesten dat die persoon er zwaar onder heeft geleden en/of dat er een nauwe (zorg)relatie was.

3.2.2.7. Demografische variabelen

Het laatste blok bevatte vragen naar demografische kenmerken. 131 Respondenten hebben deze vragen ingevuld. De meerderheid van de respondenten was vrouw (61%). De gemiddelde leeftijd was 57 (SD=16). Het opleidingsniveau dat het meest is aangevinkt is middelbaar en hoger beroepsonderwijs (66%). Het bruto jaarinkomen dat het vaakst is aangekruist was € 50.000-60.000 (18%). Een overzicht van de demografische variabelen is te vinden in Tabel 3.8.

Hoe de demografische variabelen van de respondentengroep zich verhouden met de populatie (aanspraakgerechtigden) kon niet worden onderzocht omdat er geen beschrijvende statistiek bekend is van de populatie aanspraakgerechtigden. In vergelijking met de Nederlandse populatie bevatte de steekproef meer vrouwen (61%) dan gemiddeld in Nederland (50%) (maar vrouwen doen vaker mee aan onderzoek). De respondentengroep is ouder (M=57) dan de gemiddelde Nederlander (M=41) (maar de minimum leeftijd voor deelname aan het onderzoek was 18 jaar). Het percentage laag opgeleiden in de respondentengroep (7%) was lager dan het percentage laag opgeleiden in Nederland (26%); het percentage hoogopgeleiden was hoger in de respondentengroep (50%) dan in de Nederlandse populatie (35%).¹⁶³ Het bruto jaarinkomen per huishouden was lager in de respondentengroep (ongeveer € 60.000) dan het gemiddelde Nederlandse huishouden (€ 65.200).¹⁶⁴ De verschillen zijn niet statistisch onderzocht; het gaat om een benadering.

Tabel 3.8 Demografische variabelen (n=130)

		N	%
		M	SD
Sekse	Man	51	39
	Vrouw	79	61
	Anders	0	0
Leeftijd		57	16
Opleiding	Basisonderwijs	2	2
	Lager/voorbereidend beroepsonderwijs (lbo/vmbo)	7	5
	Hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo)	6	5
	Vorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo)	4	3
	Middelbaar beroepsonderwijs (mbo)	42	33
	Hoger beroepsonderwijs (hbo)	43	33
	Wetenschappelijk onderwijs (wo)	18	14
	Weet ik niet	3	2

¹⁶³ F. van der Mooren & R. de Vries, ‘Steeds meer hoogopgeleiden in Nederland: wat voor beroep hebben ze?’, <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2022/steeds-meer-hoogopgeleiden-in-nederland-wat-voor-beroep-hebben-ze-?onpage=true>, 18 oktober 2022. Percentage in respondentengroep berekend op basis van de *ingevulde* antwoorden (n=8 zei ‘weet niet’ of ‘wil ik niet zeggen’).

¹⁶⁴ CBS.nl webpublicatie > Materiele welvaart in Nederland 2024 > Samenstelling van het inkomen van huishoudens, 2022 (webpagina bekeken in juli 2024). De vragenlijst bevatte categorieën (bijv. 10.000-19.999 euro). Het gemiddelde is berekend door het aantal respondenten in de categorie te vermenigvuldigen met het gemiddelde van de categorie (in het geval van het voorbeeld: 15.000 euro) en te delen door het aantal respondenten dat een inkomen had *ingevuld* (n=37 (28%) zei ‘weet niet’ of ‘wil ik niet zeggen’).

	Wil ik liever niet zeggen	5	3
Bruto jaarinkomen huishouden	Minder dan € 10.000	3	2
	€ 10.000 - € 19.999	2	2
	€ 20.000 - € 29.999	13	10
	€ 30.000 - € 39.999	10	8
	€ 40.000 - € 49.999	11	9
	€ 50.000 - € 59.999	23	18
	€ 60.000 - € 69.999	4	3
	€ 70.000 - € 79.999	9	7
	€ 80.000 - € 89.999	2	2
	€ 90.000 - € 99.999	3	2
	€ 100.000 - € 149.999	10	8
	Meer dan € 150.000	3	2
	Weet ik niet	7	5
	Wil ik liever niet zeggen	30	23

3.2.2.8. Factoranalyse

Er is een factoranalyse uitgevoerd op de 10 vragen naar erkenning en genoegdoening, en een factoranalyse op de 8 vragen over de ervaringen met het proces. Tabel 3.9 laat zien dat er twee clusters worden onderscheiden: van cluster 1 kan worden geconcludeerd dat ze te maken hebben met ‘erkenning als persoon’ en de vragen van cluster 2 kunnen worden samengevat als ‘erkenning van dader en omgeving’. In tabel 3.10 laat de factoranalyse drie clusters zien: de vragen in cluster 3 kunnen worden samengevat als ‘Tevredenheid over de hoogte van het bedrag’; cluster 4) gaat over ‘gedoe over kring van gerechtigden’; en de vragen in cluster 5) zijn te duiden als ‘Procesverloop (snelheid, informatie, eerlijkheid)’. De betrouwbaarheid van de subschalen was goed: 1) Erkenning als persoon $\alpha=.814$; 2) Erkenning van anderen $\alpha=.861$; 3) Hoogte bedrag $\alpha=.901$; 4) Kring van gerechtigden $\alpha=.769$; 5) Proces $\alpha=.685$.

De paired t-test liet zien dat het gemiddelde ‘erkenning als persoon (naaste)’ ($M=16,2$) significant hoger was dan het gemiddelde ‘erkenning van anderen (verantwoordelijke persoon en omgeving)’ ($M=13,1$) ($t(122)=6,885$, $p<.001$).

Tabel 3.9 Clusters vragen Erkenning en genoegdoening (10 items)

	Cluster	
	1	2
Betekent erkenning voor mij als nabestaande/naaste	,811	
Draagt bij aan mijn emotionele verwerking van het ongeval/misdrijf/fout	,781	
Geeft mij genoegdoening	,745	
Betekent voor mij dat het Nederlandse rechtssysteem nabestaanden en naasten rechtvaardig behandelt	,672	
Betekent voor mij dat het Nederlandse rechtssysteem erkent dat mij leed is aangedaan	,432	,491
Betekent voor mij dat de verantwoordelijke persoon/de dader gedwongen wordt stil te staan bij wat mij is aangedaan		,886
Betekent voor mij dat van de verantwoordelijke persoon/de dader een financiële opoffering wordt gevraagd		,781
Bevestigt voor mij dat de verantwoordelijke persoon/de dader mij als nabestaande/naaste leed heeft veroorzaakt		,740

Betekent voor mij dat de verantwoordelijke persoon erkent verantwoordelijk te zijn voor het ongeval/misdrijf/fout		,729
Draagt eraan bij dat mijn omgeving (zoals kennissen, burens, collega's, enz.) zien dat een ander verantwoordelijk is voor het ongeval/misdrijf/fout		,650

Tabel 3.10 Clusters vragen Ervaringen met het proces (8 items)

	Cluster		
	3	4	5
Het bedrag kwam voldoende tegemoet aan mijn persoonlijke situatie	,830		
Ik ben tevreden met de hoogte van het uitgekeerde bedrag	,791		
De hoogte van het bedrag kwam overeen met wat ik had verwacht	,777		
Ik heb gedoe ervaren over de vraag of ik wel recht had op deze uitkering van affectieschade		,911	
Ik heb gedoe ervaren over de vraag of anderen in mijn gezin recht hadden op deze uitkering van affectieschade		,845	
Ik ben goed op de hoogte gehouden van de afhandeling van de affectieschade			,863
De uitkering van mijn affectieschade heeft zonder onnodige vertraging plaatsgevonden			,755
Ik heb het idee dat de afhandeling van mijn affectieschade eerlijk is verlopen		-,413	,581

3.2.2.9. Regressieanalyses

De univariate regressieanalyses lieten zien dat vijf onafhankelijke variabelen significant gerelateerd waren aan het rapportcijfer 'ervaring affectieschade' als afhankelijke variabele:

- Zaaksfactor - type ongeval. Respondenten van slachtoffers van een medische fout ($\beta = -.311$, $t = -3,461$; $p < .001$) of een verkeersongeval ($\beta = .188$, $t = 2,030$; $p < .05$) waren minder tevreden over de uitbetaalde affectieschade dan misdrijven.
- Proces factor - ervaring. Respondenten die hoger scoorden op 'erkenning met betrekking tot hen als naaste/nabestaande' ($\beta = .347$, $t = 3,919$; $p < .001$), 'ervaringen met betrekking tot het bedrag' ($\beta = .416$, $t = 3,057$; $p < .001$), 'ervaringen met betrekking tot vaststellen kring gerechtigden' ($\beta = -.390$, $t = 3,134$; $p < .001$), en 'ervaringen met het proces (informatie, snelheid, eerlijkheid)' ($\beta = .395$, $t = 4,555$; $p < .001$) rapporteerden een hoger rapportcijfer met betrekking tot de affectieschade.
- Proces factor - discussie. Respondenten die discussie ervoeren, gaven een lager rapportcijfer ($\beta = -.373$, $t = -4,065$; $p < .001$)
- Proces factor – manier van aanbieden. Een toenemende mate van persoonlijk contact bij het aanbieden van affectieschade was geassocieerd met een hoger rapportcijfer ($\beta = .375$, $t = 3,526$; $p < .001$).
- Demografische variabele – sekse. Vrouwen gaven een significant hoger rapportcijfer dan mannen ($\beta = .192$, $t = 2,061$; $p < .05$).

Regressie coëfficiënten van alle onafhankelijke variabelen in relatie tot het rapportcijfer ervaring affectieschadevergoeding zijn weergegeven in Tabel 3.11

De hoogte van het bedrag was niet geassocieerd met rapportcijfer waardering affectieschade ($\beta=.075$, $t=.680$; $p=.498$), noch met de ervaring van de hoogte van het bedrag ($\beta=-.433$, $t=-.433$; $p=.666$).

In de multivariate regressieanalyse was de ‘erkenning als naaste/nabestaande’ de enige significante voorspeller van hoe men de affectieschade waardeerde ($R^2 = .287$; $F(1,69)=27,819$; $p<.001$): een hogere score op de vraag dat de affectieschade bijdroeg aan de erkenning als naaste is geassocieerd met een hoger rapportcijfer waardering affectieschade, onafhankelijk van andere factoren. Het feit dat enkel de factor “persoonlijke erkenning en genoegdoening” de tevredenheid voorspelt in een multivariate regressie betekent dat de tevredenheid over de affectieschadevergoeding vooral wordt bepaald door het feit dat het een erkenning betekent als slachtoffer/naaste, meer dan zaakspecifieke factoren, demografische variabelen en meer dan andere procesfactoren (erkenning van de verantwoordelijke persoon en omgeving, tevredenheid over de hoogte, proces, manier van aanbieden en discussie).

Tabel 3.11 Univariate lineaire regressieanalyses

Thema	Variabele	Codering	B	SE	β
Zaaksfactoren	Ernst	(0 overlijden/1 ernstig letsel)	-.706	.879	-.077
	Ongeval	(0 anders/1 misdrijf)	-.297	.548	-.051
		(0 anders/1 verkeer)	.881	.434	.188*
		(0 anders/1 medische fout)	-2.006	.580	-.311**
	Relatie	(0 anders/1 kind)	.175	.418	.040
		(0 anders/1 partner)	-.602	.420	-.124
		(0 anders/1 ouder)	.033	.362	.009
		(0 anders/1 broer/zus)	.099	1.125	.008
	Samenwonend	(0 nee/1 ja)	-.291	.362	-.076
	Hoogte bedrag	12.500; 15.000; 17.500; 20.000	.181	.266	.075
Proces factoren	Ervaringen	Erkenning als persoon	.130	.033	.347**
		Erkenning van anderen	.013	.029	.042
		Hoogte bedrag	.224	.046	.416**
		Kring gerechtigden	-.329	.073	-.390**
		Proces	.240	.053	.395**
	Discussie	(0 nee/1 ja)	-1.879	.462	-.373**
Manier van aanbieden	(0 brief/1 brief + medeleven /3 telefoongesprek/4 gesprek)	.559	.158	.375**	
Demografische variabelen	Sekse	(0 man/1 vrouw)	.753	.365	.192*
	Leeftijd		.004	.011	.033
	Opleiding	(0 laag/1 hoog)	-.389	.372	-.102
	Inkomen	(0 laag/1 hoog)	-.203	.477	-.049

* $p<.05$; ** $p<.001$

3.2.2.10 Hoofdbevindingen vragenlijstonderzoek naasten en nabestaanden

Aanspraakgerechtigden waarden het ontvangen van een affectieschadevergoeding over het algemeen positief met een gemiddeld rapportcijfer 7,9. Het bedrag komt enigszins tegemoet aan de persoonlijke situatie. Men is redelijk tevreden met de hoogte van het uitgekeerde bedrag. De waardering van de hoogte van het bedrag heeft geen invloed op de algemene waardering

van affectieschadevergoeding. Er is geen sterke indicatie om de gestandaardiseerde bedragen te verhogen. 27% van de naasten vindt dat er in hun omgeving iemand ten onrechte geen vergoeding van affectieschade heeft ontvangen. Dit vonden vooral de respondenten die de vergoeding hebben aangevraagd maar niet hebben ontvangen. Ze noemen hierbij vooral broers en zussen en kleinkinderen. Redenen zijn een vergelijkbare hechte band en vergelijkbare impact van het verlies.

3.3 Vragenlijstonderzoek professionals

Paragraaf 3.3 gaat over het vragenlijstonderzoek onder professionals. Paragraaf 3.3.1 beschrijft de methode. In paragraaf 3.3.2 wordt verslag gedaan van de resultaten, met als sub-paragrafen: demografische kenmerken (3.3.2.1), initiatiefnemer (3.3.2.2), kring gerechtigden (3.3.2.3), criterium ernstig en blijvend letsel (3.3.2.4), gestandaardiseerde schadebedragen (3.3.2.5), doorwerking eigen schuld (3.3.2.6), manier van aanbieden (3.3.2.7).

3.3.1 Methode

3.3.1.1 Respondenten

Respondenten waren professionals die zich beroepsmatig bezighouden met de afwikkeling van affectieschade: dossierbehandelaars bij verzekeraars, belangenbehartigers aan slachtofferzijde en letselschade-experts. In totaal 150 respondenten zijn de vragenlijst begonnen. 125 Respondenten hebben de vragenlijst helemaal ingevuld. 12 respondenten gaven in de introductietekst met de informed consent vraag (“Ik doe vrijwillig mee aan het onderzoek en ga ermee akkoord dat mijn persoonsgegevens zoals beschreven in de informatiebrief worden verwerkt” ja/nee) aan niet mee te (willen) doen aan het onderzoek.

3.3.1.2 Procedure

Dossierbehandelaars zijn geworven via 10 Wettelijke Aansprakelijkheid Motorvoertuigen (WAM) verzekeraars, 1 medische aansprakelijkheidsverzekeraar en een rechtsbijstandsverzekeraar. Het Verbond van Verzekeraars heeft de oproep in een nieuwsbrief ook onder de aandacht gebracht bij alle (WAM) verzekeraars. Belangenbehartigers aan slachtofferzijde zijn geworven via de verenigingen voor Letselschade Advocatuur (LSA) en Advocaten voor Slachtoffers Personenschade (ASP).¹⁶⁵ Schadebehandelaars/letselschade-experts zijn geworven via het Branchebestuur Personenschade van het Nederlands Instituut van Register Experts (NIVRE).

Bovenstaande organisaties zijn in dezelfde periode als de vragenlijst van aanspraakgerechtigden gevraagd (ook) de vragenlijst voor professionals uit te zetten onder hun dossierbehandelaars, belangenbehartigers en schadebehandelaars die ervaring hebben met affectieschadedossiers. De (branche)organisaties hebben de oproep met informatiebrief verspreid onder hun medewerkers/leden via een nieuwsbrief. Potentiële respondenten zijn gevraagd ook aan te geven als ze niet mee wilden doen (non-respons onderzoek). Het is onbekend hoeveel potentiële respondenten de oproep met informatiebrief hebben gezien/gelezen. De werving van respondenten vond in eenzelfde periode plaats als de werving van naasten en nabestaanden: februari t/m mei 2024.

¹⁶⁵ Het Landelijk Advocaten Netwerk Gewelds- en Zeden Slachtoffers (LANGZS) is wel benaderd voor het uitzetten van vragenlijsten voor naasten en nabestaanden maar niet voor professionals, omdat de meeste LANGZS advocaten ook zijn aangesloten bij ASP.

3.3.1.3 Vragenlijst

De vragenlijst voor professionals is een operationalisatie van de onderzoeksvragen die betrekking hebben op hun ervaringen. Mede naar aanleiding van opmerkingen van de begeleidingscommissie en na 2 pilottesten is de vragenlijst nog wat vereenvoudigd en gestroomlijnd. De vragenlijst bestond uit 49 vragen onderverdeeld in 8 blokken:

1. Algemene gegevens
2. Start van een dossier
3. Wettelijke kring van gerechtigden en hardheidsclausule
4. Criterium ernstig en blijvend letsel
5. Gestandaardiseerde schadebedragen
6. Doorwerking eigen schuld
7. Manier van aanbieden affectieschade
8. Slotvragen (deelname interview, hierover wordt niet gerapporteerd)

De vragenlijst is te vinden in Bijlage 3. Antwoorden op een aantal vragen leidden tot een andere routing van vragen of het beëindigen van de vragenlijst. Sommige vragen zijn alleen gesteld aan professionals die aan de verzekeraarszijde werken (onderdeel 2, initiatief), en drie vragen zijn alleen gesteld aan professionals die in de strafrechtsketen werken (onderdeel 3, niet ontvankelijkheid in geval van beroep op hardheidsclausule; onderdeel 4, niet ontvankelijkheid wegens niet eenvoudig kunnen vaststellen ernst van het letsel; onderdeel 5, niet ontvankelijkheid vanwege discussie over de omvang van de vergoeding). De vragenlijst werd beëindigd als respondenten aangaven weinig (1 à 2) affectieschadezaken per jaar te hebben gedaan, omdat de vragenlijst bedoeld was voor professionals die in de praktijk meer regelmatig met de afwikkeling van affectieschade te maken hebben. Wel werd deze respondenten nog de open vraag voorgelegd welke kennis en ervaring zij zouden willen delen die hun beleving relevant is voor de evaluatie van de Wet vergoeding affectieschade. 16 respondenten vulden deze vraag in. Een aantal pleitte voor een uitbreiding van de kring van gerechtigden en afbakening of definiëring van begrip ‘ernstig letsel’. Volgens een respondent zou er geen onderscheid moeten worden gemaakt tussen vergoeding met en zonder misdrijf: ‘Voor nabestaanden is het erg als eerst een bedrag wordt uitgekeerd en dat later als blijkt dat er sprake is van een misdrijf er nog een klein bedrag volgt. Volgens mij niet goed voor de rouwverwerking (niet wetenschappelijk onderbouwd).’ Een respondent vond de terminologie onnodig ingewikkeld: ‘is te ruim en te vaag’. Sommige respondenten hadden de enkele keer dat ze met affectieschade te maken hadden een ingewikkelde casus, een andere respondent memoreerde dat hij/zij een keer heeft meegemaakt dat 3 keer meer werd betaald dan juridische gehoudenheden daartoe.

Ook werden respondenten binnen sommige onderdelen van de vragenlijst doorgeleid als uit hun antwoord bleek dat een bepaalde set van vervolgvragen niet op hen van toepassing was.

Op de vraag of het voor het initiatief van het bespreken van de mogelijkheid van een affectieschadevergoeding uitmaakt of het een overlijdensschade- of letselschadezaak is, zijn geen geregistreerde antwoorden ontvangen. Er lijkt iets mis te zijn gegaan in de routing.

De vragenlijst is geprogrammeerd in Qualtrics. De mediane tijd die het kostte voor respondenten om de gehele vragenlijst in te vullen was 16 minuten.

3.3.1.4 Analyse

De meeste analyses zijn beschrijvende statistiek (gemiddelden (M), standaard deviaties (SD), aantallen (N) en percentages(%)). Beschrijvende statistiek is geanalyseerd in SPSS (versie 26). Aanvullend is in de open opmerkingen onderscheid gemaakt tussen professionals die aan slachtofferzijde of kant van de aansprakelijke partij werken. Open antwoorden zijn gecodeerd in Word. Analyses zijn uitgevoerd door auteur NE.

De 10 open vragen zijn open gecodeerd, wat bestond uit het kleurcoderen van teksten met dezelfde strekking. Thema's verschilden per vraag. Bijvoorbeeld: De vraag "Wat zijn redenen waarom aanspraakgerechtigden affectieschade onbenut laten?" Antwoorden bleken als volgt te kunnen worden geclusterd: discussies over of aanspraak gemaakt kan worden, hechttheid relatie, gevoelens en overtuigingen, 'onbekendheid met affectieschadevergoeding', en 'komt niet of zelden voor'.

3.3.2 Resultaten professionals

3.3.2.1 Demografische kenmerken respondenten

De man/vrouw-verhouding bij de respondenten was ongeveer gelijk (52% man, 47% vrouw). Het percentage respondenten dat voor de aansprakelijke partij werkte was groter dan het percentage dat voor slachtofferzijde werkte (57% versus 43%). Acht respondenten hebben meer dan 1 antwoordoptie aangevinkt, waarvan er een aangeeft zowel voor slachtofferzijde als voor aansprakelijkheidszijde te werken. Een respondent aan slachtofferzijde was niet alleen belangenbehartiger maar ook 'op andere wijze' mediator. De 15 respondenten die 'op andere wijze' aan de kant van de aansprakelijke partij werkten waren manager / teamleider (7x), expert bij expertisebureau (5x) en juridisch adviseur, juridisch medewerker, beleidsadviseur (3x). Respondenten waren ervaren in het afwikkelen van personenschade: 67% had meer dan 10 jaar ervaring. Een overzicht van de demografische variabelen is te vinden in Tabel 3.12.

Tabel 3.12 Demografische variabelen (n=150)

		n	%
Sekse	Man	78	52
	Vrouw	70	47
	Vertel ik liever niet	2	1
Rol *	Slachtofferzijde - Belangenbehartiger (geen advocaat)	44	26
	Slachtofferzijde - Advocaat	20	12
	Slachtofferzijde - Op andere wijze	1	1
	Aansprakelijke partij - Dossierbehandelaar verzekeringsmaatschappij	47	28
	Aansprakelijke partij - Schade-expert verzekeringsmaatschappij	32	19
Werkervaring	Aansprakelijke partij - Advocaat	0	0
	Aansprakelijke partij - Op andere wijze	15	9
	1-3 jaar **	3	2
	3-6 jaar	8	5
	6-10 jaar	24	14
	>10 jaar	115	67

* Meerdere antwoorden mogelijk.

** Voor deze respondenten stopte de vragenlijst

Het grootste percentage respondenten behandelde tussen de 3 en 10 affectieschadedossiers per jaar (47%). Van de respondenten die in ieder geval meer dan 2 affectieschadedossiers per jaar

afwikkelde, deden ze dat voornamelijk voor zowel nabestaanden als naasten (50%), met name in de civiele keten (60%), zie Tabel 3.13 en tabel 3.14.

Tabel 3.13 Jaarlijks aantal affectieschadedossiers (n=147)

	n	%
1 á 2*	34	20
3-10	81	47
11-20	18	11
>20	14	8

* Voor deze respondenten stopte de vragenlijst

Tabel 3.14 Type affectieschadevorderingen zaken (n=113)

	n	%
Voornamelijk nabestaanden van een overleden slachtoffer	55	49
Voornamelijk naasten slachtoffer met ernstig en blijvend letsel	2	2
Beiden, dus zowel nabestaanden als naasten	56	50
Voornamelijk in de civiele keten	102	90
Voornamelijk in de strafrechtketen	1	1
Zowel de civiele als de strafrechtketen	10	6

3.3.2.2 Wie neemt het initiatief

Respondenten gaven aan dat in de zaken waarin zij betrokken waren, het initiatief voor het bespreken van de mogelijkheid van een affectieschadevergoeding vooral wordt genomen door de advocaat van de aanspraakgerechtigde (78%). De andere antwoorden op deze vraag zijn weergegeven in Tabel 3.15.

Tabel 3.15 Initiatief bespreken affectieschadevergoeding (n=95)

	M*	SD
Advocaat naaste of nabestaande	78,1	25,9
Verzekeraar aansprakelijke partij	38,6	36,1
Naasten of nabestaanden zelf	13,7	20,7
Slachtofferhulp Nederland (SHN)	4,1	10,7
Anders bijv. SVI**	21,6	33,6

* Percentage 0-100; alle antwoordopties moesten worden ingevuld. Het totaal per respondent zou uit moeten komen op 100%, maar het gemiddelde was 156%, de resultaten op deze vraag moeten met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd

** SVI staat voor Schade Inzittende Verzekering. Een SVI verzekering biedt dekking voor bestuurder en inzittenden voor alle schade die door een aanrijding of eenzijdig ongeval geleden wordt.

Aan de professionals die voor de aansprakelijke partij werken (n=59) is gevraagd hoe vaak ze zelf initiatief nemen tot het bespreken van de affectieschadevergoeding. Het gemiddelde percentage dat deze professionals daarbij aangeven was 70% (SD=35,7). Het maakte voor de meesten geen verschil of er een belangenbehartiger betrokken was (85%). De belangrijkste reden om niet te wijzen op affectieschade is omdat ze twijfelen of aan de vereisten is voldaan (29%). Alle antwoorden zijn weergegeven in Tabel 3.16.

Tabel 3.16 Indien belangenbehartiger betrokken (n=59)

		n	%
Initiatief?	Ja, met belangenbehartiger wijs ik er eerder op	0	0
	Ja, zonder belangenbehartiger wijs ik er eerder op	9	15
	Nee, dat maakt geen verschil	50	85
Redenen *	Dat is niet mijn taak	2	0
	Ik veronderstel dat er geen behoefte bestaat	0	0
	Omdat ik dan twijfelt of aan de vereisten is voldaan	17	29
	Anders, namelijk...	7	12

* Meerdere antwoorden mogelijk

De ‘Anders’ categorie bestond uit ‘geen aansprakelijkheid’ (3x), ‘niet zelf i.v.m. aansprakelijkheid en causaliteitshobbels’ (1x), ‘geen recht’ (2x), en ‘geen contact krijgen met oudere kinderen’ (1x).

Het kwam volgens respondenten (n=95) in hun praktijk in gemiddeld 6% (SD=13,5) van de zaken voor dat aanspraakgerechtigden de mogelijkheid om affectieschade te vorderen onbenut laten of een aanbod daartoe afwijzen. Gevraagd naar wat in hun beleving de redenen waren dat naasten en nabestaande geen vergoeding willen ontvangen voor affectieschade noemden ze een aantal principiële redenen (17x), zoals geloofsovertuiging, het niet passend vinden, niet willen profiteren, omdat ze vinden dat ze de veroorzaker een oor aannaaien, geen geld willen, zich ongemakkelijk voelen, de veroorzaker een familielid of werkgever is, ze het bloedgeld vinden of omdat ze boos zijn richting de veroorzaker en geen cent willen ontvangen van de dader. Vier keer werd als reden gegeven dat er geen band is met de overledene. Zes keer werd gezegd ‘omdat ze het niet weten’. 1 keer werd genoemd vanwege mogelijke discussies over verlies van kans of discussies hardheidsclausule.

3.3.2.3 Wettelijke kring van gerechtigden en hardheidsclausule

De vragen in het onderdeel ‘wettelijke kring van gerechtigden’ gingen over de praktijkervaringen met de toepassing van de wettelijke kring van gerechtigden en van de hardheidsclausule. Allereerst werd de vraag voorgelegd hoe in de praktijk wordt geverifieerd of iemand tot de kring van gerechtigden behoort. Dit gebeurt voornamelijk door middel van een verklaring van erfrecht (70%) of kopie ID (54%), zie ook Tabel 3.17.

De ‘Anders’ antwoorden zijn in vier categorieën onder te verdelen: 1) Bewijs van de (lat)relatie of langdurig gedeelde huishouding in de vorm van trouwboekje/huwelijksakte, belastingdienstaangifte, gezamenlijke bankrekening, verjaardagkaartjes/foto’s niet erkende kinderen (9x), 2) Bewijs van overlijden/ernst letsel d.m.v. akte van overlijden, overlijdensadvertentie/rouwkaart, identificatie via expert, of medische informatie (8x), 3) Kopie bankpas / adresgegevens (3x) en 4) Informatie/verklaring van de advocaat of gesprekken met naasten/nabestaanden via de schaderegelaar zijn voldoende als bewijs (6x)

Tabel 3.17 Bewijs voor de onderbouwing (n=92)

	n	%*
Verklaring van erfrecht	64	70
Kopie identificatiedocument	50	54
Doorgaans wordt niet om bewijs gevraagd	26	28
Geboorteakte	9	10
Anders, namelijk...	28	30

* Meerdere antwoorden mogelijk; Items gesorteerd van hoog naar laag percentage.

Het grootste percentage respondenten (43%) gaf aan geen discussies mee te maken rondom de kring van gerechtigden, gevolgd door 42% respondenten die zeiden dat de discussies plaatsvinden op het gebied van duurzaamheid van de gemeenschappelijke huishouding. In Tabel 3.18 staan alle onderwerpen van discussie weergegeven.

Tabel 3.18 Discussie over de kring van gerechtigden (n=92)

	n	%*
Aanvaardbaarheid naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid	10	11
Duurzame gemeenschappelijke huishouding met de gekwetste	39	42
Duurzame zorgrelatie in gezinsverband	32	35
Nee, ik maak geen van bovenstaande discussies ooit mee	40	43

* Meerdere antwoorden mogelijk

Volgens de professionals (n=92) werd in gemiddeld 18,1% van de zaken (SD=18,4) beroep gedaan op de hardheidsclausule. In totaal 11 respondenten vulden 0% in. Zij kregen de volgende paar vragen niet voorgelegd. Als een beroep werd gedaan op de hardheidsclausule, ging dat in het grootste percentage van de zaken om inwonende broers en zussen (38%) en in 30% om uitwonende broers en zussen. De overige relaties staan weergegeven in Tabel 3.19.

Tabel 3.19 Beroep hardheidsclausule - relatie tot slachtoffer (n=77)

	M*	SD
Inwonende broer/zus	38,2	37,9
Uitwonende broer/zus	29,6	31,9
Stiefouder/stiefkind die niet (meer) in gezinsverband samenleeft/leefde	12,5	20,8
Grootouder/kleinkind die geen zorgrelatie hebben/hadden	13,3	21,0
Anders**	12,0	24,3

* Percentage 0-100

** Er zijn per abuis geen open antwoorden geregistreerd

Als er vordering werd ingediend met een beroep op de hardheidsclausule, dan betreft het vaker niet-misdrijven (70%, SD=37) dan misdrijven (14%, SD= 25). Echter, de grootste groep respondenten doet (alleen) verkeersongevallen (niet-misdrijven). Een beroep op de hardheidsclausule vond vooral plaats in overlijdensschadezaken (75%) (zie Tabel 3.20). Ook hierbij de kanttekening dat affectieschadevergoeding überhaupt vooral wordt toegekend in overlijdenszaken.

Tabel 3.20 Beroep hardheidsclausule - type zaken (n=76)

	n	%
Overlijdensschadezaken	57	75,0
Letselschadezaken	2	2,6
Zowel overlijdensschadezaken als letselschadezaken	17	22,4

Respondenten gaven aan dat succesansen in de praktijk laag zijn: bij bijna alle relaties tot het slachtoffer gaf een groter percentage respondenten aan dat ze ‘nooit’ succes hebben dan ‘soms’. Alleen bij inwonende broers en zussen was het percentage dat soms succes heeft (47%) groter dan het percentage ‘nooit’ succes (32%), en zei 15% dat ze vaak succes hadden (zie Tabel 3.21).

Tabel 3.21 Beroep hardheidsclausule – succesansen (n=76):

	Nooit n (%)	Soms n (%)	Vaak n (%)	Altijd n (%)
Inwonende broer/zus (n=72)	23 (32)	34 (47)	11 (15)	4 (5)
Uitwonende broer/zus (n=71)	37 (45)	29 (40)	4 (6)	1 (1)
Stiefouder/stiefkind niet in gezinsverband (n=70)	41 (58)	24 (34)	3 (4)	2 (3)
Grootouders/kleinkind zonder zorgrelatie (n=70)	51 (72)	16 (23)	2 (3)	1 (1)
Anders (n=60)	40 (67)	17 (28)	2 (3)	1 (2)

Respondenten die ook werkzaam zijn in strafrechtzaken (n=7) gaven aan dat het percentage niet-ontvankelijkheidsverklaringen vanwege toepassing van de hardheidsclausule 46% was (SD=37).

Respondenten is in een open vraag gevraagd naar wat ze eventueel zouden willen wijzigingen aan de kring van gerechtigden. Professionals (aantallen hieronder nader toegelicht) zeiden enerzijds het liefst van de hardheidsclausule af te willen en meer duidelijkheid te willen met betrekking tot de invulling van ‘ernstig en blijvend letsel’. Anderzijds werd gepleit voor verruiming en meer differentiatie. De verruiming die het meest werd voorgesteld was dat (thuiswonende) broers en zussen zouden moeten worden geïncludeerd. Daarnaast werd ook gepleit voor een gematigde vergoeding voor bepaalde (te includeren) categorieën (grootouders/kleinkinderen, volwassen/ uitwonderende broers en zussen) of voor het hanteren van een leeftijdsgrens voor bepaalde groepen (bijv. broers en zussen tot een bepaalde leeftijd) of het hanteren van leeftijdsklassen.

De professionals aan slachtofferzijde waren voornamelijk voor uitbreiding; slechts twee van de 30 professionals aan slachtofferzijde die opmerkingen hebben achtergelaten in de open tekst waren voor behoud van de huidige situatie en afbakening. Een respondent deed de suggestie aansluiting te zoeken bij het model van België.¹⁶⁶ Een andere respondent deed de concrete suggestie om bij het criterium van de ‘duurzame zorgrelatie’ zoals dat geldt voor de categorieën

¹⁶⁶ Zie ook hoofdstuk 6.4: Het Belgische stelsel kent – anders dan het Nederlandse – geen wettelijke beperkingen aan het recht van vergoeding van immateriële schade of aan een recht van schade door verwonding of overlijden van anderen. De kring van aanspraakgerechtigden is in beginsel onbeperkt. Er wordt gewerkt met een indicatieve tabel. Voor de in de tabel als zodanig genoemde naasten geldt een vermoeden van een affectieve en duurzame band die recht geeft op vergoeding. Onderaan de tabel wordt gesteld dat ook andere personen aanspraak kunnen maken op een vergoeding, op voorwaarde dat het vaststaat dat zij een specifieke affectieve en duurzame band hadden met het slachtoffer. Uit de rechtspraak komen de volgende voorbeelden naar voren: een bij een moord aanwezige vriend en diens ouders, neefjes, (niet inwonende) schoonkinderen, stiefkinderen en een (niet samenwonende) oom en tante.

gerechtigden onder e) en f) te vervangen door ‘duurzame relatie’.¹⁶⁷ Deze respondent deed ook de suggestie een extra lid toe te voegen: ‘in gezinsverband thuiswonende (half/stief)broers en –zussen’.

Professionals aan de kant van de aansprakelijke partij pleitten meer *voor* uitbreiding dan *tegen*, en als ze voor waren, dan voor uitbreiding van inwonende broers en zussen. Daar werd door sommigen aan toegevoegd dat voor uitwonende broers en zussen een gematigde vergoeding zou kunnen worden toegekend. Er werd een aantal keer opgemerkt dat eventuele uitbreidingen in verhouding moeten staan tot de betaalbaarheid van de schadelast en premies. Er werd ook waarschuwend gewezen op situaties waarin familieleden elkaar nooit meer zien, ruzie hebben of in het buitenland wonen, voor grote gezinnen met kinderen van verschillende ouders en polyamoreuze verhoudingen. Een respondent noemde ‘niet richting tweedegraad’.¹⁶⁸

3.3.2.4 Criterium ernstig en blijvend letsel

De meerderheid van de respondenten (61% van n=87) heeft ervaring met affectieschadezaken vanwege ernstig en blijvend letsel. Volgens de 53 respondenten die deze categorie affectieschadezaken afwikkelde, kwam het in gemiddeld 32% (SD=34) van de zaken voor dat er discussie is of er sprake is van ernstig en blijvend letsel in de zin van de wet. Als er discussie was over deze vraag, dan had deze volgens 80% van de respondenten (n=49) betrekking op de vraag of er, ondanks dat er geen sprake is van 70% of meer functieverlies, toch aanspraak kan worden gemaakt op affectieschadevergoeding. De overige antwoorden zijn te vinden in Tabel 3.22.

Tabel 3.22 Discussie ernstig en blijvend letsel - onderwerpen (n=49)

	n*	%
Of er, ondanks dat geen sprake is van 70% of meer functieverlies, vanwege de impact van het letsel op het leven van slachtoffer en naaste toch aanspraak kan worden gemaakt op vergoeding van affectieschade	39	80
Of er sprake is van 70% of meer functieverlies	28	57
Of het functieverlies veroorzaakt is door het misdrijf/ongeval	5	10
Anders, namelijk...	3	6

*Meerdere antwoorden mogelijk; Items gesorteerd van hoogste naar laagste percentage.

Bij ‘Anders’ vulden respondenten antwoorden in die niet eenvoudig te duiden zijn, maar voor de volledigheid hier kort worden weergegeven: ‘Het is niet zozeer dat er dan discussie is, het zijn factoren die bij de beslissing meewegen. Bij geboorteschades en CVA's [Cerebral Vascular Accident of ook wel beroerte] is vaak het hele gezin ontwricht, dan past het wel.’ En: ‘Of “het gezin als schadelijder” wel een te beschermen (of wettelijk erkende) schadepost is.’

Als het primaire slachtoffer meer dan 70% functieverlies had, dan was de ervaring dat de affectieschadevergoeding in 80% van de zaken (SD=33) is toegekend,¹⁶⁹ versus in 20% van de zaken als het slachtoffer geen 70% functieverlies had (SD=26).

¹⁶⁷ Zie hoofdstuk 2.4: De categorie onder e) is als volgt omschreven (zie artikel 6:107 lid 2/artikel 6:108 lid4): “Degene die ten tijde van de gebeurtenis duurzaam in gezinsverband de zorg voor het primaire slachtoffer heeft”. De categorie onder f) is als volgt omschreven (zie artikel 6:107 lid 2/artikel 6:108 lid4): “Degene voor wie het primaire slachtoffer ten tijde van de gebeurtenis duurzaam in gezinsverband de zorg heeft”.

¹⁶⁸ Tweedegraads familieleden zijn broers, zussen, kleinkinderen, opa's, oma's, schoonzussen, zwagers, stiefzussen, stiefbroers

¹⁶⁹ Mogelijke verklaringen zijn: die 70% is slecht gedeeltelijk veroorzaakt door het ongeval, er bestaat onduidelijkheid over de blijvendheid van het functieverlies.

Professionals die (ook) werkzaam zijn in de strafrechtketen (n=5) gaven aan dat in 70% van de zaken (SD=32) waarin een affectieschadevergoeding wordt gevorderd vanwege ernstig en blijvend letsel de vordering niet-ontvankelijk wordt verklaard vanwege discussie over ernst van het letsel.

3.3.2.5 Gestandaardiseerde schadebedragen

Discussie over de hoogte van de affectieschadevergoeding vond volgens respondenten (n=87) in gemiddeld 14% van de zaken plaats (SD=24). 29 respondenten gaven aan nooit discussie hebben (gehad) over de hoogte van de vergoeding. Zij kregen de vervolgvragen niet voorgelegd. 3 respondenten zeiden in alle (100%) van de zaken discussie te ervaren.

Als er discussie was over de hoogte van de vergoeding, betrof de discussie gemiddeld het meest overlijdensschadezaken waarin er sprake is van een misdrijf (40%) gevolgd door letselschadezaken waarin geen sprake is van een misdrijf (29%) (zie Tabel 3.23).

Tabel 3.23 Discussie hoogte affectieschadevergoeding – type zaken (n=57):

	M*	SD
Overlijdensschadezaken waarin sprake is van een misdrijf	9,1	19,1
Overlijdensschadezaken waarin geen sprake is van een misdrijf	39,8	42,2
Letselschadezaken waarin sprake is van een misdrijf	8,2	18,6
Letselschadezaken waarin geen sprake is van een misdrijf	28,7	37,5
De aard van de gevolgen (letsel/overlijden) maakt hiervoor geen verschil	14,9	28,2

* Percentage (schaal 0-100)

De onderwerpen van discussie betroffen het vaakst de doorwerking van eigen schuld (49%). Voor de andere discussieonderwerpen, zie Tabel 3.24. Bij ‘Anders’ noemden respondenten antwoorden die niet eenvoudig te duiden zijn, maar voor de volledigheid hier kort worden weergegeven: ‘artikel 185 WvW’¹⁷⁰ (1x), ‘ernst van het psychologisch effect’ (1x), nauwe relatie met broer/zus (1x), partners of niet (1x), en of er überhaupt aanspraak op bestaat (1x).

Tabel 3.24 Discussie hoogte affectieschadevergoeding - onderwerpen (n=57):

	n*	%
In welke categorie men valt (bijvoorbeeld of sprake is van een misdrijf)	20	35
De doorwerking van eigen schuld	28	49
Onzekerheid over het causaal verband in medische zaken	21	37
Onzekerheid over het causaal verband in niet-medische zaken	8	14
Anders, namelijk...	5	9

* Meerdere antwoorden mogelijk

Van de respondenten die bij de vorige vraag aangaven dat er discussie is over in welke categorie van het Besluit vergoeding affectieschade men valt (n=20), gaf 60% in een vervolgvraag aan dat die discussie veelal gaat over of er sprake is van een misdrijf; 30% koos voor of de aanspraakgerechtigde valt onder de vaste kring van gerechtigden. Bij ‘Anders’ gaven twee respondenten aan: ‘beide gegeven mogelijkheden’, en ‘medische causaal verband’. De percentages worden weergegeven in Tabel 3.25.

¹⁷⁰ Artikel 185 WvW regelt de aansprakelijkheid van de eigenaar van een motorrijtuig bij een aanrijding met een niet-motorrijtuig (zoals fietsers, voetgangers, huizen, vangrails, bomen, lantaarnpalen en wegmeubilair). De aansprakelijkheid op grond van artikel 185 WvW is een vorm van risicoaansprakelijkheid, omdat schuld niet hoeft te worden aangetoond om aansprakelijkheid aan te nemen. De automobilist kan aan aansprakelijkheid ontsnappen door overmacht aannemelijk te maken, iets waar in de rechtspraak strenge eisen aan worden gesteld.

Tabel 3.25 Discussie hoogte affectieschadevergoeding – categorie Besluit vergoeding affectieschade (n=20)

	n	%
Of er sprake is van een misdrijf of niet	12	60
Of de aanspraakgerechtigde valt onder de ‘vaste’ kring van gerechtigden of een beroep moet doen op de hardheidsclausule	6	30
Anders, namelijk...	2	10

Het merendeel van de respondenten (n=54; 95%) heeft nooit meegemaakt dat er een hogere vergoeding is toegekend dan het bedrag uit het Besluit vergoeding affectieschade. De drie respondenten die dit wel hebben meegemaakt vertelden het volgende:

‘Dit was feitelijk werd voor 2 x grootouders 17.5K betaald, terwijl dit eerst werd betwist, maar in dezelfde brief onderaan de streep werd deze 17.5 te veel aangeboden. Daarom hebben beide grootouderparen 8.75K toebedeeld gekregen.’

‘Ja dat gebeurt nog wel is in een strafzaak. Als nabestaanden hun vordering op affectieschaden in de strafzaak voegen. Het komt regelmatig voor dat de strafrechter zich niet aan het geldende besluit houdt.’

‘Percentages eigen schuld is dan geen rekening mee gehouden.’

De respondenten die (ook) strafzaken (n=5) doen, kregen de vraag voorgelegd hoe vaak de vordering niet-ontvankelijk wordt verklaard vanwege de omvang. Het gemiddelde percentage was 16% (SD=23).

Op de vraag in hoeverre het werken met gestandaardiseerde bedragen tot een vermindering van discussies een juiste keuze bij de vormgeving van de regeling wordt bevonden, werd door 72 van de 86 respondenten (84%) met ‘eens’ beantwoord, en door 81 (94%) met ‘eens tot enigszins eens’. Slechts twee respondenten waren het oneens (1%).

De open vraag naar verandervoorstellen is ingevuld door 24 professionals die voor slachtoffers werken en door 35 professionals aan aansprakelijke zijde. Bij de professionals slachtofferzijde zeiden 13 van de 24 de bedragen te willen indexeren/verhogen; 5 gaven aan niets te willen veranderen/de bedragen zo te willen laten. De overige 6 pleitten voor maatwerk, onderscheid misdrijf/geen misdrijf te laten vervallen, zo min mogelijk grijs gebied, niet te veel normering, alle bedragen gelijk, en een symbolisch bedrag van € 25.000, met factor 1.5 voor misdrijven (€ 37.500).

20 van de 35 respondenten aan aansprakelijke zijde pleitten om de bedragen te houden zoals ze nu zijn. Negen respondenten pleitten voor aanpassing van het bedragen in verschillende vormen: een staffel/differentiatie gebaseerd op leeftijd, een verhoging als een kind zijn beide ouders verliest, of alle bedragen gelijk maken. Specifiek voor de mogelijke nieuwe groep broers en zussen worden door twee mensen lagere bedragen voorgesteld. Vier respondenten vonden dat de bedragen mogen worden geïndexeerd/gecorrigeerd voor inflatie of mogen worden verhoogd.

3.3.2.6 Doorwerking eigen schuld

Het gemiddelde percentage zaken waarin volgens respondenten (n=86) werd gediscussieerd over eigen schuld was 15,7% (SD=22,6). 30 respondenten gaven aan dat er nooit gediscussieerd wordt over eigen schuld (0%). Zij kregen de vervolgvragen niet voorgelegd. Twee respondenten gaven aan dat er altijd wordt gediscussieerd over eigen schuld (100%). De respondenten die aangaven dat er discussie is over eigen schuld, zeiden dat deze discussies gemiddeld het meest voorkomen in overlijdensschadezaken waarin geen sprake is van een misdrijf (43%). In hoeveel procent er gemiddeld per type zaak discussie plaats heeft gevonden, is in percentages weergegeven in Tabel 3.26.

Tabel 3.26 Discussies over eigen schuld - type zaken (n=56)

	M*	SD
Overlijdensschadezaken waarin sprake is van een misdrijf	9,7	21,5
Overlijdensschadezaken waarin geen sprake is van een misdrijf	43,3	40,2
Letselschadezaken waarin sprake is van een misdrijf	2,9	6,0
Letselschadezaken waarin geen sprake is van een misdrijf	21,0	32,5

* Percentage (0-100); de vier antwoordopties waren verplicht

De professionals die (ook) in het strafrecht werken (n=7) kregen de vraag in welke mate vorderingen niet-ontvankelijk worden verklaard vanwege discussies over eigen schuld: dit gebeurde gemiddeld slechts in 1% van de zaken.

In de open tekst refereerde een aantal respondenten aan de pijnlijkheid van de discussies. Sommige respondenten noemde om die reden dat de naasten/nabestaanden geen 'eigen schuld' zouden moeten worden doorberekend: 'het is een aansprakelijkheidskwalificatie, daar staat een naaste buiten.' En: '[...] het is bedoeld voor de naaste en die treft geen eigen schuld.' Andere respondenten vonden dat het gehandhaafd moet blijven: 'Het zijn pijnlijke discussies maar leiden wel tot een meer rechtvaardige uitkomst.' En: 'Het is cherry picking om alleen af te wijken als het je uitkomt.' Een respondent doet een suggestie voor de verwoording 'eigen schuld', die voor secundaire slachtoffers soms kwetsend/moeilijk te begrijpen is: 'Mijn ervaring is dat het beter is om te spreken over bijvoorbeeld "enig aandeel gehad in (...)'".

Een aantal respondenten maakte onderscheid in eigen schuld discussies naar type ongeval/misdrijf: 'Eigen schuld speelt geen rol bij medische aansprakelijkheid. Causaliteit wel.' Een andere respondent zei juist: '[Eigen schuld] maakt de discussie in medische zaken nog groter.' Een van de respondenten merkte op dat 'strafrechters dit niet altijd meenemen, ook als de advocaat van de aansprakelijke partij dit uitdrukkelijk als verweer aanvoert'. Een respondent verwees naar arbeidszaken: 'Het lastige bij AVB zaken (voornamelijk specifiek 7:658 BW) is dat er geen eigen schuld verweer kan worden gevoerd, terwijl vaak juist de gedraging van ook de werknemer heeft bijgedragen aan het overlijden.'

Een respondent bepleitte dat het duidelijker moet worden vastgesteld. 'Nu keert de een alsnog het hele bedrag uit en de ander een deel.' Een andere respondent beval aan 'dat het voor bepaalde belangenbehartigers die weinig met affectieschade te maken hebben goed zou zijn dat er in de tabel een opmerking staat waaruit blijkt dat de bedragen naar ratio van de aansprakelijkheid voor vergoeding in aanmerking komen.'

3.3.2.7 Manier van aanbieden affectieschade

Het grootste percentage deelnemers gaf aan het affectieschadevergoedingsbedrag toe te lichten in een brief of e-mail in combinatie met een persoonlijk gesprek (bijv. huisbezoek) waaruit

medeleven en erkenning van slachtofferschap blijkt (49%). Alle manieren van aanbieden zijn weergegeven in Tabel 2.27.

Tabel 3.27 Manier van aanbieden (n=85)

Hoe wordt de vergoeding van affectieschade in de praktijk aangeboden aan naasten of nabestaanden (bij benadering in percentage)?	M*	SD
Brief of e-mail waarin het bedrag wordt toegelicht	21,7	34,5
Brief of e-mail waarin het bedrag wordt toegelicht en waaruit medeleven en erkenning van slachtofferschap blijkt	32,2	37,5
Brief of e-mail waarin het bedrag wordt toegelicht, en telefoongesprek waaruit medeleven en erkenning van slachtofferschap blijkt	23,0	31,0
In een brief of e-mail waarin het bedrag wordt toegelicht, en persoonlijk gesprek (bijv. huisbezoek) waaruit medeleven en erkenning van slachtofferschap blijkt	49,1	38,4
Anders	14,8	31,0

*Bij iedere optie moest een percentage worden ingevuld. Theoretisch zouden de percentages optellen tot 100%, dit was in de praktijk meer

Een aantal professionals van slachtofferzijde gaf bij de open opmerkingen aan dat ze het gesprek met toelichting over affectieschade zelf voeren met de naasten/nabestaanden. Sommige zeiden dat er een brief met uitleg en medeleven wordt gestuurd, anderen vertelden dat het alleen een brief is met toewijzing of afwijzing, meer niet. Drie respondenten noemden dat het in het vonnis door de rechtbank wordt aangeboden. Een respondent zei dat ‘er wel meer aandacht mag zijn vanuit verzekeraars aangaande de erkenning van het aangedane leed vooral in woord en gebaar’. Een ander zei: ‘Ik heb wel eens geïnformeerd bij een verzekeraar of zij daarvoor een soort standaarddocumentatie had, maar dat hadden ze niet. Hier valt dus wel een hoop te verbeteren.’

De professionals aan de aansprakelijkheidskant gaven aan dat het van geval tot geval verschilt, dat als er een belangenbehartiger op de zaak zit, ze het met de belangenbehartiger bespreken, en in andere gevallen het doel is om een persoonlijk gesprek in te plannen als daar behoefte aan is. Twee respondenten gaven aan dat ‘de indruk is dat nabestaanden graag zo snel mogelijk geregeld willen hebben en niet zo gauw zitten te wachten op een (uitgebreid) huisbezoek of telefoongesprek’, en ‘eerlijk gezegd interesseert het ze weinig’. Een zei: ‘Ik krijg het gevoel dat het simpelweg een extra schadepost is geworden, die al in de aansprakelijkheidstelling geclaimd wordt. Mensen hebben er 'recht' op. Er zit weinig gevoel/ emotie bij.’

3.4 Beperkingen

De beperkingen van het vragenlijstonderzoek hebben voornamelijk betrekking op het onderzoek onder de aanspraakgerechtigden en hebben te maken met de representativiteit van de steekproef. Er is bij het onderzoek onder aanspraakgerechtigden mogelijk sprake van een selectiebias om de volgende drie redenen.

1) Ondanks dat een aantal verzekeraars zoals beoogd alle aanspraakgerechtigden die zij affectieschade hebben uitgekeerd *aselectief* hebben benaderd voor het onderzoek, gaven andere verzekeraars aan de vragenlijst alleen te versturen naar aanspraakgerechtigden waarvan ze dachten dat die de vragenlijst aankonden. Dit kan hebben geleid tot positievere antwoorden.

2) Aanspraakgerechtigden uit het strafrecht waren moeilijk te benaderen, omdat het Centraal Justitieel Incasso Bureau (CJIB) niet systematisch registreert in welke zaken er een vergoeding voor affectieschade is uitgekeerd. LANGSZ slachtofferadvocaten zijn individueel gevraagd de vragenlijst naar hun (voormalig) cliënten die een affectieschadevergoeding te sturen, maar het is onbekend in welke mate ze dit hebben gedaan. Dit betekent dat aanspraakgerechtigden van misdrijven mogelijk onder gerepresenteerd zijn. Dit gold ook voor professionals die werkzaam waren in het strafrecht.

3) Het kan zijn dat de vragenlijst is ingevuld door meerdere respondenten die behoren tot de kring van gerechtigden van een en hetzelfde slachtoffer. Dat betekent dat antwoorden van deze respondenten met elkaar samenhangen en dus niet onafhankelijk zijn van elkaar. Het is echter onbekend of respondenten tot dezelfde kring van gerechtigden behoorden, waardoor er niet kan worden gecorrigeerd voor eventuele samenhang.

In welke mate de sample ook daadwerkelijk representatief is, is onbekend omdat de samenstelling van de populatie onbekend is: betalende partijen registreren nog geen aantallen en kenmerken van aanspraakgerechtigden (hoe ze zijn verdeeld over type ongeval en relatie tot het slachtoffer). In vergelijking met de algehele Nederlandse populatie waren de demografische variabelen van de respondentengroep oververtegenwoordigd: meer vrouwen, hogere leeftijd, lager bruto jaarinkomen huishouden en minder laag opgeleiden.

3.5 Bevindingen ten behoeve van de beantwoording van de deelvragen

In deze conclusie wordt antwoord gegeven op de deelvragen.

Wat zijn de ervaringen van aanspraakgerechtigden met de gestandaardiseerde vergoeding uit het Besluit vergoeding affectieschade? (deelvraag 7) In hoeverre geven de ervaringen van aanspraakgerechtigden aanleiding om (de hoogte van de) gestandaardiseerde bedragen te heroverwegen, dan wel om het mogelijk te maken om in uitzonderlijke gevallen hogere schadevergoedingen toe te kennen? (deelvraag 8)

Aanspraakgerechtigden waarden het ontvangen van een affectieschadevergoeding over het algemeen positief met een gemiddeld rapportcijfer 7,9. Men is neutraal over of de hoogte van het bedrag: het komt overeen met wat ze hadden verwacht ($M = 3,0$ op een schaal van 1-5), al was ook een behoorlijk percentage (26%) het 'zeker niet' eens met de stelling of de hoogte overeenkwam met de verwachting. Het bedrag komt matig/redelijk voldoende tegemoet aan de persoonlijke situatie ($M = 3,2$). Men is redelijk tevreden met de hoogte van het uitgekeerde bedrag ($M = 3,6$; 35% scoorde 'zeker wel'). De waardering van de hoogte van het bedrag heeft geen invloed op de algemene waardering van affectieschadevergoeding. Er is vanuit de vragenlijst geen sterke indicatie om de gestandaardiseerde bedragen te verhogen.

Hoe wordt uitbetaling via een vooraf gestandaardiseerd bedrag ervaren door de partijen die de vergoeding uitkeren (veelal aansprakelijkheidsverzekeraars of het CJIB)? (deelvraag 9)

Wijken de geëiste vergoedingen in de rechtspraktijk af van de in het Besluit vergoeding affectieschade neergelegde gestandaardiseerde bedragen? Zo ja, over welk soort gevallen gaat het dan? (deelvraag 10)

Professionals geven aan dat er in gemiddeld 14% van de dossiers wordt gediscussieerd over de hoogte van het vergoedingsbedrag. De discussie vindt vaker plaats in zaken waarin geen sprake is van een misdrijf. Als er wordt gediscussieerd over de hoogte van het bedrag, gaat het het vaakst (49%) over de doorwerking van eigen schuld. Ook de doorwerking van causaal verband

in medische zaken (37%) en in welke categorie iemand valt (35%) wordt redelijk vaak aangekruist. Het overgrote deel van de professionals is het (enigszins) eens (95%) dat het werken met gestandaardiseerde bedragen ter vermijding van discussies een juiste keuze was bij de vormgeving van de regeling. In de open tekst geeft zeker de helft aan niets te willen veranderen/de bedragen zo te willen laten. Sommige respondenten pleiten voor gelijkschakeling van bedragen. Geregeld wordt geopperd om de bedragen periodiek te indexeren. Een deel vindt de bedragen te laag. Ook wordt er door sommige respondenten gepleit voor meer maatwerk (bijv. een lagere vergoeding bij oudere aanspraakgerechtigden of juist een verhoging als een kind zijn beide ouders verliest). Slechts 3 respondenten geven aan dat de toegekende bedragen in de rechtspraktijk afwijken van de gestandaardiseerde bedragen uit het Besluit vergoeding affectieschade. De toelichting bij deze antwoorden duiden op een kennelijke vergissing van de wederpartij, het niet laten doorwerken van een percentage eigen schuld en de vaststelling dat strafrechters zich niet steeds aan de bedragen van het Besluit vergoeding affectieschade houden.

Hoe wordt door gerechtigden de bestaande afbakening van de vaste kring van gerechtigden of de toepassing van de hardheidsclausule ervaren in het licht van doelstellingen van de wet? (deelvraag 14)

27% (36/132) van de naasten die de vragenlijst heeft ingevuld vindt dat er in hun omgeving iemand ten onrechte geen vergoeding van affectieschade heeft ontvangen (bestaande uit: 19% van de respondenten die affectieschadevergoeding hebben ontvangen, 79% van de respondenten die hebben aangevraagd maar niet hebben ontvangen). Ze noemen hierbij vooral broers en zussen en, in mindere mate, kleinkinderen. Redenen zijn een vergelijkbare hechte band en vergelijkbare impact van het verlies.

Hoe wordt door uitkerende en beslissende partijen (veelal aansprakelijkheidsverzekeraars, het CJIB of rechters) de bestaande afbakening van de vaste kring van gerechtigden of de toepassing van de hardheidsclausule ervaren in het licht van doelstellingen van de wet? (deelvraag 15)

Aansprakelijkheidsverzekeraars pleiten voor verdere inperking van de mogelijkheid voor discussie (hardheidsclausule weg, meer duidelijkheid over de categorie ernstig en blijvend letsel), voor verruiming van de kring van gerechtigden en voor meer differentiatie. Veel gehoord is dat (thuiswonende) broers en zussen zouden moeten worden geïncludeerd. Daarnaast wordt bijv. ook gepleit voor een gematigde vergoeding voor bepaalde (te includeren) categorieën (grootouders/ kleinkinderen, volwassen/ uitwendende broers en zussen) of voor het hanteren van een leeftijdsgrens voor bepaalde groepen (bijv. broers en zussen) of het hanteren van leeftijdsklassen. CJIB en rechters zijn niet bevroegd.

Welke knelpunten en positieve punten hebben betrokkenen ervaren met de wijze waarop de affectieschadevergoeding wordt toegekend en afgehandeld door de uitkerende partij? (deelvraag 21)

Over het algemeen concluderen we dat gerechtigden vooral positieve ervaringen hebben. Ze kennen een hoog cijfer toe aan de waardering van de affectieschadevergoeding. Waardering over de affectieschadevergoeding hangt het meest samen met de procesfactor erkenning als naaste. Andere procesfactoren als tevredenheid over de hoogte van het bedrag, gedoe over kring van gerechtigden en tevredenheid over het proces (snelheid, informatie en eerlijkheid) hebben geen relatie meer met waardering in het uiteindelijke analysemodel (waarin alle factoren tegelijk in het model worden ingebracht en daarmee voor elkaar controleren). Ook type ongeval/misdrijf en vrouwelijk geslacht is in het uiteindelijke analysemodel niet meer

gerelateerd aan waardering over de ontvangen affectieschadevergoeding. Gerechtigden ervaren weinig discussie over de vraag of men recht heeft op een affectieschadevergoeding. Ook de doorlooptijd wordt prima ervaren (zonder onnodige vertraging), ze worden over het algemeen genoeg geïnformeerd over de afhandeling, de afwikkeling wordt door aanspraakgerechtigden als eerlijk ervaren. De manier van aanbieden is volgens gerechtigden veelal of per brief zonder verdere erkenning en medeleven, of in een persoonlijk gesprek. 18% van de respondenten in het onderzoek ervaart discussie. De discussie gaat het vaakst over de kring van gerechtigden (8x), de hoogte van het bedrag (6x), het causale verband, (4x), hechtheid relatie (3x) en eigen schuld (3x).

Waarop hebben de discussies vooral betrekking bij de toekenning of afwijzing van een affectieschadevergoeding (bijv. de mate van ernstig en blijvend letsel, de mate van eigen schuld en het toepassen van de hardheidsclausule)? (deelvraag 22)

Hoe frequent doen deze discussies zich voor volgens *repeat players* (bijv. aansprakelijkheidsverzekeraars, rechters, advocaten) die betrokken zijn bij deze schadeafwikkeling? Hoe gaan betrokken partijen daarmee om in de praktijk? (deelvraag 23)

Discussies over de mate van ernstig en blijvend letsel doen zich volgens professionals aan slachtofferzijde en aan aansprakelijkheidszijde voor in gemiddeld 32% van de zaken. Rechters zijn niet bevroegd. Als deze discussies zich voordoen, gaan ze vooral over zaken waarin weliswaar overeenstemming is dat er geen 70% of meer functieverlies is, maar waarin toch wordt beargumenteerd dat er dermate impact is van het letsel op het leven van slachtoffer en naaste dat ze toch aanspraak willen maken op affectieschadevergoeding. Eigen schuld discussies doen zich volgens aansprakelijkheidsverzekeraars en advocaten niet veel voor, in gemiddeld 16% van de zaken. Als deze discussies zich voordoen, gaat het vooral over overlijdensschadezaken in niet-misdrijfzaken (43%).

Volgens aansprakelijkheidsverzekeraars en advocaten wordt in gemiddeld 18% van de zaken beroep gedaan op de hardheidsclausule. Dat is bijna een op de vijf. Een beroep op de hardheidsclausule wordt voornamelijk gedaan voor inwonende broers of zussen. Het beroep wordt voornamelijk gedaan in overlijdenszaken (75%) en niet-misdrijven (70%). Een beroep is weinig succesvol: in de categorieën uitwonende broer/zus, stiefouder/stiefkind niet in gezinsverband, grootouders/kleinkind zonder zorgrelatie geven de meeste respondenten aan dat een beroep ‘nooit’ wordt toegekend. Uitzondering is de categorie inwonende broer/zus: daar geven de meeste respondenten aan dat het ‘soms’ wordt toegekend (47%). Dit percentage is hoger dan het percentage dat zegt dat het beroep ‘nooit’ wordt toegekend (32%) en hoger dan het percentage dat zegt dat het ‘vaak’ wordt toegekend (15%).

Hoofdstuk 4: Interviews met naasten en nabestaanden

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt verslag gedaan van de interviews met nabestaanden en hun ervaringen met de affectieschadeafwikkeling. Het interview geeft in aanvulling op het vragenlijstonderzoek de ruimte – en daar ligt ook de grootste meerwaarde van het interview – om een scherper beeld te krijgen hoe die afwikkeling in de praktijk in zijn werk gaat en hoe dat uitwerkt op aanspraakgerechtigden. Dat raakt vooral aan het thema ‘toekenning en afhandeling’. Hiermee wordt een bijdrage geleverd aan de beantwoording van de volgende deelvragen:

7. Wat zijn de ervaringen van aanspraakgerechtigden met de gestandaardiseerde vergoeding uit het Besluit vergoeding affectieschade?
8. In hoeverre geven de ervaringen van aanspraakgerechtigden aanleiding om (de hoogte van de) gestandaardiseerde bedragen te heroverwegen, dan wel om het mogelijk te maken om in uitzonderlijke gevallen hogere schadevergoedingen toe te kennen?
14. Hoe wordt door gerechtigden de bestaande afbakening van de vaste kring van gerechtigden of de toepassing van de hardheidsclausule ervaren in het licht van doelstellingen van de wet?
21. Welke knelpunten en positieve punten hebben betrokkenen ervaren met de wijze waarop de affectieschadevergoeding wordt toegekend en afgehandeld door de uitkerende partij?

Een belangrijk onderdeel van het onderzoek naar het functioneren van de Wet vergoeding affectieschade in de praktijk, betreft de ervaringen van naasten en nabestaanden die de afgelopen vijf jaren voor een affectieschadevergoeding in aanmerking kwamen of hadden willen komen. Door middel van interviews is voorgesteld een beter beeld te krijgen van de ervaringen van gerechtigden met de gang van zaken rond de aanspraak op en vergoeding van affectieschade. Uiteindelijk is alleen gesproken met nabestaanden.

In dit hoofdstuk bespreken we eerst de methoden waarmee de naasten en nabestaanden zijn geselecteerd om deel te nemen (par. 4.2). Vervolgens bespreken we de respondenten en hun relatie tot de slachtoffers waardoor een aanspraak op affectieschadevergoeding in beeld kwam (par. 4.3). De opbouw en vormgeving van de interviews wordt ook in dit hoofdstuk aangehouden en was als volgt. In de interviews is, na enkele persoonlijke gegevens van de respondent zoals naam, gezinssituatie, relatie tot het slachtoffer en de hoogst genoten opleiding, gevraagd naar de gebeurtenis die aanleiding heeft gegeven om een aanspraak op affectieschadevergoeding te doen of deze te ontvangen (par. 4.4). Vervolgens wordt de toekenning en afhandeling van de affectieschadevergoeding besproken (par. 4.5), gevolgd door de perceptie van nabestaanden over de afgebakende kring van gerechtigden (par. 4.6) en de hoogte van het vergoedingsbedrag (par. 4.7). Vervolgens komen de overige bevindingen aan bod (par. 4.8). Elke paragraaf begint met algemene bevindingen, hetgeen bestaat uit de gemene deler die naar voren kwam uit de interviews met de nabestaanden. Vervolgens worden de antwoorden gespecificeerd per categorie, al naar gelang deze aan bod kwam, of waarvan vooraf in het onderzoek is aangegeven deze te zullen onderzoeken – bijvoorbeeld de mening over de kring van gerechtigden. Afgesloten wordt met een opsomming van bevindingen op deelvraagniveau (par. 4.9).

4.2 Methoden

Ten behoeve van het invullen van algemene vragenlijsten zijn *naasten en nabestaanden* benaderd van slachtoffers die ernstig en blijvend letsel hebben opgelopen of zijn overleden als gevolg van een misdrijf of ongeval en die een affectieschadevergoeding hebben gevraagd, ongeacht of die is toegekend of niet. De uiteindelijke respondenten voor de interviews zijn op verschillende manieren geworven. De eerste wijze is door contact met hen op te nemen, omdat dat zij hiertoe zelf hun contactgegevens hadden achtergelaten na het invullen van de Vragenlijst Aanspraakgerechtigden (par. 3.2.1.3).

Bij het invullen van een vragenlijst hebben 24 respondenten toestemming gegeven om contact met hen op te nemen ten behoeve van een interview en 23 respondenten hebben daartoe hun contactgegevens doorgegeven. Anders dan deze contactgegevens, een achternaam, en heel soms een korte weergave van de gebeurtenis of relatie tot het slachtoffer, hebben onderzoekers die verantwoordelijk waren voor deze interviewstudie geen inzage gehad in de beantwoording van de Vragenlijst Aanspraakgerechtigden door deze respondenten over hun ervaring met de Wet vergoeding affectieschade.

De 23 potentiële respondenten zijn benaderd via hun contactgegevens voor eventuele deelname aan het beoogde interview. Zo is uiteindelijk een afspraak gemaakt met 14 respondenten. Dit betrof met name respondenten uit de doelgroep nabestaanden van verkeersslachtoffers (n=10, waarvan 8 niet-misdrijf en 2 misdrijf),¹⁷¹ medische fouten (n=3) en een arbeidsongeval (n=1). We kregen geen contact met de respondenten die in aanmerking kwamen/wilden komen voor affectieschadevergoeding na een misdrijf.

Voor een (meer) representatieve groep respondenten is daarom in een later stadium van het onderzoek nogmaals contact gezocht met een groep naasten en nabestaanden van medische fouten en de misdrijfcategorie. Dit contact is gelegd door enkele belangenbehartigers en Slachtofferhulp Nederland via een e-mail aan een aantal naasten en nabestaanden met de vraag of zij zouden willen deelnemen aan dit onderzoek, en met name aan onze interviews (deze procedure staat beschreven in par. 3.2.1). Op dit verzoek hebben nogmaals 11 potentiële respondenten gereageerd, waarvan 2 nabestaanden buiten de doelgroep bleken te vallen (misdrijven van voor 2019). De overige 9 potentiële respondenten zijn benaderd via telefoon en/of e-mail. Uiteindelijk hebben 4 respondenten gereageerd en deelgenomen aan een interview, die allen vielen in de groep misdrijven. Dit zorgt voor een vollediger representatie van de doelgroep.

Dit heeft uiteindelijk geleid tot een onderzoekspopulatie van achttien respondenten (zie verder par 4.3). Zeventien¹⁷² personen zijn geïnterviewd, een persoon heeft vanwege de emotionele impact van deelname gekozen voor een schriftelijke reactie. Het betreft semigestructureerde interviews aan de hand van een vooraf opgestelde topiclijst. De topiclijst is te vinden in Bijlage 3. De interviews zijn uitgevoerd door twee onderzoekers, waarbij de eerste twee interviews gezamenlijk zijn gehouden ter bevordering van de consensus. Ook zijn er tussen de twee interviewers regelmatig besprekingen geweest omtrent de voortgang en de tussentijdse uitkomsten. De interviews van nabestaanden van geweldsmisdrijven zijn allen door een speciaal daarvoor opgeleide interviewer uitgevoerd. Nadien zijn de interviews kwalitatief

¹⁷¹ Later in het onderzoek bleek dat twee verkeersongevallen wegens de ernst ervan in de categorie 'misdrijf' vielen en als zodanig zijn behandeld voor de affectieschadevergoeding.

¹⁷² Bij een interview was ook de partner aanwezig, en zijn diens antwoorden indien relevant ook meegenomen in het onderzoek (partner respondent 7), maar deze persoon is niet als aparte respondent geteld.

geanalyseerd met gebruikmaking van thematische analyse en verwerkt in NVivo.¹⁷³ Voor deze studie is ethische toestemming gevraagd aan de ethische commissie van de Faculteit Rechtsgeleerdheid van de VU-Universiteit Amsterdam en deze is op 29 november 2023 verkregen.

4.3 Respondenten

Er zijn 18 respondenten geïnterviewd, tien vrouwen en acht mannen.¹⁷⁴ De gemiddelde leeftijd van de respondenten is 53,9 jaar (met een spreiding van 37-76). Tien respondenten hebben een HBO opleiding afgerond, drie respondenten volgden een universitaire studie met goed gevolg, nog eens drie respondenten ronden het MBO af, eenmaal is de hoogst genoten opleiding HAVO en eenmaal is het opleidingsniveau onbekend. Twaalf respondenten hebben een baan, vijf respondenten zijn gepensioneerd ten tijde van het interview, en een respondent heeft tijdelijk geen werk (vanwege het gebeurde). Zestien respondenten hebben kinderen, twaalf respondenten zijn gehuwd, twee hebben een (LAT)relatie, twee zijn weduwnaar en nog eens twee respondenten zijn alleenstaand. Zes respondenten kwamen in aanraking met de Wet vergoeding affectieschade nadat sprake is geweest van een misdrijf. In acht gevallen gaat het om verkeersongevallen, drie respondenten hebben te maken gekregen met een medische fout, en in een geval was sprake van een arbeidsongeval (zie verder par. 4.4.2).

4.4 De schadeveroorzakende gebeurtenis

4.4.1 Introductie

Voordat inhoudelijk wordt ingegaan op de ervaringen van de respondenten met het al dan niet ontvangen van affectieschadevergoeding, beschrijft deze paragraaf kort de situaties waarvoor affectieschadevergoeding is ontvangen en de impact die deze hebben gehad op de nabestaanden. Dit geeft niet alleen achtergrond bij de resultaten, maar maakt ook het belang van de wet voor nabestaanden zichtbaar. Daarnaast geeft het meer inzicht in de verschillende categorieën aanspraakgerechtigden, waarbij dit onderscheid in de hierop volgende paragrafen meermaals relevant zal blijken te zijn.

4.4.2 Categorieën

Alle achttien respondenten in ons onderzoek hebben een naaste verloren. Respondenten met een naaste die door de gebeurtenis ernstig en blijvend letsel heeft opgelopen, ontbreken dus in deze studie. Zes respondenten kwamen in aanraking met de Wet vergoeding affectieschade nadat sprake is geweest van een misdrijf. In vier gevallen betreft het een geweldsmisdrijf, waarbij een zoon of dochter om het leven is gekomen. Daarnaast zijn er twee respondenten waarvan hun naaste slachtoffer is geworden van een verkeersmisdrijf, waarbij het gaat om de ouders of de partner. Naast de categorie misdrijven is er achtmaal sprake van een verkeersongeval. Hierbij gaat het vijfmaal om het verlies van een ouder, tweemaal om het verlies van een kind (zoon) en eenmaal om het verlies van een ex-partner. Verder hebben drie respondenten te maken gekregen met een medische fout, waarbij tweemaal een partner en eenmaal een ouder om het leven is gekomen. Ten slotte is er in een geval sprake van een

¹⁷³ V. Braun & V. Clarke, 'One size fits all? What counts as quality practice in (reflexive) thematic analysis?', *Qualitative research in psychology* 2021/18, afl. 3, p. 328-352; V. Braun & V. Clarke, 'Using thematic analysis in psychology', *Qualitative research in psychology* 2006/3, afl. 2, p. 77-101.

¹⁷⁴ Alle vragenlijst-contacten zijn, voordat contact is opgenomen, anoniem verwerkt in een Excel bestand onder vermelding van een respondentnummer. Deze nummering is tijdens het onderzoek aangehouden. De nummering van respondenten loopt dus van 1-35.

arbeidsongeval, waarbij een schoonouder om het leven is gekomen. De respondenten van wie de ouders zijn overleden, waren ten tijde van de gebeurtenis allen meerderjarig en uitwonend.

Tabel 4.1 Categorieën nabestaanden

Soort gebeurtenis	Type naaste die slachtoffer is geworden
Misdrijf (n=6)	Kind (n=4), ouders (n=1) partner (n=1)
Verkeersongeval (n=8)	Ouder (n=5), kind (n=2), ex-partner (n=1)
Medische fout (n=3)	Partner (n=2), ouder (n=1)
Arbeidsongeval (n=1)	Schoonouder (n=1)

4.4.3 Impact

De impact van de schadeveroorzakende gebeurtenissen is voor alle respondenten groot. Uit de interviews komt duidelijk naar voren dat het voor de respondenten heftig is om op een onverwachte manier een naaste te verliezen. De initiële reacties laten zien dat dit als onwerkelijk, ontwrichtend, verlamdend en verdovend wordt ervaren: 'Ons hele leven is gewoon overhoop'¹⁷⁵ en 'Het was echt alsof de wereld een beetje onder mijn voeten weggeslagen werd.'¹⁷⁶ Er komt veel op mensen af na de gebeurtenis en de impact is naast veelomvattend ook voor altijd. 'Hoe dat je leven zo verandert, daar heb je geen idee van.'¹⁷⁷ Het verandert hoe mensen in het leven staan, de toekomst is onzeker geworden en meerdere respondenten geven aan dit iets is wat nooit meer over gaat. 'Ik zie er aan de buitenkant redelijk normaal uit, maar van binnen ben ik gewoon kapot.'¹⁷⁸ Wat er precies is gebeurd heeft ook invloed op de impact die wordt ervaren, waarbij met name de respondenten in de categorieën 'medische fout' en 'misdrijf' moeten omgaan met gevoelens van boosheid richting de veroorzaker en de heftigheid van de gebeurtenis. 'De impact is dat ik gewoon heel boos ben en ook verdrietig, want ja, het was niet nodig geweest.'¹⁷⁹ 'Je hebt twee dingen te verwerken: je hebt niet alleen het overlijden van iemand te verwerken, maar je hebt ook hoe het is gebeurd te verwerken en dat loopt door elkaar heen en dat is heel erg moeilijk.'¹⁸⁰

Daarnaast heeft ook het proces rondom het overlijden en de afhandeling daarvan impact op de respondenten. 'Het is niet alleen je vader op een vreselijke manier verliezen, maar ook je krijgt te maken met heel veel, ja werkprocessen van organisaties en van personen, en bent dus ook afhankelijk van de kwaliteit van het werk wat mensen opleveren, en ik denk dat ik dat. Dat maakt het voor mij extra moeilijk.'¹⁸¹ Ten slotte is er in het overgrote deel van de gevallen ook duidelijk een financieel effect door de gebeurtenis. Men kan bijvoorbeeld zijn of haar werk niet meer uitvoeren voor kortere of langere tijd. In sommige gevallen is men niet meer in staat het eerdere functieniveau te bereiken en gaat men minder werken of in een lager betaalde functie. 'Je moet echt stoppen met managen en directievoering want dat gaat gewoon niet. De rouwstress is al meer dan genoeg.'¹⁸² Hoewel het krijgen van een uitkering het verlies aan inkomen deels vergoed, resulteert dit erin dat sommige respondenten financieel (flink) moeten inleveren en in sommige gevallen bijvoorbeeld kleiner zijn gaan wonen.

¹⁷⁵ Respondent 27.

¹⁷⁶ Respondent 9.

¹⁷⁷ Respondent 35.

¹⁷⁸ Respondent 33

¹⁷⁹ Respondent 8.

¹⁸⁰ Respondent 24.

¹⁸¹ Respondent 16.

¹⁸² Respondent 23.

4.5 Toekenning en afhandeling

4.5.1 Introductie

In deze paragraaf wordt ingegaan op de ervaringen van de respondenten rondom de toekenning en afhandeling van de affectieschadevergoeding. Allereerst wordt kort besproken welke respondenten wel en welke geen vergoeding hebben ontvangen, vervolgens wordt ingegaan op de wijze waarop men kennis heeft genomen van de regeling en al dan niet uitleg hierover heeft ontvangen. Daarna wordt uitgebreid stilgestaan bij de wijze waarop de affectieschadevergoeding is afgehandeld, waarbij ervaringen maar ook suggesties van respondenten aan bod komen.

4.5.2 Vergoeding ontvangen

Van de achttien respondenten zijn er vier respondenten die (nog) geen (definitieve) affectieschadevergoeding hebben ontvangen; in twee misdrijfzaken loopt het hoger beroep nog, in een verkeerszaak heeft een respondent een voorschot van 50 procent gekregen in afwachting van het proces en in een andere verkeerszaak heeft de respondent geen affectieschadevergoeding gekregen omdat het primaire slachtoffer een ex-partner betrof. De overige veertien respondenten hebben allen een affectieschadevergoeding ontvangen. Zie verder paragraaf 4.7 voor een bespreking van de ontvangen bedragen en de ervaringen van de respondenten daaromtrent.

4.5.3 Kennisneming en uitleg

Over het algemeen kan gesteld worden dat de Wet vergoeding affectieschade voldoende onder de aandacht wordt gebracht bij mogelijke gerechtigden. De meeste respondenten worden hierop gewezen door ofwel een letselschadespecialist/letselschadeadvocaat ofwel door de verzekeraar. Ook worden meerdere respondenten op het bestaan van de regeling gewezen door Slachtofferhulp Nederland. In drie gevallen kwam men hier zelf achter, via familie of door zelf op onderzoek uit te gaan.

Degene die de nabestaanden op de regeling attent maakt, is vaak ook degene die uitleg hierbij geeft. Wat de respondenten hiervan vooral is bijgebleven is het feit dat het om smartengeld gaat met als doel het verzachten van het leed. ‘Dat is voor, voor, dat is emotionele schade voor het verdriet wat je hebt, dat dat je naaste wegvalt. Tenminste, zo, zo, ja, dat staat dus los van, van inkomen of, of, of omstandigheden of weet ik veel wat. Het is puur een (...) financiële vergoeding, voor de, voor de emotionele schade. Ja. Dat is wat ik ervan weet.’¹⁸³ Niet in alle gevallen kunnen respondenten nog terughalen of er uitleg gegeven is over het doel en de achtergrond van de affectieschadevergoeding. ‘Misschien ook nog wel van belang om te zeggen, dat zo enkele weken na een heftig emotionele gebeurtenis men (dit geldt voor mij in ieder geval, maar denk voor velen) er heel veel op je afkomt en dat niet alle brieven/signalen/boodschappen binnenkomen.’¹⁸⁴ Zoals hierboven onder 4.4.2 is beschreven kan dit mogelijk worden verklaard door het feit dat men op dat moment niet goed in staat is om informatie op te nemen vanwege de impact van de gebeurtenis. ‘Dat weet ik niet meer. Misschien heeft ze uitleg gegeven en ben ik heel emotioneel geweest op dat moment. Ik kan me niet heel helder herinneren dat ik daar een uitgebreide uitleg van gehad heb.’¹⁸⁵ In ieder geval is er een deel van de respondenten, namelijk vijf, dat zelf via online bronnen heeft uitgezocht wat de regeling inhoudt. Noemenswaardig is nog de situatie waarin men zelf de

¹⁸³ Respondent 19.

¹⁸⁴ Respondent 9.

¹⁸⁵ Respondent 9.

rechtsbijstandsverzekering ervan heeft moeten overtuigen dat de Wet vergoeding affectieschade wel op hen van toepassing was, omdat de rechtsbijstandsverzekering stelde dat men niet gerechtigd zou zijn omdat men niet meer bij de ouders inwoonde.

4.5.4 Afhandeling

Verschillende respondenten geven aan dat ze tevreden zijn over de afhandeling, geven aan dat het keurig is verlopen en vinden het fijn dat er geen gedoe is geweest rondom die afhandeling. Aan de andere kant wordt de afhandeling door verschillende respondenten als kil en onpersoonlijk ervaren, met name de zakelijke wijze waarop het bedrag wordt aangeboden valt hierbij op. Meerdere respondenten zeggen daarover dat het bedrag gewoon op de bankrekening is gestort. Bij doorvragen blijkt er vaak wel een begeleidend schrijven geweest te zijn, via e-mail of per post, maar over het algemeen is dat bericht vrij summier. Meerdere respondenten benoemen dat ze een hele korte, formele brief hebben ontvangen. ‘Ik kreeg zo'n briefje (maakt gebaar van enkele regels) en ze vroeger de de bankrekening van mijn kinderen, he mijn zoon en mijn dochter, en die kregen het gewoon gestort, klaar.’¹⁸⁶ ‘Maar dat was het ook, en of we de bankrekeningnummers maar wilden aangeven.’¹⁸⁷ Een respondent citeert uit de brief: ‘Daarnaast heeft u als dochter recht op een smartengeldvergoeding (affectieschade). Graag verneem ik van u uw IBAN rekeningnummer.’¹⁸⁸

In twee gevallen is er rondom de afhandeling persoonlijk contact geweest met de contactpersoon van de verzekering, eenmaal betrof dit een verkeersongeval en eenmaal een medische fout. Dit contact betrof de administratieve afhandeling en het verifiëren van gegevens. Over deze wat kille, zakelijke afhandeling wordt door verschillende respondenten gesteld dat ze hierbij wat medeleven en empathie missen (zie verder par. 4.8.5 Verbeterpunten).

Tijdens de interviews is de termijn waarop het bedrag is ontvangen uitgevraagd, om de timing hiervan ten opzichte van de gebeurtenis en eventuele juridische processen in kaart te brengen. Hieruit volgt dat bij de verkeersongevallen en het arbeidsongeval er enkele maanden tot maximaal 1,5 jaar zat tussen de gebeurtenis en het ontvangen van het bedrag, terwijl bij de medische fouten en de misdrijven dit soms wel 3,5 jaar duurde of nog steeds voortduurt.¹⁸⁹ Als eenmaal vaststaat dat er recht bestaat op affectieschadevergoeding vindt de uiteindelijke uitbetaling daarvan over het algemeen wel vrij snel (binnen enkele weken) plaats. Dit wordt door de respondenten ook als vlot ervaren.

4.6 Kring van gerechtigden

4.6.1 Introductie

In deze paragraaf wordt ingegaan op de kring van gerechtigden. Tijdens de interviews is gevraagd naar de ervaring van de respondenten met de afbakening van de kring van gerechtigden, de mening over het al dan niet includeren van bepaalde naasten en de ervaringen die men heeft met de vast/wettelijke kring van gerechtigden. In deze paragraaf wordt allereerst ingegaan op de algemene mening die men hierover heeft en de maatstaf waarop de kring van gerechtigden volgens respondenten zou moeten worden bepaald. Vervolgens wordt specifiek ingegaan op de categorie van broers en zussen. Ten slotte wordt nog kort gekeken naar andere

¹⁸⁶ Respondent 8.

¹⁸⁷ Respondent 23.

¹⁸⁸ Respondent 9.

¹⁸⁹ In twee gevallen loopt in juni 2024 het hoger beroep nog terwijl de schadeveroorzakende gebeurtenissen voorjaar 2019 en voorjaar 2022 plaatsvonden.

naasten waarvan sommige respondenten vinden dat die zouden moeten worden opgenomen in de vaste kring van gerechtigden.

4.6.2 Algemene mening

Uit de interviews blijkt dat veel respondenten aan de ene kant begrijpen dat er een afgebakende kring van gerechtigden is vastgesteld, maar het aan de andere kant niet altijd eens zijn met de wijze waarop die kring is afgebakend. Wat betreft het eerste punt laten respondenten over het algemeen begrip zien voor de vaste kring van gerechtigden. ‘Nee hoor niet, je moet het ook niet de hele familie wel, dat is niet de bedoeling.’¹⁹⁰ ‘Je moet ergens gewoon ook een, een, een grens trekken en ik vind dan gewoon de directe eerste cirkel, dat dus in dit geval dan echtgenoten en kinderen, dat dat dat dat die snap ik, ja, dat ja, die zou ik ook niet zeggen van nou, dat zou ik groter willen zien, nee.’¹⁹¹ ‘Ik snap ook wel dat dat dat, dat je dat ook niet ongebreideld kunt, kunt uitbreiden, dat soort dingen.’¹⁹² ‘Ik denk ook dat je ergens moet ophouden.’¹⁹³ Maar uit de antwoorden blijkt duidelijk dat de meeste respondenten naast duidelijkheid ook aandacht hebben voor de individuele situatie. ‘Ik snap wel dat er ergens een soort van grens in getrokken wordt, maar ik vind het heel lastig, omdat het voor iedereen zo anders zal zijn op wat voor een band je met iemand hebt en wat voor schade je er uiteindelijk van ondervindt.’¹⁹⁴

Dus enerzijds is er behoefte aan duidelijkheid en het voorkomen van discussie, en anderzijds is er behoefte aan aandacht voor de meer menselijke, zachte kant. Hierbij gaat het om zaken als: hoe was de relatie, hoe was de onderlinge band, was men bijvoorbeeld erg close met de overledene. ‘Maar waar het mij dus om gaat is, als jij een meer dan, ja, hoe moet ik dat eigenlijk? Ik moet daar eigenlijk een mooi woord voor hebben. Contact hebt. Als jij acht uur of meer contact hebt per dag, volgens mij, mij laat ik het zomaar zeggen. Ik, ik zit even te zoeken, hè, dan, dan, dan denk ik dat dat gewoon die affectieschade op z'n plaats hoort te zijn.’¹⁹⁵ Een andere daarmee samenhangende factor die meermaals genoemd wordt is de mate van impact. ‘In dat geval, denk ik, heeft het wel dusdanig veel impact, dat die daar misschien ook recht op zouden moeten hebben.’¹⁹⁶ Wel wordt ingezien dat je het goed moet vastleggen in dat geval. ‘Maar als impact de maatstaf is, dan is het weer niet meetbaar en dan krijg je er discussie over, en dat is niet wat je wil.’¹⁹⁷

Deze dualiteit – duidelijkheid én menselijkheid – komt meermaals naar voren en wordt ook door de respondenten herkend. ‘Begrijpelijk dat er ergens een grens getrokken moet worden, voor wie wel of wie niet in aanmerking komt. Maar het moet wel aandacht hebben (...) Leeftijd, werk- omstandigheden, mate van ontwrichting, moeten per situatie mee beoordeeld worden. Lastig begrijp ik, maar juist bij een persoonlijk gesprek kunnen veel zaken duidelijker worden.’ De respondenten geven dus blijk van een genuanceerde visie op dit aspect van de regeling. ‘Dus ik vind het heel lastig dat dat zo ja, dat dat zo omkaderd is en aan de andere kant snap ik het heel goed en is het heel fijn dat het zo omkaderd is, want het is voor iedereen duidelijk. Het lijkt me heel lastig om die wet te maken.’¹⁹⁸

¹⁹⁰ Respondent 35.

¹⁹¹ Respondent 2.

¹⁹² Respondent 18.

¹⁹³ Respondent 16.

¹⁹⁴ Respondent 9.

¹⁹⁵ Respondent 8.

¹⁹⁶ Respondent 11.

¹⁹⁷ Respondent 11.

¹⁹⁸ Respondent 9.

4.6.3 Broers en zussen

Om specifiek de categorie van broers en zussen van het slachtoffer te onderzoeken, is tijdens de interviews aan alle respondenten de volgende vraag voorgelegd:

‘Op dit moment zijn broers en zussen uitgesloten van het ontvangen van affectieschadevergoeding. Ongeacht uw eigen situatie, wat vindt u van het feit dat broers en zussen zijn uitgesloten?’

Hierbij blijkt dat leeftijd en gezinssituatie daarbij een belangrijke rol spelen, in die zin dat een jongere leeftijd van de nabestaanden en de gevolgen van de gebeurtenis op je dagelijkse (gezins)leven, een versterkende factor is. ‘Want stel je bent jonger en je hebt je hebt en dit gebeurt met, met jouw zus of broer, en je bent zestien, zeventien, achttien en je blijft alleen over als kind.’¹⁹⁹ Ook de meer menselijke, zachte factoren als hechtheid en impact worden door de respondenten hierbij meegenomen. Waarbij de enorme impact van het verliezen van een broer of zus als je als kind daar mee samenwoont in het gezin wordt onderkend. ‘Maar stel nou dat je in een, in een gezin met elkaar nog samenwoont en je raakt één van je broers of zussen kwijt en je woont allemaal met elkaar nog samen in één huis, dan is die impact wel heel anders, denk ik nog.’²⁰⁰ ‘Sowieso als je nog met elkaar leeft in een gezin, dat dat een veel grotere impact heeft dan wanneer dat 20 jaar later, en je woont allemaal met je eigen gezin, en dan zal dat anders zijn.’²⁰¹

Ook los van de leeftijd en de gezinssituatie is aandacht voor de impact van het overlijden op oudere broers en zussen (ongeveer van 25 tot 40 jaar), waaronder het (tijdelijk) niet goed functioneren op werk en in de eigen gezinssituatie. ‘Het gaat om iets anders, om gezien zijn, maar dat zou hem ook enorm geholpen hebben, om niet ook nog een hele hoop financiële ellende te hebben.’²⁰² Een respondent pleit voor flexibiliteit om in bepaalde gevallen toch schadevergoeding mogelijk te maken voor broers en zussen. ‘Maar ja, ik zou dat dan in dat geval aan de mensen zelf laten, bijvoorbeeld zo van: ja, je kan daar, je kan daar, ja, je kan daar, je kan dat claimen maar dat moet je zelf weten en ik zou ook ik zou ook willen dat dat mensen, dat dan, dat mensen dat dan goed moeten onder-, ik vind dat mensen dat daar ook goed moeten onderbouwen in zo'n geval.’²⁰³

Als de broers en zussen van het primaire slachtoffer al ouder zijn (ongeveer vanaf middelbare leeftijd) en zelfstandig leven wordt het toekennen van affectieschadevergoeding over het algemeen minder op zijn plaats geacht. ‘Nee, ik vind dat valt buiten het gezin en dat voor hun is dat natuurlijk ook een verlies, maar dat nee, ik, ik zou die, ik snap dat die cirkel kleiner is, ja.’²⁰⁴ Twee respondenten stellen voor om het bedrag voor broers en zussen wat te matigen, maar ze wel standaard op te nemen in de kring van gerechtigden. Een respondent stelt voor om kinderen standaard niets te geven en dan ouders een hoger bedrag toe te kennen, zodat ouders dat met de kinderen kunnen delen.

Het kerngezin wordt dus vooral als gerechtigd gezien, waarbij (jonge) broers en zussen waarmee men samenwoont volgens de respondenten ook als gerechtigden zouden moeten worden aangemerkt.

¹⁹⁹ Respondent 24.

²⁰⁰ Respondent 11.

²⁰¹ Respondent 27.

²⁰² Respondent 23.

²⁰³ Respondent 19.

²⁰⁴ Respondent 2.

4.6.4 Andere naasten

Tijdens verschillende interviews is gesproken over andere naasten die wellicht ook aanspraak zouden moeten hebben op schadevergoeding. Een concrete groep betreft de kleinkinderen van het primaire slachtoffer. Hierover zijn de meningen verdeeld. Aan de ene kant wordt herkend dat het verliezen van een grootouder ook leed veroorzaakt voor kleinkinderen, zeker wanneer er een goede en hechte band was met opa en/of oma. ‘De impact, die gaat gewoon door in de generaties. Dus je zou zeggen van: ja, hè, waarom de kleinkinderen niet.’²⁰⁵ Maar aan de andere kant wordt ook erkend dat je de kring van gerechtigden niet eindeloos kan uitbreiden en dat de band tussen grootouders en kleinkinderen ook erg kan variëren. Een respondent waarvan twee van zijn kleinkinderen praktisch bij hen woonden (en enkel thuis sliepen) gaf aan dat de regel dat ze niet ingeschreven stonden te rigide was. Als ‘kleinkinderen behoudens het slapen bij, bij grootouders wonen en, en leven, dan is het een rigide regeling. Dat je dat dat dat er wordt gezegd. ja maar, ze slapen daar niet’.²⁰⁶

Er wordt benoemd dat sprake is van diversiteit in families en samenlevingsvormen. Naast kleinkinderen zijn er nog verschillende andere naasten waarbij respondenten zich afvroegen of die niet ook voor een vergoeding in aanmerking zouden moeten komen. Bij een respondent werd de affectieschadevergoeding voor de halfzus van het slachtoffer afgewezen, wat als zeer kwalijk werd ervaren. Deze respondent pleit expliciet voor het afschaffen van onderscheid tussen kinderen en stiefkinderen en volle en halfbroers en -zussen. De stiefkinderen werden ook door een andere respondent genoemd; na het overlijden van diens partner kregen zijn kinderen niets en haar kinderen wel. Ook een respondent die nog maar kort ex-partner was van een overledene en achterbleef met de kinderen, bestempelde zichzelf als nabestaande die op de hardheidsclausule een gemotiveerd beroep had willen doen. ‘Want ik heb geen cent gekregen, terwijl ik wel uiteindelijk met twee kinderen achterblijf. Waar moeders een bijdrage deed voor de kinderen is dat nu compleet weggevallen, en dat vond ik een heel groot gemis in het in het hele verhaal.’²⁰⁷ Verder wordt door respondenten ook enkele keren gesproken over aangetrouwde familie (schoonzoon/schoondochter) die nergens recht op had maar waarvan men vond dat dit wel billijk zou zijn geweest. ‘We hebben met de letselschadespecialist het ook nog nou ja geprobeerd, of mijn schoonzus, dus de vrouw van mijn broer, die ook nou ja eigenlijk wel tamelijk sterk op mijn ouders leunde of zij ook daarvoor in aanmerking kon komen. Dat is, dat was niet zo.’²⁰⁸ ‘Hij had nergens recht op – is de man van mijn dochter – omdat ik, wij zijn een kleine familie, dus hij, hij heeft het niet echt goed een plek kunnen geven, allemaal.’²⁰⁹

Buiten de familiale verbanden vroeg een respondent zich af of hulpverleners waar hun kind al sinds haar zevende levensjaar deels verbleef, niet ook als naasten zouden moeten worden bestempeld en binnen de kring van gerechtigden zouden moeten vallen. ‘Zo liefdevol altijd verzorgd en nou ja, die dat, dat is, dat is een hele nauwe band, ook die zij hebben, maar dat wordt niet gezien eigenlijk op die manier.’²¹⁰ Dat deze hulpverleners niets krijgen terwijl ze gevoelsmatig bijna familie waren voor deze respondent en de overledene, was voor deze persoon lastig te rijmen.

²⁰⁵ Respondent 16.

²⁰⁶ Respondent 8.

²⁰⁷ Respondent 1.

²⁰⁸ Respondent 11.

²⁰⁹ Respondent 33.

²¹⁰ Respondent 27.

4.7 Het uitgekeerde bedrag

4.7.1 Introductie

Het volgende onderwerp dat aan bod komt is de omvang van de gestandaardiseerde vergoeding. Bij de interviews is ook gevraagd naar de ervaring en mening van de respondenten omtrent het ontvangen vergoedingsbedrag, de mening over het feit dat de vergoeding gestandaardiseerd is, de betekenis van het bedrag en de wijze waarop men het heeft besteed. Deze thema's komen hieronder achtereenvolgens aan bod.

4.7.2 Ontvangen van een vergoeding

Veertien respondenten hebben affectieschadevergoeding ontvangen (par. 4.5.2). In tien gevallen kregen de nabestaanden de vastgestelde bedragen volledig uitgekeerd. In een geval werd de uitkering na afloop van de rechtszaak nog verhoogd om tot het bedrag voor misdrijven te komen. Drie respondenten kregen een percentage van het vastgestelde bedrag, namelijk 50%, 75% en 98%. Omdat er tweemaal sprake was van eigen schuld (in het verkeer) en omdat uit medisch onderzoek bleek dat er 2% kans was dat diegene sowieso zou overlijden.

De respondenten werden gevraagd naar hun ervaringen met het ontvangen van het vergoedingsbedrag. Hieruit blijkt dat het voor veel van hen dubbel voelt. Men geeft aan dat het wrang voelt, want met geld krijg je immers je naaste niet terug. Maar aan de andere kant wordt het feit dat er een bedrag wordt uitgekeerd over het algemeen als positief ervaren. Zo geeft het lucht en rust, omdat het nabestaanden de kans geeft om even op adem te komen of omdat het voor hen mogelijkheden geeft in hun verwerking (denk aan het verhuizen naar een andere woning omdat de huidige woning emotioneel beladen was, of het uitgeven van een boek ter nagedachtenis aan de overledene). 'De reden dat je het krijgt is wel dubbel.'²¹¹ 'Ja, kijk, het voelt natuurlijk ook een beetje dubbel, omdat je, ja, je krijgt geld omdat er iemand is overleden. Zo voelt het een beetje.'²¹² Het voelt dus dubbel om een bedrag te verbinden aan het verlies, de immateriële schade. Veel respondenten geven aan dat het niet vergoedt wat ze zijn kwijtgeraakt. 'Het kan nooit dekken wat je bent kwijtgeraakt (...) Maar, maar, maar ergens is het toch ook wel weer fijn om te merken dat er wel iets tegenover staat.'²¹³

Niet in alle gevallen is de ervaring met het ontvangen van een vergoeding positief. Een respondent gaf bijvoorbeeld aan dat het pijnlijk was om dat bedrag te ontvangen. 'Dus de dood van mijn kind is ongeveer € 19000 waard. Dat doet zeer, dat is wrang, dat is wrang.'²¹⁴ Een ander gaf aan dat zich te schamen voor de uitkering en het feit dat de overheid zo'n regeling had bedacht, omdat de uitkering zo laag was in verhouding tot wat diegene had verloren. Opvallend is dat enkele respondenten in de categorie verkeersongelukken aangeven zich bezwaard te voelen, het gek vinden dat ze het bedrag kregen, of het bedrag hadden willen weigeren. 'We mochten het weigeren, of we mochten het zelf door schenken. We konden niet zeggen: stuur het bedrag naar een goed doel.'²¹⁵

4.7.3 Hoogte van het bedrag

Bij de mening over de hoogte van het bedrag is het relevant om onderscheid te maken tussen verschillende groepen. Allereerst de nabestaanden van slachtoffers van eenzijdige verkeersongevallen, waar het in meerdere gevallen ging om slachtoffers op leeftijd. In deze

²¹¹ Respondent 16.

²¹² Respondent 2.

²¹³ Respondent 11.

²¹⁴ Respondent 34.

²¹⁵ Respondent 6.

gevallen werd door een verzekering op basis van een inzittendenverzekering in combinatie met de vastgestelde bedragen uit de affectieschaderegeling het bijbehorende bedrag uitgekeerd aan (in dit geval) volwassen kinderen en partners. Daarbij werden door de verzekeraar dus de wettelijke regeling en bedragen toegepast in situaties waarin geen aansprakelijkheid van de wederpartij was vastgesteld. Deze groep nabestaanden vindt het (vaak onverwacht) ontvangen bedrag fors, veel, en vindt het misschien zelfs aan de hoge kant, 'bijna onfatsoenlijk hoog'.²¹⁶ Ook overige gerechtigden in de categorie 'verkeersongevallen' en degene bij wie sprake was van een arbeidsongeval vinden het bedrag over het algemeen goed, met de uitzondering van een respondent waarbij de schade veel hoger was dan het ontvangen bedrag omdat deze respondent niet langer zijn werk kon uitvoeren. Wat hierbij een rol lijkt te spelen is het feit dat het hier ongevallen betreft, zonder duidelijk aanwijsbare 'dader'. Zoals een respondent ook stelde: 'En ik weet ook niet hoe het zou voelen dat, dat, als er een dader zou zijn, hoe je dat dan ervaart of dat dan gelijk staat aan, aan, aan wat je aan wat je aan verliezen lijdt.'²¹⁷

In de gevallen waarin de naaste het schadeveroorzakende feit niet als een ongeval percipieert, maar als gebeurtenis waarvoor een ander verantwoordelijk is, leidt dit tot andere reacties. Alle respondenten in de categorie 'medisch' vinden het bedrag wat ze aan affectieschadevergoeding hebben ontvangen niet zo heel hoog, niet genoeg of zelfs belachelijk. Een respondent omschrijft het als 'een doekje voor het bloeden'.²¹⁸ In de categorie 'misdrijf' zijn de meningen over het bedrag verdeeld. De helft vindt het bedrag prima, best hoog en kloppend. De andere respondenten vinden het bedrag te laag. Een respondent vertelt dat het bedrag volledig is opgegaan aan het afkopen van grafrechten. Er wordt ook een vergelijking gemaakt met de dader en wat er voor diegene allemaal geregeld is. 'Het is een prachtig gebaar, maar eigenlijk is het ook een bedrag van niks. (...) Maar als je dat afzet tegen de dader en hoe die behandeld wordt en wat die allemaal kan krijgen aan advocaten, kan mij het schelen wat allemaal, terwijl ons verlies alleen maar door lijkt te gaan op dit moment, (...) dan voelt het, dan voelt het niet helemaal fijn en fair.'²¹⁹ 'Misschien dat ze het bedrag iets kunnen verhogen, maar ik vind dit al iets, want ja, eerst was er niks.'²²⁰

Los van de categorie waarin men valt, blijft het voor veel respondenten lastig om het vergoedingsbedrag te rijmen met datgene wat er is gebeurd. Meerdere respondenten geven aan dat ze zich afvragen of hun geliefde dan zoveel (of zo weinig) waard was. Daarnaast wordt de vraag naar een mening over de hoogte van het vergoedingsbedrag ook als lastig ervaren. 'Ik weet niet, want het verdriet is absoluut niet in geld uit te drukken, dus dat vind ik heel erg moeilijk.'²²¹ 'In hoeverre kun je een mensenleven uitdrukken in geld, is dit dan wat er voor staat? Maar ja, wat zou er dan voor moeten staan?'²²² Ook werd de kanttekening gemaakt dat eigenlijk nooit een bedrag genoeg is, omdat je een mensenleven niet kunt vergoeden. 'Dus ja, welk bedrag het ook mag zijn, het is in principe nooit goed.'²²³

Dat de Wet vergoeding affectieschade vaste/gestandaardiseerde vergoedingsbedragen uitkeert in specifieke gevallen wordt als positief ervaren. 'Dat het ook een pluspunt is, dat die bedragen gewoon al zijn vastgesteld en dat daar zo min mogelijk discussieruimte is in, nou ja, in waar je

²¹⁶ Respondent 7.

²¹⁷ Respondent 2.

²¹⁸ Respondent 8.

²¹⁹ Respondent 27.

²²⁰ Respondent 33.

²²¹ Respondent 9.

²²² Respondent 11.

²²³ Respondent 1.

recht op hebt.²²⁴ ‘Ik dat je misschien beter maar met vaste bedragen kunt, kunt werken, want dan heb je ook geen, geen discussies daarover.’²²⁵ ‘Maar het, het op zich, het werken met een vast bedrag vind ik wel goed, omdat je anders, ja, daar ook allemaal weer over moet gaan steggelen van ja, wat is dan de hoogte die jij mag krijgen? Ja vind ik ook moeilijk.’²²⁶ ‘Geen discussie, geen discussies, want er zou de één veel meer krijgen dan de ander. En ja, dat geeft ook weer scheve gezichten. Dus ja, nou, ja, ik denk dat dat toch uiteindelijk denk ik dat het wel goed is.’²²⁷ Deze tendens – voorkomen van discussies en het belang van gelijkheid – komt bij vrijwel alle respondenten naar voren. Een andere tendens is de mate van praktische uitvoerbaarheid (hanteerbaarheid); meerdere respondenten koppelen de vaste bedragen aan een betere hanteerbaarheid en snellere verwerking van de affectieschadevergoedingsregeling. ‘Ik denk ook dat je dat moet doen, want anders moet er bijna weer rechtspraak over komen of moet er een beoordeling komen en, en denk ik dat je regels minder hanteerbaar maakt.’²²⁸ ‘Dus wat dat aangaat, denk ik, ja, ik denk, ik denk dat dit al een mooie regeling is, omdat je daarmee wel een stukje snelheid wint.’²²⁹

4.7.4 Betekenis bedrag

Naast het uitvragen van de mening van respondenten over het vergoedingsbedrag wat ze hebben ontvangen, is in de interviews expliciet gevraagd naar de mate waarin dat bedrag heeft bijgedragen aan het ervaren van enige vorm van erkenning en/of genoegdoening. Uit de interviews komt naar voren dat men het feit dát er een vergoeding is meer koppelt aan erkenning en ‘gezien worden’, dan de hoogte van die vergoeding. ‘Ik denk dat het maar tot zekere hoogte helpt, als het meer is. Ik denk niet per se dat hè heel veel meer dan meer erkenningsgevoel geeft.’²³⁰ ‘Ja, ik weet niet of dat echt aan dat bedrag hangt, maar ja, ik denk wel dat het prettig is om te ervaren dat er dus dat het wel erkend wordt, dat het een soort van gezien wordt wat je bent kwijtgeraakt, maar voor mij zit ‘m dat niet per se in geld.’²³¹ Zoals ook een respondent het verwoordt: ‘Het gaat helemaal niet om dat geld, maar het gaat om gezien worden.’²³² Juist dit element, van het gezien worden, wordt meermaals naar voren gebracht. ‘Dat heeft ook met een stukje empathie te maken, omdat je krijgt het gevoel dat ze een beetje met je meevoelen wat je hebt meegemaakt (...) dit was dan toch van, nou zie je wel, dus weet je, het gaf toch genoegdoening ja.’²³³ Het ontvangen van de vergoeding bevestigt ook dat het overlijden niet op een gewone manier is gebeurd. Er wordt iets mee gedaan, de wet wordt nageleefd. ‘Het staat toch voor erkenning, dat dat dus, dus door een ander iets gedaan is, wat niet oké was, wat hele heftige gevolgen heeft gehad.’²³⁴

Het ontvangen van het geldbedrag zou in theorie ook een tegenovergesteld effect kunnen hebben, omdat men juist stilstaat bij het leed in verhouding tot het vergoedingsbedrag. Dit wordt echter slechts door een respondent expliciet benoemd: ‘Je gaat dan wel een soort van denken van oké, maar, maar wat, wat is het dan waard? Het leven van mijn vader of het leven van moeder? Krijg je daar zo'n bedrag voor? Ja, is dat is dat dan? Is dat het dan? Of, ik weet niet of dat is wat de, dat wat maakt dat je dat je daarmee erkend voelt. Het kan ook juist het

²²⁴ Respondent 11.

²²⁵ Respondent 18.

²²⁶ Respondent 24.

²²⁷ Respondent 1.

²²⁸ Respondent 16.

²²⁹ Respondent 6.

²³⁰ Respondent 24.

²³¹ Respondent 11.

²³² Respondent 23.

²³³ Respondent 33.

²³⁴ Respondent 24.

tegenovergestelde effect hebben dat je denkt van ja, hallo ik ben mijn ouders kwijtgeraakt! dus is dat... Nee dat kan ik me ook voorstellen, dat het dat oproept van nou, is dat het maar waard of waren ze niet veel meer waard, mijn ouders?’²³⁵

Waar erkenning veelvuldig wordt besproken in de interviews, is door minder respondenten gesproken over genoegdoening. De bevestiging dat er een medische fout is gemaakt geeft een respondent een soort van genoegdoening, maar voor drie andere respondenten geeft het ontvangen van de affectieschadevergoeding geen genoegdoening. Bijvoorbeeld omdat het de overleden naaste niet kan terugbrengen. ‘Dus mijn ervaring: ja genoegdoening, je heb nooit geen genoegdoening. Er is geen genoegdoening.’²³⁶ Bij een andere respondent was er ook geen behoefte aan genoegdoening omdat het leed niet gekomen is door iemand anders (eenzijdig ongeval). Voor een bespreking van de betekenis van de regeling en erkenning in algemene zin wordt verwezen naar paragraaf 4.8.3.

4.7.5 Wijze van besteding

Tijdens het interview is ook uitgevraagd hoe de respondenten het ontvangen affectieschadebedrag hebben besteed of zouden willen besteden. Hieruit komt naar voren dat het bedrag vaak op een symbolische wijze wordt uitgegeven, om stil te staan bij de naaste die is overleden. ‘Ik heb daar ook wel iets speciaals mee gedaan, dus dat is voor mij – aan de ene kant doet geld me helemaal niks en aan de andere kant was het heel fijn om een bedrag te krijgen, omdat we daar iets mee hebben kunnen doen waarvan ik denk dat mijn moeder het heel mooi zou hebben gevonden.’²³⁷ Een respondent heeft het gebruikt om een boek te schrijven en uit te geven over zijn naaste, zodat diens naam voor altijd zal blijven. Sommige respondenten hebben de vergoeding gebruik voor een vakantie of om leuke dingen te doen met het gezin, ook omdat de overledene dit belangrijk vond. Daarnaast wordt het bedrag ook besteed aan wonen, denk aan verbeteringen aan het huis, aflossen op de hypotheek of het verhuizen. Een respondent heeft het geld gebruikt om te verhuizen, omdat het emotioneel te beladen was om nog langer in hetzelfde huis te blijven wonen. ‘Met dat geld konden wij die stap maken.’²³⁸ Een ander gebruikt het geld voor de bouw van een woning, omdat de overledene dat voor ogen had. Daarnaast wordt het bedrag ook (deels) geschonken aan kinderen of een goed doel. ‘Ja, we hebben ook een aantal keren ook over gesproken van ja, besteed het op een goede manier en ja, geef het niet uit als ergens overal aan, maar besteed het echt voor een goed doel. En studeren is daar een van.’²³⁹ Twee respondenten geven aan dat het geld nodig was om te kunnen overleven en hebben het dus functioneel besteed. Nog eens twee respondenten gebruiken het geld als buffer voor moeilijke tijden en een andere respondent heeft het geld nog niet besteed in verband met de emotionele beladenheid van dat geldbedrag.

4.8 Verdere ervaringen met de regeling

4.8.1 Introductie

In deze laatste inhoudelijke paragraaf wordt ingegaan op de verdere ervaringen van respondenten met de Wet vergoeding affectieschade. Hierbij wordt eerst ingegaan op de aard van de regeling. Vervolgens wordt de betekenis van de regeling voor de gerechtigden en hun mening daarover besproken. Daarna wordt ingegaan op het proces en de begeleiding daarbij.

²³⁵ Respondent 11.

²³⁶ Respondent 35.

²³⁷ Respondent 9.

²³⁸ Respondent 35.

²³⁹ Respondent 1.

Waarna wordt afgesloten met pluspunten en verbeterpunten van de Wet vergoeding affectieschade.

4.8.2 Aard van de regeling

De Wet vergoeding affectieschade heeft een vaste kring van gerechtigden en gestandaardiseerde vergoedingsbedragen; de kring van gerechtigden of de hoogte van de affectieschadevergoeding staan dus in beginsel vast. Bij bijna alle respondenten was er dan ook geen onduidelijkheid rondom het al dan niet in aanmerking komen voor deze regeling. Enkele respondenten gaven aan dat ze de kring van gerechtigden en bedragen ook op internet nog konden nazoeken. Wel was er in een geval onduidelijkheid over de categorie ‘verkeer’ of ‘misdrijf’, omdat normaal gesproken na een rechtszaak wordt bepaald of sprake is van een misdrijf, maar omdat de wederpartij ook was overleden was dit niet mogelijk. Uiteindelijk is in dat geval wel het bedrag in de categorie ‘misdrijf’ uitgekeerd. Daarnaast kwam een respondent niet in aanmerking voor een vergoeding omdat het een ex-partner betrof.

Tijdens de interviews is ook expliciet gevraagd naar de mening van respondenten over het feit dat de Wet vergoeding affectieschade zo’n vastomlijnde regeling betreft.²⁴⁰ Aan de ene kant worden hierbij de positieve kanten van deze afbakening benoemd. Zo schept de afbakening duidelijkheid. ‘Ik denk ook wel dat je heel veel behoefte hebt aan duidelijkheid in zo’n situatie.’²⁴¹ ‘Want dat is gewoon echt niet waar je, tenminste, waar wij als nabestaanden op zaten te wachten dat er een discussie ontstaat over, over de hoogte van zo'n bedrag of over wie er allemaal recht op hebben.’²⁴² Daarnaast zorgt het voor (ervaren) gelijkheid en eerlijkheid. ‘Je kan niet bij de één een iemand wel erbij betrekken en bij de ander niet.’²⁴³ Een respondent geeft aan dat het voorkomt dat je afhankelijk bent van een bepaald iemand die een besluit erover moet nemen. Aan de andere kant zijn er ook respondenten die hun voorkeur voor maatwerk uitspreken, waarbij aandacht blijft voor nuance. ‘Dus ja, aan de ene kant goed dat het in kaders zit, aan de andere kant, een stukje flexibiliteit is daar niet aanwezig.’²⁴⁴ Een andere respondent erkent dat het wel ‘een gedoe’ met zich meebrengt om het per geval te bekijken.²⁴⁵ Maar de strakke regeling kan ook als te rigide worden ervaren, waarbij de menselijkheid wordt gemist.

4.8.3 Betekenis van de regeling

Uit de bespreking van de Wet vergoeding affectieschade tijdens de interviews blijkt dat de regeling door veel respondenten als waardevol en betekenisvol wordt gezien. ‘Als er zoiets gebeurt, zo onverwacht en zo iets wat je echt nooit had kunnen bedenken dat er zou kunnen gebeuren,..... dat staat je leven gewoon helemaal stil en dan heb je alle geld wat je krijgt, geeft een beetje lucht en een beetje rust. Ik denk dat dat voor mij, dat het daarvoor staat, een beetje de kans krijgt om op adem te komen, want er komt zoveel op je af.’²⁴⁶ ‘Wij zijn toch wel heel blij mee dat het er is. Ik vind dat wel een mooie, mooie regeling.’²⁴⁷ Het biedt respondenten erkenning voor hetgeen wat hen is aangedaan of overkomen, de immateriële schade wordt daarmee ‘gezien als realiteit’.²⁴⁸ ‘Het helpt wel bij de erkenning van hoe zwaar dit is, om zoiets mee te maken.’²⁴⁹ ‘Misschien dan toch even de hand op je schouder van joh wij erkennen je

²⁴⁰ Voor de perceptie van de gestandaardiseerde vaststelling van het bedrag zie de laatste alinea van par. 4.7.2.

²⁴¹ Respondent 9.

²⁴² Respondent 16.

²⁴³ Respondent 18.

²⁴⁴ Respondent 1.

²⁴⁵ Respondent 7.

²⁴⁶ Respondent 27.

²⁴⁷ Respondent 35.

²⁴⁸ Respondent 10.

²⁴⁹ Respondent 9.

leed en, en, en hebben daar oog voor en vinden dat je, hè, we vinden dat we daar iets in moeten doen.²⁵⁰ ‘Een soort van erkenning voor wat je bent, voor wat je bent kwijtgeraakt.’²⁵¹ De wijze waarop de regeling is ontworpen en wordt uitgevoerd, draagt bij aan deze positieve gevoelens. ‘De wet wordt mooi nageleefd en dat dat, dat is fijn, dat is fijn voor, voor, voor mensen die, ja, die het niet breed hebben.’²⁵² ‘Daar heb ik gewoon vertrouwen in, dat dat nou ja, dat dat dat dat in elk geval geregeld is.’²⁵³ ‘Het is een hele mooie verzachtende omstandigheid dat je dit krijgt. Het is sowieso een mooi gebaar van justitie hier in Nederland. Hoe ze dat doen voor hun medemens. Prachtig.’²⁵⁴ Meerdere respondenten geven aan dat juist ook de soepele afhandeling, zonder discussie of oordeel, helpend is bij de gevoelde erkenning en ook ervaren rechtvaardigheid of gerechtigheid. ‘Het geeft toch erkenning voor dat dit gebeurd is door toedoen van andere mensen en dat daar een stukje gerechtigheid voor staat in deze maatschappij.’²⁵⁵

Uit het voorgaande blijkt dus dat de regeling voor meerdere respondenten een positieve betekenis heeft; men is blij dat de wet er is en het draagt bij aan erkenning van hun leed. Dit geldt echter niet voor iedereen. Een respondent noemt het een ‘ballenregeling’ die te rigide is en mensen afgescheept met een ‘appel’ terwijl diegene het gevoel heeft daardoor geen vergoeding van immateriële schade meer te kunnen claimen: ‘Want je ontnemt de mensen het recht om hun gelijk te halen.’²⁵⁶ Een andere respondent voelt zich als ouder van een slachtoffer met een eigen gezin niet gezien, ondanks dat de affectieschadevergoeding wel werd uitgekeerd, omdat het systeem zich vooral op de weduwe/weduwnaar en de kinderen lijkt te richten. Verder zijn er enkele respondenten die zich persoonlijk wat bezwaard lijken te voelen dat ze aanspraakgerechtigd zijn onder deze wet. Hierbij gaat het om respondenten die hun naaste hebben verloren na een eenzijdig verkeersongeval.

4.8.4 Begeleiding en procedures

Op het moment dat een naaste of nabestaande te maken krijgt met de Wet vergoeding affectieschade betekent dit dat men een gebeurtenis heeft meegemaakt waardoor men aanspraakgerechtigd is geworden. Uit de interviews blijkt dat het proces rondom de afhandeling van de schade als heftig werd ervaren. ‘Wij vonden het regelmatig best wel heftig, en ook wel dat we dachten van jeetje wat, wat, wat, wat is dit nou weer allemaal? Wat staat hier allemaal? En waar gaat dit over? En we maakten ons er ook wel eens zorgen over van, nou komt dat dan wel goed?’²⁵⁷ Het is dan ook van belang dat mensen goede begeleiding krijgen hierbij, bijvoorbeeld door een letselschadespecialist. Meerdere respondenten benadrukken de hulp en begeleiding die ze vanuit deze specialist hebben ontvangen.

Er is een duidelijk verschil in ervaring rondom de procedures afhankelijk van de categorie waarin men valt (zie par. 4.4.2). Dit heeft ermee te maken dat in de categorie ‘misdrijf’ sprake is (geweest) van een strafzaak. In deze gevallen is veelal Slachtofferhulp Nederland betrokken. Een respondent geeft aan dat een medewerkster van Slachtofferhulp Nederland haar enorm goed geholpen heeft tijdens het proces. ‘Als ik een soort van wegzakte dan haalden ze me weer

²⁵⁰ Respondent 16.

²⁵¹ Respondent 11.

²⁵² Respondent 34.

²⁵³ Respondent 19.

²⁵⁴ Respondent 34.

²⁵⁵ Respondent 24.

²⁵⁶ Respondent 8.

²⁵⁷ Respondent 11.

overend.²⁵⁸ Een andere respondent heeft een minder goede ervaring met deze organisatie, omdat diegene als ouder van een overleden volwassen kind met een eigen gezin minder gezien werd dan diens schoondochter. In de categorie ‘misdrijf’ hebben respondenten dus te maken met een strafzaak en in veel gevallen ook een hoger beroep. Dit maakt dat er langer gewacht moet worden op de vaststelling van de affectieschade en men in de tussentijd nog geen vergoeding ontvangt. In een geval werd aanvankelijk de vergoeding voor een verkeersongeval uitgekeerd, maar later bleek het toch om een verkeersmisdrijf te gaan, waarna de respondent nog een aanvulling op het bedrag ontving.

4.8.5 Pluspunten

Door de respondenten worden verschillende pluspunten van de regeling genoemd. Allereerst wordt door meerdere respondenten gewezen op de positieve waarde van het bestaan van deze regeling. ‘Ik vind het sowieso, het is een mooie regeling. Kijk, het had ook niks kunnen zijn, dus ze hadden ook kunnen zeggen: jullie krijgen niks, jullie hebben nergens recht op, had ook gekund. Dus wat dat aan gaat is het een mooie regeling.’²⁵⁹ ‘We hebben zeker wel ervaren dat in onze situatie alles erg ontwrichtend was. Zodanig dat de toekomstverwachtingen heel erg onzeker werden, met het werk/baan, wonen, relaties, dat door deze mooie “affectieregeling” de financiële zorg alvast erg verlicht werd, en ook dat het verdriet, de trauma’s, gezien werd als realiteit. Dat werd als heel positief ervaren.’²⁶⁰

Naast dat men blij is dat er iets is geregeld, is men ook positief over de wijze waarop het geregeld is. Meerdere respondenten benoemen dat het ‘goed geregeld’ is, dat het zorgvuldig en netjes verloopt. ‘Een pluspunt dat het gewoon netjes is gegaan, dat we dat fijn hebben ervaren.’²⁶¹ ‘Dat het gewoon goed geregeld is en ook zonder dat je er moeite voor hoeft te doen, wordt uitgekeerd.’²⁶² Ook het feit dat er vaste bedragen zijn en geen gesteggel of discussie is wordt meermaals als pluspunt benoemd. Een respondent benoemt de hoogte van het bedrag als positief punt en een ander geeft aan dat het ontvangen van de vergoeding heeft bijgedragen aan diens herstel, omdat er een nieuwe start kon worden gemaakt.

4.8.6 Verbeterpunten

Naast pluspunten zijn er tijdens de interviews ook verbeterpunten uitgevraagd. Door de respondenten werden verschillende verbeterpunten genoemd die zijn samen te voegen in vier thema’s.

Allereerst de *bejegening*. Meerdere respondenten geven aan dat ze afstandelijk en formeel werden benaderd en dat ze daarin het medeleven missen. ‘Daar kwam ook van die verzekeraar zo’n rare formele brief. Dat nou ja, daar, daar stapte ik dan ook in, zo van: ja, dat doe je toch niet, er zit geen greintje empathie in het. Het is alleen maar formeel. Dus een verbeterpunt zou ook kunnen zijn van pak de menselijke maat, ook in je aanpak.’²⁶³ ‘Misschien dat dat prettig is voor mensen, dat ze ook erbij te horen krijgen van goh: ja, wat erg, wat erg dit allemaal.’²⁶⁴ ‘Dus wat kun je verbeteren? Doe het met meer empathie (...) en wellicht in persoonlijk contact in plaats van ja, zo’n hele formele brief en tast even af: wat kan op dat moment?’²⁶⁵ ‘Ja, dat daar

²⁵⁸ Respondent 34.

²⁵⁹ Respondent 34.

²⁶⁰ Respondent 10.

²⁶¹ Respondent 2.

²⁶² Respondent 16.

²⁶³ Respondent 23.

²⁶⁴ Respondent 11.

²⁶⁵ Respondent 23.

dat dat erin staat, want dat, ja, dat dat dat helpt, hè, dat het niet gewoon een droge brief is, maar dat er wel ook in die tekst staat dat er, dat er erkend wordt en begrip is voor het feit dat mensen dus iets heel heftigs hebben meegemaakt.²⁶⁶ Er is duidelijk behoefte aan menselijkheid in de bejegening. Een respondent die geen verbeterpunten had, gaf daarvoor ook als reden dat de verzekeraar van de tegenpartij heel menselijk was. ‘Ja, dat voelt gewoon wel heel fijn, ja, dus ik heb niet zozeer verbeterpunten nee, ik ben eigenlijk wel tevreden over de gang van zaken die er die er nu zijn.’²⁶⁷

Ten tweede zijn er verbeterpunten op het vlak van *informatievoorziening*. Niet alle respondenten voelen zich even goed geïnformeerd, over zowel de inhoud van de regeling als over het proces/de gang van zaken. Samenhangend met het eerste verbeterpunt, geeft men aan het fijn te vinden om ook van de uitkerende partij wat te horen. ‘Een verbeterpunt zou bijvoorbeeld kunnen zijn dat hun wat meer als partij optreden en uitleggen van wat doen wij. En waarom keren wij dit uit, een beetje toelichting naar de klant toe?’²⁶⁸ ‘Misschien had er toch iets meer informatie bij gegeven kunnen worden waar het voor bedoeld is, en dat er bijvoorbeeld gewezen is van nou ja, je kan slachtofferhulp krijgen.’²⁶⁹ Een respondent stelt voor om de uitleg rondom de regeling vanuit een centraal punt te regelen, zodat het altijd aan iedereen op eenzelfde duidelijke wijze uitgelegd.

Ten derde zijn er verbeterpunten op het vlak van de *definitieve afhandeling*. Meerdere respondenten vinden het lastig te begrijpen waarom het soms lang duurt voordat de verzekering van de tegenpartij van zich laat horen over deze regeling. ‘Dat, dat zou wel eerder kunnen en na een jaar heb je heb je heleboel dingen verwerkt en dan komt het toch weer even opnieuw bovendien dus het zou mooi zijn als, als ze daarop letten dat dat iets, iets sneller bovenop zitten, want dan zit je nog in een rouwproces en dan, dan, dan ben je daar nog mee bezig.’²⁷⁰ ‘Maar in ons geval was het natuurlijk klaar, klip en klaar, dat hele onderzoek was al gedaan, dat rapport was duidelijk, hè ze, ze herkende de, de, het feit dat dat ze dus zelf de fouten hadden gemaakt. Nou, waarom moet het dan een jaar duren wanneer je een verzoek indient?’²⁷¹ In samenhang met het tweede verbeterpunt omtrent de communicatie is ook met name de onduidelijkheid hierbij voor respondenten vervelend. ‘Misschien kunnen jullie ook, hè dus de, de, de partijen die dus te maken kunnen krijgen met het feit dat er een beroep wordt gedaan op deze wet helpen met wat voor soort brief moet er dan naar de persoon die de claim heeft ingediend? Hè, van hoe gaat die afhandeling? Dat je een beetje inzicht geeft in wat zijn dan de stappen die moeten worden doorlopen? En hoelang kan het dan ongeveer duren dat je een beetje weet? Hè, want het, het is nu een soort zwart gat. Je dient de claim in en vervolgens, ja, hoe, hoe verloopt het verder? Je zit maar af te wachten tot er eens een keertje wat komt.’²⁷² Ook het feit dat bij misdrijven het hoger beroep wordt afgewacht alvorens tot vaststelling van de affectieschadevergoeding over te gaan leidt tot onduidelijkheid en onzekerheid. ‘Als je daar dat schema hebt met heel duidelijk wie wat krijgt, waarom wordt dat dan niet gewoon uitbetaald? Ja, en het maakt mij niet uit welke termijn ze daarvoor kiezen. Maar kies daar dan gewoon ook een termijn voor (...) Maar als je gewoon maar bij alles - je hele wereld staat op z'n kop omdat je - en niks is meer wat het is geweest en ik merk zelf dat ik gewoon zekerheid nodig heb omdat,

²⁶⁶ Respondent 24.

²⁶⁷ Respondent 16.

²⁶⁸ Respondent 18.

²⁶⁹ Partner respondent 7.

²⁷⁰ Respondent 21.

²⁷¹ Respondent 24.

²⁷² Respondent 24.

omdat dat er gewoon helemaal niet meer is. (...) Dus als ik weet van nou, dan kunnen we daarop rekenen of zo.’²⁷³

Daarnaast zijn er volgens verschillende respondenten verbeterpunten wat betreft de *kring van gerechtigden*. Meerdere respondenten vinden de regeling daarin te beperkt (zie verder ook par. 4.6), bijvoorbeeld wat betreft broers en zussen waarbij men jonge broers en zussen ook expliciet gerechtigd zou willen maken, of het onderscheid tussen stiefkinderen en halfbroers en halfzussen wat niet goed wordt begrepen. ‘Ja, ik snap dat de wet dat de wet ergens een lijn moet trekken, maar het, het, het gaat voor degene die achter die lijnen staan, die dat dat dat gaat er niet in.’²⁷⁴ Meerdere respondenten benoemen dat er tegenwoordig diversiteit is in gezinnen en dat de wet daarin te rigide is, bijvoorbeeld omdat geen rekening wordt gehouden met de ex-partner die achterblijft met de jonge kinderen. ‘Ik denk dat je ook zeer zeker rekening moet houden met waar de kinderen achterblijven.’²⁷⁵ Of het feit dat kleinkinderen die bij opa en oma opgroeien buiten de regeling zijn gelaten. ‘Het gaat niet om of je bij iemand slaapt, het gaat erom of je met iemand leeft.’²⁷⁶

Ten slotte worden nog enkele concrete verbeterpunten genoemd met betrekking tot de hoogte van het bedrag (moet hoger); het feit dat de vergoeding belastingvrij is, maar in het volgende belastingjaar alsnog onder box 3 (vermogen) belasting erover geheven wordt; gebrek aan aandacht voor nadelige effecten die samenhangen met de schadeveroorzakende gebeurtenis (nevenschade); en dat de kans om nog anderszins immateriële schadevergoeding te krijgen daarmee gevoelsmatig verdwijnt. ‘Feitelijk haalt die, die, die wet in mijn ogen weg, dat je immateriële schade bij de rechter gaat claimen van hè, dus, dus, ze komen gelijk met het verhaal. Ja, maar je hebt affectieschade gehad.’²⁷⁷

4.9 Bevindingen

In deze conclusie wordt op basis van het voorgaande een bijdrage geleverd op de beantwoording van de volgende deelvragen:

Wat zijn de ervaringen van aanspraakgerechtigden met de gestandaardiseerde vergoeding uit het Besluit vergoeding affectieschade? (deelvraag 7)

Dat de Wet vergoeding affectieschade gestandaardiseerde vergoedingsbedragen uitkeert in specifieke gevallen wordt als positief ervaren. Het belang van voorkomen van discussies over de hoogte van het bedrag wordt door alle respondenten genoemd. Ook de hanteerbaarheid van de wet wordt door sommigen genoemd.

Meer in het algemeen vinden respondenten dat het werken met een vaste kring van gerechtigden en een gestandaardiseerde hoogte van de affectieschadebedragen duidelijkheid schept en zorgt voor (ervaren) gelijkheid en eerlijkheid. Aan de andere kant wordt deze afbakening door enkele respondenten als te rigide ervaren omdat er soms ook behoefte is aan maatwerk.

In hoeverre geven de ervaringen van aanspraakgerechtigden aanleiding om (de hoogte van de) gestandaardiseerde bedragen te heroverwegen, dan wel om het mogelijk te maken om in uitzonderlijke gevallen hogere schadevergoedingen toe te kennen? (deelvraag 8)

²⁷³ Respondent 27.

²⁷⁴ Respondent 34.

²⁷⁵ Respondent 1.

²⁷⁶ Respondent 8.

²⁷⁷ Respondent 8.

Er is een duidelijk onderscheid te maken tussen de gerechtigden waarbij er sprake is van een ongeluk en degenen bij wie sprake is van een misdrijf of een medische fout. Respondenten in de eerste categorie zijn tevreden over de hoogte van het bedrag en vinden het eerder aan de hoge kant dan te laag. Respondenten in de categorieën ‘medisch’ en ‘misdrijf’ houden een ander persoonlijk verantwoordelijk voor het gebeurde. Meer dan bij de ongevallen, betreft het hier zaken waarin er gevoelsmatig schuld ligt bij een aanwijsbare wederpartij. Alle respondenten in de categorie ‘medisch’ vinden het bedrag wat ze aan affectieschadevergoeding hebben ontvangen niet zo heel hoog, niet genoeg of zelfs belachelijk. In de categorie ‘misdrijf’ zijn de meningen over het bedrag verdeeld.

Naast het uitvragen van de mening van respondenten over het vergoedingsbedrag dat ze hebben ontvangen, is in de interviews expliciet gevraagd naar de mate waarin dat bedrag heeft bijgedragen aan het ervaren van enige vorm van erkenning en/of genoegdoening. Uit de interviews komt naar voren dat men het feit dat er een vergoeding is meer koppelt aan erkenning en ‘gezien worden’, dan dat de hógte van die vergoeding voor deze erkenning zorgt. Waar erkenning veelvuldig wordt besproken in de interviews, is door minder respondenten gesproken over genoegdoening.

Hoe wordt door gerechtigden de bestaande afbakening van de vaste kring van gerechtigden of de toepassing van de hardheidsclausule ervaren in het licht van doelstellingen van de wet? (deelvraag 14)

Uit de interviews blijkt dat veel respondenten aan de ene kant begrip hebben voor het feit dat er een afgebakende en vaste kring van gerechtigden bestaat, dit biedt immers duidelijkheid en voorkomt discussie. Anderzijds is er bij respondenten ook behoefte aan meer aandacht voor de menselijke kant. Respondenten beschouwen over het algemeen het kerngezin als gerechtigde, dit houdt in dat men vindt dat (jonge of minderjarige) broers en zussen die onderdeel vormen van het gezin waarbinnen een broer of zus komt te overlijden ook automatisch als aanspraakgerechtigde zouden moeten worden aangemerkt. Daarnaast zijn er ook respondenten die pleiten voor het includeren van kleinkinderen na het wegvallen van een grootouder, zeker als daar een hechte (verzorgende) relatie mee bestond. De broers en zussen van oudere slachtoffers (nabestaanden die al volledig op zichzelf wonen) hoeven volgens meerdere aanspraakgerechtigden in het algemeen niet in aanmerking te komen voor affectieschadevergoeding.

Welke knelpunten en positieve punten hebben betrokkenen ervaren met de wijze waarop het affectieschadevergoedingsbedrag wordt toegekend en afgehandeld door de uitkerende partij? (deelvraag 21)

Verschillende respondenten geven aan dat ze tevreden zijn over de afhandeling, geven aan dat het keurig is verlopen en vinden het fijn dat er geen gedoe is geweest rondom die afhandeling. Aan de andere kant wordt de afhandeling door verschillende respondenten als kil en onpersoonlijk ervaren, met name de zakelijke wijze waarop het bedrag wordt aangeboden valt hierbij op. Meerdere respondenten geven aan dat ze afstandelijk en formeel werden benaderd en dat ze daarin het medeleven missen, waarbij op het vlak van bejegening het vergroten van empathie en menselijkheid als duidelijk verbeterpunt naar voren komt. Met name in de meer ingewikkelde categorieën (‘medisch’ en ‘misdrijf’) kan het vrij lang duren voordat de aansprakelijkheid is vastgesteld of voordat er een vonnis van de strafrechter ligt. Als eenmaal vaststaat dat er recht is op affectieschadevergoeding vindt de uiteindelijke uitbetaling daarvan over het algemeen wel vrij snel (binnen enkele weken) plaats.

Overige relevante bevindingen

Over het algemeen kan gesteld worden dat de Wet vergoeding affectieschade voldoende onder de aandacht wordt gebracht bij mogelijke gerechtigden. De meeste respondenten worden hierop gewezen door ofwel een letselschadespecialist/letselschadeadvocaat ofwel door de verzekeraar. Degene die de nabestaanden op de regeling attent maakt, is vaak ook degene die uitleg hierbij geeft. Niet alle respondenten voelen zich echter even goed geïnformeerd, over zowel de inhoud van de regeling als over het proces/de gang van zaken. Op het vlak van *informatievoorziening* ervaart men ruimte voor verbetering.

De regeling wordt door veel respondenten als waardevol en betekenisvol gezien, het biedt respondenten erkenning voor hetgeen wat hun is aangedaan of overkomen. De wijze waarop de regeling is ontworpen en wordt uitgevoerd, draagt bij aan deze positieve gevoelens. Juist de soepele afhandeling zonder discussie of oordeel geeft erkenning en het gevoel van rechtvaardigheid en gerechtigheid. Wat wel duidelijk naar voren komt is dat deze duidelijkheid ten koste gaat van de mogelijkheid om rekening te houden met de individuele gevallen.

Verdiepende resultaten ten opzichte van de bevindingen van het vragenlijstonderzoek

Het vragenlijstonderzoek (hoofdstuk 3) toont aan dat aanspraakgerechtigden het feit *dat* ze een affectieschadevergoeding ontvangen overwegend als positief beschouwen, maar dat rondom de hoogte van het bedrag minder consensus bestaat. Het uitgevoerde interviewonderzoek laat zien dat er afhankelijk van de categorie gerechtigden een verschil bestaat, waarbij men indien sprake was van een ongeluk tevreden is over het bedrag, terwijl de respondenten in de categorie ‘medisch’ en ‘misdrijf’ veel minder tevreden zijn.

Wat betreft de vaste kring van gerechtigden blijkt uit het vragenlijstonderzoek dat circa een kwart van de respondenten vindt dat er in hun omgeving naasten zijn die ten onrechte niet voor vergoeding in aanmerking kwamen.²⁷⁸ Hierbij werden vooral broers, zussen en in mindere mate ook kleinkinderen van het slachtoffer genoemd en ging het om personen die ook geleden hebben onder het verlies en/of in een nauwe (zorg)relatie stonden tot het slachtoffer. Deze bevindingen komen overeen met het interviewonderzoek, waarbij wel een nadere nuancering is te maken rondom het includeren van broers en zussen. Uit de interviews blijkt dat primair het kerngezin als gerechtigde wordt beschouwd, en men vindt dan ook dat jonge of minderjarige broers en zussen van het slachtoffer automatisch als aanspraakgerechtigden zouden moeten gelden. De vastomlijnde aard van de regeling wordt als positief ervaren door de duidelijkheid en gelijkheid die het biedt, maar de strakke regeling kan ook als te rigide worden ervaren, waarbij de menselijkheid wordt gemist.

Zowel het vragenlijstonderzoek als het interviewonderzoek laten zien dat de zakelijke afhandeling van de Wet vergoeding affectieschade goed verloopt. Men is tevreden over de duidelijkheid van de regeling die weinig aanleiding geeft tot discussie. Wat de interviews wel laten zien is dat er ook nadelen kleven aan deze zakelijke gang van zaken, namelijk dat het als afstandelijk en (te) formeel kan overkomen. Een meer empathische bejegening met oog voor de heftigheid van de schadeveroorzakende gebeurtenis is dan ook een verbeterpunt. Beide onderzoeken tonen aan dat de regeling bijdraagt aan het ervaren van erkenning door nabestaanden. Uit het vragenlijstonderzoek blijkt echter dat dit niet geldt voor genoegdoening en emotionele verwerking. Ook uit de interviews blijkt dat genoegdoening veel minder gevoeld wordt.

²⁷⁸ Van de 25% van de respondenten die deze mening uitte, was 20% een naaste die affectieschadevergoeding had ontvangen en 80% was een naaste die affectieschadevergoeding had gevraagd maar aan wie dit niet was toegekend.

Ter afronding

In hoofdstuk 3 en 4 is ingegaan op de ervaringen van naasten/nabestaanden en van letselschadeprofessionals met de Wet vergoeding affectieschade en het Besluit vergoeding affectieschade. In het volgende hoofdstuk worden de resultaten van het rechtspraakonderzoek gepresenteerd. Daarin wordt onderzocht hoe de wet is geïnterpreteerd en toegepast door de rechter. Het gaat dan aldus niet meer over ervaringen van mensen, maar over de interpretatie en werking van de wet *in rechte*.

Hoofdstuk 5: Rechtspraakanalyse

5.1 Inleiding

Het doel van dit hoofdstuk is om inzichtelijk te maken hoe de Wet vergoeding affectieschade is geïnterpreteerd en toegepast door de rechter. Affectieschade kan worden gevorderd bij zowel de civiele rechter als de strafrechter. Hierbij moet alvast worden opgemerkt dat veruit de meeste uitspraken zijn gedaan door de strafrechter. Wij hebben bij deze analyse ook wetenschappelijke literatuur betrokken die is verschenen na de introductie van de wet en waarin de rechtspraak al gedeeltelijk is beschreven. De bevindingen van de rechtspraakanalyse worden in dit hoofdstuk gepresenteerd.

In dit hoofdstuk wordt een bijdrage geleverd aan de beantwoording van de volgende deelvragen:

10. Wijken de geëiste bedragen in de rechtspraak af van de in het Besluit vergoeding affectieschade gestandaardiseerde bedragen? Zo ja, over welk soort gevallen gaat het dan?
16. Welke discussie is in de rechtspraak (civiel/straf) zichtbaar over de afbakening van de kring van gerechtigden of de toepassing van de hardheidsclausule?
22. Waarop hebben de discussies vooral betrekking bij de toekenning of afwijzing van een affectieschadevergoeding (bijv. de mate van ernstig en blijvend letsel, de mate van eigen schuld en het toepassen van de hardheidsclausule)?

De structuur van dit hoofdstuk is als volgt. Gestart wordt met een omschrijving van de onderzoeksmethode (par. 5.2). Daarna volgt een beschrijving van de algemene kenmerken van (gepubliceerde) rechtspraak waarin een vergoeding van affectieschade wordt gevorderd (par. 5.3). In paragraaf 5.4 staat de interpretatie en toepassing van het criterium ‘ernstig en blijvend letsel’ centraal (deelvraag 22). Vervolgens komt de kring van aanspraakgerechtigden aan bod: de wettelijke kring, de hardheidsclausule en de derogerende werking van de redelijkheid en billijkheid (par. 5.5) (deelvragen 16 en 22). In paragraaf 5.6 gaat de aandacht uit naar de standaardbedragen en matiging (deelvraag 10). De causaliteit en eigen schuld wordt behandeld in paragraaf 5.7 (deelvraag 22), waarna de samenloop tussen affectieschade en immateriële shockschade in paragraaf 5.8 centraal staat (deelvraag 22). Afgesloten wordt met een opsomming van de bevindingen van dit hoofdstuk.

5.2 Methode

5.2.1 Combinatie van literatuur- en rechtspraakonderzoek

Dit hoofdstuk combineert een literatuuronderzoek en een (eigen) gestructureerde rechtspraakanalyse. Het literatuuronderzoek bestaat uit een analyse van wetenschappelijke publicaties die gaan over rechtspraak over affectieschadevergoeding na introductie van de wet. In deze literatuur is de rechtspraak uit de jaren 2019-medio 2021 al genuanceerd en vrij gestructureerd in kaart gebracht. Daarom wordt deze literatuur in dit hoofdstuk als eerste geanalyseerd: welke bevindingen zijn daarin gepresenteerd over de toepassing van de Wet vergoeding affectieschade? Ter aanvulling is een gestructureerde rechtspraakanalyse gemaakt. Hierin is de op rechtspraak.nl gepubliceerde rechtspraak betrokken. Het betreft met name rechtspraak van de strafrechter. Vanwege de grote aantallen uitspraken bij de strafrechter en de literatuur die is verschenen over rechtspraak in de periode januari 2019-medio 2021, is ervoor gekozen om de rechtbank- en hofuitspraken van de strafrechter uit de periode januari 2021-

december 2023 te selecteren voor de gestructureerde rechtspraakanalyse. Verder zijn alle relevante en gepubliceerde rechtbank- en hofuitspraken van de civiele rechter en de Hoge Raad-uitspraken betrokken in dit onderzoek (periode januari 2019-28 maart 2024).

Hieronder wordt eerst nader stilgestaan bij de literatuurselectie. Daarna wordt uitgelegd hoe de rechtspraak is geselecteerd, doorzoekbaar is gemaakt en is geanalyseerd voor dit onderzoek.

5.2.2 Selectie wetenschappelijke literatuur

De toepassing van de wet door de rechter is nauwkeurig en vrij gestructureerd weergegeven in een aantal wetenschappelijke publicaties verschenen na introductie van de Wet vergoeding affectieschade in Nederlandstalige wetenschappelijke tijdschriften. Om die reden is ervoor gekozen om eerst die (veelal beschrijvende) literatuur te analyseren en als startpunt te nemen voor de rechtspraakanalyse.²⁷⁹ Deze publicaties zijn, na een inhoudelijke bestudering van de relevantie voor rechtspraakonderzoek in de Nederlandse context, geselecteerd via Rechtsorde ('affectieschade', 'tijdschriftartikelen', 2019-2024) en te vinden in Bijlage 4, Tabel 4.1. Naast deze wetenschappelijke publicaties wordt één masterscriptie betrokken in het onderzoek. Die is met een zeer hoog cijfer beoordeeld door twee wetenschappers van de VU Amsterdam en ter beschikking gesteld door de begeleider (tevens lid van het onderzoeksteam).

5.2.3 Selectie rechtspraak en aanpak

5.2.3.1 Selectie van relevante rechtspraak

Hieronder wordt aandacht besteed aan de selectie van gepubliceerde rechtspraak van de Hoge Raad en die van de hoven en rechtbanken. Het rechtspraakonderzoek is gestopt op 28 maart 2024, met daarna verschenen rechtspraak is geen rekening gehouden. Voor de strafrechter is een afwijkende periode gekozen (zie hierna).

Selectie Hoge Raaduitspraken

Door de strafkamer van de Hoge Raad zijn in de periode januari 2019-28 maart 2024 drie relevante uitspraken gedaan.²⁸⁰ Met andere woorden: uitspraken die inhoudelijk betekenis hebben voor de interpretatie en toepassing van de Wet vergoeding affectieschade. Deze drie uitspraken worden meegenomen in de rechtspraakanalyse.

Selectie rechtbank- en hofuitspraken

Periodes waarover onderzoek wordt gedaan

Als eerste is bepaald welke periode de gestructureerde rechtspraakanalyse over feitenrechtspraak (rechtbanken en hoven) bestrijkt. Richtinggevend daarvoor zijn de aantallen uitspraken en de uitvoerbaarheid van het onderzoek gegeven de beschikbare onderzoekstijd.

Wat betreft de civiele rechter, zijn in de periode januari 2019-28 maart 2024 36 uitspraken van de rechtbanken en hoven gepubliceerd op rechtspraak.nl waarin de term 'affectieschade' voor komt. Deze uitspraken zijn meegenomen naar de volgende stap in de rechtspraakanalyse, waarover straks meer.

Voor wat betreft de strafrechter, is in verband met de uitvoerbaarheid van het onderzoek gegeven de beschikbare onderzoekstijd, in combinatie met het gegeven dat beschikbare wetenschappelijke literatuur de periode januari 2019-medio 2021 vrij nauwkeurig dekt, voor de

²⁷⁹ In beginsel wordt deze literatuur gebruikt om de rechtspraakanalyse aan te vullen. Slechts in uitzonderingsgevallen wordt verwezen naar normatieve inzichten uit die publicaties.

²⁸⁰ HR 30 november 2021, ECLI:NL:HR:2021:1750; HR 28 juni 2022, ECLI:NL:HR:2022:958; HR 31 oktober 2023, ECLI:NL:HR:2023:1495.

rechtspraakanalyse voor een (van de Hoge Raad en civiele rechter) afwijkende periode gekozen: januari 2021-december 2023.²⁸¹ In die periode zijn ruim 700 uitspraken van de rechtbanken en hoven gepubliceerd waarin de term ‘affectieschade’ voor komt.²⁸² Al deze uitspraken zijn meegenomen naar de volgende stap in de rechtspraakanalyse.

Selectie relevante rechtspraak

Als tweede is bepaald welke rechtspraak van de rechtbanken en hoven relevant is voor dit onderzoek. De relevante uitspraken betreffen zaken waarop 1. de wet temporeel van toepassing is, 2. in de zaak een affectieschadevordering zit en 3. de rechter een inhoudelijk oordeel daarover geeft (ongeacht of dat in een zin is of in meerdere alinea’s). Uitspraken waarin wel de term ‘affectieschade’ staat, maar waarin de beoordeling van de rechter daarover niet gaat, zijn irrelevant. Uitspraken zijn bijvoorbeeld irrelevant als:

- het een schadeveroorzakende gebeurtenis betreft van voor 2019 en de wet dus temporeel niet van toepassing is.²⁸³
- aansprakelijkheid wordt afgewezen door de rechter en de rechter dus niet toekomt aan de schadebeoordeling (in het strafrecht: vrijspraak of ontslag van alle rechtsvervolging).
- er bij nader inzien geen affectieschadevordering in de zaak zit, terwijl de term ‘affectieschade’ daarin wel wordt genoemd.
- de oordeelsvorming alleen gaat over shockschade en niet over affectieschade; er is dus geen samenloop.
- de oordeelsvorming niet gaat over de affectieschadevordering, maar bijvoorbeeld of de vergoeding in de schuldsaneringsboedel valt.

Alle relevante uitspraken worden meegenomen in het onderzoek. De uitspraken in de MH17-zaak zijn strikt genomen niet relevant voor dit onderzoek omdat het Nederlandse recht niet van toepassing is. Vanwege het maatschappelijke belang van deze uitspraken zijn deze toch meegenomen in het onderzoek.²⁸⁴

Vervolgens is een inventarisatie gemaakt van de overlap tussen uitspraken. Op twee manieren bestond overlap. Ten eerste kwamen wij hof- en rechtbankuitspraken tegen die betrekking hebben op hetzelfde feitenrelaas/schadeveroorzakende gebeurtenis. In zo’n geval is ervoor gekozen om alleen de hofuitspraak mee te nemen in het rechtspraakonderzoek (het hoger beroep). De rechtbankuitspraak is dan als ‘irrelevant’ gekenmerkt. Ten tweede kwamen dezelfde feitenrelazen meerdere keren voor, omdat er in sommige zaken meerdere verdachten zitten en dus meerdere uitspraken zijn verschenen met daarin dezelfde

²⁸¹ Een en ander betekent dat er rechtbankuitspraken van de strafrechter worden meegenomen in de analyse, terwijl daarin in 2024 mogelijk een hoger beroep-uitspraken zijn verschenen.

²⁸² Het gaat hier om het aantal gepubliceerde uitspraken door rechtspraak.nl, wat niet uitsluit dat er de facto meer uitspraken over affectieschade zijn gedaan in de strafrechtketen. Rechtspraak.nl publiceert niet alle uitspraken van de rechter.

²⁸³ Twee uitspraken zijn strikt genomen irrelevant, omdat de wet temporeel niet van toepassing is, maar waarin de rechter toch een (partiele) vergoeding van immateriële schade van nabestaanden toekent, omdat artikel 2 jo. 13 EVRM (ontbreken van effectieve remedie) jegens hen is geschonden door de Staat der Nederlanden. Met andere woorden, juist vanwege het ontbreken van een uitzicht op vergoeding van affectieschade van de Staat wordt een vergoeding van immateriële schade toegewezen, Rb. Den Haag 7 oktober 2020, ECLI:NL:RBDHA:2020:10058; Rb. Den Haag 11 november 2020, ECLI:NL:RBDHA:2020:15220. Dit is zo’n specifieke categorie die buiten dit onderzoek is gehouden. Bovendien is de grondslag van de vergoeding niet de Wet vergoeding affectieschade.

²⁸⁴ Rb. Den Haag 17 november 2022, ECLI:NL:RBDHA:2022:14039 / 14037 / 14036 / 12219 / 12218 / 12217 / 12216. Omdat elke zaak met hetzelfde feitenrelaas in beginsel als één zaak geldt (zie hierna), telt deze zaak als 1 mee. Deze uitspraken zijn ook meegenomen in het onderzoek, omdat het betrekken van MH17 expliciet tot de onderzoeksopdracht behoorde.

affectieschadevorderingen. Ook die overlap is geïnventariseerd. Deze overlap is gemarkeerd in de Excel-bestanden en uitspraken tellen voor de kwantitatieve analyses als één uitspraak. Door beide vormen van overlap transparant te maken, ontstond overzicht van de voor dit onderzoek relevante uitspraken van de rechtbanken en hoven.²⁸⁵

5.2.3.2 Overzicht aantallen (relevante) uitspraken

Dat brengt ons bij de aantallen relevante uitspraken. Als gezegd, heeft de strafkamer van de Hoge Raad in de periode januari 2019-28 maart 2024 drie relevante uitspraken gedaan.²⁸⁶ Die worden meegenomen in de rechtspraakanalyse.

Tabel 5.1 geeft een overzicht van de relevante en op rechtspraak.nl gepubliceerde rechtbank- en hofuitspraken van de strafrechter:

Tabel 5.1 Relevante uitspraken lagere strafrechter

Jaar	Rechtbank	Hof	Totaal
2021	86	10	96
2022	124	21	145
2023	142	31	173
Totaal	352	62	414

Er worden dus 414 rechtbank- en hofuitspraken van de strafrechter meegenomen in de rechtspraakanalyse die hierna volgt.

Dezelfde inventarisatie is gemaakt van de relevante en op rechtspraak.nl gepubliceerde rechtbank en hofuitspraken van de civiele rechter:

Tabel 5.2 Relevante uitspraken lagere civiele rechter

Jaar	Rechtbank	Hof	Totaal
2019	0	0	0
2020	1	0	1
2021	0	0	0
2022	2	1	3
2023	0	0	0
(28-3-)2024	0	1	1
Totaal	3	2	5

Uit deze laatste tabel blijkt dat er relatief weinig (slechts vijf) relevante en gepubliceerde uitspraken zijn waarin de affectieschadevordering inhoudelijk ter beoordeling heeft voorgelegen aan de civiele feitenrechter. Deze vijf uitspraken worden meegenomen in de analyse.

In totaal worden dus 419 relevante rechtbank en hofuitspraken meegenomen in de rechtspraakanalyse. Hierover moet ten eerste worden opgemerkt dat onduidelijk is hoe dit

²⁸⁵ Overigens bleek het voor de inhoudelijke analyse soms wel interessant om meerdere uitspraken in dezelfde zaak te bestuderen, daarom wordt daar wel – indien relevant – soms meerdere uitspraken in dezelfde zaak behandeld. Een voorbeeld zijn de verschillende vonnissen over medeplegers en medeplichtigen in dezelfde feitenrelazen, en of dit onderscheid relevant is voor de groepsaansprakelijkheid (art. 6:166 BW).

²⁸⁶ HR 30 november 2021, ECLI:NL:HR:2021:1750; HR 28 juni 2022, ECLI:NL:HR:2022:958; HR 31 oktober 2023, ECLI:NL:HR:2023:1495.

aantal zich verhoudt tot het werkelijke aantal uitspraken van de rechtbanken en hoven over affectieschade, omdat niet alle rechtspraak wordt gepubliceerd op rechtspraak.nl. Onduidelijk is hoe representatief het rechtspraakonderzoek is. Desalniettemin is een groot aantal relevante uitspraken meegenomen in de rechtspraakanalyse, wat wel inzicht geeft in hoe de (straf)rechter de wet toepast en interpreteert.

Ten tweede lopen de aantallen relevante uitspraken van de strafrechter (414) en de civiele rechter (5) sterk uiteen. Dat is niet verrassend, omdat in de meeste strafzaken geen verzekeringsovereenkomst bestaat die dekking biedt voor affectieschade, en de strafprocedure een voegingsmogelijkheid biedt met de mogelijkheid tot oplegging van een schadevergoedingsmaatregel. In civiele zaken bestaat veelal wel verzekeringsdekking en vindt de afwikkeling vooral buitengerechtelijk plaats. Dat de aantallen uiteenlopen, dwingt wel tot een opmerking vooraf. De strafrechter kent – naast de mogelijkheden van af- en toewijzing van de affectieschadevordering – ook de mogelijkheid om de affectieschadevordering niet-ontvankelijk te verklaren om daarmee de weg naar de civiele rechter open te laten. Dat betekent dus niet dat de juridische beoordeling is afgerond, maar wel dat (verdere) bewijsvoering voor de beoordeling van de affectieschadevordering een onevenredige belasting van het strafproces oplevert. Met deze nuance wordt rekening gehouden in de verslaglegging.

5.2.3.3 Databank voor analyse rechtbank en hofuitspraken strafrechter

Om de analyse van de rechtbank en hofuitspraken van de strafrechter te vereenvoudigen, is een databank gebouwd.²⁸⁷ In de databank zijn alle op rechtspraak.nl gepubliceerde strafzaken opgenomen waarin de term ‘affectieschade’ voorkomt in de periode 1 januari 2021-29 december 2023. Het voordeel hiervan is dat alle strafzaken (en conclusies) in één databank doorzoekbaar en raadpleegbaar zijn. De databank bleek vooral functioneel voor het analyseren van de grote hoeveelheden strafrechtspraak van de rechtbanken en hoven. Daarvoor is de databank dus gebruikt.

In de databank kan gezocht worden met zoektermen. De databank heeft de mogelijkheid om de resultaten van een zoekopdracht te exporteren naar een Excelbestand. Bij exporteren van een zoekopdracht naar een Excelbestand worden automatisch vermeld: datum uitspraak, ECLI-nummer, link naar uitspraak, alinea waarin de betreffende zoekterm voorkomt. De analyses die hierna volgen zijn gemaakt in Excel; dit geldt voor zowel de kwantitatieve als de kwalitatieve analyses. Om deze analyses te kunnen maken zijn extra thematische rijen gecreëerd in Excel door de onderzoekers. De bevindingen over de kring van gerechtigden en de gestandaardiseerde vergoedingen zijn door minstens twee paar ogen gecontroleerd.

5.2.4 Thema's en structuur van paragrafen

Verschillende onderwerpen staan in dit hoofdstuk centraal. Allereerst wordt verslag gedaan van algemene kenmerken:

- Type onrechtmatige daad;
- Aantal letselschade- en overlijdensschadezaken (par. 5.3).

Daarna komen de volgende thema's aan bod:

- ernstig en blijvend letsel (par. 5.4);
- wettelijke/vaste kring van gerechtigden (a t/m f) (par. 5.5);
- hardheidsclausule (g) (par. 5.5);
- derogerende werking van de redelijkheid en billijkheid (art. 6:2 BW) (par. 5.5);

²⁸⁷ Met veel dank aan mr. dr. H. Gulyás (Universiteit Utrecht) die deze databank voor ons heeft gebouwd.

- de toekenning van standaardbedragen en matiging (art. 6:109 BW) (par. 5.6);
- causaliteit en eigen schuld (par. 5.7);
- samenloop met immateriële shockschade/schokschade (par. 5.8).

De structuur van elke paragraaf is op hoofdlijnen vergelijkbaar:

- vraagpunten parlementair debat (indien aanwezig);
- vraagpunten en bevindingen in de literatuur verschenen na inwerkingtreding van de wet;
- bevindingen in de rechtspraak: Hoge Raad (indien aanwezig), rechtbank- en hofuitspraken strafrechter, rechtbank- en hofuitspraken civiele rechter (indien aanwezig);
- bevindingen.

5.3 Algemene kenmerken

5.3.1 Type onrechtmatige daad

5.3.1.1 Literatuur

Uit de literatuur wordt duidelijk dat de affectieschadevergoeding met name zichtbaar is in gepubliceerde strafzaken.²⁸⁸

5.3.1.2 Rechtspraak

Hoge Raad

Bij de Hoge Raad was sprake van drie zaken met elk een andere schadeveroorzakende gebeurtenis: moord, doodslag en poging tot doodslag.

Rechtbank- en hofuitspraken van de strafrechter

Bij de strafrechter zijn de meeste schadeveroorzakende gebeurtenissen (het medeplegen of de poging tot) moord (75 zaken), (medeplegen of poging tot) doodslag (198 zaken) of verkeersongevallen (46 zaken). Ook blijken mishandeling (19), dood door schuld (14) en ontucht met een minderjarige (13) regelmatig de schadeveroorzakende gebeurtenis. Zie Bijlage 4, Tabel 4.3.

Rechtbank- en hofuitspraken van de civiele rechter

Bij de civiele rechter ging het om vijf zaken met elk een andere schadeveroorzakende gebeurtenis: doodslag, medeplegen doodslag, aanrijding voetganger door een fietser, verkeersongeval door ingehuurd ZZZP'ers en een SVI-dekking.²⁸⁹ Twee van deze drie uitspraken zijn strafrechtelijke gedragingen die (alsnog) zijn aangebracht bij de civiele rechter. Wat hieruit blijkt is dat de zaken waarin de affectieschadevergoeding niet-ontvankelijk wordt verklaard bij de strafrechter, vrijwel niet terug te zien zijn in gepubliceerde rechtspraak van de civiele rechter. Dit kan betekenen dat ofwel deze zaken niet opnieuw aanhangig worden gemaakt bij de civiele rechter, ofwel dat deze niet worden gepubliceerd op rechtspraak.nl.

²⁸⁸ Zie Mantel 2022, p. 15. Haar rechtspraakonderzoek betrof de periode 2019-september 2021. Zij vond met de zoekterm 'affectieschade' 383 uitspraken, waarvan er slechts 14 door de civiele rechter zijn behandeld.

²⁸⁹ Dat is een directe schadeverzekering, waaronder geen aansprakelijkheidsrechtelijke beoordeling plaatsvindt, maar soms wel het schadevergoedingsrecht direct van toepassing wordt verklaard in het verzekeringscontract.

5.3.2 Type personenschade

5.3.2.1 Literatuur

In de literatuur is reeds gesignaleerd dat de gepubliceerde rechtspraak (tot medio 2021) met name overlijdensschadezaken betreft.²⁹⁰

5.3.2.2 Rechtspraak

De rechtspraak die inhoudelijk is geanalyseerd voor dit onderzoek, levert een vergelijkbaar beeld op:

Tabel 5.3 Hoge Raad: type persoonsaantasting

Letsel	1
Overlijden	2

Tabel 5.4 Rechtbank- en hofuitspraken van de strafrechter: type persoonsaantasting

Letsel	81 ²⁹¹
Overlijden	333

Tabel 5.5 Rechtbank- en hofuitspraken van de civiele rechter: type persoonsaantasting

Letsel	1
Overlijden	4

5.4 Ernstig en blijvend letsel

5.4.1. Parlementair debat

In par. 2.5 is het parlementaire debat over het vereiste ‘ernstig en blijvend’ letsel weergegeven. Het vereiste van ‘ernstig en blijvend letsel’ is (bewust) niet vastomlijnd door de wetgever, en vraagt om toepassing in individuele gevallen in het licht van de concrete omstandigheden van het geval. De wetgever heeft wel handvatten meegegeven voor het vaststellen van ernstig en blijvend letsel in de zin van de Wet vergoeding affectieschade. Vraag- en aandachtspunten die zijn opgekomen in het parlementaire debat en die in het rechtspraakonderzoek worden meegenomen, zijn (deelvraag 22):

- Hoe wordt het criterium ‘ernstig letsel’ in de praktijk begrensd?
- Hoe wordt omgegaan met gevallen waarin het slachtoffer al letsel heeft, maar door het letsel over de drempel van 70% functiestoornis wordt getrokken? Of met gevallen waarin door de eigen schuld van het primaire slachtoffer ervoor heeft gezorgd iemand *ernstig* letsel heeft in de zin van de Wet vergoeding affectieschade?
- Levert de beoordeling van de ernst en de blijvende aard van het letsel veel discussie op?
- Wat gebeurt er als de blijvende aard van het letsel pas op langere termijn kan worden vastgesteld? En welke rol speelt de aan- of afwezigheid van de medische eindtoestand hierin?
- Hoewel het moet gaan om medisch objectiveerbare letsel en ook vergoeding in geval van psychische schade mogelijk is, bestaan toch zorgen over de beoordeling van

²⁹⁰ B.A. van Beest, ‘Affectieschade bij ernstig en blijvend letsel’, *L&S* 2021, afl. 2, p. 21, Mantel 2021 (masterscriptie), p. 66-70.

²⁹¹ Als in een uitspraak een letselschade- en een overlijdensschadesituatie voordeed, hebben we die meegeteld als een letselschadezaak (als een van de affectieschadevordering (ook) daarop zag).

psychische schade: hoe moet de ernst en blijvende aard daarvan worden vastgesteld? En levert dit niet te veel discussie op? Expliciet is ook aandacht uitgegaan naar misbruikgevallen.

5.4.2 Literatuur

5.4.2.1 Ernst van het letsel

Van Beest lijkt te concluderen dat rechters verschillend omgaan met de categorie ‘ernstig letsel’. Waar de ene rechter in gevallen van minder dan 70% functiestoornis wel een vergoeding toelaat, lijken anderen strikter vast te houden aan dit percentage en minder ruimte te geven om andere omstandigheden te wegen.²⁹² Van Beest merkt op dat zij in haar rechtspraakanalyse nog niet op uitspraken is gestuit waarin expliciet aandacht uitgaat naar de impact van het letsel van het primaire slachtoffer op het leven van de naasten.²⁹³

5.4.2.2 Blijvende aard van het letsel

Van der Roest en Keizer stellen op basis van hun rechtspraakanalyse dat het tijdsaspect van een strafzaak resulteert in afwijzingen/niet-ontvankelijkheidsverklaringen van affectieschadevorderingen. Op het moment dat de strafzaak dient, kan niet altijd al worden vastgesteld dat het letsel van de primair gekwetste blijvend is.²⁹⁴ Dan blijft een civiele vordering over, wat een incassorisico kent. Van Beest komt tot een vergelijkbare conclusie: van de 21 uitspraken over letselschade die zij heeft geselecteerd, worden er slechts vier toegewezen.²⁹⁵ De affectieschadevordering wordt meestal niet-ontvankelijk verklaard.²⁹⁶

Van der Roest en Keizer signaleren een uitspraak waarin de medische eindtoestand nog niet is vastgesteld, maar de rechter zonder verdere motivering oordeelt dat het letsel blijvend is.²⁹⁷ Hun juridisch inzicht is dat het niet-motiveren van de blijvendheid van het letsel onjuist is. Zij merken in dit verband wel op dat er geen medische eindtoestand hoeft te zijn om te kunnen vaststellen dat het letsel van het primaire slachtoffer ernstig én blijvend is.²⁹⁸ Maar de blijvende ernst moet wel kunnen worden vastgesteld op basis van de medische gegevens en verwachtingen.

Van Beest laat in haar rechtspraakanalyse zien dat het lastig is om een vergoeding te ontvangen in strafzaken waarin het primaire slachtoffer psychisch letsel heeft, omdat op het moment van beoordeling nog onduidelijk is of dat letsel blijvend (ernstig) is.²⁹⁹ Dit beeld schetst ook Mantel.³⁰⁰ Van Beest wijst op zaken over seksueel misbruik en ontucht, PTSS door messteken, paniekaanvallen en slaapproblemen. Als niet voldoende worden aangetoond dat het letsel blijvend is, volgt een niet-ontvankelijkheidsverklaring.³⁰¹

Van Beest bepleit (juridisch inzicht) voor gevallen van seksueel misbruik een ‘vooruitlopende toets’. Omdat in het algemeen veel bekend is over de hevige en blijvende impact van seksueel

²⁹² Van Beest 2021, p. 18. Zij betreft hierin echter maar drie uitspraken.

²⁹³ Van Beest 2021, p. 21.

²⁹⁴ C. van der Roest & J.G. Keizer, 'De Wet Affectieschade in de praktijk. Duidelijke afbakening of onsmakelijke discussies?', *TVP* 2020, afl. 2, p. 55.

²⁹⁵ Van Beest 2021, p. 17. Vgl. Mantel 2022, p. 23.

²⁹⁶ Mantel 2021 (masterscriptie), p. 67-68; Mantel 2022, p. 23.

²⁹⁷ Van der Roest & Keizer 2020, p. 55.

²⁹⁸ Van der Roest & Keizer 2020, p. 55.

²⁹⁹ Van Beest 2021, p. 15-16.

³⁰⁰ Mantel 2022, p. 23-24.

³⁰¹ Van Beest 2021, p. 16.

misbruik zou er meer ruimte moeten komen om al bij aannemelijkheid van de blijvendheid van het psychische letsel tot vergoeding over moet worden gegaan.³⁰² Keizer suggereert (juridisch inzicht) om alsnog bij AMvB te bepalen dat in nader te omschrijven situaties het leed en verdriet van ouders van misbruikte minderjarige kinderen (ook) gekwalificeerd wordt als ernstig en blijvend letsel.³⁰³

5.4.2.3 Vraag- en aandachtspunten

Vraag- en aandachtspunten die opkomen naar aanleiding van het literatuuronderzoek zijn:

- Hoe wordt de 70% functiestoornis *onderbouwd* en welke eisen worden gesteld aan het medisch bewijs?
- Hoe wordt omgegaan met de gevallen waarin geen sprake is van 70% functiestoornis, maar een affectieschadevergoeding wel wordt gevorderd?
- Gaat er aandacht uit naar de impact van het letsel van het primaire slachtoffer op het leven van naasten?
- Hoe wordt omgegaan met het medisch bewijs en de aan- of afwezigheid van de medische eindtoestand?
- Hoe wordt omgegaan met gevallen van psychisch letsel en is het vereiste van blijvend (ernstig) letsel een obstakel om tot toewijzing over te gaan?
- Hoe wordt omgegaan met misbruikgevallen en is het vereiste van blijvend (ernstig) letsel een obstakel om tot toewijzing over te gaan?

5.4.3 Rechtspraak

5.4.3.1 Hoge Raad

In 2021 heeft de Hoge Raad een arrest gewezen over de blijvend ernstige aard van het letsel en sluit daarvoor expliciet aan bij de wetsgeschiedenis.³⁰⁴ Omdat het hof geen vaststellingen heeft gedaan over de mate van functieverlies van het primaire slachtoffer en ook niet over de invloed van het letsel op het leven van de naaste, wordt het oordeel van het hof dat sprake is van ernstig en blijvend letsel gecasseerd.³⁰⁵ Uit deze uitspraak kan worden afgeleid dat ofwel de 70% blijvende functiestoornis moet worden vastgesteld door de rechter, ofwel moet worden gemotiveerd door de rechter dat er desondanks toch een affectieschadevergoeding moet volgen vanwege de invloed van het blijvende letsel op het leven van de gekwetste én dat van de naaste. Motivering door de rechter is belangrijk in de toekenning van de affectieschadevergoeding. Na terugverwijzen heeft het hof de vordering alsnog afgewezen.³⁰⁶

Uit de wetsgeschiedenis en de rechtspraak van de Hoge Raad blijkt dus dat affectieschade in letselschadezaken in twee stappen moet worden vastgesteld, waarbij de naaste de bewijslast heeft en voldoende aannemelijk moet maken dat sprake is van het soort letsel waarop de Wet vergoeding affectieschade ziet. Vervolgens moet de rechter motiveren of voldoende aannemelijk is geworden dat in concreto sprake is van dat type letsel. Een en ander betekent dus dat:

1. Het letsel voldoende ernstig moet zijn, zodat sprake is van een ommezwaai in het leven van het primaire slachtoffer én dat van de naaste. Daarvoor is nodig dat:

³⁰² Van Beest 2021, p. 21.

³⁰³ J.G. Keizer, annotatie bij HR 30 november 2021, ECLI:NL:HR:2021:1750, AV&S 2022/23, p. 7 (online versie).

³⁰⁴ HR 30 november 2021, ECLI:NL:HR:2021:1750.

³⁰⁵ HR 30 november 2021, ECLI:NL:HR:2021:1750, r.o. 2.6.

³⁰⁶ Hof Arnhem Leeuwarden 3 augustus 2022, ECLI:NL:GHARL:2022:6880.

- het primaire slachtoffer tenminste een 70% functiestoornis heeft (vastgesteld aan de hand van de AMA-guides). In het bewijs wordt dus enkel gefocust op het letsel van het slachtoffer. Of dat:
 - het gerechtvaardigd is om een affectieschadevergoeding te bieden in het licht van de impact van het letsel van het primaire slachtoffer op diens leven én op dat van de naaste, waarbij wordt gesproken over ‘bijzondere gevallen’ die zorgen voor een permanente ommezwaai in het leven van het primaire slachtoffer en de naaste. In het bewijs wordt dus gefocust op de ommezwaai voor zowel het primaire slachtoffer als de naaste.
2. De ommezwaai in het leven van het primaire slachtoffer en de naaste moet permanent zijn, wat betekent dat het letsel blijvend ernstig moet zijn.

5.4.3.2 Rechtbank- en hofuitspraken van de strafrechter

Dat brengt ons bij de rechtspraakanalyse van de rechtbank- en hofuitspraken van de strafrechter.³⁰⁷ In totaal gaan 81 uitspraken over affectieschade in letselschadezaken (Bijlage 4, Tabel 4.5). Deze 81 uitspraken kunnen worden onderverdeeld in drie thema's die hier worden behandeld: Thema 1) niet-ontvankelijk vanwege letselvereiste (30 zaken), Thema 2) afgewezen vanwege letselvereiste (22 zaken), Thema 3) toegewezen (12 zaken) (Bijlage 4, Tabel 4.6).³⁰⁸

Uit deze aantallen leiden we af dat de meeste affectieschadevorderingen in strafuitspraken niet worden toegewezen in letselschadezaken. Dit beeld is in lijn met eerdere rechtspraakanalyse in de literatuur over 2019-voorjaar 2021.³⁰⁹ Hierbij moet wel worden herhaald dat een niet-ontvankelijkheidsverklaring niet betekent dat de affectieschadevordering wordt afgewezen. Een niet-ontvankelijkheidsverklaring betekent dat op basis van de overlegde rapporten en/of verklaringen en het overige dat is aangevoerd door de naaste niet kan worden vastgesteld door de strafrechter dat sprake is van ernstig en blijvend letsel, en dat verdere bewijsvoering een onredelijke belasting van het strafproces oplevert. Hiermee wordt de mogelijkheid opengelaten om alsnog de affectieschadevordering in rechte in te dienen bij de civiele rechter. Hieronder wordt per thema besproken hoe deze rechtspraak zich kenmerkt.

Thema 1: Niet-ontvankelijkheid vanwege letselschadevereiste

Na analyse van de uitspraken die gaan over niet-ontvankelijkheid, kunnen viertal gevallen worden onderscheiden:

1. niet-ontvankelijkheid de facto vanwege ontbreken van enig letsel;
2. niet-ontvankelijkheid op basis van de enkele vaststelling dat het voor de rechter onduidelijk is of het letsel ernstig en blijvend is;
3. niet-ontvankelijkheid op basis van de vaststelling dat het voor de rechter onduidelijk is of het letsel voldoende ernstig is;
4. niet-ontvankelijkheid op basis van de vaststelling dat het voor de rechter onduidelijk is of het letsel blijvend ernstig is.

Ten eerste is in een aantal zaken de affectieschadevordering niet-ontvankelijk verklaard de facto omdat het primaire slachtoffer geen letsel heeft, of – in ieder geval – omdat de naaste onvoldoende heeft onderbouwd dat sprake is van letsel in de zin van de Wet vergoeding

³⁰⁷ In de databank is gezocht op de termen ‘6:107’, en ‘ernstig en blijvend’. Later zijn via een verdere inventarisatie per uitspraak (t.b.v. kring) ook nog aanvullende relevante uitspraken gevonden.

³⁰⁸ De overige 17 zaken zijn niet inhoudelijk relevant voor deze bespreking. Een toelichting is te vinden in Bijlage 4, Tabel 4.7.

³⁰⁹ Van Beest 2021, p. 21.

affectieschade(aantal: 5). Uit het feitenrelaas blijkt ook niet dat sprake is van letsel. De motivering door de rechter is zeer kort.³¹⁰

Ten tweede zijn uitspraken aangetroffen waarin de rechter (zeer) kort motiveert of enkel stelt dat door hem niet kan worden vastgesteld (op basis van de overlegde stukken) dat sprake is van ernstig en blijvend letsel (aantal: 12). Er is in deze zaken dus wel sprake van enig letsel. In deze uitspraken splitst de rechter beide vereisten niet en gaat hij ook in zijn motivering niet in op de specifieke feiten van de zaak. Om die reden bieden deze uitspraken weinig verheldering over de vraag hoe vereisten worden toegepast. In sommige zaken overweegt de rechter wel expliciet dat het toelaten van nadere bewijsvoering op dit punt door de naaste een onevenredige belasting van het strafproces oplevert.³¹¹

Ten derde zijn er uitspraken waarin de rechter de vordering niet-ontvankelijk verklaard, omdat de rechter op basis van de overlegde rapporten of verklaringen en/of wat is aangevoerd door de naaste niet kan vaststellen dat het letsel van het primaire slachtoffer voldoende ernstig is (aantal: 7); een verdere beoordeling zou een onevenredige belasting van het strafproces opleveren. Er wordt dan expliciet ingegaan op dit vereiste, maar de motivering verschilt. Omdat deze uitspraken wel informatief zijn, gaan wij daarop nader in.

De eerste groep betreft uitspraken waarin de rechter het wettelijke systeem uitlegt en dan *in zijn algemeenheid* overweegt dat de beoordeling of sprake is van ernstig letsel in de onderliggende zaak een onredelijke belasting van het strafproces oplevert. Voorbeeld is een zaak waarin sprake is van ontucht met een persoon tussen de 12 en 16 jaar, meermaals gepleegd. Gedragsveranderingen zijn waarneembaar en het slachtoffer is daardoor ernstig beperkt in zijn ontwikkeling en vrijheid. De verdachte betwist echter of hiermee de drempel voor affectieschade is gehaald. Dit vraagt, aldus de rechter, om een nader debat tussen partijen, waarvan de behandeling in deze strafzaak een onevenredige belasting van het strafproces oplevert. De rechter verklaart de naaste niet-ontvankelijk in de vordering en wijst erop dat deze bij de burgerlijke rechter kan worden aangebracht.³¹²

In een tweede groep van uitspraken expliciteert de rechter wel de twee manieren waarop de ernst van het letsel kan worden vastgesteld en gaat op beide manieren expliciet in. Wanneer een minderjarig meisje een poging tot doodslag overleeft, maar hieraan wel een groot ontsierend litteken overhoudt en een nier mist, overweegt de rechtbank dat ‘niet gesteld of gebleken is dat er sprake is van een blijvende invaliditeit van het lichaam van 70% of meer’, en dat ook te weinig is aangevoerd over de impact van het letsel op het leven van de naaste.³¹³

Ten vierde zijn er uitspraken waarin affectieschadevorderingen niet-ontvankelijk worden verklaard, omdat onvoldoende vaststaat op basis van de overlegde stukken dat het (ernstige) letsel *blijvend* is (aantal: 7³¹⁴). In een belangrijk deel van deze uitspraken wordt aandacht besteed aan de aan-/afwezigheid van de medische eindtoestand. In een deel van de uitspraken wordt enkel verwezen naar het ontbreken van een medische eindtoestand waardoor de rechter

³¹⁰ De uitspraken bij deze eerste categorie gevallen (incl. feiten en weergave van het letsel van het primaire slachtoffer) zijn opgenomen in Bijlage 4, Tabel Bijlage 4.8.

³¹¹ Deze tweede groep uitspraken (incl. feiten en weergave van het letsel van het primaire slachtoffer) zijn opgenomen in Bijlage 4, Tabel Bijlage 4.9.

³¹² Rb. Midden-Nederland 22 december 2023, ECLI:NL:RBMNE:2023:6961.

³¹³ Rb. Midden-Nederland 11 januari 2022, ECLI:NL:RBMNE:2022:42. De uitspraken die bij deze derde categorie zaken horen (incl. feiten en weergave van het letsel van het primaire slachtoffer) zijn opgenomen in Bijlage 4, Tabel 4.10.

³¹⁴ Een uitspraak is ook genoemd bij ‘ten derde’.

(op dat moment) niet kan vaststellen dat het letsel blijvend is. In ander deel van de uitspraken ontbreekt die medische eindtoestand ook, maar gaat de rechter niet daarop in maar op het ontbreken van een prognose van het letsel als die medische eindtoestand is bereikt. Het verschil tussen een enkele verwijzing naar het ontbreken van een medische eindtoestand enerzijds, en het ontbreken van een vooruitzicht op blijvend ernstig letsel vanwege onzekerheid over de medische eindtoestand anderzijds, lijkt gering, maar is wel relevant. Voor het vaststellen dat sprake is van blijvend ernstig letsel is strikt genomen geen medische eindtoestand vereist (eerste deel uitspraken), maar wel dat de prognose bestaat dat het letsel uiteindelijk – in geval van een medische eindtoestand – permanent voldoende ernstig is (tweede deel). Daarop zou de bewijsvoering van de naaste en de motivering van de rechter moeten zien.³¹⁵

Omdat in het parlementair debat is ingegaan op het misbruik van minderjarigen, is relevant om te vertellen dat van de 30 uitspraken waarin de vordering niet-ontvankelijk was, er in 6 gevallen sprake was van een vorm van seksueel handelen met minderjarigen. De niet-ontvankelijkheid wordt meestal zeer kort gemotiveerd, waardoor niet altijd duidelijk is waarom tot dit oordeel wordt gekomen (Bijlage 4, Tabellen 4.9-4.11). Geestelijk letsel komt in deze categorie (niet-ontvankelijkheid) wel voor, maar vaak in combinatie met fysiek letsel. Bewijsvoering van beide is dan reden voor niet-ontvankelijkheid (Bijlage 4, Tabellen 4.8-4.11).

De bevindingen over de uitspraken waarin de affectieschadevordering(en) niet-ontvankelijk zijn, zijn de volgende:

- De reden voor een niet-ontvankelijkheidsverklaring is niet *sec* de aanwezigheid van letselschade bij het primaire slachtoffer. Wel wordt tot niet-ontvankelijkheid geoordeeld, omdat nadere onderbouwing nodig is door de naaste over de ernstige en/of blijvende aard van het letsel en waarvoor geen ruimte meer is in de lopende strafrechtelijke procedure.
- In de uitspraken hierboven gaat aandacht uit naar beide manieren waarop ‘ernstig letsel’ kan worden vastgesteld. Bij de behandeling van de tweede variant wordt ook aandacht besteed aan de impact van het letsel op het leven van de naaste. De motivering is wel verschillend van aard (kort tot zeer uitgebreid).
- Het ontbreken van inzichten over de blijvende aard van het letsel is een reden voor niet-ontvankelijkheid. Rechters gaan wel verschillend om met het ontbreken van de medische eindtoestand. Sommige baseren hun niet-ontvankelijkheidsverklaring op het ontbreken van een medische eindtoestand; anderen op het ontbreken van een prognose dat het letsel permanent ernstig zal zijn op het moment dat de medische eindtoestand is bereikt.
- Situaties waarin kinderen op enige manier seksueel worden misbruikt, komen in dit thema wel voor (Bijlage 4, Tabellen 4.9-4.11).
- Geestelijk letsel komt in deze categorie (niet-ontvankelijkheid) wel voor, maar vaak in combinatie met fysiek letsel. Bewijs van beide zijn dan reden voor niet-ontvankelijkheid (Bijlage 4, Tabellen 4.8-4.11).

Overige bevindingen zijn:

- Door de rechter wordt niet gewezen op deskundigenberichten van BIG-geregistreerde. Wel wijst hij soms op AMA-guides voor het vaststellen van 70% functieverlies.

³¹⁵ De uitspraken die bij deze vierde categorie zaken horen (incl. feiten en weergave van het letsel van het primaire slachtoffer) zijn opgenomen in Bijlage 4, Tabel 4.11.

Thema 2: Afwijzing van vordering vanwege letselvereiste

Dat brengt ons bij het tweede thema van dit gedeelte: een afwijzing van de affectieschadevordering vanwege afwezigheid of onduidelijkheid over de ernst en blijvendheid van het letsel. Na analyse van de uitspraken kunnen drietal gevallen worden onderscheiden:

1. niet-ontvankelijkheid vanwege het ontbreken van enig letsel;
2. de enkele vaststelling dat onduidelijk is of het letsel ernstig en blijvend is;
3. de vaststelling dat onduidelijk is of het letsel voldoende ernstig is.

Wat als eerste opvalt, is dat in geen enkele uitspraak de affectieschadevordering wordt afgewezen, omdat onduidelijkheid bestaat over de blijvende aard van het letsel. Wij gaan over tot de bespreking van de gevallen.

Ten eerste is in een aantal zaken de affectieschadevordering afgewezen, omdat het primaire slachtoffer geen letsel heeft (aantal: 5).³¹⁶ De rechter is dan zeer kort in zijn motivering, bijvoorbeeld wanneer sprake is van diefstal in een woning en een gevoel van onveiligheid.³¹⁷ Ten tweede wordt in een aantal zaken wederom enkel vastgesteld dat niet is gebleken (op basis van bewijsstukken of mededelingen van de naaste) dat sprake is van ernstig en blijvend letsel. In deze zaken worden beide vereisten dus niet onafhankelijk van elkaar behandeld, maar in één adem genoemd, waarna direct afwijzing volgt (aantal: 13). De motivering is kort, waardoor de inhoudelijke bespreking van deze uitspraken weinig informatief is voor dit onderzoek. Het volgende citaat is illustratief (diefstal, gevolgd door bedreiging met geweld tegen de persoon; lijkt over angstklachten te gaan, geen fysiek letsel).

‘Uit het proces-verbaal van politie blijkt niet dat sprake is van ernstig en blijvend letsel. Iedere onderbouwing daartoe van de echtgenote ontbreekt. De rechtbank kan daarom niet vaststellen dat daarvan in deze zaak sprake is. Ook dit deel van de vordering zal daarom worden afgewezen.’³¹⁸

Relatief gezien betreft afwijzing met zo’n korte motivering de grootste groep van uitspraken in dit thema over afwijzing.³¹⁹

Dat brengt ons bij de derde categorie, namelijk die zaken waarin de rechter wel uitgebreider inhoudelijk motiveert dat niet is gebleken van ernstig letsel. Deze uitspraken zijn wel informatief voor dit onderzoek.³²⁰ Het aantal uitspraken waarin de rechter uitgebreider motiveert dat geen sprake is van ernstig letsel, is wel relatief klein (aantal: 3). Een voorbeeld is de uitspraak in de zaak over seksueel misbruik van een minderjarige die PTSS heeft.³²¹ De rechter overweegt dat een PTSS-diagnose en algemene kennis over de impact van zedenmisbruik op de psychische toestand van een mens onvoldoende is om vast te stellen dat in deze concrete zaak sprake is van ernstig letsel in de zin van de Wet vergoeding affectieschade. De beoordeling van de ernst van het letsel moet in concreto plaatsvinden.

³¹⁶ Soms is dat voor ons onduidelijk, maar vinden wij nergens een verwijzing naar letsel in de uitspraak en geeft de delictomschrijving ook geen reden om te denken dat sprake is van enig letsel.

³¹⁷ Rb. Amsterdam 11 april 2023, ECLI:NL:RBAMS:2023:2661. De uitspraken die bij deze eerste categorie zaken in thema 2 horen (incl. feiten en weergave van het letsel van het primaire slachtoffer) zijn opgenomen in Bijlage 4, Tabel 4.12.

³¹⁸ Rb. Rotterdam 12 juli 2023, ECLI:NL:RBROT:2023:7185.

³¹⁹ Zie (incl. feiten en weergave van het letsel van het primaire slachtoffer) Bijlage 4, Tabel Bijlage 4.13.

³²⁰ Een overzicht van de uitspraken die bij deze derde categorie horen (incl. feiten en weergave van het letsel van het primaire slachtoffer) is opgenomen in Bijlage 4, Tabel Bijlage 4.14.

³²¹ Rb. Midden-Nederland 16 december 2022, ECLI:NL:RBMNE:2022:5409.

Noemenswaardig is dat in een andere uitspraak de rechter ingaat op de impact van het letsel van het primaire slachtoffer op de naaste (na mishandeling is plek op elleboog en hoofd ontstaan en is pijn geleden); die impact is onvoldoende om ervan uit te gaan dat sprake is van een uitzonderlijke situatie in de zin van de Wet vergoeding affectieschade.³²²

Gevallen waarin sprake is van geestelijk letsel/angst komen in dit thema voor (afwijzing) (aantal: 6). Het betreft dan veelal zaken waarin sprake was van enige vorm van seksueel handelen met minderjarigen. Met uitzondering van één uitspraak (die hierboven is behandeld) worden deze zaken kort afgedaan door te wijzen op het ontbreken van (bewijs van) ernstig en blijvend letsel, waardoor deze – met uitzondering van de hierboven besproken uitspraak – inhoudelijk weinig informatief zijn voor dit onderzoek.³²³ Wij kunnen enkel vaststellen dat vorderingen worden afgewezen.

Ter afsluiting van dit gedeelte van Thema 2 het volgende:

- De omvang van dat debat op papier in de uitspraken verschilt van zeer kort afgedaan tot uitgebreid gemotiveerd. In deze categorie ‘afwijzing’ is wel vaker sprake van een zeer korte en beperkte motivering door de rechter.
- Ontbreken van inzichten over de blijvende aard van het letsel is een reden voor afwijzing. Maar anders dan bij niet-ontvankelijkheid wordt dit verder niet geëxpliciteerd of gemotiveerd. In dit deel wordt dus niet duidelijker hoe rechters omgaan met het ontbreken van de medische eindtoestand.

Overige bevindingen zijn:

- Geestelijk letsel komt in dit thema voor (afwijzing). Het betreft dan veelal ontuchtzaken. Met uitzondering van één uitspraak (die hierboven is behandeld) worden deze zaken kort afgedaan door te wijzen op het ontbreken van (bewijs van) ernstig en blijvend letsel (Bijlage 4, Tabellen 4.13 en 4.14).
- In een ontuchtzaak wordt gemotiveerd dat geen sprake is van ernstig letsel. Een PTSS-diagnose en een beroep op kennis over wat in het algemeen gevolgen zijn van ontucht in de toekomst is onvoldoende om de affectieschadevordering toe te wijzen. Het moet gaan om ernstig en blijvend letsel vastgesteld in een concreet geval.

Nog één algemeen punt moet worden genoemd: in dit thema ‘Afwijzing’ zitten ook zaken waarin het primaire slachtoffer geen letsel heeft. Dat is hier vanzelfsprekend reden voor afwijzing, waardoor de naaste zijn vordering niet alsnog kan aanbrengen bij de civiele rechter. Bij Thema 1 (niet-ontvankelijk) kwamen we deze zaken ook tegen; in dat geval kan de vordering wel alsnog worden aangebracht bij de civiele rechter.

Thema 3: Toewijzing

Hieronder besteden wij aandacht aan de uitspraken waarin één of meerdere affectieschadevorderingen zijn toegewezen.³²⁴ Zoals eerder uitgelegd, zijn relatief weinig affectieschadevorderingen toegewezen in letselschadezaken door de strafrechter (12 van de 81). Na analyse zijn drie categorieën uitspraken onderscheiden:

1. toewijzing affectieschadevordering is vrijwel niet gemotiveerd op de plek in de uitspraak waar de beoordeling daarvan plaatsvindt door de rechter;

³²² Hof Amsterdam 26 oktober 2023, ECLI:NL:GHAMS:2023:2551.

³²³ Bijlage 4, Tabellen Bijlage 4.13 en 4.14.

³²⁴ Dat betekent overigens niet dat alle affectieschadevorderingen in elke uitspraak zijn toegewezen. Er kunnen voor sommige vorderingen andere redenen zijn geweest voor afwijzing. Dat is vrijwel steeds de kring van gerechtigden.

2. toewijzing van de affectieschadevordering is de facto alleen gemotiveerd in het licht van de ernst van het letsel van het primaire slachtoffer;
3. toewijzing van de affectieschadevordering is expliciet en uitgebreid gemotiveerd aan de hand van het wettelijke beoordelingskader: het letsel is zowel ernstig als blijvend.

Wat zichtbaar wordt in de Bijlage 4, Tabellen 4.15-4.17, is dat de toegewezen vorderingen ernstige delicten betreft en zeer ernstige fysieke letsels, zoals hersenletsel, dwarslaesies en slachtoffers die nog comateus zijn. Dat brengt ons bij de bespreking van de uitspraken.

Ten eerste zijn er uitspraken waarin de rechter de toewijzing van de affectieschadevordering eigenlijk niet motiveert op de plek in de uitspraak waarop hij deze vordering beoordeelt.³²⁵ Hij oordeelt kort dat sprake is van ernstig en blijvend letsel, maar laat na om daar ook te motiveren waarom dat zo is (aantal: 7). Dat sprake is van ernstig en blijvend letsel kan wel (indirect) opgemaakt worden uit andere delen van de uitspraak (motivering strafoplegging en/of beoordeling vordering van het primaire slachtoffer), maar dus niet uit de beoordeling van de affectieschadevordering zelf. Er is één uitspraak gevonden waarin affectieschadevorderingen zijn toegewezen, maar op geen enkele plek in de uitspraak een uitleg is gevonden van het letsel en de impact daarvan op de naasten.³²⁶ De verdediging had hierop inhoudelijk verweer gevoerd, maar dat is dus niet gehonoreerd.

Ten tweede is er één uitspraak waarin de ernst van het letsel van het primaire slachtoffer – poging tot doodslag op een minderjarige, met hersenletsel als gevolg – expliciet wordt gemotiveerd bij de beoordeling van de affectieschadevordering, maar er de facto geen (uitgebreide) aandacht is voor de blijvende aard van dat letsel.³²⁷ Dat betekent overigens niet dat er nergens anders in de uitspraak aanwijzingen staan voor de blijvendheid, maar dat staat niet te lezen op de plek in de uitspraak waar de toewijzing van de affectieschadevordering wordt gemotiveerd.³²⁸ De rechter legt de ernst van het letsel uit, maar niet of sprake is van 70% functieverlies (wat overigens wel mag worden verondersteld). De rechter legt ook niet uit wat de impact is op het leven van de naasten (wat wellicht niet nodig is omdat er 70% functieverlies is).

Ten derde is er een aantal uitspraken waarin wel uitgebreid, inhoudelijk wordt gemotiveerd dat sprake is van ernstig en blijvend letsel in de zin van de Wet vergoeding affectieschade bij de beoordeling van de affectieschadevordering (aantal: 4).³²⁹ Deze worden dus uitgebreider behandeld. Dit is wel een relatief klein deel van de uitspraken waarin de vordering(en) wordt toegewezen. Van dit aantal vindt in weinig uitspraken de motivering expliciet plaats via de beoordeling van de functiestoornis. Vaker wordt onder woorden gebracht wat het letsel behelst en welke impact dat heeft op de naaste.

Eén uitspraak wordt nader toegelicht. De rechter stelt in deze zaak wel vast dat sprake is van blijvend letsel, maar nog onbekend is of de functiestoornis van 70% of meer blijvend is.³³⁰ Om die reden stelt de rechter de affectieschade vast op € 5000, en wordt de naaste voor het overige niet-ontvankelijk verklaard. Deze uitspraak is ook in de literatuur behandeld en bekritiseerd,

³²⁵ Een overzicht van deze uitspraken in thema 3, eerste categorie (incl. feiten en weergave van het letsel van het primaire slachtoffer) is opgenomen in Bijlage 4, Tabel 4.15.

³²⁶ Rb. Overijssel 22 februari 2022, ECLI:NL:RBOVE:2022:510 / 497.

³²⁷ De uitspraak die hoort bij deze categorie (incl. feiten en weergave van het letsel van het primaire slachtoffer) is opgenomen in Bijlage 4, Tabel Bijlage 4.16.

³²⁸ Rb. Gelderland 1 augustus 2022, ECLI:NL:RBGEL:2022:4130.

³²⁹ Een overzicht van de uitspraken in deze derde categorie van thema 3 (incl. feiten en weergave van het letsel van het primaire slachtoffer) is opgenomen in Bijlage 4, Tabel Bijlage 4.17.

³³⁰ Rb. Rotterdam 24 februari 2022, ECLI:NL:RBROT:2022:1352.

omdat de blijvende aard van het ernstige letsel wel moet vaststaan.³³¹ Wij hebben geen andere uitspraken kunnen vinden waarin de rechter tot dezelfde uitkomst komt.

Onder de uitspraken waarin een affectieschadevergoeding is toegewezen, zit geen zaak waarin sprake is van een vorm van seksueel misbruik of van (uitsluitend) geestelijk letsel.

Ter afsluiting van dit thema:

- Wat zichtbaar wordt in Bijlage 4, Tabellen 4.15-4.17, is dat de toegewezen vorderingen zeer ernstige letsels betreft, zoals hersenletsel, dwarslaesies en slachtoffers die nog comateus zijn.
- De motivering van de ernst van het letsel vindt niet altijd expliciet plaats bij de beoordeling van de affectieschadevordering, maar elders in de uitspraak. Dit kan erop duiden – maar wij zijn voorzichtig om dit te concluderen – dat de ernst wordt verondersteld en dus weinig discussie oplevert. Het bovenstaande geldt ook voor de beoordeling van de blijvende aard van het letsel.
- In de zaken waarin wordt gemotiveerd waarom sprake is van ernstig letsel (maar dat is maar een gering aantal zaken en onduidelijk is welke bewijsstukken hiervoor worden vereist/gebruikt), wordt ook uitgelegd wat de impact is van het letsel op de naaste.
- De medische eindtoestand wordt vaak niet expliciet benoemd. Er is een uitspraak waarin de blijvendheid van het 70% functiestoornis nog niet vaststaat, maar desondanks gedeeltelijk toewijzing volgt. Deze uitspraak lijkt een geval op zichzelf te zijn.
- In deze categorie zijn geen gevallen van zuiver geestelijk letsel te vinden (dus die waarin geen sprake is van lichamelijk letsel).
- Ontuchtzaken of misbruikzaken waarin een volwassene is misbruikt zijn niet gevonden in deze categorie.
- Er is geen geval bekend waarin iemand al beperkingen had voorafgaand aan het schadeveroorzakende feit, en daardoor over de drempel van 70% functiestoornis is heengetrokken.

5.4.3.3 Rechtbank- en hofuitspraken van de civiele rechter

De civiele rechter heeft een toewijzend vonnis geschreven in een zaak waarin het primaire slachtoffer ernstig en blijvend letsel heeft. Het betreft een aanrijding door een fietser van een voetganger. De voetganger is ernstig gewond geraakt en heeft een hersenbeschadiging. De affectieschadevordering van de dochter wordt toegekend, omdat de deze vordering niet is betwist door de wederpartij.³³²

Wat in zijn algemeenheid opvalt aan de weinige uitspraken bij de civiele rechter is dat daar ook niet de niet-ontvankelijk verklaarde affectieschadevorderingen alsnog aanhangig worden gemaakt. Die uitspraken zijn in ieder geval niet gepubliceerd op rechtspraak.nl.

5.4.4 Bevindingen

De Hoge Raad heeft over de interpretatie en motivering van ‘ernstig letsel’ van het primaire slachtoffer een arrest gewezen. De Hoge Raad zoekt expliciet aansluiting bij de wetsgeschiedenis. Uit deze uitspraak kan worden afgeleid dat ofwel de 70% blijvende functiestoornis moet worden vastgesteld, ofwel moet worden gemotiveerd door de rechter dat er desondanks toch een affectieschadevergoeding moet volgen vanwege de invloed van het blijvende letsel op het leven van de gekwetste én dat van de naaste. In dit arrest casseert de Hoge Raad de hofuitspraak, omdat het hof beide punten onvoldoende heeft gemotiveerd. De

³³¹ Zie Joxhorst 2022, p. 48.

³³² Rb. Noord-Holland 23 juli 2020, ECLI:NL:RBNHO:2020:5455.

naaste moet dus voldoende aannemelijk maken waarom de aanspraak zou bestaan en de rechter moet in zijn oordeelsvorming daarop expliciet ingaan en motiveren waarom sprake is van ernstig letsel.

De onderstaande bevindingen zijn gebaseerd op rechtspraak van de rechtbanken en hoven. De volgende punten vallen op (hier wordt ook ingegaan op de vraag- en aandachtspunten uit het parlementaire debat en de literatuur):

- Affectieschadevorderingen in letselschadezaken bij de rechter zijn vrijwel uitsluitend zichtbaar in (gepubliceerde) strafzaken;
- De aanwezigheid van ernstig en blijvend letsel, wordt maar in een beperkt aantal zaken aangenomen (12 van de 81). Het betreft gevallen van blijvende hersenletsel, hevige brandwonden en dwarslaesies of verlammingen waardoor iemand niet zelfstandig kan bewegen of leven. In aantal gevallen is ook sprake (geweest) van coma.
- Uit de uitspraken waarin de vordering niet-ontvankelijk wordt verklaard of afgewezen, wordt duidelijk dat er discussie plaatsvindt, maar de motivering van dit vereiste in de uitspraak varieert van heel kort tot uitgebreid. Dat geldt ook voor de uitspraken waarin de vordering wordt toegewezen; de motivering is dan in de meeste uitspraken te vinden elders in de uitspraak (bijvoorbeeld bij de motivering van de strafoplegging of bij de vordering van het primaire slachtoffer zelf). Daardoor is onduidelijk waarover de meeste discussie gaat (ernstig en/of blijvendheid van het letsel);
- In die gevallen waarin wel expliciet wordt ingegaan op de ernst van het letsel gaat aandacht uit naar beide manieren waarmee ‘ernstig letsel’ kan worden vastgesteld. Bij de behandeling van de tweede variant wordt ook aandacht besteed aan de impact van het letsel op het leven van de naaste.
- Ontbreken van inzichten over de blijvende aard van het letsel is een reden voor niet-ontvankelijkheid. Rechters, die hieraan expliciet aandacht besteden, gaan verschillend om met het ontbreken van de medische eindtoestand. Sommige baseren hun niet-ontvankelijkheidsverklaring op het ontbreken van een medische eindtoestand; anderen op het ontbreken van een prognose dat het letsel permanent ernstig zal zijn op het moment dat de medische eindtoestand is bereikt;
- De vorderingen van naasten van kinderen met wie een vorm van seksueel handelen heeft plaatsgevonden, komen voor in de categorie ‘niet-ontvankelijk’ en ‘afwijzing’. Deze zijn dus voornamelijk niet toegewezen in de gepubliceerde rechtspraak die voor dit onderzoek is geanalyseerd. De motivering is meestal kort. In een ontuchtzaak wordt wel uitgebreid gemotiveerd dat geen sprake is van ernstig letsel. Een PTSS-diagnose en een beroep op kennis over wat in het algemeen gevolgen zijn van ontucht in de toekomst is onvoldoende om de affectieschadevordering toe te wijzen. Het moet gaan om ernstig en blijvend letsel vastgesteld in een concreet geval.
- Gevallen van zuiver geestelijk letsel komen niet voor in de categorie ‘toewijzing’. Als het begrip geestelijk letsel heel breed wordt geïnterpreteerd (angsten, angstklachten, gevoel van onveiligheid, psychische klachten, ontwikkelingsproblematiek), dan zijn er 10 zaken zichtbaar geworden in het rechtspraakonderzoek, maar alle dus niet toegewezen.

De volgende punten zijn niet of minder zichtbaar in de rechtspraak:

- De reden voor een niet-ontvankelijkheidsverklaring is niet *sec* de aanwezigheid van letselschade bij het primaire slachtoffer. Die reden zit in iets anders, bijvoorbeeld omdat er te weinig is gesteld over het letsel en verdere bewijsvoering een onredelijke belasting van het strafproces oplevert.

- Er is geen geval bekend in de rechtspraak waarin iemand al beperkingen had voorafgaand aan het schadeveroorzakende feit, en daardoor over de drempel van 70% functiestoornis is heengetrokken. Ook is geen uitspraak aantreffen waarin vanwege eigen schuld van het primaire slachtoffer sprake wordt/is van ernstig letsel;
- Affectieschadevorderingen van naasten van volwassenen die zijn misbruikt zijn niet zichtbaar in de gepubliceerde rechtspraak die voor dit onderzoek is geanalyseerd.

Tot slot wordt opgemerkt dat in , zowel de categorie ‘niet-ontvankelijk’ als de categorie ‘afwijzing’ uitspraken zitten waarin het primaire slachtoffer geen letsel heeft.

5.5 Kring van gerechtigden

5.5.1 Inleiding

De kring van aanspraakgerechtigden is opgenomen in artikel 6:107 lid 2 en artikel 6:108 lid 4. De eerste categorie van gerechtigden is wettelijk gedefinieerd (de vaste of wettelijke kring in sub a-f). De tweede categorie van gerechtigden zijn diegenen die een succesvol beroep kunnen doen op de hardheidsclausule (sub g). Er moet dan sprake zijn van een zodanig nauwe persoonlijke relatie tot het slachtoffer, dat men toch voor vergoeding van affectieschade in aanmerking moet komen. In het licht van de derogerende werking van de redelijkheid en billijkheid kan iemand die tot de vaste kring van aanspraakgerechtigden behoort toch een aanspraak op affectieschadevergoeding worden onthouden (artikel 6:2 BW).

In deze paragraaf wordt achtereenvolgens stilgestaan bij de vaste kring van gerechtigden uit sub a t/m f (par. 5.5.2), de hardheidsclausule uit sub g (par. 5.5.3) en de derogerende werking van de redelijkheid en billijkheid (par. 5.5.4).

5.5.2 Vaste kring van gerechtigden (sub a-f)

5.5.2.1 Parlementair debat

In paragraaf 2.4 staat een omschrijving van vaste kring van aanspraakgerechtigden en de ratio daarvan. Belangrijk hier om te herhalen is dat deze kring niet te ruim is getrokken, omdat anders de beheersbaarheid van de regeling sterk zou afnemen en er zou dan onvoldoende zekerheid bestaan dat ‘een vergoeding alleen wordt betaald in gevallen waarin daadwerkelijk van een ernstig verlies sprake is.’³³³ Door de kring zo expliciet vorm te geven, wilde de wetgever de discussie over deze naasten zo veel als mogelijk voorkomen. Opgesomd zijn de volgende vraag- en discussiepunten opgekomen in het parlementaire debat:

- Wordt de wet zo geïnterpreteerd en toegepast dat over de aanspraak (en dus het concrete leed van) van echtgenoten, levensgezellen, ouders en kinderen weinig tot niet wordt gediscussieerd (a-d)? (deelvragen 14, 15, 16, 22, 23 van dit onderzoek)
- Hoe wordt de wet toegepast in geval van het overlijden van of ernstig en blijvend letsel bij de ongeboren vrucht? (deelvraag 16 van dit onderzoek)
- Welk moment geldt als uitgangspunt voor de beoordeling van uitwonend/thuiswonend zijn van (studerende) kinderen: het feitelijk thuis wonen (bijv. de helft van de week in het ouderlijk huis zijn) of het ingeschreven staan op een ander adres?³³⁴ (deelvraag 16 van dit onderzoek)
- Levert de vraag over de aanwezigheid van een zorgrelatie tot het primaire slachtoffer discussie op (e-f)? Zo ja, hoe kenmerkt die discussie zich? Hoe wordt in het bijzonder

³³³ *Kamerstukken II 2014/2015, 34257, nr. 3, p. 13-14.*

³³⁴ Hebly & Engelhard, *NTBR* 2017/43, p. 303.

omgegaan met stiefrelaties en grootouders in deze context? (deelvraag 14, 15, 16 van dit onderzoek)

5.5.2.2 Literatuur

Het beeld dat uit de literatuur naar voren komt, is dat over de vaste kring van gerechtigden weinig discussie bestaat in de rechtspraak tot 2021. Augusteijn e.a. laten zien dat van de 149 vorderingen op basis van 6:108 lid 4 sub a t/m f, slechts 4 nabestaanden hun vorderingen niet hebben toegewezen gekregen. Deze vordering werd niet toegewezen, omdat de naasten ofwel niet voldeden aan de vereisten van de categorieën sub a t/m f, ofwel op basis van de derogerende werking van de redelijkheid en billijkheid (art. 6:2 lid 2 BW) alsnog zijn uitgesloten. Mantel bespreekt in dat verband ook rechtspraak over het duurzaamheidsvereiste bij levensgezellen (sub b). Zij stelt dat uit de rechtspraak gedistilleerd kan worden dat het hebben van een gemeenschappelijke huishouding een hard vereiste is en dat ‘praktisch samenwonen’ niet volstaat.³³⁵

5.5.2.3 Rechtspraak

Algemeen De aantallen in de tabellen hieronder gaan over het aantal geïdentificeerde vorderingen tot affectieschadevergoeding door deze categorie naasten/nabestaanden (2021-2023). Doordat er meerdere affectieschadevorderingen kunnen worden ingediend per zaak, is dit aantal groter dan het aantal relevante uitspraken zoals gedefinieerd in de methodeparagraaf. In deze aantallen zitten dus ook de afgewezen en niet-ontvankelijk verklaarde vorderingen. De vorderingen zijn ingedeeld onder de sub waaronder zij door de rechter zijn beoordeeld.

Het overzicht van de strafrechtuitspraken is als volgt:

Tabel 5.6A Aantal affectieschadevorderingen in gepubliceerde strafrechtspraak rechtbank en hoven

	Sub a	Sub b	Sub c	Sub d	Sub e	Sub f	Sub g broer/zus	Sub g overig	Onbekend	TOTAAL vorderingen
2021	13	2	71	67	1	0	49	23	14	240
2022	18	7	143	86	1	1	48	20	25	349
2023	27	11	161	120	2	0	57	38	39	455
TOTAAL	58	20	375	273	4	1	154	81	78	1.044

En die van de civiele rechter leveren het volgende overzicht op:

³³⁵ Mantel, *TVP* 2022, p. 18. Een recent voorbeeld is Rb. Midden Nederland 23 januari 2023, ECLI:NL:RBMNE:2023:166 waarin de rechtbank de vordering voor affectieschadevergoeding van de vriendin van het slachtoffer niet-ontvankelijk verklaart omdat benadeelde (in het strafproces) niet nader kan onderbouwen dat een duurzaam gemeenschappelijke huishouding wordt gevoerd zoals 'bedoeld in de wet'.

Tabel 5.6B Aantal affectieschadevorderingen in gepubliceerde civiele rechtspraak rechtbank en hoven

	Sub a	Sub b	Sub c	Sub d	Sub e	Sub f	Sub g broer/zus	Sub g overig	Onbekend	TOTAAL vorderingen
2021	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2022	0	0	2	0	0	0	6 ³³⁶	0	0	8
2023	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
TOTAAL	0	0	2	0	0	0	6	0	0	8

Rechtbank- en hofuitspraken van de strafrechter

Sub a en b: echtgenoot/geregistreerd partner en levensgezel met duurzame gemeenschappelijke huishouding

In de vaste kring van gerechtigden (artikel 6:107 lid 2 en artikel 6:108 lid 4 BW) staan de partners van het primaire slachtoffers als volgt gedefinieerd:

- a. de ten tijde van gebeurtenis niet van tafel en bed gescheiden echtgenoot of geregistreerd partner van de primair gekwetste.
- b. de levensgezel van de primair gekwetste die ten tijde van de gebeurtenis duurzaam met deze een gemeenschappelijke huishouding voert.

Met een beroep op sub a en b zijn in de jaren 2021-2023 in totaal 78 affectieschadevorderingen ingediend (echtgenoten en levensgezellen). In de meeste gevallen blijkt geen discussie te bestaan en wordt de affectieschadevergoeding met een korte motivering dat iemand tot de kring van gerechtigden behoort toegewezen.

Er zijn twee redenen te onderscheiden waarom affectieschadevordering door echtgenoten en levensgezellen in enkele gevallen niet wordt toegewezen. Dit was het geval voor 12 vorderingen in de tijdsperiode 2021-2023.³³⁷ De eerste en belangrijkste reden voor afwijzing of niet-ontvankelijkheid van de vordering, is dat niet kan worden vastgesteld dat aan een van de andere vereisten voor affectieschadevergoeding is voldaan – er kan bijvoorbeeld geen ernstig of blijvend letsel worden vastgesteld op basis van het overlegde bewijs (en verdere bewijsvoering een onredelijke belasting oplevert van het strafproces) – waardoor geen van de aanspraakgerechtigden een affectieschadevergoeding ontvangt (zie par. 5.4).

Een tweede reden voor discussie is dat de relatie tussen de partner en het slachtoffer op feitelijke gronden wordt betwist bijvoorbeeld omdat deze niet duurzaam zou zijn. In sommige gevallen vraagt dit volgens de strafrechter om nadere motivering waarom men als partners van het primaire slachtoffer onder sub a of b zou vallen, wat dan resulteert (of kan resulteren) in niet-ontvankelijkheid van de vordering. Uit een aantal zaken waarin deze juridische relatie wordt betwist, blijkt dat de rechter zich in de discussie die volgt, doorgaans terughoudend opstelt wat betreft het toetsen van de ‘feitelijke invulling van de persoonlijke relatie’ tussen juridische partners. Dit is bijvoorbeeld het geval wanneer de affectieve relatie tussen een weduwe en het primaire slachtoffer wordt betwist, omdat zij ten tijde van diens overlijden zouden zijn gescheiden van tafel en bed. De rechtbank onderwerpt de uitgangspunten van sub a (echtgenote)

³³⁶ Van de broers in civiele zaken betreft het één hoger beroep van twee broers uit strafzaak Rb. Zeeland-West-Brabant 18 maart 2021, ECLI:NL:RBZWB:2021:1283. Deze vorderingen worden alleen in deze tabel meegeteld en niet in Tabel 5.6A.

³³⁷ In een geval was de affectieschade gemotiveerd als shockschade en als zodanig beoordeeld: Rb. Limburg 17 januari 2022, ECLI:NL:RBLIM:2022:576.

aan nader onderzoek. Geoordeeld wordt dat de weduwe en het slachtoffer ten tijde van de gebeurtenis waren gehuwd en geen scheiding geregistreerd stond. Daarom was formeel geen sprake van scheiding en wijst de rechtbank de affectieschadevordering toe aan de weduwe.³³⁸ Deze en andere uitspraken waarin deze betwisting van naasten onder sub a of b wordt behandeld, komen in dit onderzoek aan de orde in de paragraaf over de derogerende werking van de redelijkheid en billijkheid (art. 6:2 BW, par. 5.5.4).³³⁹

Een beroep op sub a of b wordt ook gedaan door partners die (nog) niet (duurzaam) met het slachtoffer samenwo(o)n(d)en, bijvoorbeeld in het geval van LAT-relaties³⁴⁰ of verloving.³⁴¹ Hun affectieschadevorderingen wordt (in lijn met de wet) echter beoordeeld door de rechter op grond van de hardheidsclausule (sub g) (par. 5.5.3.3).

Sub c en d: ouders en kinderen

Onder sub c en d vallen juridische ouders en kinderen van het primaire slachtoffer. De kwalificatie als juridisch ouder valt veelal samen met die van de biologisch ouder. In de onderzochte periode zijn door ouders 375 vorderingen ingesteld (sub c), en door kinderen 274 vorderingen (sub d). Op dit totaal van 649 vorderingen wordt in het merendeel van de gevallen de affectieschadevergoeding zonder discussie toegekend volgens het Besluit vergoeding affectieschade.

De rechter is terughoudend in het toetsen van de feitelijke affectieve relatie tussen ouders en kinderen van het slachtoffer. Dit blijkt bijvoorbeeld in een uitspraak waarin de gedaagde betwist dat sprake is van een affectieve relatie tussen de dochters van het slachtoffer en het slachtoffer, omdat zij al langere tijd geen contact (meer) hadden met hun moeder. De rechtbank oordeelt dat de dochters behoren tot de vaste kring van gerechtigden en dat daarom de zeer nauwe affectieve band tussen ouders en kinderen niet hoeft te worden bewezen.³⁴² In een ander geval verklaart het hof Amsterdam de vordering van een biologische vader die zijn kind niet wettelijk heeft erkend niet-ontvankelijk. De vraag of hij ‘ouder’ is in de zin van artikel 6:108 sub c,³⁴³ en ‘vader’ in de zin van de artikelen 1:197 en 1:199 BW, vormt een onevenredige belasting van het strafgeding.³⁴⁴

In een minderheid van de vorderingen (55 van 649) wordt aan een ouder of kind van het primaire slachtoffer geen affectieschadevergoeding toegekend.³⁴⁵ In veruit de meeste gevallen (47 van deze vorderingen) is de reden daarvoor dat het ernstige en blijvende letsel van het primaire slachtoffer niet kan worden vastgesteld op basis van de gestelde feiten (zie par. 5.4).³⁴⁶ Bij 9 vorderingen is door de wederpartij een beroep gedaan op de derogerende werking van de redelijkheid en billijkheid (6:2 BW), wat soms resulteert in een niet-ontvankelijkheidsverklaring (zie par. 5.5.4).

³³⁸ Rb Gelderland 25 juli 2022, ECLI:NL:RBGEL:2022:3952.

³³⁹ Rb. Rotterdam 16 februari 2022, ECLI:NL:RBROT:2022:1284. Zie ook Rb. Midden-Nederland 23 januari 2023, ECLI:NL:RBMNE:2023:166.

³⁴⁰ Rb. Noord-Holland 25 april 2023, ECLI:NL:RBNHO:2023:3793; Rb. Den Haag 2 februari 2023, ECLI:NL:RBDHA:2023:956.

³⁴¹ Hof Amsterdam 6 oktober 2022, ECLI:NL:GHAMS:2022:2852.

³⁴² Rb. Limburg 3 juli 2023, ECLI:NL:RBLIM:2023:3900, r.o. 7.4.

³⁴³ Het hof overweegt verder: ook levert de beoordeling van de vervolgvraag bij een eventueel ontkennend antwoord, of aan de vader affectieschadevergoeding toekomt onder sub g, een onevenredige belasting van het strafproces op. Deze zaak is niet meegeteld onder de telling van sub g, vanwege het primaire beroep op sub c.

³⁴⁴ Hof Amsterdam 8 juni 2023, ECLI:NL:GHAMS:2023:1327.

³⁴⁵ Bij deze aantallen moet ook bedacht worden dat 1 slachtoffer vaak 2 ouders en 1 of meerdere kinderen heeft.

³⁴⁶ De overige 8 vorderingen zijn te ver verwijderd van de initiële gebeurtenis of werden betwist op grond van artikel 6:2 BW.

In drie uitspraken oordeelt de rechter dat een stiefouder behoort tot de vaste kring van aanspraakgerechtigden omdat die positie gelijkgesteld lijkt te worden met die van de juridisch ouder (onder sub c).³⁴⁷ Dat is niet het uitgangspunt van de wetgever.

Sub e en f: duurzame zorgrelatie in gezinsverband

De subcategorieën e en f gaan over duurzame zorgrelaties in gezinsverband ten tijde van de schadeveroorzakende gebeurtenis. Slechts 5 binnen deze categorieën vallende naasten hebben een beroep gedaan op vergoeding van affectieschade. Allen kregen hun vordering toegekend. Het gaat om 1 stiefvader, 1 stiefmoeder, 1 stiefkind en 2 pleegouders.³⁴⁸ Alle vorderingen zijn toegewezen, wat door de rechter in alle gevallen enkel wordt onderbouwd door de vaststelling dat sprake is van een zorgrelatie op het moment van de schadeveroorzakende gebeurtenis. Verdere discussie vindt hierover niet plaats.

Ook andere uitspraken gaan over stief- en pleegrelaties. Omdat het hierbij geen duurzame zorgrelatie in gezinsverband betreft – veelal uitwonende, meerderjarige kinderen – worden deze door de rechter beoordeeld onder de hardheidsclausule, waarover par. 5.5.3 gaat.

5.5.2.4 Bevindingen

Het beeld geschetst in de literatuur wordt bevestigd in deze rechtspraakanalyse: er is weinig discussie over de vaste kring van gerechtigden. Voor nabestaanden die onderdeel zijn tot de vaste kring van gerechtigden wordt de vordering vrijwel altijd in een enkele volzin toegewezen, mits aan de andere wettelijke voorwaarden is voldaan.

5.5.3 Hardheidsclausule: sub g

5.5.3.1 Parlementair debat

Uit de wetsgeschiedenis blijkt dat de hardheidsclausule ruimte biedt om onder uitzonderlijke omstandigheden een affectieschadevergoeding uit te keren aan personen die niet behoren tot de vaste kring van gerechtigden. Van naasten die behoren tot de vaste kring van gerechtigden wordt verondersteld dat de affectieve relatie bestaat die nodig is voor een affectieschadevergoeding, terwijl bij een beroep op de hardheidsclausule die affectieve relatie moet worden aangetoond door de naaste.

Op basis van de wetsgeschiedenis konden de volgende vraag- en discussiepunten worden geformuleerd:

- Hoe (ruim) wordt de hardheidsclausule (g) geïnterpreteerd? (deelvraag 15 en 16 van dit onderzoek)
- Als een beroep op de hardheidsclausule wordt gedaan, welke naasten of nabestaanden betreft het dan vooral? En hoe wordt hiermee omgegaan in de rechtspraak? (deelvraag 15 en 16 van dit onderzoek)
- Is het inderdaad zo dat de combinatie van een gesloten wettelijk systeem van gerechtigden resulteert in weinig discussie over leed, terwijl de hardheidsclausule zorgt voor een opening zodat in aansprekende gevallen toch vergoeding mogelijk is? (deelvragen 14, 15, 16 van dit onderzoek)

³⁴⁷ Rb. Limburg 28 maart 2022, ECLI:NL:RBLIM:2022:2418; Rb. Midden-Nederland 5 januari 2023, ECLI:NL:RBMNE:2023:18; Rb. Rotterdam 7 juli 2022, ECLI:NL:RBROT:2022:5597.

³⁴⁸ Rb. Noord-Holland 6 juli 2021, ECLI:NL:RBNHO:2021:5549; Rb. Zeeland-West-Brabant 15 november 2022, ECLI:NL:RBZWB:2022:6760/6753; Rb. Gelderland 27 september 2022, ECLI:NL:RBGEL:2022:5525; Hof Arnhem-Leeuwarden 4 juli 2023, ECLI:NL:GHARL:2023:5899.

5.5.3.2 Literatuur

In het onderzoek van Mantel zijn de vorderingen op grond van de hardheidsclausule tamelijk nauwgezet in kaart gebracht voor de periode januari 2019 tot en met september 2021. Dit onderzoek en de bevindingen komen gedeeltelijk overeen met het onderzoek van Augusteijn e.a., die zich richtten op uitspraken uit het jaar 2021, afgebakend tot gevallen van overlijden. De belangrijkste conclusie uit deze literatuur is, kort gezegd, dat de hardheidsclausule terughoudend wordt toegepast. Een groep bij wie het vereiste tot een affectieve relatie sneller lijkt te zijn vervuld betreft naasten die binnen het gezin in een positie staan tot het slachtoffer die vergelijkbaar is met andere aanspraakgerechtigden.³⁴⁹ Voorbeelden van deze naasten zijn stiefouders en stiefkinderen, waarbij de vergelijking wordt gezocht met ouders en kinderen. Voor naasten die niet in een met aanspraakgerechtigden vergelijkbare relatie tot het slachtoffer staan, is een beroep op de hardheidsclausule minder vaak succesvol. Voorbeelden van deze naasten zijn broers en zussen, en een schoonzoon of zwager van het slachtoffer.³⁵⁰

Van Beest concentreerde zich in haar onderzoek op de positie van broers en zussen en analyseerde de rechtspraak tussen januari 2019 tot en met 9 maart 2023 hierover. In slechts 13 van de 86 via rechtspraak.nl (door haar) gevonden uitspraken oordeelt de rechter dat de relatie zodanig persoonlijk en nauw is dat uit de eisen van redelijkheid en billijkheid voortvloeit dat hij of zij als naaste kan worden aangemerkt en aldus recht heeft op affectieschadevergoeding. Het beeld geschetst door Van Beest voor wat betreft het beroep op de hardheidsclausule door broers en zussen komt overeen met dat van Mantel. De rechter hecht daarbij vooral aan het antwoord op de vraag of het slachtoffer ten tijde van de gebeurtenis verzorgd werd door, dan wel verzorger was van de achtergebleven broer of zus. De aanwezigheid van een zorgrelatie lijkt de belangrijkste factor voor het vaststellen van een nauwe en affectieve band, aldus deze auteurs.³⁵¹

5.5.3.3 Rechtspraak

Algemeen

In de periode van januari 2021 tot en met december 2023 wordt door een grote groep naasten *een beroep gedaan op* de hardheidsclausule van sub g. Van 241 beroepen op de hardheidsclausule is bekend door welke naaste dit beroep is gedaan en met welke uitkomst.³⁵²

Het beroep van een kleine groep naasten is door de strafrechter in geen enkele uitspraak toegewezen in de onderzochte jaren. Het gaat om de volgende naasten: grootouders,³⁵³ neven/nichten,³⁵⁴ ooms/tantes,³⁵⁵ en niet-bloedverwanten, zoals een schoonzoon of zwager³⁵⁶

³⁴⁹ F. Augusteijn e.a., 'Open normen: een bron van willekeur? Een studie naar de realisatie van het recht op affectieschadevergoeding van nabestaanden', *DD* 2023/48, afl. 8, p. 9.

³⁵⁰ Augusteijn e.a. 2023, p. 10. Overigens bleek de strafrechter niet standvastig: voor de zwager werd aangevoerd dat er geen sprake was van bloedband tussen benadeelde partij en het slachtoffer. Een opmerkelijke eis, aangezien in de wetgeschiedenis expliciet is genoemd dat biologische verwantschap niet vereist is voor invulling van de hardheidsclausule. Rb. Den Haag 4 november 2021, ECLI:NL:RBDHA:2021:11983/11984.

³⁵¹ Van Beest 2023, p. 23 en 28; Mantel 2022, p. 20.

³⁵² Zie Tabel 5.6A en 5.6B..

³⁵³ Niet-ontvankelijk: Rb. Amsterdam 15 december 2022, ECLI:NL:RBAMS:2022:7500; Rb. Gelderland 1 augustus 2022, ECLI:NL:RBGEL:2022:4130. Afgewezen: Rb. Gelderland 8 juni 2023, ECLI:NL:RBGEL:2023:3322; Rb. Noord-Nederland 16 mei 2022, ECLI:NL:RBNNE:2022:1515; Rb. Limburg 19 mei 2021, ECLI:NL:RBLIM:2021:4156.

³⁵⁴ Meestal afgewezen, bijvoorbeeld: Rb. Amsterdam 9 augustus 2023, ECLI:NL:RBAMS:2023:5048.

³⁵⁵ Niet-ontvankelijk: Rb. Gelderland 8 juni 2023, ECLI:NL:RBGEL:2023:3322.

³⁵⁶ Niet-ontvankelijk: Rb. Amsterdam 17 december 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:7378; Rb. Den Haag 4 november 2021, ECLI:NL:RBDHA:2021:11984.

van het slachtoffer. De groepen benadeelden waarvan de affectieschadevordering in elk geval éénmaal succesvol is geweest, is in Tabel 5.7 opgenomen. Hieruit komen 215 beroepen op de hardheidsclausule naar voren. De grootste groepen naasten die een beroep doet op de hardheidsclausule, is in de analyse verdeeld over de categorieën ‘broers en zussen’ (160 vorderingen, Categorie 1), ‘pleeg- of stiefouder/-kind’ (26 vorderingen, Categorie 2), en ‘de niet-samenwonende levensgezel’, ‘vriend(in)/verloofde’ of ‘(ex-)partner’ (26 vorderingen, Categorie 3). Deze groepen van benadeelden komen uitgebreid aan bod in de rechtspraak. Een hele kleine rol is weggelegd voor 3 naasten aan wie opvallend genoeg de affectieschadevordering wordt toegekend via sub g, namelijk een vader, een nicht en een kleinkind van het primaire slachtoffer. Aan deze Categorie Overig wordt kort aandacht besteed.

Tabel 5.7 Beroep op hardheidsclausule door naasten in *civiele en strafzaken* bij rechtbanken en hoven³⁵⁷

	Broers en zussen (inclusief half- en stiefbroers en -zussen)	Niet-samenwonende levensgezel	Ex-partner / ex-levensgezel	Vriend(in) / verloofde	Stiefkinderen en -ouders	Pleegkinderen en -ouders	Overig	Totaal
Afgewezen	79	1	2	2	3	0	0	87
Niet-ontvankelijk	53	2	1	4	5	0	0	65
Toegewezen	28	8	2	4	15	3	3	63
Totaal	160	11	5	10	23	3	3	215

Van de zaken waarin affectieschade werd toegewezen op grond van de hardheidsclausule was dit beroep in de meeste gevallen gebaseerd op artikel 6:108 BW en in 1 geval op artikel 6:107 BW.³⁵⁸ Van de uitspraken waarin een affectieschadevordering van een naaste niet-ontvankelijk verklaard of afgewezen is, was in de meeste gevallen sprake van overlidensschade (20% was letselschade).

³⁵⁷ Het betreft de beroepen waarvan in ieder geval één naaste daarin succesvol is geweest – dus niet zijn meegenomen het soort naaste dat nooit succesvol is geweest in een beroep op de hardheidsclausule bij de civiele en strafrechter.

³⁵⁸ Rb. Rotterdam 24 september 2021, ECLI:NL:RBROT:2021:9243.

Categorie 1: Broers en zussen**Rechtbank- en hofuitspraken van de strafrechter**

Broers en zussen behoren niet tot de vaste kring van gerechtigden, waardoor zij 'alleen in heel bijzondere gevallen, waarin sprake is van een hechte affectieve relatie' toch aanspraak kunnen maken op een vergoeding.³⁵⁹ Daarvoor is onderbouwing nodig van de broer of zus; een met de in sub a t/m f genoemde personen vergelijkbare nauwe affectieve relatie tot het slachtoffer wordt dus niet verondersteld. In strafzaken hebben 154 broers of zussen een affectieschadevordering ingediend. 73 vorderingen zijn afgewezen, 53 vorderingen zijn niet-ontvankelijk verklaard en 28 vorderingen zijn toegewezen.

Als we eerst inzoomen op de motivering van de strafrechter in de rechtbank- en hofuitspraken in het algemeen, dan wordt duidelijk dat grosso modo drie manieren kunnen worden onderscheiden waarmee de strafrechter een oordeel op dit punt motiveert.

Ten eerste volgt de rechter in een aantal zaken het uitgangspunt van de wetgever dat broers en zussen in beginsel geen onderdeel te maken van de vaste kring. De keuze van de wetgever om broers en zussen géén affectieschadevergoeding toe te kennen 'tenzij sprake is van zeer uitzonderlijke omstandigheden'³⁶⁰ is dan de reden voor niet-ontvankelijkheid of afwijzing, waarbij de voorbeelden uit de parlementaire geschiedenis (zorgrelatie en samenwonen) ook vaak worden genoemd. In sommige zaken vindt wel enige vorm van motivering plaats op basis van de onderbouwing door de naaste, maar veelvuldig wordt ook summier of niet onderbouwd waarom de vordering al dan niet wordt toegewezen.³⁶¹ Een enkele keer wijst de rechter erop dat het desgewenst aan de wetgever is om een wettelijke regeling te maken waarmee de broers en zussen onderdeel worden van de vaste kring van gerechtigden.³⁶²

Ten tweede worden in enkele gevallen de vorderingen van broers en zussen getoetst aan het criterium van 'heel bijzondere gevallen', wat dan wordt ingevuld als een 'relatie die (zeer) uitgaat boven de "gewone" hechte relatie die broers en zussen kunnen hebben'³⁶³, of een omstandigheid die 'bijzonder en zeer uitzonderlijk' moet zijn.³⁶⁴ In geen van deze gevallen waarin deze toets werd gehanteerd, was hiervan sprake.

Ten derde zoekt de rechter in sommige uitspraken aansluiting bij terminologie die de wetgever heeft gebruikt in de toelichting op de Wet vergoeding affectieschade. Het gaat niet over de terminologie die specifiek voor broers en zussen in de context van de hardheidsclausule (van art. 6:108 BW) is gebruikt, maar in andere contexten. Een voorbeeld is terminologie ontleend

³⁵⁹ Rb. Amsterdam 4 oktober 2023, ECLI:NL:RBAMS:2023:6146; Rb. Zeeland-West-Brabant 12 juni 2023, ECLI:NL:RBZWB:2023:3995; Rb. Gelderland 16 mei 2023, ECLI:NL:RBGEL:2023:2823; Rb. Rotterdam 5 oktober 2022, ECLI:NL:RBROT:2022:8230.

³⁶⁰ Rb. Den Haag 9 maart 2023, ECLI:NL:RBDHA:2023:2882; Rb. Limburg 6 januari 2021, ECLI:NL:RBLIM:2021:5661; Hof 's-Hertogenbosch 6 december 2022, ECLI:NL:GHSHE:2022:4174.

³⁶¹ Bijvoorbeeld in Rb. Amsterdam 27 januari 2023, ECLI:NL:RBAMS:2023:299; Rb. Overijssel 15 december 2022, ECLI:NL:RBOVE:2022:3781; Rb. Rotterdam 22 juni 2022, ECLI:NL:RBROT:2022:5677; Rb. Limburg 6 januari 2021, ECLI:NL:RBLIM:2021:5661. Dit wordt extra aangezet in Rb. Amsterdam 6 mei 2022, ECLI:NL:RBAMS:2022:2452: 'In uitzonderlijke gevallen kan door broers of zussen toch een aanspraak op vergoeding van affectieschade worden toegekend, zoals in de wetsgeschiedenis genoemde situatie waarin broers hun leven lang samenwonen én voor elkaar zorgen.'

³⁶² Rb. Oost-Brabant 2 november 2022, ECLI:NL:RBOBR:2022:4761.

³⁶³ Rb. Zeeland-West-Brabant 5 april, ECLI:NL:RBZWB:2023:2718; Hof Amsterdam 5 juli 2023, ECLI:NL:GHAMS:2023:1580; Rb. Noord-Holland 31 januari 2023, ECLI:NL:RBNHO:2023:628; Rb. Zeeland-West-Brabant 21 januari 2022, ECLI:NL:RBZWB:2022:216; Hof Amsterdam 8 juli 2021, ECLI:NL:GHAMS:2021:2001.

³⁶⁴ Rb. Amsterdam 6 mei 2022, ECLI:NL:RBAMS:2022:2452. Zie ook Rb. Zeeland-West-Brabant 18 maart 2021, ECLI:NL:RBZWB:2021:1283, de civiele rechter in hoger beroep heeft deze toets niet herhaald, Hof 's-Hertogenbosch 17 mei 2022, ECLI:NL:GHSHE:2022:1551.

aan de interpretatie van de hardheidsclausule van artikel 6:107 BW (letsel). De wetgever legt uit dat in geval van letsel ook gelet mag worden op de bestendigheid van de relatie in de toekomst, omdat in geval van letsel enkel een in de toekomst bestendige relatie resulteert in een ommezwaai in het leven van de naaste.³⁶⁵ We zien in twee uitspraken dat de rechter ‘de (te verwachten) bestendigheid van de relatie in de toekomst’ meeneemt in de weging of broers van overleden slachtoffer een beroep kunnen doen op de hardheidsclausule van art. 6:108 BW.³⁶⁶ In een andere uitspraak zoekt de rechter aansluiting bij de beoordeling van de levensgezel uit sub b. Een bijzondere, hechte affectieve relatie tussen broers en zussen zou aanwezig zijn indien zij (als volwassenen) ‘een langdurige gemeenschappelijke huishouding’ zouden hebben gevoerd.³⁶⁷

Hierboven bespraken we de drie manieren waarop de rechter motiveert waarom al dan niet sprake is van een nauwe persoonlijke relatie tussen broers/zussen en het primaire slachtoffer. Hieronder gaan we specifiek in op omstandigheden die als relevant worden genoemd in individuele zaken voor toewijzing, of afwijzing en niet-ontvankelijkheidsverklaring.

Wat betreft de 28 toegewezen affectieschadevorderingen aan (half-/stief)broers en/of (half-/stief)zus(sen) kan allereerst een onderscheid worden gemaakt tussen uitspraken waarin de motivering summier is en die waarin wel een inhoudelijke motivering volgt. De uitspraken waarin de motivering summier is, worden veelal afgedaan met de woorden: ‘gebleken is van een zodanig nauwe persoonlijke relatie tussen de benadeelde en het slachtoffer dat uit de eisen van redelijkheid en billijkheid voortvloeit dat zij als naaste in de zin van artikel 6:108 lid 3 BW dient te worden aangemerkt’.³⁶⁸ De 17 uitspraken waarin de motivering wel inhoudelijker is opgenomen, staan (met beschrijving van die motivering) opgenomen in Bijlage 4, Tabel 4.18.³⁶⁹ Als wij nader inzoomen op die uitspraken, dan wordt duidelijk dat het in de meeste gevallen gaat om situaties waarin het (minderjarige) slachtoffer en/of de (minderjarige) broer/zus thuiswonend/samenwonend in gezinsverband is.³⁷⁰ Dit leidt dan soms wel tot verschillen in toewijzingen binnen een gezin, bijvoorbeeld als een affectieschadevergoeding na overlijden van een uitwonende broer door de strafrechter wél wordt toegekend aan de thuiswonende zus, maar niet aan de uitwonende broer.³⁷¹ Het enkel thuiswonend lijkt echter niet afdoende voor toewijzing, omdat de rechter daarvoor ook andere factoren noemt in zijn beoordeling, zoals de aanwezigheid van een zorgrelatie,³⁷² dagelijks contact en (emotionele) steun,³⁷³ en het vervullen van een vaderrol voor of door het slachtoffer.³⁷⁴ In enkele gevallen benoemt de strafrechter ook expliciet het geringe leeftijdsverschil tussen broer/zus en slachtoffer als factor in deze

³⁶⁵ *Kamerstukken II* 2014/2015, 34257, nr. 3, p. 15.

³⁶⁶ Rb. Oost-Brabant 2 november 2022, ECLI:NL:RBOBR:2022:4761; Rb. Noord-Holland 14 april 2022, ECLI:NL:RBNHO:2022:3278.

³⁶⁷ Rb. Amsterdam 22 juni 2023, ECLI:NL:RBAMS:2023:3855.

³⁶⁸ Zie bijv. Rb. Rotterdam 5 december 2023, ECLI:NL:RBROT:2023:11363; Rb. Rotterdam 14 juli 2023, ECLI:NL:RBROT:2023:6164.

³⁶⁹ Deze 17 uitspraken kunnen vorderingen van meerdere broers en zussen bevatten, alsook een niet-toekenning van de affectieschadevordering voor de ene broer/zus en een toewijzing voor de andere broer/zus.

³⁷⁰ Zie het overzicht van toegewezen vorderingen van broers en zussen in Bijlage 4, Tabel Bijlage 4.18.

³⁷¹ Rb. Den Haag 4 november 2021, ECLI:NL:RBDHA:2021:11984 / 11983.

³⁷² Rb. Rotterdam 19 oktober 2023, ECLI:NL:RBROT:2023:11290; Rb. Limburg 18 mei 2021, ECLI:NL:RBLIM:2021:4119; Rb. Amsterdam 4 oktober 2023, ECLI:NL:RBAMS:2023:6146.

³⁷³ Rb. Zeeland-West-Brabant 12 juni 2023, ECLI:NL:RBZWB:2023:3995; Rb. Rotterdam 9 oktober 2023, ECLI:NL:RBROT:2023:9345.

³⁷⁴ Rb. Midden-Nederland 1 augustus 2023, ECLI:NL:RBMNE:2023:3966; Rb. Rotterdam 9 oktober 2023, ECLI:NL:RBROT:2023:9345; Hof Amsterdam 6 oktober 2022, ECLI:NL:GHAMS:2022:2852.

waardering.³⁷⁵ Voor toewijzing van een vordering van een meerderjarige broer of zus en meerderjarig slachtoffer die niet (langer) samenwonen, lijkt met name de factor ‘zorgrelatie’ van belang, al wordt hieraan niet altijd doorslaggevende betekenis toegekend.³⁷⁶

Een overzicht van de inhoudelijk gemotiveerde afgewezen of niet-ontvankelijk verklaarde vorderingen van broers en zussen is te vinden in Bijlage 4, Tabel 4.19. Reden voor niet-toewijzen van de vordering is bijvoorbeeld dat de relatie niet afwijkt van wat in het algemeen gebruikelijk is tussen broers en zussen.³⁷⁷ Het gaat bij deze categorie van uitspraken veelal gaat om meerderjarige primaire slachtoffers en/of naasten die niet meer thuiswonend zijn. Het kan dan zo zijn dat is gesteld dat sprake is van een zorgrelatie³⁷⁸ of het delen van een bewogen verleden³⁷⁹, maar op zichzelf zijn dat dan geen redenen om een affectieschadevergoeding toe te wijzen. Zo wordt een zorgrelatie tussen een volwassen zus en het meerderjarig slachtoffer (koken, wassen, schoonmaken en regelen van praktische zaken) door de rechter niet voldoende geacht voor toewijzing.³⁸⁰ Er zijn vijf uitspraken gevonden waarin sprake is meerderjarige en uitwonende/niet-samenwonende broers of zussen en slachtoffers, waarin de affectieschadevorderingen wel zijn toegewezen.³⁸¹ Kenmerkend aan die uitspraken is dat er een samenloop van meerdere factoren is die wijzen richting een nauwe persoonlijke relatie, zoals gezinnen die met elkaar optrekken, vaak een zorgrelatie tussen beiden en dagelijks contact. Maar die (gestelde) samenloop van factoren hoeft geen garantie te zijn voor deze groep broers en zussen voor toewijzing.³⁸²

Een hier apart te noemen serie uitspraken zijn de uitspraken over de op Oekraïens grondgebied neergehaalde vlucht MH-17 met een Russische raket (vertrek: Schiphol). In deze uitspraken wordt ook de vordering van immateriële schadevergoeding (*moral damages*) van de nabestaanden behandeld. Een dergelijk vorderingsrecht komt naar Oekraïens burgerlijk recht niet toe aan broers en zussen die niet (duurzaam) met de overledene samenwoonden. De rechtbank overweegt dat ten gevolge van de gebeurtenis het leven van de broers en zussen ingrijpend is veranderd, zowel door verdriet om het verlies als om de nieuwe rol in de zorgtaken voor ouders of kinderen die zij van broer of zus overnamen en die hen herhaaldelijk confronteerde met het geleden verlies. De rechter roept de wetgever op om de positie van broers en zussen die niet (meer) samenwonen te betrekken in deze evaluatie van de Wet vergoeding affectieschadevergoeding.³⁸³

³⁷⁵ Rb. Rotterdam 25 mei 2022, ECLI:NL:RBROT:2022:4222; Hof Arnhem-Leeuwarden 20 juli 2022, ECLI:NL:GHARL:2022:6258.

³⁷⁶ Rb. Rotterdam 19 oktober 2023, ECLI:NL:RBROT:2023:11290; Rb. Limburg 18 mei 2021, ECLI:NL:RBLIM:2021:4119; Rb. Amsterdam 4 oktober 2023, ECLI:NL:RBAMS:2023:6146.

³⁷⁷ Bijv. Rb. Zeeland-West-Brabant 31 mei 2023, ECLI:NL:RBZWB:2023:3718; Hof Amsterdam 5 juli 2023, ECLI:NL:GHAMS:2023:1580.

³⁷⁸ Rb. Amsterdam 22 juni 2023, ECLI:NL:RBAMS:2023:3855; Hof 's-Hertogenbosch 6 december 2022, ECLI:NL:GHSHE:2022:4174; Rb. Rotterdam 22 juni 2022, ECLI:NL:RBROT:2022:5677.

³⁷⁹ Rb. Oost-Brabant 2 juni 2022, ECLI:NL:RBOBR:2022:2275; Rb. Amsterdam 21 april 2023, ECLI:NL:RBAMS:2022:2452; Rb. Gelderland 2 augustus 2022, ECLI:NL:RBGEL:2022:4097.

³⁸⁰ Rb. Amsterdam 4 oktober 2023, ECLI:NL:RBAMS:2023:6146.

³⁸¹ Rb. Zeeland-West-Brabant 12 juni 2023, ECLI:NL:RBZWB:2023:3995; Rb. Rotterdam 9 oktober 2023, ECLI:NL:RBROT:2023:9345; Rb. Rotterdam 14 juli 2023, ECLI:NL:RBROT:2023:6164; Rb. Rotterdam 19 oktober 2023, ECLI:NL:RBROT:2023:11290; Rb. Den Haag 4 november 2021, ECLI:NL:RBDHA:2021:11983/11984.

³⁸² Hof 's-Hertogenbosch 6 december 2022, ECLI:NL:GHSHE:2022:4174. Zie vergelijkbaar: Rb. Amsterdam 21 april 2022, ECLI:NL:RBAMS:2022:2452; Rb. Oost-Brabant 2 juni 2022, ECLI:NL:RBOBR:2022:2275.

³⁸³ Rb. Den Haag 17 november 2022, ECLI:NL:RBDHA:2022:12216 / 12217 / 12218, r.o. 12.5.2.

Rechtbank- en hofuitspraken van de civiele rechter

In 3 zaken behandelt de civiele rechter de affectieschadevordering van broers en zussen. Het gaat hier in totaal om 6 vorderingen. Alle vorderingen zijn afgewezen. Een overzicht van de uitspraken (incl. gestelde feiten en motivering door rechter), is te vinden in Bijlage 4, Tabel 4.20. Ook in deze uitspraken zien we dat als broers of zussen meerderjarig waren en niet meer samenwoonden met elkaar dit resulteert in een afwijzing (uitzonderlijke band niet aangetoond). Er is echter ook een uitspraak over een minderjarige zus en broer die wel samenwoonden met het minderjarige en gehandicapte slachtoffer, waarvoor – zo stellen de ouders – de zus en broer ook zorgden vanwege de handicap. Deze vordering wordt afgewezen:

‘De uitzondering van artikel 6:108 lid 4 onder g BW is niet bedoeld om te toetsen of er een buitengewone, extra liefdevolle en zorgzame band bestond tussen kinderen, maar ziet op de vraag of er sprake was van een band die te vergelijken is met die tussen partners, levensgezellen of een ouder en een kind zoals die zijn opgesomd artikel 6:108 lid 4 BW. Dan gaat het om een zekere zorgrelatie en lotsverbondenheid waarvan geen sprake is bij jonge kinderen die samen opgroeien en liefdevol worden verzorgd door hun ouders. Daarmee is niet gezegd dat de band tussen [zus] , [broer] en [dochter] niet bijzonder was. Het is duidelijk dat er, mede vanwege de beperkingen en daarmee de afhankelijkheid van [dochter], een bijzondere en hechte band bestond tussen [zus] en [broer] en hun zusje [dochter] en dat [zus] en [broer] beiden ook zorgzaam waren voor [dochter]. Dat blijkt uit de getoonde video, de brief van [zus] die tijdens de zitting is voorgelezen en wat de ouders daarover verder hebben verteld. Dat is echter niet wat dit artikellid op het oog heeft.’³⁸⁴

Anders dan in de strafrechtspraak, zien we in deze uitspraak van de civiele rechter niet de lijn terug dat een combinatie van inwonend zijn en een (gestelde) zekere zorgrelatie hebben voldoende is voor toewijzing.

Categorie 2: Stief- en pleegouders, stief- en pleegkinderen niet ‘verzorgend’ in gezinsverband

In par. 5.5.2.3 kwam reeds de beoordeling van de stiefouders en -kinderen en pleegouders en -kinderen onder sub e en f (duurzame zorgrelatie in gezinsverband op het moment van de schadeveroorzakende gebeurtenis) aan bod. Als geen sprake is van zo’n zorgrelatie kunnen deze naast een beroep doen op de hardheidsclausule onder sub g. Hieronder staan wij eerst stil bij de stiefouders en -kinderen, en daarna bij de pleegouders en -kinderen.

Rechtbank- en hofuitspraken van de strafrechter

In totaal hebben 23 stiefouders en -kinderen een beroep gedaan op de hardheidsclausule. Daarvan zijn 15 vorderingen toegewezen. 3 vorderingen zijn afgewezen en 5 niet-ontvankelijk verklaard. Een overzicht van de vindplaatsen is te vinden in Bijlage 4, Tabel 4.21.³⁸⁵ Het waren allemaal overlijdensschadezaken.

Als wordt gefocust op de uitspraken waarin de vorderingen worden toegewezen, dan valt het volgende op. In vrijwel alle uitspraken wordt de kwaliteit, intensiteit en duur van de relatie gewogen (wat de bedoeling is van de wetgever). Drie kenmerken worden dan vaak genoemd en meegewogen. Meest genoemd is de omstandigheid dat het primaire slachtoffer langere tijd heeft gewoond bij de stiefouder of -kind. Niet uit alle uitspraken blijkt hoe lang die periode is,

³⁸⁴ Rb. Den Haag 30 november 2022, ECLI:NL:RBDHA:2022:12827.

³⁸⁵ Een korte zoektocht op www.rechtspraak.nl naar affectieschadevorderingen door stiefouders tussen 2019 en 2020 leverde geen resultaat op.

maar genoemd zijn: ‘ruim 20 jaar’³⁸⁶, ‘vier jaren’³⁸⁷, ‘vijftien jaar’³⁸⁸. In andere uitspraken wordt geen periode genoemd, maar wordt geoordeeld dat het slachtoffer jarenlang heeft ingewoond bij de stiefouder.³⁸⁹ Deze omstandigheid wordt (niet altijd en) nooit alleen genoemd. In vrijwel alle uitspraken noemt de rechter ook andere omstandigheden. Een veel genoemde omstandigheid is dat de stiefouder een intensieve of belangrijke rol heeft gehad in de opvoeding van en/of zorg voor het slachtoffer. Soms wordt daarbij genoemd dat die rol jarenlang³⁹⁰ en/of (in een aantal uitspraken) al sinds jonge leeftijd³⁹¹ of in ‘moeilijke jaren’³⁹² is vervuld. Er is ook een uitspraak waarin expliciet wordt geoordeeld dat die rol niet vanaf jongs af aan is in de vormende jaren is vervuld, maar dat desondanks sprake was van een afdoende nauwe affectieve relatie, omdat hij die vaderrol vanaf de 16^e leeftijd wel duurzaam is gaan vervullen voor het slachtoffer, die zelf altijd een vader heeft moeten missen en de stiefvader als haar vader is gaan aanspreken.³⁹³ Tot slot wordt ook vaak de omstandigheid genoemd dat de stiefouder een moeder- of vaderrol vervulde³⁹⁴ en/of het slachtoffer beschouwde als zijn/haar eigen kind.³⁹⁵ In de meeste uitspraken wordt ook vastgesteld dat op het moment van de schadeveroorzakende gebeurtenis nog steeds sprake was van een nauwe affectieve relatie, hoewel dat niet altijd expliciet gebeurt.³⁹⁶ Geoordeeld wordt dat er nog steeds een sterke of nauwe band bestond en – zoals verwoord in sommige uitspraken – dat er nog steeds regelmatig contact was voor het overlijden van het slachtoffer met het slachtoffer. In twee uitspraken motiveert de rechter niet waarom sprake is van een zodanige nauwe affectieve relatie.³⁹⁷

De afwijzing van de drie vorderingen wordt kort gemotiveerd door de rechter. Gewezen wordt op de hardheidsclausule die slechts een aanspraak rechtvaardigt in bijzondere gevallen. In de ene uitspraak wordt vervolgens geoordeeld dat hoewel de stiefmoeder een hechte band had met

³⁸⁶ Rb. Den Haag 22 oktober 2021, ECLI:NL:RBDHA:2021:11487.

³⁸⁷ Rb. Overijssel 6 februari 2023, ECLI:NL:RBOVE:2023:426.

³⁸⁸ Rb. Noord-Nederland 21 juni 2023, ECLI:NL:RBNNE:2023:2480 / 2478.

³⁸⁹ Hof Amsterdam 10 mei 2022, ECLI:NL:GHAMS:2022:1424; Rb. Noord-Holland 24 december 2021, ECLI:NL:RBNHO:2021:11946 / 11942; Rb. Limburg 23 december 2022, ECLI:NL:RBLIM:2022:10473; Rb. Rotterdam 9 oktober 2023, ECLI:NL:RBROT:2023:9345 / 9342; Rb. Noord-Holland 31 januari 2023 ECLI:NL:RBNHO:2023:628.

³⁹⁰ Hof Amsterdam 10 mei 2022, ECLI:NL:GHAMS:2022:1424; Rb. Rotterdam 9 oktober 2023 ECLI:NL:RBROT:2023:9345 / 9342.

³⁹¹ Hof Amsterdam 9 juni 2023, ECLI:NL:GHAMS:2023:1327; Rb. Noord-Nederland 21 juni 2023, ECLI:NL:RBNNE:2023:2480 / 2478, Hof Amsterdam 5 juli 2023, ECLI:NL:GHAMS:2023:1580, Rb. Zeeland-West-Brabant 15 november 2022, ECLI:NL:RBZWB:2022:6760 / 6753.

³⁹² Rb. Overijssel 6 februari 2023, ECLI:NL:RBOVE:2023:426.

³⁹³ Rb. Noord-Holland 24 november 2022, ECLI:NL:RBNHO:2022:10379.

³⁹⁴ Rb. Den Haag 22 oktober 2021, ECLI:NL:RBDHA:2021:11487 (als eigen kind opgevoed en verzorgd); Rb. Limburg 23 december 2022, ECLI:NL:RBLIM:2022:10473; Hof Amsterdam 9 juni 2023, ECLI:NL:GHAMS:2023:1327, Hof Amsterdam 5 juli 2023, ECLI:NL:GHAMS:2023:1580; Rb. Rotterdam 9 oktober 2023, ECLI:NL:RBROT:2023:9345 / 9342.

³⁹⁵ Rb. Noord-Holland 24 november 2022, ECLI:NL:RBNHO:2022:10379 (en visa versa: slachtoffer beschouwde stiefouder als vader); Rb. Noord-Nederland 21 juni 2023, ECLI:NL:RBNNE:2023:2480 / 2478; Rb. Noord-Holland 24 december 2021, ECLI:NL:RBNHO:2021:11946 / 11942 (stiefkinderen beschouwde slachtoffer als vader).

³⁹⁶ Rb. Noord-Holland 24 december 2021, ECLI:NL:RBNHO:2021:11946 / 11942, Rb. Den Haag 22 oktober 2021, Rb. Den Haag 22 oktober 2021, ECLI:NL:RBDHA:2021:11487; Hof Amsterdam 10 mei 2022, ECLI:NL:GHAMS:2022:1424; Rb. Limburg 23 december 2022, ECLI:NL:RBLIM:2022:10473; Rb. Noord-Holland 24 november 2022, ECLI:NL:RBNHO:2022:10379; Rb. Overijssel 6 februari 2023, ECLI:NL:RBOVE:2023:426; Rb. Noord-Nederland 21 juni 2023, ECLI:NL:RBNNE:2023:2480 / 2478; Rb. Rotterdam 9 oktober 2023, ECLI:NL:RBROT:2023:9345 / 9342; Rb. Zeeland-West-Brabant 15 november 2022, ECLI:NL:RBZWB:2022:6760 / 6753.

³⁹⁷ Rb. Gelderland 26 juli 2021, ECLI:NL:RBGEL:2021:3987; Rb. Noord-Nederland 2 november 2023, ECLI:NL:RBNNE:2023:4484.

het slachtoffer en het gemis immens groot moet zijn, onvoldoende is gebleken dat sprake is van een bijzonder geval in de zin van de hardheidsclausule.³⁹⁸ Uit de uitspraak blijkt niet wat de relatie tussen de stiefmoeder en het slachtoffer was (samengewoond, periode, aard relatie, etc.). In de andere uitspraak staat wel te lezen dat de twee stiefouders voor het slachtoffer hebben gezorgd (onduidelijk is hoe intensief) en heeft het slachtoffer ook bij beiden ingewoond (onduidelijk is hoe lang en wanneer). Desondanks oordeelt het hof dat de relatie ten tijde van de dood van het slachtoffer niet zo nauw was dat de hardheidsclausule grondslag biedt aan een affectieschadeaanspraak.³⁹⁹ In deze twee uitspraken zien we dat de nadruk in de beoordeling ligt op de relatie ten tijde van de schadeveroorzakende gebeurtenis, wat ook voorgeschreven is in art. 6:108 lid 4 sub g BW.

Bij de vijf vorderingen die niet-ontvankelijk zijn verklaard wordt de beoordeling in twee uitspraken uitdrukkelijk toegespitst op de relatie op het moment van de schadeveroorzakende gebeurtenis. In beide gevallen is op het moment van overlijden van het slachtoffer al lange tijd geen contact geweest (20 jaar⁴⁰⁰, respectievelijk 5 jaar⁴⁰¹). De beoordeling of desondanks een zodanige nauwe persoonlijke relatie bestaat in de zin van de Wet vergoeding affectieschade vergt, aldus de rechter, partijdebat, wat een onevenredige belasting van het strafproces oplevert. In de andere drie uitspraken wordt niet expliciet aandacht besteed aan de relatie op het moment van de schadeveroorzakende gebeurtenis. In die drie zaken kan de rechter op basis van de voorgelegde informatie en verklaringen niet vaststellen of sprake is van een zodanige nauwe relatie. In het ene geval noemt de rechter als reden dat de stiefvader gedurende een beperkte periode met het slachtoffer heeft samengewoond.⁴⁰² In de andere uitspraak heeft de stiefvader nooit in gezinsverband de zorg gehad voor het slachtoffer.⁴⁰³ En in de laatste uitspraak heeft de stiefvader weliswaar 11 jaar een relatie gehad met de moeder van het slachtoffer, maar heeft hij niet samengewoond met haar en in die jaren was het slachtoffer al 40 jaar.⁴⁰⁴

Wat hieruit kan worden afgeleid, ten eerste, dat de meeste vorderingen van stiefouders worden toegewezen in de gepubliceerde rechtspraak.⁴⁰⁵ Ten tweede weegt de rechter (zoals de wetgever ook heeft bedoeld) de concrete omstandigheden van het geval, waarbij met name wordt gelet op de omstandigheid of het slachtoffer en de stiefouder in het verleden (langdurig) hebben samengewoond, of en welke rol bestond in de opvoeding en/of zorg, en of de relatie als een ouder-kindrelatie werd beschouwd. Soms worden twee omstandigheden genoemd en soms alle drie. Ook wordt (vanzelfsprekend in overlijdensschadezaken) acht geslagen op de relatie op moment van de schadeveroorzakende gebeurtenis: is die nog steeds zodanig nauw dat een vergoeding gerechtvaardigd is? Die vraag hoeft niet te worden gesteld als het gaat om een juridisch ouder, maar wel als een stiefouder een beroep doet op de hardheidsclausule. Dat die beoordeling plaatsvindt is in conformiteit met het wettelijke stelsel.

In drie uitspraken (die nog niet zijn behandeld) oordeelt de rechter dat een stiefouder behoort tot de vaste kring van gerechtigden, omdat die positie gelijkgesteld wordt / lijkt te worden met

³⁹⁸ Rb. Rotterdam 5 oktober 2022, ECLI:NL:RBROT:2022:8230.

³⁹⁹ Hof Arnhem-Leeuwarden 10 november 2023, ECLI:NL:GHARL:2023:9371.

⁴⁰⁰ Rb. Noord-Holland 24 december 2021, ECLI:NL:RBNHO:2021:11946 / 11942.

⁴⁰¹ Rb. Gelderland 29 december 2022, ECLI:NL:RBGEL:2022:7338.

⁴⁰² Rb. Den Haag 28 november 2022, ECLI:NL:RBDHA:2022:12655.

⁴⁰³ Hof Den Haag 15 september 2022, ECLI:NL:GHDHA:2022:1786.

⁴⁰⁴ Rb. Gelderland 17 februari 2023, ECLI:NL:RBGEL:2023:759.

⁴⁰⁵ Vanwege het toegekende schadevergoedingsbedrag, lijkt de beoordeling in een uitspraak plaats te vinden op grond van de hardheidsclausule, terwijl er sprake lijkt van een situatie waarin het slachtoffer inwoonde bij de stiefouder. Wellicht had hier een beoordeling op grond van sub e meer voor de hand gelegen (en dus een hoger schadevergoedingsbedrag), Hof Amsterdam 10 mei 2022, ECLI:NL:GHAMS:2022:1424.

die van de ouder (onder sub c).⁴⁰⁶ Dat is niet het uitgangspunt van de wetgever. Deze uitspraken zijn niet meegeteld in de vorige analyse, omdat die niet gaan over de interpretatie van de hardheidsclausule. Deze stiefouders hebben dus meer schadevergoeding ontvangen dan de stiefouders die hun vergoeding toegewezen hebben gekregen – in conformiteit met het wettelijke stelsel – op grond van de hardheidsclausule.

Tot slot, zijn twee uitspraken gepubliceerd die gaan over de vorderingen van een pleegmoeder respectievelijk twee pleegkinderen (Bijlage 4, Tabel 4.22). In beide uitspraken worden de vorderingen toegewezen.⁴⁰⁷ Ook in deze uitspraken wordt een weging gemaakt van concrete omstandigheden. Omstandigheden die hierboven als relevant werden genoemd voor stiefrelaties zien we terugkomen in deze uitspraken: het pleegkind woonde vanaf jonge leeftijd bij de pleegouders, is door hen verzorgd en de pleegouder vervulde de ouderrol. In een van de uitspraken is nog vastgesteld dat de feitelijke relatie tussen de pleegkinderen en hun pleegvader niet verschilde ten opzichte van zijn relatie met zijn biologische kinderen.⁴⁰⁸

Categorie 3: Ex-partners, niet-samenwonende partners, toekomstige levensgezel

Voor partners die niet onder sub a of b vallen maar wel een liefdesrelatie hebben/hadden met het slachtoffer – zoals ex-partners of niet-samenwonende partners – is volgens de wetgever een beroep op de hardheidsclausule (sub g) nodig.

Rechtbank- en hofuitspraken van de strafrechter

Er zijn grofweg drie groepen te onderscheiden op basis van de rechtspraakanalyse: de LAT-relatie (de niet-samenwonende maar wel duurzaam verbonden levensgezel), de ex-partner of ex-levensgezel en de vriend(in) of verloofde (de toekomstige levensgezel). Een overzicht van de vindplaatsen is te vinden in Bijlage 4, Tabel 4.23.

Tabel 5.8 Aantallen (niet-)toegewezen vorderingen van ‘andere’ partners dan sub a en b

	LAT-relatie		Ex-partner / ex-levensgezel		Vriend(in)/Verloofde	
	Toegewezen	Afgewezen / niet-ontvankelijk	Toegewezen	Afgewezen/ niet-ontvankelijk	Toegewezen	Afgewezen / niet-ontvankelijk
2021	1	1	0	0	0	1
2022	3	1	0	2	3	2
2023	4	1	2	1	1	3

Voor de definitie van ‘levensgezel’ zoekt de rechter aansluiting bij algemene aanwijzingen voor deze term die ook elders in het strafrecht worden gehanteerd.⁴⁰⁹ Het begrip ‘levensgezel’ ziet op twee meerderjarigen die, anders dan als elkaars echtgenoot, ‘met elkaar een nauwe persoonlijke betrekking onderhouden’. Voor de beoordeling of sprake is van een ‘levensgezel’ acht de strafrechter de volgende omstandigheden van belang:

- of sprake is van een gemeenschappelijke huishouding,
- de duur van de gemeenschappelijke huishouding,
- of er een relatie van affectieve aard is, en met name,

⁴⁰⁶ Rb. Limburg 28 maart 2022, ECLI:NL:RBLIM:2022:2418; Rb. Midden-Nederland 5 januari 2023, ECLI:NL:RBMNE:2023:18; Rb. Rotterdam 7 juli 2022, ECLI:NL:RBROT:2022:5597.

⁴⁰⁷ Rb. Gelderland 6 juni 2021, ECLI:NL:RBGEL:2021:1987; Rb. Gelderland 24 november 2023, ECLI:NL:RBGEL:2023:6353.

⁴⁰⁸ Rb. Gelderland 24 november 2023, ECLI:NL:RBGEL:2023:6353.

⁴⁰⁹ *Kamerstukken II 2002/03, 28484, nr. 5, p. 5.*

- of betrokkenen kennelijk uitgaan van een nauwe lotsverbondenheid.⁴¹⁰

Doorslaggevend acht de rechter de ‘nauwe persoonlijke betrekking van een zekere hechtheid’, vergelijkbaar met die tussen echtgenoten of geregistreerd partners.⁴¹¹ Hieronder wordt per categorie een uitleg gegeven.

Voor de partner die een langdurige LAT-relatie heeft (gehad) met het primaire slachtoffer, blijft de rechter dicht bij de bedoeling van de wetgever om alleen nauwe persoonlijke betrekkingen onder de hardheidsclausule een affectieschadevergoeding toe te kennen. Bij een LAT-relatie die langdurig en hecht is,⁴¹² of reeds 30 jaar bestaat,⁴¹³ worden geen nadere feitelijkheden aangehaald of gewogen om de toewijzing onder sub g te onderbouwen. De vordering van partners die voldoende onderbouwen dat er een ‘duurzame relatie’ met het slachtoffer bestond,⁴¹⁴ wordt toegewezen. Bij ogenschijnlijk kortere relaties wordt wel gerefereerd aan de lengte van de relatie, maar dan in combinatie met een andere omstandigheid die pleit voor toewijzing, zoals het hebben van gezamenlijke kinderen en het nemen van een financiële verantwoordelijkheid.⁴¹⁵

In sommige uitspraken worden relaties tussen vriend en vriendin niet afdoende intens, hecht, langdurig en/of toekomstbestendig geacht om onder sub g een affectieschadevergoeding toe te wijzen. Zo zijn affectieschadevorderingen niet toegewezen in geval van een ‘verdergaande vriendschappelijke relatie’ die niet exclusief is,⁴¹⁶ of in geval van een knipperlichtrelatie waarbij beide partijen er ook andere bedpartners op nahielden.⁴¹⁷ Een vordering waarin de rechtbank nadere onderbouwing nodig had, is een relatie van 3,5 jaar waarbij partners tijdelijk niet samenwoonden (niet-ontvankelijk).⁴¹⁸ Een ander voorbeeld is een uitspraak waarin niet is gebleken van de ‘uitzonderlijke omstandigheid’ dat slachtoffer en zijn vriendin ‘langdurig samenleefden en voor elkaar zorgden’ (niet-ontvankelijk).⁴¹⁹

Er zijn ook relaties aangetroffen die (wellicht) strikt genomen geen LAT-relaties betroffen, maar waarin ook geen sprake was van samenwonen. De affectieschadevordering van een niet-samenwonende verloofde van het slachtoffer wordt toegewezen, omdat zij plannen hadden om op korte termijn te gaan samenwonen en te trouwen.⁴²⁰ Aan de zwangere vriendin van het overleden, minderjarig slachtoffer, wordt ook affectieschadevergoeding toegewezen.⁴²¹ De vordering van het ongebooren kind van het slachtoffer wordt echter afgewezen, omdat een nauwe affectieve band tussen de vader en het ongebooren kind nog geen sprake was.

De volgende en laatste groep van affectieschadevorderingen binnen de relationele sfeer is de ex-partner. In sommige gevallen wordt een affectieschadevergoeding onder sub g zonder nadere

⁴¹⁰ Hof Amsterdam 28 september 2022, ECLI:NL:GHAMS:2022:2894.

⁴¹¹ Hof Amsterdam 28 september 2022, ECLI:NL:GHAMS:2022:2894.

⁴¹² Rb. Noord-Holland 25 april 2023, ECLI:NL:RBNHO:2023:3793.

⁴¹³ Rb. Den Haag 2 februari 2023, ECLI:NL:RBDHA:2023:956.

⁴¹⁴ Rb. Rotterdam 30 november 2021, ECLI:NL:RBROT:2021:11776; Rb. Midden-Nederland 18 november 2022, ECLI:NL:RBMNE:2022:4621.

⁴¹⁵ Rb. Rotterdam 11 juli 2023, ECLI:NL:RBROT:2023:6467/8 (LAT-relatie sinds 2018).

⁴¹⁶ Rb. Noord-Nederland 11 november 2022, ECLI:NL:RBNNE:2022:4134.

⁴¹⁷ Aangevoerd in Rb. Noord-Nederland 21 april 2022, ECLI:NL:RBNNE:2022:1250, ook in hoger beroep onvoldoende onderbouwd en afgewezen (Hof Arnhem-Leeuwarden 2 mei 2023, ECLI:NL:GHARL:2023:3648).

⁴¹⁸ Rb. Noord-Holland 4 mei 2023, ECLI:NL:RBNHO:2023:4113.

⁴¹⁹ Rb. Limburg 7 november 2023, ECLI:NL:RBLIM:2023:6489.

⁴²⁰ Hof Amsterdam 6 oktober 2022, ECLI:NL:GHAMS:2022:2852.

⁴²¹ Rb. Rotterdam 11 augustus 2022, ECLI:NL:RBROT:2022:6746. Toetsing aan bovenstaande definitie van ‘levengezelschap’ zou afstuiten op de minderjarigheid.

motivering door de rechtbank toegewezen, waardoor onduidelijk is waarom deze relatie dan wel duurzaam, nauw of hecht zou zijn (geweest).⁴²² Gevallen waarin géén affectieschade wordt toegewezen zijn die waarin: geen liefdesrelatie meer bestaat (samenwonen), maar enkel een vriendschappelijke band⁴²³; de ex-partners geen contact meer hebben omdat het slachtoffer in het buitenland woont⁴²⁴; en de ex-partner werd lastiggevallen door het slachtoffer en bang voor hem was.⁴²⁵

Categorie ‘Overig’

Er zijn drie gevallen waarin onder sub g een affectieschadevergoeding is toegewezen aan andere naasten dan hierboven besproken. Er bestaat een overeenkomst tussen deze uitspraken: de rechtbank motiveert zeer summier waarom deze naasten onder sub g een affectieschadevergoeding toekomt. Het gaat achtereenvolgens om een nicht, een kleinzoon en de biologische vader van een slachtoffer.

Over de affectieschadevergoeding van de nicht van het primaire slachtoffer, overweegt de strafrechter dat uit de onderbouwing van de vordering en het strafdossier blijkt dat zij een ‘zeer nauwe persoonlijke band met het slachtoffer heeft gehad’.⁴²⁶ Naar het oordeel van de rechter is de vordering daarmee voldoende onderbouwd, en overigens niet betwist: de affectieschadevordering wordt toegewezen. Voor het toewijzen van de affectieschadevordering aan de kleinzoon is de rechter zo mogelijk nog korter. Na de vaststelling dat het slachtoffer als gevolg van het bewezenverklaarde feit is overleden, wordt overwogen ‘Naar oordeel van de rechtbank is de gevorderde affectieschade voldoende onderbouwd. Benadeelde is de kleinzoon van het slachtoffer.’⁴²⁷ De gevorderde affectieschadevergoeding wordt toegewezen. In de derde en laatste uitspraak wordt affectieschadevergoeding toegewezen aan de biologische vader op grond van de hardheidsclausule van sub g (terwijl de vader zich beriep op sub c).⁴²⁸ De rechtbank overweegt dat hij niet de juridische vader is van het slachtoffer, maar hij heeft wel ‘voldoende onderbouwd dat hij als biologische vader in zo’n nauwe persoonlijke relatie met [slachtoffer] stond, dat aan hem een beroep op de hardheidsclausule’ onder sub g toekomt.

5.5.3.4 Bevindingen

Uit de wetsgeschiedenis bleken de vragen welke naasten met name een beroep doen op de hardheidsclausule, hoe hiermee omgegaan wordt in de rechtspraak en hoe (ruim) de hardheidsclausule (g) dan wordt geïnterpreteerd. Uit jurisprudentie blijkt dat de grootste groepen die een beroep doen op de hardheidsclausule bestaan uit 1) de broers en zussen, 2) stiefouders en -kinderen en pleegouders en -kinderen en 3) de niet-samenwonende levensgezellen of (ex-)partners. Deze groepen zijn in de wetsgeschiedenis als voorbeelden genoemd. In de literatuur werd al naar voren gebracht dat de rechter de hardheidsclausule terughoudend toepast.

De bevindingen over broers en zussen kunnen als volgt worden samengevat. De rechter is over het algemeen terughoudend in het toekennen van affectieschadevergoeding aan broers en zussen, en overweegt dat het hem niet past om ‘buiten de bedoeling van de wetgever om, deze

⁴²² Rb. Noord-Holland 26 april 2023, ECLI:NL:RBNHO:2023:3879; Rb. Midden-Nederland 21 november 2023, ECLI:NL:RBMNE:2023:6178.

⁴²³ Hof Den Haag 10 november 2023, ECLI:NL:GHDHA:2023:2189.

⁴²⁴ Rb. Amsterdam 25 juli 2022, ECLI:NL:RBAMS:2022:4251.

⁴²⁵ Rb. Den Haag 19 december 2022, ECLI:NL:RBDHA:2022:13645.

⁴²⁶ Rb. Noord-Nederland 1 maart 2022, ECLI:NL:RBNNE:2022:527.

⁴²⁷ Rb. Gelderland 21 mei 2021, ECLI:NL:RBGEL:2021:2618.

⁴²⁸ Rb. Limburg 19 mei 2021, ECLI:NL:RBLIM:2021:4156.

kring van gerechtigden uit te breiden'.⁴²⁹ De rechter houdt vast aan de keuze van de wetgever om broers en zussen niet automatisch onderdeel te maken van de vaste kring van gerechtigden, hetgeen ook soms de reden is om geen affectieschade toe te wijzen. De rechter geeft soms aan dat het desgewenst aan de wetgever is om een wettelijke regeling te maken waarmee de broers en zussen onderdeel worden van de vaste kring van gerechtigden.

Voor het toekennen van de affectieschadevordering aan broers en zussen lijkt met name belangrijk of het slachtoffer en/of de broer of zus inwonend/thuiswonend is. Maar ook andere omstandigheden worden dan genoemd voor toewijzing, zoals aanwezigheid van een zorgrelatie,⁴³⁰ dagelijks contact en (emotionele) steun,⁴³¹ het vervullen van een vaderrol voor of door het slachtoffer,⁴³² het samenwonen in gezinsverband (met de ouders)⁴³³, en/of het geringe leeftijdsverschil.⁴³⁴ In de uitspraken waarin de affectieschadevorderingen van broers en zussen wordt afgewezen of niet-ontvankelijk verklaard, gaat het veelal om meerderjarige primaire slachtoffers en/of naasten die meer thuiswonend zijn. Het kan dan zo zijn dat wel gesteld is dat sprake van een zorgrelatie⁴³⁵ of het delen van een bewogen verleden⁴³⁶, maar op zichzelf zijn dat veelal geen redenen om een affectieschadevergoeding toe te wijzen. Alles overziend, kunnen we ons echter niet aan de indruk onttrekken dat – hoewel er *grosso modo* wel een lijn te ontwaren is in de omstandigheden die de rechter relevant acht – rechters bij vergelijkbare omstandigheden tot een andere afweging komen.

In de meeste gevallen worden de vorderingen van stiefouders- en kinderen, en pleegouders en -kinderen toegewezen (alle overlijdensschadezaken). Gewicht wordt met name toegekend aan lengte van de periode waarin is samengewoond in het verleden, of de ouder een intensieve of belangrijke rol heeft gehad in de opvoeding van en/of zorg voor het slachtoffer (in het verleden) en of de stiefouder/het -kind werd beschouwd als ouder/kind. Meestal werden twee of meer omstandigheden genoemd in een toewijzende uitspraak. Ook werd in aantal uitspraken (terecht) beoordeeld of de zodanig nauwe persoonlijke relatie nog bestond op het moment van de schadeveroorzakende gebeurtenis. Hoewel het gaat om weinig uitspraken, is het toch relevant om te vermelden dat in drie uitspraken een stiefouder zijn/haar vordering toegekend heeft gekregen op grond van sub c. Wat betekent dat de *facto* een hoger schadevergoedingsbedrag is ontvangen dan het bedrag waarop iemand op grond van het Besluit vergoeding affectieschade recht zou hebben.

In uitspraken waarin langdurige en hechte LAT-relatie bestaat of situatie voordoet waarin wel sprake is van een liefdesrelatie die – vanwege omstandigheden van het geval – duurzaam lijkt (verloving, gezamenlijk kind) worden de affectieschadevorderingen van naasten toegewezen. De uitkomst van vorderingen van ex-partners is wisselend.

⁴²⁹ Rb. Oost-Brabant 2 juni 2022, ECLI:NL:RBOBR:2022:2275; Rb. Noord-Nederland 16 mei 2022, ECLI:NL:RBNNE:2022:1515.

⁴³⁰ Rb. Rotterdam 19 oktober 2023, ECLI:NL:RBROT:2023:11290; Rb. Limburg 18 mei 2021, ECLI:NL:RBLIM:2021:4119.

⁴³¹ Rb. Zeeland-West-Brabant 12 juni 2023, ECLI:NL:RBZWB:2023:3995; Rb. Rotterdam 9 oktober 2023, ECLI:NL:RBROT:2023:9345.

⁴³² Rb. Midden-Nederland 1 augustus 2023, ECLI:NL:RBMNE:2023:3966; Rb. Rotterdam 9 oktober 2023, ECLI:NL:RBROT:2023:9345; Hof Amsterdam 6 oktober 2022, ECLI:NL:GHAMS:2022:2852.

⁴³³ Hof Arnhem-Leeuwarden 20 juli 2022, ECLI:NL:GHARL:2022:6258.

⁴³⁴ Rb. Rotterdam 25 mei 2022, ECLI:NL:RBROT:2022:4222; Hof Arnhem-Leeuwarden 20 juli 2022, ECLI:NL:GHARL:2022:6258.

⁴³⁵ Rb. Den Haag 8 november 2022, ECLI:NL:RBDHA:2022:11622; Hof 's-Hertogenbosch 6 december 2022, ECLI:NL:GHSHE:2022:4174; Rb. Rotterdam 22 juni 2022, ECLI:NL:RBROT:2022:5677.

⁴³⁶ Rb. Oost-Brabant 2 juni 2022, ECLI:NL:RBOBR:2022:2275; Rb. Amsterdam 21 april 2023, ECLI:NL:RBAMS:2022:2452; Rb. Gelderland 2 augustus 2022, ECLI:NL:RBGEL:2022:4097.

5.5.4 Derogerende werking redelijkheid en billijkheid

5.5.4.1 Parlementair debat

De toepassing van de derogerende werking van de redelijkheid en billijkheid in de context van de affectieschadevordering is door de wetgever genoemd voor ‘zeer uitzonderlijke – sprekende – gevallen’. Het voorbeeld dat is genoemd is een echtgenoot die al voor de schadeveroorzakende gebeurtenis uit beeld was verdwenen.⁴³⁷ Het belangrijkste vraagpunt dat voortkomt uit het parlementaire debat is: in welke gevallen zorgt de derogerende werking van de redelijkheid en billijkheid (art. 6:2 BW) voor een beperking van de wettelijke kring van aanspraakgerechtigden? (deelvraag 15, 16 van dit onderzoek)

5.5.4.2 Literatuur

Door Van der Roest en Keizer is in hun analyse verwezen naar de onvoorwaardelijke bloedband tussen ouder en kind, waardoor ondanks verminderd contact, het ontvallen van een ouder nog steeds pijn en verdriet doet.⁴³⁸

Mantel noemt enkele uitspraken opvallend, waarin het gaat over de vraag of biologisch ouderschap in de weg staat aan een beroep op de derogerende werking van redelijkheid en billijkheid. Het betreft meerdere zaken over het verwaterde contact tussen een moeder en haar kind⁴³⁹ en over de biologische vader wiens kind is opgevoed door de stiefvader.⁴⁴⁰ Haar conclusie is dat in enkele zaken wordt geoordeeld dat nader bewijs nodig was voor het vaststellen van de nauwe band, terwijl in andere zaken werd gesproken over een ‘(bloed)band’ die weinig uitleg behoeft.⁴⁴¹

5.5.4.3 Rechtspraak

Rechtbank- en hofuitspraken van de strafrechter

Van de 11 affectieschadevorderingen onder sub a tot f, die met een beroep op de derogerende werking worden betwist of waaraan de rechter twijfelt, is geen enkele vordering afgewezen. 4 van deze vorderingen zijn door de strafrechter niet-ontvankelijk verklaard, omdat de behandeling ervan het strafproces onnodig zou belasten. De naasten werden er in dat geval ook op gewezen dat deze vordering bij de burgerlijke rechter (opnieuw) kon worden aangebracht. Het ging hier in 4 zaken om een biologische moeder, eenmaal om een biologische vader, en in de laatste zaak om een partner en een kind. In de overige 7 gevallen zijn de bezwaren door de strafrechter behandeld en heeft deze de affectieschadevordering gewoon toegewezen. Hierbij ging het om een echtgenote, een dochter, driemaal een moeder, een pleegmoeder en een biologische maar niet juridische vader. Een uitgebreide tabel staat in Bijlage 5, Tabel 5.24.

In 2 uitspraken verweert de gedaagde zich door te betwisten dat sprake is van een feitelijke affectieve relatie tussen het slachtoffer en de naaste die behoort tot de vaste kring van gerechtigden. In die uitspraken wijst de rechter de vorderingen gewoon toe, waarbij in de motivering wordt gerefereerd aan ‘een onvoorwaardelijke (bloed)band’ die maakt dat het

⁴³⁷ *Kamerstukken II* 2014/15, 34257, p. 15 (MvA II).

⁴³⁸ Van der Roest & Keizer 2020, p. 54, over Rb. Gelderland 4 mei 2020, ECLI:NL:RBGEL:2020:2436.

⁴³⁹ Rb. Limburg 16 juli 2020, ECLI:NL:RBLIM:2020:5198 (slachtoffer: zoon); Rb. Gelderland 4 mei 2020, ECLI:NL:RBGEL:2020:2436 (slachtoffer: moeder); Rb. Gelderland 6 april 2021, ECLI:NL:RBGEL:2021:1987 (slachtoffer: dochter).

⁴⁴⁰ Rb. Amsterdam 3 februari 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:362.

⁴⁴¹ Mantel 2022, p. 18.

verlies van een kind pijn doet, ongeacht de mate van contact.⁴⁴² In een uitspraak benadrukt de rechter dat deze discussies ‘belastend en precair zijn’.⁴⁴³

Als het biologische ouderschap niet hand in hand gaat met de juridische kwalificatie – bij de vader die zijn (vermeende) kind niet heeft erkend –, dan onderwerpt de rechter deze relatie aan nader onderzoek.⁴⁴⁴ Eén uitspraak is gevonden die in de context van art. 6:2 BW is beslecht. Hierin verklaart de rechter de vordering van kinderen niet-ontvankelijk, omdat onduidelijk is of zij juridisch kinderen van het slachtoffer zijn en dat nodig is dat deze juridische band eerst wordt vastgesteld.⁴⁴⁵

5.5.4.4. Bevindingen

Er worden na een beroep op de derogerende werking van de redelijkheid en billijkheid geen vorderingen afgewezen door de strafrechter.⁴⁴⁶ Van de 12 zaken waarin er een beroep op wordt gedaan, volgt in 5 zaken een niet-ontvankelijkheidsverklaring. Bij het toewijzen van de vordering wordt door de rechter gewezen op het belang van voorkomen van discussie over de vaste kring van gerechtigden.

5.6 Toekenning van standaardbedragen (en matiging)

5.6.1 Parlementair debat

Op basis van het parlementaire debat (par. 2.5) zijn de volgende vraag- en discussiepunten geformuleerd die relevant zijn voor de rechtspraakanalyse:

- Wordt in de rechtspraktijk afgeweken van de bedragen in het Besluit vergoeding affectieschade? (deelvraag 10 van dit onderzoek)
- Wordt een beroep op matiging gehonoreerd in de rechtspraktijk? Zo ja, waarom? (deelvraag 10 van dit onderzoek)
- Hoe wordt in de civiele keten omgegaan met potentiële misdrijven? De beoordeling of sprake is van een misdrijf behoort tot het domein van de strafrechter, terwijl de vergoeding (gedeeltelijk) kan plaatsvinden via de civiele keten. (deelvraag 10 van dit onderzoek)

5.6.2 Literatuur

Mantel laat zien dat vrijwel altijd het gevorderde bedrag aansluit bij het Besluit vergoeding affectieschade, en dat de rechter vervolgens met een beroep daarop toewijst.⁴⁴⁷ Mantel wijst wel op discussie in de literatuur over uit-huis-wonende studerende kinderen (‘op kamers’). Zij constateert echter op basis van haar rechtspraakanalyse dat maar in één zaak (waarin een op kamers wonend kind is overleden) toch het bedrag voor het overlijden van een thuiswonend kind wordt gevorderd. De rechter wijst echter dit vergoedingsbedrag niet toe, en sluit aan bij het bedrag voor uitwonende kinderen.⁴⁴⁸

⁴⁴² Rb. Gelderland 6 april 2021, ECLI:NL:RBGEL:2021:1987; Rb. Limburg 3 juli 2023, ECLI:NL:RBLIM:2023:3900.

⁴⁴³ Rb. Gelderland 6 april 2021, ECLI:NL:RBGEL:2021:1987.

⁴⁴⁴ Rb Noord-Holland 28 maart 2023, ECLI:NL:RBNHO:2023:2767.

⁴⁴⁵ Rb. Midden-Nederland 23 januari 2023, ECLI:NL:RBMNE:2023:166.

⁴⁴⁶ Hof Arnhem-Leeuwarden 4 juli 2023, ECLI:NL:GHARL:2023:5899.

⁴⁴⁷ Mantel 2021 (masterscriptie), p. 64.

⁴⁴⁸ Mantel 2021 (masterscriptie), p. 64, onder verwijzing naar: Rb. Midden-Nederland 22 augustus 2019, ECLI:NL:RBMNE:2019:3892.

Mantel wijst ook nog op een aantal zaken waarin de vordering van de naasten of nabestaanden lager was dan het bedrag dat is genoemd in het Besluit vergoeding affectieschade. De rechter sluit dan aan bij het gevorderde bedrag.⁴⁴⁹ Mantel wijst op één zaak waarin een hoger bedrag is gevorderd en ook is toegewezen.⁴⁵⁰

Mantel betoogt (normatief inzicht naar aanleiding van rechtspraakanalyse) dat het niet te rijmen valt met de erkennings- en de genoegdoeningsfunctie dat aanspraakgerechtigden een lagere vergoeding ontvangen dan dat genoemd in het Besluit vergoeding affectieschade.⁴⁵¹ Zij bepleit dat de rechter ambtshalve het vergoedingsbedrag aanpast aan het Besluit vergoeding affectieschade.⁴⁵²

5.6.3 Rechtspraak

Rechtbank- en hofuitspraken strafrechter

In de rechtspraakanalyse is op drie manieren onderzoek gedaan naar de toegekende bedragen. Voor 2023 is in kaart gebracht hoe de gevorderde bedragen zich verhouden tot de toegekende bedragen; en hoe de toegekende bedragen zich verhouden tot die in het Besluit vergoeding affectieschade.⁴⁵³ Daarnaast zijn opvallendheden genoteerd tijdens de bestudering van de rechtspraak bij de analyse op andere thema's. Tot slot is in de databank gezocht op gevallen waarin een beroep is gedaan op matiging.

In de rechtspraakanalyse is voor 2023 uitgezocht hoe de toegekende bedragen zich verhouden tot de gevorderde bedragen door partijen (zie Bijlage 4, Tabel 4.25). Van de 173 zaken waarin een affectieschadevergoeding is gevorderd, is in 133 gevallen een affectieschadevergoeding toegekend,⁴⁵⁴ waarvan in 118 gevallen het gevorderde bedrag en in 15 gevallen een daarvan afwijkend bedrag. In deze 15 zaken heeft de rechter niet het gevorderde bedrag toegekend omdat:

- Sprake is van eigen schuld (6:101 BW): 4 uitspraken
- Matiging wordt toegepast (6:109 BW): 1 uitspraak (zie hierna)
- Het gevorderde bedrag niet overeenkwam met het passende bedrag op basis van het Besluit en alsnog een bedrag conform de bedragen in het Besluit vergoeding affectieschade wordt toegekend: 10 uitspraken

De 10 zaken waarin de vordering van de naaste afweek van het Besluit vergoeding affectieschade, maar de rechter alsnog op basis daarvan het schadevergoedingsbedrag vaststelde, betreffen vooral zaken waarin sprake van een primair slachtoffer dat een meerderjarig uitwonend kind is. In die zaken wordt dan het vergoedingsbedrag gevorderd voor thuiswonende kinderen, maar is het bedrag voor uitwonende kinderen toegekend.

Getracht is ook te inventariseren in hoeveel zaken de strafrechter in 2023 afwijkt van de bedragen in het Besluit vergoeding affectieschade. Dat is niet eenvoudig, omdat niet altijd duidelijk is om welke naasten of nabestaanden het precies gaat in een uitspraak. Ook is de

⁴⁴⁹ Mantel 2021 (masterscriptie), p. 65.

⁴⁵⁰ Mantel 2021 (masterscriptie), p. 66.

⁴⁵¹ Mantel 2021 (masterscriptie), p. 88.

⁴⁵² Mantel 2021 (masterscriptie), p. 88.

⁴⁵³ Omdat deze analyse vrijwel geen opvallendheden liet zien, is deze analyse niet uitgebreid naar 2022-2021.

⁴⁵⁴ Het gaat hier om zaken waarin ten minste één affectieschadevordering is toegewezen. Die die vordering(en) worden dan als uitgangspunt genomen voor de analyse die hierna volgt. Met andere woorden, afgewezen vorderingen worden niet meegenomen in de analyse.

motivering van de rechter niet altijd duidelijk. Wat wij wel zien is dat het zeer waarschijnlijk om heel weinig zaken gaat waarin dit gebeurt:

- In 4 zaken is sprake van eigen schuld en dus wordt (rechtmatig) afgeweken van het Besluit vergoeding affectieschade
- In 1 zaak wordt het bedrag gematigd
- In 2 zaken heeft de WA-verzekeraar al het grootste deel van het bedrag uitgekeerd, waardoor de strafrechter slechts de overblijvende affectieschade toewijst (€ 2.500)
- In 1 zaak wordt een hoger bedrag toegewezen, maar onduidelijk is waarom. Duidelijk is wel dat het toegekende bedrag overeenkomt met het gevorderde bedrag.

Het beeld dat hieruit ontstaat is dat in vrijwel alle zaken in 2023 het Besluit vergoeding affectieschade wordt gevolgd, ook als het gevorderde bedrag hiervan afwijkt.⁴⁵⁵

Als gezegd, is ook tijdens het onderzoek op andere onderwerpen bijgehouden als iets opvalt in de context van het schadevergoedingsbedrag. Dat leverde de volgende inzichten op.

Ten eerste is dat de motivering vaak kort is. De rechter volstaat veelal met een enkele verwijzing naar het Besluit vergoeding affectieschade. Verder is ook voor andere jaren zichtbaar geworden dat soms de aansprakelijkheidsverzekeraar al een deel van de affectieschadevordering heeft uitbetaald. Het overblijvende deel van de affectieschadevergoeding dat nog niet is uitbetaald vanwege het misdrijf-karakter van het schadeveroorzakende feit wordt dan alsnog via het strafproces toegewezen.⁴⁵⁶

In de context van de analyse over ‘ernstig en blijvend letsel’ is een uitspraak aangetroffen waarin een andere schadevergoeding is toegekend dan vermeld in het Besluit vergoeding affectieschade. Het betreft een vaarongeval waarbij een sloep onrechtmatig is aangevaren en het primaire slachtoffer letsel heeft opgelopen. De echtgenote van het slachtoffer vordert schadevergoeding. De vergoeding wordt door de rechter beperkt tot € 5000, omdat onduidelijk is of het ernstige letsel blijvend is.⁴⁵⁷ Deze uitspraak werd reeds behandeld in paragraaf 5.4.3.2. Wij hebben geen vergelijkbare zaken kunnen vinden. Dit lijkt dus een zaak te zijn die op zichzelf staat.

Bij de bestudering van de hardheidsclausule (stiefrelatie) is één uitspraak gevonden waarin de rechter het gevorderde affectieschadevergoeding toekent, terwijl het bedrag in het Besluit vergoeding affectieschade hoger ligt. De rechter expliciteert dat ook, maar oordeelt dat hij desondanks aansluit bij het gevorderde bedrag.⁴⁵⁸ In drie uitspraken wordt de vordering van de stiefouder ten onrechte gebaseerd op sub c, wat resulteert in een hogere vergoeding.

Als gezegd, is ook een analyse (aan de hand van de databank) gemaakt op het thema ‘matiging’ (art. 6:109 BW). ‘Matiging’ is een juridische term. Het biedt de discretionaire bevoegdheid aan de rechter om het schadevergoedingsbedrag te matigen om daarmee onaanvaardbare gevolgen door het opleggen van een volledige schadevergoeding te voorkomen in individuele gevallen.⁴⁵⁹

⁴⁵⁵ Omdat noch de literatuur noch de analyse over het jaar 2023 aanleiding gaf om te denken dat dit voor andere jaren anders is, is deze analyse niet uitgevoerd voor 2021-2022.

⁴⁵⁶Zie bijvoorbeeld Rb. Overijssel 17 juni 2021, ECLI:NL:RBOVE:2021:2454; Rb. Rotterdam 24 juni 2021, ECLI:NL:RBROT:2021:5925; Rb. Noord-Holland 24 november 2022, ECLI:NL:RBNHO:2022:10379; Rb. Midden-Nederland 26 april 2023, ECLI:NL:RBMNE:2023:1941.

⁴⁵⁷ Rb. Rotterdam 24 februari 2022, ECLI:NL:RBROT:2022:1352.

⁴⁵⁸ Rb. Gelderland 24 november 2023, ECLI:NL:RBGEL:2023:6353.

⁴⁵⁹ Het gaat dus niet om het verminderen van het schadevergoedingsbedrag wegens eigen schuld van het primaire slachtoffer (art. 6:101 BW).

De matigingsbevoegdheid moet met terughoudendheid worden toegepast.⁴⁶⁰ Verschillende gezichtspunten spelen een rol, zoals de aard van de aansprakelijkheid en de draagplicht van beide partijen. De matigingsbevoegdheid zou dus een manier voor de rechter kunnen zijn om de affectieschadevergoeding te verminderen in een individuele zaak.

In de database is gezocht op de termen ‘matiging’, ‘matigen’ of ‘6:109 BW’. Na inhoudelijke analyse van de uitspraken waarin een of meer van deze termen vermeld staat, wordt duidelijk dat in 35 strafzaken een beroep is gedaan door de verweerder op matiging in de context van de affectieschadevordering.⁴⁶¹ In 34 zaken maakt de rechter geen gebruik van zijn matigingsbevoegdheid. Van de 35 zaken geeft de rechter in 31 zaken een toelichting waarom wel of niet gebruik wordt gemaakt van de matigingsbevoegdheid. Vijf redenen kunnen worden onderscheiden.

Ten eerste dat de rechter geen feiten of omstandigheden zijn gebleken die zouden moeten leiden tot matiging van het affectieschadebedrag.⁴⁶² Met andere woorden, de verweerder heeft hierover ofwel te weinig gesteld, ofwel de rechter maakt de weging dat de omstandigheden matiging niet rechtvaardigen. Ten tweede dat het gevorderde affectieschadebedrag overeenkomt met dat genoemd in het Besluit vergoeding affectieschade en hij het (daarom) toewijst. Dit betreft de grootste groep van uitspraken.⁴⁶³ Ten derde zijn er rechters die oordelen dat *omdat* de wetgever een forfaitair systeem heeft gecreëerd er *daarom* geen ruimte is voor matiging. Met andere woorden, vanwege de keuze van de wetgever voor een forfaitair systeem maakt de rechter geen gebruik van zijn matigingsbevoegdheid.⁴⁶⁴ Ten vierde – maar dat is maar één zaak – oordeelt een hof dat het gevorderde bedrag in conformiteit is met de redelijkheid en billijkheid.⁴⁶⁵ Ten vijfde zijn er gevallen waarin de verweerder heeft getracht het bedrag te laten matigen omdat de feitelijke affectieve relatie niet (meer) hecht zou zijn op het moment van het ongeval. Van rechters die hierin niet meegaan, houden sommigen de motivering kort en wijzen zij op de vormgeving van de kring van gerechtigden en de veronderstelling die daaruit voortvloeit ten aanzien van de affectieve relatie.⁴⁶⁶ Andere rechters zijn iets uitgebreider in hun

⁴⁶⁰ HR 28 mei 1999, NJ 1999/510.

⁴⁶¹ In dit aantal zitten alleen de zaken waarin daadwerkelijk een beroep is gedaan op ‘matiging’ in de zin van art. 6:109 BW. De term wordt ook in andere (niet juridische) betekenissen gebruikt door partijen of de rechter. Zo zaten in onze databank uitspraken waarin de term ‘matiging’ bijvoorbeeld wordt gebruikt voor het verdisconteren van eigen schuld. Dat is vanuit juridisch perspectief incorrect.

⁴⁶² Rb. Overijssel 14 oktober 2022, ECLI:NL:RBOVE:2022:2952; Rb. Oost-Brabant 23 maart 2022, ECLI:NL:RBOBR:2022:1039; Rb. Midden-Nederland 12 juni 2023, ECLI:NL:RBMNE:2023:2738.

⁴⁶³ Rb. Overijssel 6 februari 2023, ECLI:NL:RBOVE:2023:426; Rb. Oost-Brabant 22 juni 2021, ECLI:NL:RBOBR:2021:2921; Rb. Oost-Brabant 4 mei 2021, ECLI:NL:RBOBR:2021:2212; Rb. Noord-Nederland 22 juni 2021, ECLI:NL:RBNNE:2021:2569; Rb. Noord-Holland 25 april 2023, ECLI:NL:RBNHO:2023:3793; Rb. Noord-Holland 21 februari 2023, ECLI:NL:RBNHO:2023:1372; Rb. Noord-Holland 11 december 2023, ECLI:NL:RBNHO:2023:12623; Rb. Midden-Nederland 26 april 2022, ECLI:NL:RBMNE:2022:1584; Rb. Gelderland 5 mei 2021, ECLI:NL:RBGEL:2021:2243; Rb. Den Haag 12 juni 2023, ECLI:NL:RBDHA:2023:10123; Rb. Den Haag 28 september 2022, ECLI:NL:RBDHA:2022:9734; Rb. Den Haag 8 november 2022, ECLI:NL:RBDHA:2022:11622; Rb. Den Haag 4 juni 2021, ECLI:NL:RBDHA:2021:5667; Rb. Den Haag 29 oktober 2021, ECLI:NL:RBDHA:2021:11800; Hof 's-Hertogenbosch 30 juni 2022, ECLI:NL:GHSHE:2022:2145.

⁴⁶⁴ Soms is hij hierover expliciet: Rb. Noord-Nederland 21 juni 2023, ECLI:NL:RBNNE:2023:2480. Zie ook Rb. Noord-Nederland 21 juni 2023, ECLI:NL:RBNNE:2023:2478; Rb. Midden-Nederland 21 november 2023, ECLI:NL:RBMNE:2023:6178; Hof 's-Hertogenbosch 4 juli 2023, ECLI:NL:GHSHE:2023:2138. Soms is hij impliciet: Rb. Oost-Brabant 5 december 2023, ECLI:NL:RBOBR:2023:5600. Zie ook Rb. 30 november 2021, ECLI:NL:RBGEL:2021:6439.

⁴⁶⁵ Hof Den Haag 15 september 2022, ECLI:NL:GHDHA:2022:1786.

⁴⁶⁶ Rb. Gelderland 2 augustus 2021, ECLI:NL:RBGEL:2021:4173. Zie ook Rb. Gelderland 29 september 2023, ECLI:NL:RBGEL:2023:5281. Niet expliciet: Rb. Rotterdam 19 oktober 2023, ECLI:NL:RBROT:2023:11290.

motivering en wijzen erop dat – ondanks dat er wellicht minder contact was – er sprake is van een bloedband, en dat door het overlijden van het primaire slachtoffer het ook niet meer mogelijk is om de band tussen beiden te herstellen of weer te verstevigen.⁴⁶⁷

Er is slechts één uitspraak gevonden waarin de rechter wel overgaat tot matiging en die gaat over de hechtheid van de relatie. Het gaat over twee dochters die al jaren geen contact meer hebben met hun overleden vader. De rechter wijst wel de affectieschadevergoedingen aan beiden toe, maar matigt die tot € 15.000,- omdat dochters tot kort voor de gebeurtenis geen contact meer hadden met hun vader, maar anderzijds het verlies van een ouder pijn doet, ondanks het ontbreken van contact. Daarbij is hen ook de kans ontnomen dit contact weer te herstellen.⁴⁶⁸ Dit lijkt een uitkomst die op zichzelf staat.

Kortom, matiging komt vrijwel niet voor in de context van affectieschade. Dat sterkt de gedachte dat het Besluit vergoeding affectieschade door rechters wordt gevolgd.

5.6.4 Bevindingen

In het gros van de zaken wijken rechters niet af van het Besluit vergoeding affectieschade. Dit sluit aan bij het in de literatuur geschetste beeld. Wij hebben slechts vier zaken kunnen vinden waarin de rechter dit expliciet doet, maar dit is een fractie van de uitspraken. Uit het literatuuronderzoek blijkt ook dat als het gevorderde affectieschadebedrag lager is dan het bedrag uit het Besluit vergoeding affectieschade, rechters wel het lagere, gevorderde bedrag toekennen. Als het gevorderde bedrag hoger ligt dan het bedrag uit het Besluit vergoeding affectieschade, dan lijken rechters die bij te stellen conform het Besluit vergoeding affectieschade; zo blijkt uit het rechtspraakonderzoek van de lagere strafrechter over 2023. Wat ook blijkt uit het rechtspraakonderzoek is dat als sprake is van een (vermeend) misdrijf in de civiele keten, de aansprakelijkheidsverzekeraar het reguliere bedrag toekent. Als dan inderdaad sprake is van een misdrijf, dan kent de strafrechter het nog niet-toegekende deel van de affectieschadevergoeding toe in de strafprocedure (€ 2.500). Op matiging wordt weinig een beroep gedaan. Als er een beroep op wordt gedaan, is dat beroep vrijwel nooit succesvol. In de database van 414 strafrechtzaken, zat één zaak waarin het beroep op matiging gevolgen heeft gehad voor de omvang van de affectieschadevergoeding. Voor de volledigheid merken wij op dat de affectieschadebedragen nog niet zijn geïndexeerd.⁴⁶⁹

5.7 Verweren jegens de aanspraakgerechtigde: causaal verband en eigen schuld

5.7.1 Causaal verband

Causaal verband moet op twee manieren worden vastgesteld. Ten eerste moet sprake zijn een feitelijk causaal verband; een *condicio sine qua non*-verband tussen het schadeveroorzakende feit en de geleden schade van het primaire slachtoffer.⁴⁷⁰ Ten tweede moet de schade ook redelijkerwijs worden toegerekend aan de gebeurtenis waarop de aansprakelijkheid van de schadeveroorzaker berust (art. 6:98 BW, juridische causaliteit). Als de schadeveroorzakende gebeurtenis naast schade ook voordeel oplevert voor een benadeelde, dan moet – voor zover redelijk – het voordeel in mindering worden gebracht op de te vergoeden schade (art. 6:100 BW, voordeelstoerekening). Als sprake is van groepsaansprakelijkheid (art. 6:166 BW), dan zijn alle aansprakelijke partijen hoofdelijk (en dus ieder voor het geheel) aansprakelijk. Art.

⁴⁶⁷ Hof 's-Hertogenbosch 28 september 2021, ECLI:NL:GHSHE:2021:2934. Zie ook Rb. Midden-Nederland 12 juni 2023, ECLI:NL:RBMNE:2023:2735.

⁴⁶⁸ Rb. Rotterdam 21 september 2023, ECLI:NL:RBROT:2023:11808.

⁴⁶⁹ *Kamerstukken II* 2014-2015, 34257, nr. 3, p. 5: dat zou moeten beoordeeld na de wetsevaluatie.

⁴⁷⁰ *Kamerstukken II* 2015-2016, 34257, nr. 6, p. 19.

6:166 BW bepaalt dat als één persoon uit een groep onrechtmatig schade toebrengt en andere groepsleden de ‘de kans op het aldus toebrengen van schade deze personen had behoren te weerhouden van hun gedragingen in groepsverband’ zij hoofdelijk aansprakelijk zijn, mits de gedragingen hen hun kunnen worden toegerekend (6:162 lid 3 BW). Het maakt voor groepsaansprakelijkheid niet uit wat iemands aandeel uiteindelijk is geweest. Heeft een van de daders de schade vergoed, dan zijn de anderen daartoe niet meer verplicht. Onderling kan dan verhaal plaatsvinden (art. 6:102 BW).

5.7.1.1 Parlementair debat

De drie vraagpunten die opkwamen in de wetsgeschiedenis zijn (par. 2.5):

- Pre-existente medische klachten bij het slachtoffer kunnen resulteren in lastige causaliteitsvragen. Doen die vragen zich voor in de rechtspraak? (deelvragen 10, 22, 23 van dit onderzoek)
- Proportionele aansprakelijkheid werkt door in de omvang van de affectieschadevergoeding, omdat die partiële aansprakelijkheid moet worden meegenomen bij de vraag in welke mate die genoegdoening kan worden verlangd van de wederpartij (art. 6:107 lid 5 en art. 6:108 lid 5 BW). Resulteert deze aansprakelijkheidsvorm tot vragen in de rechtspraak? (deelvragen 10, 22, 23 van dit onderzoek)
- Hoe wordt in de rechtspraak omgegaan met de causaliteitsdiscussie in medische aansprakelijkheidszaken? (deelvragen 10, 22, 23 van dit onderzoek)
- Is het gerechtvaardigd om de eigen schuld van het primaire slachtoffer te laten doorwerken in de affectieschadevergoeding (die is bedoeld als erkenning en genoegdoening)? (deelvragen 10, 22, 23 van dit onderzoek)

5.7.1.2 Literatuur

Mantel is de enige die een concrete uitspraak noemt over causaliteit; de uitspraak van de rechtbank Noord-Nederland van 1 juni 2021, waarin sprake is van drie daders: een pleger, medepleger en medeplichtige aan doodslag.⁴⁷¹ De medeplichtige wordt niet aansprakelijkheid gehouden, omdat diegene ‘geen onmiddellijke, actieve bijdrage heeft geleverd aan de dood van het slachtoffer, waardoor zijn handelingen te ver verwijderd stonden van de gestelde affectieschade.’⁴⁷²

Van der Roest en Keizer noemen twee potentiële discussiepunten over causaliteitskwesties, zonder daarbij rechtspraak te noemen.⁴⁷³ Ten eerste noemen zij de situatie waarin een slachtoffer met ernstig letsel, veroorzaakt door een onrechtmatige daad, met dusdanige mentale klachten te maken krijgt dat iemand op enig moment zelfmoord pleegt. Zij stellen dan de juridische vraag of er dan nog een causaal verband met het ongeval?⁴⁷⁴ Het tweede discussiepunt dat zij noemen, gaat over gevallen waarin het slachtoffer reeds terminaal is voorafgaand aan het onrechtmatig handelen, maar door het onrechtmatig handelen vervroegd komt te overlijden. Zij betogen hierover (juridische stelling) dat het causaal verband niet onderbroken wordt, omdat het verband tussen het onrechtmatig handelen en het vervroegd overlijden vaststaat. Bovendien, zo betogen zij:

⁴⁷¹ Rb. Noord-Nederland 1 juni 2021, ECLI:NL:RBNNE:2021:2635. Wij bespreken deze uitspraak hieronder ook.

⁴⁷² Mantel 2021 (masterscriptie), p. 74.

⁴⁷³ Van der Roest & Keizer 2020, p. 56.

⁴⁷⁴ Van der Roest & Keizer 2020, p. 56, voetnoot 83.

‘Vanuit de genoegdoeningsfunctie en erkenningsfunctie van de Wet affectieschade lijkt ons dat ook heel verdedigbaar, mede omdat de nabestaanden door de aansprakelijke gebeurtenis de mogelijkheid is ontnomen om binnen de verwachte termijn afscheid van hun overleden dierbare te nemen.’⁴⁷⁵

De (discussie)punten die voortkomen uit de literatuur zijn dus:

- Hoe moet worden omgegaan met medeplichtigen?
- Hoe wordt omgegaan met een primair slachtoffer dat ernstig verwond raakt en vervolgens suïcidaal is?
- Hoe wordt omgegaan met een primair slachtoffer dat voorafgaand aan het schadeveroorzakende feit al terminaal is?

5.7.1.3 Rechtspraak

Rechtbank- en hofuitspraken strafrechter

Om te achterhalen hoe de strafrechter is omgegaan met causaliteitsvraagstukken is in de databank gezocht op de termen: ‘causaal verband’, ‘causaliteit’ en ‘causaal’. Na een eerste analyse blijkt dat de lagere strafrechter (heel) af en toe een van het civiele recht afwijkende beslissing geeft over groepsaansprakelijkheid (art. 6:166 BW). Daarom is ook apart gezocht op de termen ‘hoofdelijke aansprakelijkheid’ en ‘groepsaansprakelijkheid’. Uiteindelijk leverde deze zoekopdracht 15 relevante strafzaken op die hieronder worden besproken.⁴⁷⁶

Thema 1: ontbreken feitelijk causaal verband

In drie zaken wordt de affectieschadevordering afgewezen, omdat feitelijk causaal verband ontbreekt. In de eerste uitspraak wijst de rechter de affectieschadevergoeding af, omdat het causaal verband tussen het bewezen verklaarde en het overlijden van het primaire slachtoffer niet is vastgesteld.⁴⁷⁷ Het gaat in deze zaak om een overleden persoon die amfetamine aan het persen was voorafgaand diens dood. De verdachte heeft getracht om het slachtoffer te reanimeren toen die bewusteloos raakte. De verdachte is vrijgesproken van dood door schuld en enkel veroordeeld voor nalaten om professionele medische hulp in te schakelen voor het overleden slachtoffer. Voor het vaststellen van nalaten hulp in te schakelen (in strafrechtelijke zin) is het niet nodig om een causaal verband vast te stellen tussen het nalaten en de ingetreden dood, en dat causaal verband is ook niet vastgesteld. In een andere uitspraak wijst de rechter de affectieschadevergoeding af, omdat het letsel van het primaire slachtoffer in een te ver verwijderd verband staat met het bewezenverklaarde.⁴⁷⁸ De verdachte heeft professioneel vuurwerk verkocht aan een minderjarige. Daarvoor wordt hij veroordeeld. De verdachte wordt vrijgesproken van het toebrengen van (zwaar) lichamelijk letsel.

In een derde zaak wordt iemand veroordeeld tot medeplichtigheid aan doodslag (dit is de zaak die Mantel besprak, zie hierboven). Deze dader is meegegaan met twee anderen naar de ‘set-up’ van het slachtoffer, waarvan één van de andere daders een mes had meegepakt (terwijl de anderen dat niet wisten, waaronder de verdachte). De dader i.c. heeft niet gestoken met het mes en wist dus ook niet dat de ander wel een mes bij zich had. Medeplegen is niet aangetoond. De

⁴⁷⁵ Van der Roest & Keizer 2020, p. 56.

⁴⁷⁶ Het gaat hier om 15 relevante uitspraken, waarbij overlap eruit is gehaald. In de context van dit onderwerp kan het echter zo zijn dat meerdere uitspraken in een zaak (feitelijke situatie) relevant is. Wij komen hierop terug.

⁴⁷⁷ Rb. Rotterdam 22 juni 2022, ECLI:NL:RBROT:2022:5677.

⁴⁷⁸ Rb. Overijssel 11 december 2023, ECLI:NL:RBOVE:2023:5019.

aansprakelijkheid van deze persoon jegens de nabestaanden wordt vervolgens afgewezen, strikt genomen door afwijzen van het causaal verband.⁴⁷⁹

Thema 2: voordeeltorekening

De verdediging doet in een zaak een beroep op voordeeltorekening. In deze zaak heeft de verdachte zijn moeder om het leven gebracht. De verdediging stelt zich op het standpunt dat als verdachte hiervoor wordt veroordeeld (wat dus is gebeurd) dat de erfenis niet door drie maar door twee personen moet worden gedeeld, wat een voordeel zou opleveren voor de nabestaanden. De rechtbank gaat niet mee in deze stelling door te oordelen dat gesteld noch gebleken is dat een dergelijk voordeel inderdaad zal voordoen (onzekere mogelijkheid), en – mocht het zich toch voordoen – dat nog onduidelijk is of ‘een dergelijk voordeel al voor verrekening in dit geval dient plaats te vinden’.⁴⁸⁰ De rechtbank lijkt hier te duiden op de vraag of het redelijk is om zo’n voordeel in dit geval rekening te houden.

Thema 3: groepsaansprakelijkheid en hoofdelijk aansprakelijkheid

Naar aanleiding van de zaak die Mantel noemde waarin iemand die medeplichtig is niet hoofdelijk aansprakelijk wordt gehouden vanwege groepsaansprakelijkheid is daarop een aparte zoekopdracht verricht. Er is een zaak waarin een rechter tot een vergelijkbare conclusie kwam.⁴⁸¹

Tegelijkertijd zijn er ook zaken waarin de rechter groepsaansprakelijkheid bevestigde en oordeelde tot hoofdelijkheid. We maken hieronder een onderscheid tussen zaken over medeplegen en medeplichtigheid. Ten eerste zaken over medeplegen. Het hof Amsterdam veroordeelde een persoon wegens (in vereniging) openlijke geweldpleging met enig lichamelijk letsel ten gevolge, waarbij een groep geweld heeft uitgeoefend op drie personen, waarvan een persoon is overleden.⁴⁸² In deze zaak acht het hof de dader hoofdelijk aansprakelijk. En ook in een aantal zaken waarin verdachten worden veroordeeld tot openlijk in vereniging geweld gepleegd tegen de persoon wordt groepsaansprakelijkheid en hoofdelijkheid aangenomen.⁴⁸³ Eenzelfde redenering wordt gevolgd in de MH17-zaak.⁴⁸⁴ Zo ook in een andere zaak waarin verschillende personen zijn veroordeeld voor medeplegen van moord.⁴⁸⁵

Dan komen wij bij de zaken over medeplichtigheid. De rechtbank Midden-Nederland zag zich voor de vraag gesteld of iemand die veroordeeld is voor medeplichtigheid aan brandstichting met de dood ten gevolge hoofdelijk aansprakelijk zou moeten worden gesteld. Deze dader heeft betaald voor de benzine waarmee de brand tot stand is gebracht en hij heeft op de uitkijk gestaan, terwijl een ander de brand stichtte. De rechtbank stelde deze medeplichtige wel hoofdelijk aansprakelijk omdat deze gedraging hem kan worden toegerekend.⁴⁸⁶ En ook in een zaak waarin de dader is veroordeeld tot medeplichtigheid aan medeplegen van zware

⁴⁷⁹ Rb. Noord-Nederland 1 juni 2021, ECLI:NL:RBNNE:2021:2635.

⁴⁸⁰ Rb. Gelderland 2 augustus 2021, ECLI:NL:RBGEL:2021:4173.

⁴⁸¹ Rb. Den Haag 23 november 2022, ECLI:NL:RBDHA:2022:12426/ 12416.

⁴⁸² Hof Amsterdam 20 juli 2021, ECLI:NL:GHAMS:2021:2124. Zie ook Rb. Noord- Holland 4 mei 2023, ECLI:NL:RBNHO:2023:4113.

⁴⁸³ Rb. Noord-Holland 21 december 2023, ECLI:NL:RBNHO:2023:13236 / 13229 / 13221, Rb. Den Haag 12 oktober 2023, ECLI:NL:RBDHA:2023:15276 / 2023:15273, Rb. Midden-Nederland 23 januari 2023, ECLI:NL:RBMNE:2023:166 / 165 / 164, Rb. Midden-Nederland 18 november 2022, ECLI:NL:RBMNE:2022:4621 / 4620 / 4619 / 4618 / 4617 / 4616 / 4615.

⁴⁸⁴ Rb. Den Haag 17 november 2022, ECLI:NL:RBDHA:2022:12218.

⁴⁸⁵ Hof 's-Hertogenbosch 2 maart 2023, ECLI:NL:GHSHE:2023:753 / 738.

⁴⁸⁶ Rb. Midden-Nederland 12 juni 2023, ECLI:NL:RBMNE:2023:2738.

mishandeling, met de dood van het slachtoffer als gevolg wordt hoofdelijkheid aangenomen omdat de gedragingen van de medeplichtige hiervoor de grondslag kunnen vormen.⁴⁸⁷

Een andere zaak betreft er een waarin daders zijn van medeplegen van (poging tot) moord en voor medeplegen van medeplichtigheid van moord. Ook in die zaak oordeelt de rechtbank dat alle daders hoofdelijk aansprakelijk zijn.⁴⁸⁸ Strafrechters volgen dus vrijwel altijd gewoon de regels voor groepsaansprakelijkheid (art. 6:166 BW) en de hoofdelijke aansprakelijkheid die daaruit voortvloeit.

5.7.1.4 Bevindingen

In zijn algemeenheid kan worden vastgesteld dat causaliteit een weinig geproblematiseerd onderdeel is van de beoordeling van de affectieschadevordering in rechtbank- en hofuitspraken van de strafrechter. Als nu wordt teruggegaan naar de vragen die eerder zijn gesignaleerd in deze paragraaf, dan wordt duidelijk dat zowel pre-existente klachten als proportionele aansprakelijkheid niet aan bod is gekomen in de gepubliceerde rechtspraak. Ook is er geen rechtspraak verschenen over een suïcidaal of een terminaal slachtoffer. Wel is rechtspraak verschenen over de omgang met groepen van aansprakelijke partijen voor dezelfde schadeveroorzakende gebeurtenis. Ondanks dat er twee zaken zijn waarin de rechter niet tot hoofdelijkheid heeft geconcludeerd, omdat sprake was van medeplichtigheid, lijken in meer zaken rechters tot hoofdelijke aansprakelijkheid te oordelen in geval van groepsaansprakelijkheid (art. 6:166 BW).

5.7.2 Eigen schuld

Als schade wordt veroorzaakt door een onrechtmatige daad die mede is veroorzaakt door de eigen schuld van het primaire slachtoffer dan hoeft de aansprakelijke partij in beginsel slechts een deel van de schade te vergoeden (art. 6:101 BW).⁴⁸⁹ De bewijslast rust in beginsel op degene die zich op eigen schuld beroept, wat de aansprakelijke partij is.⁴⁹⁰ De rechter mag de schadevergoedingsverplichting alleen verminderen op grond van art. 6:101 BW als de aansprakelijke partij daarop een voldoende gemotiveerd beroep doet.⁴⁹¹ De eigen schuld van het primaire slachtoffer vermindert de affectieschadevergoeding (art. 6:107 lid 5 en art. 6:108 lid 5 BW).

5.7.2.1 Parlementair debat

Het vraagpunt dat opkwam in de parlementaire geschiedenis was:

- Is het gerechtvaardigd om de eigen schuld van het primaire slachtoffer te laten doorwerken in de affectieschadevergoeding (die is bedoeld als erkenning en genoegdoening)? (deelvragen 10, 22, 23 van dit onderzoek)

⁴⁸⁷ Rb. Gelderland 4 mei 2021, ECLI:NL:RBGEL:2021:2248.

⁴⁸⁸ Rb. Gelderland 20 december 2022, ECLI:NL:RBGEL:2022:7440 / 7425 / 7421 / 7407 / 7176 / 7105.

⁴⁸⁹ Gesproken moet dan worden over een vermindering en niet over matiging (art. 6:109 BW). De eigen schuld wordt in vier stappen vastgesteld. Beoordeeld moet als eerste worden of de schade mede is veroorzaakt door een omstandigheid aan de zijde van het primaire slachtoffer (in de zin van een *condicio sine qua non*, aangevuld met de redelijke toerekening). Die omstandigheid moet (ten tweede) aan hem kunnen worden toegerekend krachtens schuld of risico. Daarna moet de wederzijdse causaliteit worden gewogen. Tot slot kan de billijkheid nog in een andere verdeling resulteren (billijkheidscorrectie). C.H. Sieburgh, *Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht. 6. Verbintenissenrecht. Deel II. De verbintenis in het algemeen*, Deventer: Wolters Kluwer 2021/114.

⁴⁹⁰ R.J.B. Boonekamp, commentaar op art. 6:101 BW, in: A.T. Bolt (red.), *Groene Serie Schadevergoeding*, Deventer: Wolters Kluwer 2022, aant. 3.7.1.

⁴⁹¹ Boonekamp, in: *GS Schadevergoeding 2022*, art. 6:101 BW, aant. 3.7.2.

5.7.2.2 Literatuur

Van der Roest en Keizer wijzen op een drietal uitspraken waarin de eigen schuld zorgt voor een lagere affectieschadevergoeding.⁴⁹² Mantel noemt vijf zaken waarin de rechter rekening houdt in hoogte van de vergoeding met de eigen schuld van het primaire slachtoffer. In zes andere zaken houdt hij daarmee geen rekening. Zij noemt nog een zaak waarin de civiele rechter oordeelde dat het deelgeschil zich niet leende voor beantwoording van de vraag of sprake is van eigen schuld.⁴⁹³

5.7.2.3 Rechtspraak

Rechtbank- en hofuitspraken strafrechter

De zoekopdracht levert 31 relevante resultaten op.⁴⁹⁴ Een eerste conclusie is daarom dat in relatief weinig (gepubliceerde) strafzaken eigen schuld in de oordeelsvorming over affectieschade een rol heeft gespeeld.

Als we inzoomen op deze 31 uitspraken, wordt duidelijk dat slechts 2 van de 31 zaken niet-ontvankelijk zijn verklaard vanwege het beroep op eigen schuld (onevenredige belasting van het strafproces). In geen enkele zaak is de affectieschadevergoeding afgewezen enkel vanwege het beroep eigen schuld. In 7 zaken is de rechter tot een vermindering van affectieschadevergoeding gekomen. In 22 zaken heeft de rechter het beroep op eigen schuld afgewezen, en heeft dus geen vermindering toegepast in reactie op het beroep op eigen schuld. In de meeste zaken speelt eigen schuld van het primaire slachtoffer geen rol. Een overzicht hiervan is te vinden in Bijlage 4, Tabel 4.26.

Als we dan concentreren op die 7 zaken waarin de rechter wel tot vermindering overgaat op grond van art. 6:101 BW, dan wordt duidelijk dat hij dat op verschillende manieren doet. Wij gaan hier geen percentages noemen of vergelijken, omdat dat onzinnig zou zijn; een beroep op eigen schuld vergt een individuele beoordeling in het licht van de concrete omstandigheden van het geval. Wat wel duidelijk wordt, is dat er grosso modo drie manieren zijn waarop de rechter eigen schuld toepast.

De eerste manier, en de meest voorkomende, is dat de rechter het percentage eigen schuld bepaalt, waarna de rechter oordeelt dat het genoemde percentage een ‘ten minste’-percentage. De vraag of het percentage minder zou moeten zijn (en de affectieschadevergoeding dus hoger) levert een onevenredige belasting op voor het strafproces, wat een niet-ontvankelijkheidsverklaring voor die oordeelsvorming oplevert. De naaste kan dan nog wel naar de civiele rechter om een hogere affectieschadevergoeding te vorderen. Dit is in 5 van de 7 zaken gebeurd.⁴⁹⁵ De tweede manier is door het percentage eigen schuld te bepalen en het overige af te wijzen. Dit gebeurde in slechts een uitspraak.⁴⁹⁶ De derde manier is om enkel het percentage eigen schuld te bepalen, wat de facto betekent dat het overige wordt afgewezen.⁴⁹⁷

⁴⁹² Van der Roest & Keizer, p. 49.

⁴⁹³ Mantel 2021 (masterscriptie), p. 72.

⁴⁹⁴ In de databank is gezocht op de volgende twee trefwoorden: ‘eigen schuld’ en ‘6:101’. Daarnaast is via een andere zoekopdracht nog een uitspraak gevonden.

⁴⁹⁵ Rb. Zeeland-West-Brabant 8 juni 2023, ECLI:NL:RBZWB:2023:3940; Rb. Rotterdam 22 september 2023, ECLI:NL:RBROT:2023:8858; Rb. Rotterdam 21 september 2023, ECLI:NL:RBROT:2023:11808; Rb. Noord-Holland 7 februari 2022, ECLI:NL:RBNHO:2022:853; Rb. Amsterdam 21 december 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:8164.

⁴⁹⁶ Rb. Rotterdam 6 maart 2023, ECLI:NL:RBROT:2023:1840.

⁴⁹⁷ Hof Amsterdam 10 mei 2022, ECLI:NL:GHAMS:2022:1424.

Een uitspraak wordt nader toegelicht. Niet omdat het een voorbeeld is voor de wijze waarop ook andere rechters tot hun oordeel komen, maar omdat daarin een expliciete overweging staat over affectieschade en eigen schuld. In deze zaak kiest het hof in de context van de vergoeding van verplaatste (materiële) schade (art. 6:107 lid 1 BW) voor een ander percentage eigen schuld, dan bij affectieschadevergoeding. Doorwerking van eigen schuld zou volgens het hof op gespannen voet staan met het doel van de affectieschadevergoeding: erkenning van het leed van nabestaanden vanwege het verlies van het primaire slachtoffer.⁴⁹⁸ Dit is de enige gepubliceerde uitspraak die wij hierover hebben kunnen vinden in onze databank.

5.7.2.4 Bevindingen

Kort en goed, in de gepubliceerde lagere rechtspraak vormt de toepassing van eigen schuld geen kwestie die resulteert in ogenschijnlijk veel debat bij de rechter. Als eigen schuld wel onderdeel is van het partijdebat, is een beroep daarop niet vaak succesvol voor de gedaagde. Als dat wel zo is, maakt de rechter meestal gebruik van een ‘ten minste’-percentage’ en geeft via de ontvankelijkheidsverklaring voor het overige ruimte aan de civiele rechter om het debat over de eigen schuld af te ronden. Er is één zaak waarin de rechter expliciet overweegt dat in het licht van de doelstelling van de Wet vergoeding affectieschade het percentage eigen schuld naar beneden wordt bijgesteld ten gunste van de erkenning van het leed van naasten.

5.8 Samenloop met immateriële shockschade

5.8.1 Parlementair debat

De vergoeding van affectieschade kan samenlopen met een vergoeding van immateriële shockschade. De belangrijkste vraag die voortvloeit uit de wetsgeschiedenis is:

- Hoe wordt in de rechtspraak omgegaan met samenloop tussen affectieschade en immateriële shockschade? (deelvraag 22 van dit onderwerp)

5.8.2 Literatuur

Overheul heeft in haar rechtspraakanalyse onderzoek gedaan naar hoe rechters hiermee omgaan. Zij stelt als eerste vast dat in zes uitspraken deze vorderingen cumuleren, en dat in drie uitspraken de rechter de vergoeding van immateriële schade waarschijnlijk vermindert vanwege de samenloop met de affectieschadevergoeding.⁴⁹⁹

De samenloop tussen beide soorten immateriële schade heeft ook aandacht gekregen vanuit normatief perspectief. A-G's Spronken en Lindenbergh betogen, in een belangrijke conclusie voor de Hoge Raad, dat de vergoeding van immateriële shockschade de affectieschadevergoeding *zou moeten* absorberen.⁵⁰⁰ Vanwege de wijze waarop PTSS wordt gediagnosticeerd concluderen A-G's Spronken en Lindenbergh dat die diagnostisering kan samenhangen met zowel de confrontatie als het verlies, die niet (zomaar) als aparte oorzaken onderscheiden kunnen worden.⁵⁰¹ Daarom is het maken van dat onderscheid *in rechte* volgens

⁴⁹⁸ Hof Amsterdam 10 mei 2022, ECLI:NL:GHAMS:2022:1424.

⁴⁹⁹ A.M. Overheul, ‘Vergoeding van shockschade sinds de invoering van de Wet vergoeding affectieschade. Een greep uit en op de rechtspraak’, *TVP* 2021, afl. 1, p. 6.

⁵⁰⁰ Al eerder werd kritiek geuit in de literatuur op de juridische noodzaak tot het maken van een onderscheid tussen immateriële shockschade en affectieschade, W. van Tilburg, ‘Affectieschade, shockschade en compensatie: de visie van een psychiater’, *VR* 2004, p. 10. Vgl. A.J. Verheij, ‘Vergoeding van immateriële schade wegens aantasting in de persoon’ (diss. Groningen), Nijmegen: Ars Aequi 2002, p. 208; E.F.D. Engelhard en I.M. Engelhard, ‘Shockshade’, in: W.H. van Boom, I. Giesen & A.J. Verheij (red.), *Capita Civilogie. Handboek empirie en privaatrecht*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2013, p. 239-240.

⁵⁰¹ Concl. A-G T.N.B.M. Spronken en A-G S.D. Lindenbergh, ECLI:NL:PHR:2022:166, onder 4.6.7, bij HR 12 april 2022, ECLI:NL:HR:2022:560.

de A-G's 'weinig zinvol'.⁵⁰² Zoals zij in hun conclusie ook schrijven, is bij de behandeling van het Wetsvoorstel vergoeding Affectieschade nauwelijks aandacht besteed aan deze mogelijke samenloop.⁵⁰³

Engelhard en Engelhard tonen zich in de wetenschappelijke literatuur geen voorstander van absorberen. Ten eerste zijn het naar Nederlands recht twee verschillende vorderingen. Ten tweede is sinds 2022 een persisterende rouwstoornis een erkend ziektebeeld in de DSM-5-TR. De affectieschadevergoeding is bedoeld als erkenning van leed, en dus ziet die vergoeding op het rouwproces op zich. Als echter sprake is van verstoorde rouw (een persisterende rouwstoornis), dan is – zo lezen wij hun betoog – geen sprake meer van 'reguliere' rouw/affectieschade, maar van verstoorde rouw/immateriële shockschade. Daardoor zou de affectieschadevergoeding geen matigend effect mogen hebben op de immateriële shockschadevergoeding.⁵⁰⁴ Zoals hierna blijkt, volgt de Hoge Raad beide standpunten (A-G's Spronken en Lindenbergh & Engelhard en Engelhard) niet.

Het vraagpunt uit de literatuur is dus:

- Als bij de begroting rekening wordt gehouden met de samenloop, wordt er dan verminderd en, zo ja, welke vergoeding wordt dan 'verminderd'?

5.8.3 Rechtspraak

5.8.3.1 Hoge Raad

De Hoge Raad is in twee recente arresten ingegaan op de samenloop tussen de vergoeding van immateriële shockschade en affectieschade.⁵⁰⁵ De Hoge Raad oordeelt in het *Hoogeveen*-arrest dat bij een samenloop:

'de rechter aan de hand van de omstandigheden van het geval naar billijkheid en schattenderwijs [zal] moeten afwegen in hoeverre bij het bepalen van de hoogte van de vergoeding van de immateriële schade die het gevolg is van het hiervoor bedoelde, door de hevige schok veroorzaakte geestelijk letsel, rekening wordt gehouden met die aanspraak op affectieschade'.⁵⁰⁶

De Hoge Raad zoekt aansluiting bij de tekst van artikel 6:106 lid 1 aanhef BW voor de naar billijkheid vast te stellen schadevergoeding. De term 'schattingderwijs' is geplaatst naast 'billijkheid'. Dit begrip wordt in het kader van artikel 6:97 BW gebruikt als de omvang van de schade niet nauwkeurig kan worden vastgesteld door de rechter. Als de Hoge Raad inderdaad aan artikel 6:97 BW heeft willen refereren, creëert hij ruimte voor schatting als de samenloop ervoor zorgt dat niet meer duidelijk is wat de omvang precies is door de samenloop tussen affectieschade en immateriële shockschade. Dat is belangrijk in het licht van hetgeen hiervoor is uitgelegd: het is in de praktijk niet altijd eenvoudig om een strikt onderscheid te maken tussen immateriële shockschade en affectieschade.

⁵⁰² Concl. A-G T.N.B.M. Spronken en A-G S.D. Lindenbergh, ECLI:NL:PHR:2022:166, onder 4.9.15, bij HR 12 april 2022, ECLI:NL:HR:2022:560.

⁵⁰³ Concl. A-G T.N.B.M. Spronken en A-G S.D. Lindenbergh, ECLI:NL:PHR:2022:166, onder 4.2.15, bij HR 12 april 2022, ECLI:NL:HR:2022:560.

⁵⁰⁴ E.F.D. Engelhard & I.M. Engelhard, 'Over gezichtspunten en aannames bij de begrenzing van het recht op schadevergoeding bij shockschade in en na *Hoogeveen*', *TVP* 2024, afl. 1, p. 12-13.

⁵⁰⁵ HR 28 juni 2022, ECLI:NL:HR:2022:958; HR 31 oktober 2023, ECLI:NL:HR:2023:1495.

⁵⁰⁶ HR 28 juni 2022, ECLI:NL:HR:2022:958, r.o. 3.9.

Daarover gaat zijn tweede arrest. Het hof verklaarde de vordering ter vergoeding van shockschade niet-ontvankelijk, omdat op basis van de overlegde medische stukken niet kon worden vastgesteld welk deel van het geestelijk letsel is ontstaan door de confrontatie met de gevolgen het strafbaar feit (shockschade) en welk deel ‘is ontstaan door het missen van haar dochter (affectieschade)’.⁵⁰⁷ De Hoge Raad casseert deze uitspraak: juist als (en omdat) niet precies kan worden vastgesteld welk deel van het geestelijk letsel herleid kan worden tot een confrontatie met een schadeveroorzakend feit (of de gevolgen daarvan) en welk deel door het leed vanwege het verlies van een naaste, heeft de rechter de bevoegdheid om schattenderwijs vast te stellen welk bedrag voor immateriële shockschade voor vergoeding in aanmerking komt.⁵⁰⁸ Dat is op zich geen reden voor niet-ontvankelijkheidsverklaring. Het gaat dan uitdrukkelijk om het schatten van het vergoedingsbedrag voor immateriële shockschade, en dus niet over het schatten van het vergoedingsbedrag voor affectieschade.

5.8.3.2 Rechtbank- en hofuitspraken strafrechter

Het doel van de analyse die volgt, is niet om een compleet beeld te geven van hoe strafrechters omgaan met shockschadevorderingen⁵⁰⁹, maar wel hoe rechters omgaan met de samenloop van immateriële shockschade en affectieschade. Na analyse blijken 90 zaken relevant voor dit gedeelte van de rechtspraakanalyse.⁵¹⁰ Hieronder wordt een onderscheid gemaakt tussen:⁵¹¹

- Aanspraakgerechtigden op affectieschadevergoeding wier shockschadevordering wordt afgewezen of niet-ontvankelijk verklaard (34 zaken);
- Aanspraakgerechtigden op affectieschadevergoeding wier shockschadevordering wordt toegewezen (samenloop) (56 zaken).

Die laatste 56 uitspraken – die relevant zijn voor dit onderzoek – vallen uiteen in de volgende drie subcategorieën:

- Geen enkele aandacht voor aan de samenloop tussen affectieschade en immateriële shockschade (38 zaken);
- De samenloop wordt gesignaleerd, maar bij de begroting van beide schadeposten wordt geen rekening gehouden met de samenloop (2 zaken);
- De samenloop wordt gesignaleerd en bij de begroting van ofwel affectieschade ofwel immateriële shockschade wordt rekening gehouden met die samenloop (16 zaken).

Deze cijfermatige uitsplitsing is opgenomen in Bijlage 4, Tabel 4.27. Hieronder worden de hoofdpunten van de analyse uitgelicht. Voordat we daartoe overgaan, moet benadrukt worden dat voor de begroting van beide schadeposten een andere methode bestaat. De vergoedingsbedragen voor affectieschade zijn gestandaardiseerd. De begroting van immateriële shockschade vindt plaats van geval tot geval, naar billijkheid (zoals geldt voor alle reguliere smartengeldbedragen) en eventueel schattenderwijs (als sprake is van samenloop met affectieschadevergoeding). Een en ander betekent dat bij de begroting van de immateriële shockschade rekening wordt gehouden met de concrete omstandigheden van het geval. Kortom,

⁵⁰⁷ Hof Den Haag 10 maart 2022, ECLI:NL:GHDHA:2022:365.

⁵⁰⁸ HR 31 oktober 2023, ECLI:NL:HR:2023:1495.

⁵⁰⁹ Dat ligt buiten de reikwijdte van dit onderzoek.

⁵¹⁰ In de database is gezocht op twee zoektermen ‘shockschade’ en ‘schokschade’, omdat beide termen (inwisselbaar) worden gebruikt voor de shockschadevordering. De volgende (bijzondere) selectiecriteria zijn bovendien gebruikt: 1. De uitspraak van het hof of de rechtbank is gedaan in de periode 29 juni 2022 (datum *Hoogeveen*-arrest) tot en 29 december 2023; 2. De zaak een affectieschadevordering én een shockschadevordering bevatte; 3. De vergoeding van affectieschade is toegekend aan iemand die ook een shockschadevordering heeft ingediend (ongeacht of die laatste vordering is toegewezen, niet-ontvankelijk is verklaard of afgewezen). Er is dus sprake van potentiële samenloop.

⁵¹¹ In Bijlage 4, Tabel 4.29 staat het overzicht met vindplaatsen.

de vergoeding van immateriële shockschade is niet gestandaardiseerd en er bestaat geen standaardwijze voor de begroting daarvan.

Dat gezegd hebbende, focussen wij op de 56 uitspraken waarin sprake is van samenloop. Zoals hierboven omschreven, wijdt de rechter in het merendeel van zijn uitspraken geen woorden aan de samenloopregel die de Hoge Raad formuleerde in *Hoogeveen* (38 uitspraken van de 56 waarin sprake is van samenloop). De samenloop heeft vanzelfsprekend in deze zaken geen gevolgen voor de begroting van beide smartengeldbedragen.

Van de 18 uitspraken waarin de samenloopregel wel wordt gesignaleerd, wordt in de meeste gevallen in negatieve zin rekening gehouden met die samenloop (16 zaken). In slechts 2 zaken worden geen gevolgen verbonden aan de samenloop. Als wordt gefocust op die twee uitspraken waarin de samenloopregel wel wordt genoemd, maar geen consequenties heeft, dan wordt duidelijk dat de rechters hiertoe niet overgaan met name vanwege de ernst van de omstandigheden waaronder de confrontatie met het schadeveroorzakende feit heeft plaatsgevonden.⁵¹² Een van de rechters overweegt expliciet dat de wijze van confrontatie met de moord door de ouders zo ernstig is, dat een vergoeding voor het geestelijk letsel dat hierdoor is veroorzaakt niet al is vergoed met de vergoeding van affectieschade.⁵¹³

Gefocust wordt nu op de 16 zaken waarin de rechter wel de samenloopregel signaleert en die ook gevolgen laat hebben voor omvang van de vergoeding voor de naaste. Als eerste kan worden geconcludeerd dat de motivering vaak onduidelijk is waarom en hoe rekening wordt gehouden met de samenloop. In een uitspraak laat de rechtbank zien met welke factoren hij rekening houdt in de begroting: de aard en ernst van het geestelijk letsel, de relatie tussen de overledene en diens naasten, vergelijkbare uitspraken en de samenloop met de affectieschadevergoeding.⁵¹⁴ Uit deze uitspraak blijkt echter niet waarom de affectieschadevordering ‘verminderend’ heeft gewerkt op de vergoeding van immateriële shockschade. Een vergelijkbare motivering zien we ook in andere uitspraken.⁵¹⁵ In andere uitspraken zien we soms een korte motivering.⁵¹⁶ Er wordt dan verwezen naar de billijkheid en de schattingsbevoegdheid, wat resulteert in een bepaalde weging. In één zaak wordt duidelijker gemotiveerd waarom rekening wordt gehouden met de samenloop met de affectieschadevergoeding (dus zonder de enkele verwijzing naar de billijkheid). De rechter stelt vast dat sprake is van klachten veroorzaakt door de schokkende gebeurtenis en door rouwverwerking, voor dat deel dat samenhangt met rouwverwerking wordt de affectieschadevergoeding toegekend, waardoor de vergoeding voor immateriële shockschade schattenderwijs wordt vastgesteld.⁵¹⁷

Het tweede dat opvalt, is dat in een deel van de uitspraken de rechter gelijke vergoedingsbedragen voor immateriële shockschade toekent aan alle naasten, en in een ander deel varieert hij in één uitspraak met de hoogte van het smartengeld. Een duidelijke lijn is hierin

⁵¹² Rb. Noord-Holland 5 december 2022, ECLI:NL:RBNHO:2022:10699; Rb. Noord-Holland 21 november 2023, ECLI:NL:RBNHO:2023:11747.

⁵¹³ Rb. Noord-Holland 21 november 2023, ECLI:NL:RBNHO:2023:11747.

⁵¹⁴ Rb. Zeeland-West-Brabant 15 november 2022, ECLI:NL:RBZWB:2022:6760 en 6753.

⁵¹⁵ Rb. Rotterdam 21 september 2023, ECLI:NL:RBROT:2023:11808; Rb. Oost-Brabant 6 juli 2023, ECLI:NL:RBOBR:2023:3293; Rb. Noord-Holland 21 februari 2023, ECLI:NL:RBNHO:2023:1372; Rb. Noord-Holland 24 november 2022, ECLI:NL:RBNHO:2022:10379; Rb. Gelderland 29 september 2023, ECLI:NL:RBGEL:2023:5281, Rb. Gelderland 28 maart 2023, ECLI:NL:RBGEL:2023:1723.

⁵¹⁶ Bijvoorbeeld in Rb. Oost-Brabant 12 april 2023, ECLI:NL:RBOBR:2023:1622; Rb. Den-Haag 8 november 2022, ECLI:NL:RBDHA:2022:11622; Hof Den-Haag 4 april 2023, ECLI:NL:GHDHA:2023:586, Hof Den Haag 20 december 2023, ECLI:NL:GHDHA:2023:2557 / 2558.

⁵¹⁷ Rb. Amsterdam 22 juni 2023, ECLI:NL:RBAMS:2023:3855.

niet te ontwaren. Een overzicht hiervan is te vinden in Bijlage 4, Tabel 4.29. Onduidelijk is vaak waarom er al dan niet een onderscheid wordt gemaakt. Het maken van een onderscheid, wordt in een uitspraak gerechtvaardigd door de affectieve relatie met het primaire slachtoffer.⁵¹⁸ Noemenswaardig is ook een andere uitspraak, waarin twee ouders en een broer van de overledene een vergoeding van immateriële shockschade vorderen. In het smartengeldbedrag van de ouders wordt wel een mindering toegepast vanwege de samenloop. Dat gebeurt niet in de begroting van de immateriële shockschade van het broertje, expliciet omdat hij geen affectieschadevergoeding ontvangt.⁵¹⁹

Een derde bevinding is dat de ‘vermindering’ die plaatsvindt bij samenloop verschilt. Voor een overzicht wordt verwezen naar Bijlage 4, Tabel 4.29. Een belangrijke vaststelling is dat alleen bij de begroting van het smartengeldbedrag voor immateriële shockschade rekening gehouden met het gegeven dat er samenloop is met een affectieschadevergoeding. Een tweede punt is dat de vergoedingsbedragen voor immateriële shockschade verschillen en de mate waarin er rekening wordt gehouden met de samenloop ook (wat zich wellicht ook laat verklaren door de individuele omstandigheden van het geval). Tot slot moet worden vermeld dat de vergoedingsbedragen voor immateriële shockschade beduidend lager liggen in vergelijking met de toegekende bedragen in de uitspraken waarin geen rekening wordt gehouden met de samenloop met de affectieschadevergoeding. De bedragen in de kolom ‘gevorderd bedrag immateriële shockschade’ in Bijlage 4, Tabel 4.29 zijn vergelijkbaar met de toegekende bedragen in uitspraken waarin geen rekening wordt gehouden met de samenloop.⁵²⁰ Dit is geen ‘ongelijkheid’ veroorzaakt door de Wet vergoeding affectieschade, omdat de verdiscontering niet zit in het affectieschadebedrag, maar één die voortvloeit uit de toepassing van het shockschadeleerstuk door de rechter in individuele gevallen.

5.8.3.3 Hofuitspraak van de civiele rechter

Recentelijk heeft het hof Arnhem-Leeuwarden in een zaak bij de civiele rechter ook een samenloopsituatie beoordeeld.⁵²¹ De ouders hebben ieder al een affectieschadevergoeding van € 20.000 ontvangen. Zij vorderden ieder nog € 40.000 vanwege immateriële shockschade. Het hof oordeelt dat ook aan de vereisten van de shockschadevordering is voldaan en dat de ouders recht hebben op vergoeding van immateriële shockschade. Zij wijzen expliciet op deze samenloop, en in plaats van het gevorderde € 40.000 per persoon, ontvangen zij € 20.000 per persoon ter vergoeding van hun immateriële shockschade.⁵²²

5.8.4 Bevindingen

Als sprake is van een samenloop tussen affectieschade en immateriële shockschade wordt in de meeste gevallen geen rekening gehouden met de samenloop in de begroting van het smartengeld. In het kleine aantal zaken waarin hij dat wel doet, vermindert de rechter de vergoeding van immateriële shockschade en niet de affectieschadevergoeding. Onduidelijk is echter waarom hij er sommige gevallen wel rekening mee houdt en in andere niet. Veelal wordt deze beslissing gemotiveerd door de enkele verwijzing naar de billijkheid. In welke mate de rechter met de samenloop rekening houdt in de begroting verschilt ook van zaak tot zaak.

⁵¹⁸ Rb. Gelderland 17 februari 2023, ECLI:NL:RBGEL:2023:759. Ook in de zaak Rb. Midden-Nederland 31 mei 2023, ECLI:NL:RBMNE:2023:2554 worden verschillende bedragen toegekend, maar niet wordt gemotiveerd waarom.

⁵¹⁹ Hof Amsterdam 31 mei 2023, ECLI:NL:GHAMS:2023:1181.

⁵²⁰ Zie Bijlage 4, Tabel 4.30 voor de vindplaatsen.

⁵²¹ Hof Arnhem-Leeuwarden 27 februari 2024, ECLI:NL:GHARL:2024:1454.

⁵²² Hof Arnhem-Leeuwarden 27 februari 2024, ECLI:NL:GHARL:2024:1454.

5.9 Bevindingen ten behoeve van beantwoording deelvragen

Het doel van dit hoofdstuk was om inzichtelijk te maken hoe de Wet vergoeding affectieschade is geïnterpreteerd en toegepast door de rechterlijke macht, en dus in rechte. Daarbij is aandacht uitgegaan naar rechtspraak van de Hoge Raad en van de rechtbanken en hoven. Wetenschappelijke literatuur die is verschenen over de rechtspraak na invoering van de Wet vergoeding affectieschade is ook bestudeerd.

Voordat de resultaten worden gepresenteerd aan de hand van de deelvragen, moet worden herhaald dat in totaal 3 uitspraken van de Hoge Raad zijn meegenomen en 419 rechtbank- en hofuitspraken. Daarvan zijn er 414 van de strafrechter. Dat is niet verrassend, omdat in de meeste strafzaken geen verzekeringsovereenkomst bestaat die dekking biedt voor affectieschade, en de strafprocedure een voegingsmogelijkheid biedt met de mogelijkheid tot oplegging van een schadevergoedingsmaatregel. In civiele zaken bestaat veelal wel verzekeringsdekking en vindt de afwikkeling vooral buitengerechtelijk plaats. Dat de aantallen uiteenlopen, dwingt wel tot een opmerkingen vooraf. De strafrechter kent – naast de mogelijkheden van af- en toewijzing van de affectieschadevordering – ook de mogelijkheid om de affectieschadevordering niet-ontvankelijk te verklaren om daarmee de weg naar de civiele rechter open te laten. Dat betekent dus niet dat de juridische beoordeling is afgerond, maar wel dat de beoordeling van de affectieschadevordering een onevenredige belasting van het strafproces oplevert.

Wat betreft de verdeling letsel/overlijden, gaat het in 2 Hoge Raad-uitspraken over een overlijdenssituatie en in 1 arrest over een letselschadezaak. Van de 414 relevante en gepubliceerde uitspraken betreft het in 333 uitspraken overlijdensschade, en in 81 uitspraken betreft het een slachtoffer met letselschade (of in ieder geval is er gesteld dat er letselschade bestaat).⁵²³ Tot slot, de civiele uitspraken laten zich verdelen in 1 letselschadezaak en 4 overlijdensschadezaak.

Inzoomend op de verdeling wat betreft het soort naaste of nabestaande kan het volgende overzicht worden gegeven. Het aantal ingediende vorderingen bij de rechtbanken en hoven in de strafrechtprocedure⁵²⁴:

Tabel 5.6A Aantal affectieschadevorderingen in gepubliceerde strafrechtspraak rechtbank en hoven

	Sub a	Sub b	Sub c	Sub d	Sub e	Sub f	Sub g broer/zus	Sub g overig	Onbekend	TOTAAL vorderingen
2021	13	2	71	67	1	0	49	23	14	240
2022	18	7	143	86	1	1	48	20	25	349
2023	27	11	161	120	2	0	57	38	39	455
TOTAAL	58	20	375	273	4	1	154	81	78	1.044

Het aantal ingediende vorderingen bij de rechtbanken en hoven in de civiele procedure:

⁵²³ Als in een uitspraak een letselschade- en een overlijdensschadesituatie voordeed, hebben we die meegeteld als een letselschadezaak (als een van de affectieschadevordering (ook) daarop zag).

⁵²⁴ De aantallen in de tabel hieronder gaan over het aantal geïdentificeerde vorderingen tot affectieschadevergoeding door deze categorie naasten/nabestaanden (2021-2023). Doordat er meerdere affectieschadevorderingen kunnen worden ingediend per zaak, is dit aantal groter dan het aantal relevante uitspraken zoals gedefinieerd in de methodeparagraaf. In deze aantallen zitten dus ook de afgewezen en niet-ontvankelijk verklaarde vorderingen. De vorderingen zijn ingedeeld onder de sub waaronder zij door de rechter zijn beoordeeld.

Tabel 5.6B Aantal affectieschadevorderingen in gepubliceerde civiele rechtspraak rechtbank en hoven

	Sub a	Sub b	Sub c	Sub d	Sub e	Sub f	Sub g broer/zus	Sub g overig	Onbekend	TOTAAL vorderingen
2021	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2022	0	0	2	0	0	0	6	0	0	8
2023	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
TOTAAL	0	0	2	0	0	0	6	0	0	8

Voor de verdere bevindingen op deelonderwerpen wordt verwezen naar de voorgaande paragrafen. In deze slotparagraaf worden algemene bevindingen geformuleerd als bijdrage aan de beantwoording van de deelvragen.

Wijken de geëiste bedragen in de rechtspraktijk af van de in het Besluit vergoeding affectieschade gestandaardiseerde bedragen? Zo ja, over welk soort gevallen gaat het dan? (deelvraag 10)

Rechters wijken vrijwel niet af van het Besluit vergoeding affectieschade. Dit sluit aan bij het in de literatuur geschetste beeld. Het leerstuk matiging (art. 6:109 BW) is in slechts één zaak toegepast (van de 419 bestudeerde zaken). Uit het literatuuronderzoek blijkt wel dat als het gevorderde affectieschadebedrag lager is dan het bedrag uit het Besluit vergoeding affectieschade, rechters soms wel het lagere, gevorderde bedrag toekennen. Als het gevorderde bedrag hoger ligt dan het bedrag uit het Besluit vergoeding affectieschade, dan lijken rechters die bij te stellen conform het Besluit. Het gaat dan veelal om het verschil tussen uitwonende en thuiswonende kinderen. Wat ook blijkt uit het rechtspraakonderzoek is dat als sprake is van een (vermeend) misdrijf in de civiele keten, de aansprakelijkheidsverzekeraar het reguliere bedrag toekent. Als dan inderdaad sprake is van een misdrijf, dan kent de strafrechter het nog niet-toegekende deel van de affectieschadevergoeding toe in de strafprocedure (€ 2.500).

Welke discussie is in de rechtspraak (civiel/straf) zichtbaar over de afbakening van de kring van gerechtigden of de toepassing van de hardheidsclausule? (deelvraag 16)

Ten eerste blijkt uit het rechtspraakonderzoek dat er vrijwel geen discussie plaatsvindt over de vraag of naasten die behoren tot de vaste kring van aanspraakgerechtigden (a-f) een affectieschadevergoeding zou moeten toekomen.

Ten tweede blijkt uit het rechtspraakonderzoek dat er tamelijk vaak een beroep wordt gedaan op de hardheidsclausule. In Tabellen 5.6A en 5.6B (zie hierboven) is op te maken dat in totaal (dus straf en civiel) 241 ingediende vorderingen op grond van sub g zijn geteld.⁵²⁵ De analyse heeft zich vervolgens toegespitst op die naasten/nabestaanden van wie ten minste één keer een vordering is toegekend⁵²⁶ en wat de uitkomst is van hun beroep. Dat levert het volgende overzicht op:

⁵²⁵ Dat is dus voor de strafrechter in de periode 2021-2023. Niet uitgesloten is dat er vaker een beroep is gedaan op de hardheidsclausule, omdat in een behoorlijk aantal strafuitspraken niet kon worden achterhaald op grond van welke sub is ingediend en wie de naaste/nabestaande precies is (zie Tabel 5.6A).

⁵²⁶ Ook andere naasten hebben een beroep gedaan op de hardheidsclausule, maar dat beroep was nooit succesvol, zie tabellen 5.6A en 5.6B voor de totaal aantallen vorderingen.

Tabel 5.7 Beroep op hardheidsclausule door naasten in civiele en strafzaken bij rechtbanken en hoven

	Broers en zussen (inclusief half- en stiefbroers en -zussen)	Niet-samenwonende levensgezel	Ex-partner / ex-levensgezel	Vriend(in) / verloofde	Stiefkinderen en -ouders	Pleegkinderen en -ouders	Overig	Totaal
Afgewezen	79	1	2	2	3	0	0	87
Niet-ontvankelijk	53	2	1	4	5	0	0	65
Toegewezen	28	8	2	4	15	3	3	63
Totaal	160	11	5	10	23	3	3	215

Met name broers en zussen, stiefouders/stiefkinderen en (ex)partners (die niet onder sub a of b vallen) doen een beroep op de hardheidsclausule van sub g. In deze categorieën wordt – afhankelijk van de omstandigheden van het geval – ook een affectieschadevergoeding toegekend. Er zijn ook andere naasten die een beroep doen op sub g, maar die zijn minder vertegenwoordigd en hun vordering is nog niet toegewezen. Het gaat dan om: grootouders, ooms en tantes, neven en nichten en niet-bloedverwanten, zoals een schoonouder of zwager.⁵²⁷ Die zijn dus niet opgenomen in Tabel 5.7. Wij gaan hieronder in op de bevindingen over: broers en zussen, stiefrelaties en (LAT)relaties en andere liefdesrelaties.

De rechter is over het algemeen terughoudend in het toekennen van affectieschadevergoeding aan broers en zussen, en overweegt dat het hem niet past om 'buiten de bedoeling van de wetgever om, deze kring van gerechtigden uit te breiden'.⁵²⁸ De rechter houdt vast aan de keuze van de wetgever om broers en zussen niet automatisch onderdeel te maken van de vaste kring van gerechtigden, hetgeen ook soms de reden is om geen affectieschade toe te wijzen. Voor het toekennen van de affectieschadevordering aan broers en zussen lijkt met name belangrijk of het slachtoffer en/of de broer of zus inwonend/thuiswonend is. Maar ook andere omstandigheden worden dan genoemd voor toewijzing, zoals aanwezigheid van een zorgrelatie,⁵²⁹ dagelijks

⁵²⁷ Het gaat hier dus niet om de naasten die in een zorgrelatie staat tot het primaire slachtoffer. Die vallen onder sub e en f.

⁵²⁸ Rb. Oost-Brabant 2 juni 2022, ECLI:NL:RBOBR:2022:2275; Rb. Noord-Nederland 16 mei 2022, ECLI:NL:RBNNE:2022:1515.

⁵²⁹ Rb. Rotterdam 19 oktober 2023, ECLI:NL:RBROT:2023:11290; Rb. Limburg 18 mei 2021, ECLI:NL:RBLIM:2021:4119.

contact en (emotionele) steun,⁵³⁰ het vervullen van een vaderrol voor of door het slachtoffer,⁵³¹ het samenwonen in gezinsverband (met de ouders)⁵³², en/of het geringe leeftijdsverschil.⁵³³ In de uitspraken waarin de affectieschadevorderingen van broers en zussen wordt afgewezen of niet-ontvankelijk verklaard, gaat het veelal om meerderjarige primaire slachtoffers en/of naasten die meer thuiswonend zijn. Alles overziend, kunnen we ons echter niet aan de indruk onttrekken dat – hoewel er grosso modo wel een lijn te ontwaren is in de omstandigheden die de rechter relevant acht – rechters bij vergelijkbare omstandigheden tot een andere afweging komen.

In de meeste gevallen worden de vorderingen van stiefouders- en kinderen, en pleegouders en -kinderen toegewezen (alle overlijdensschadezaken). Gewicht wordt met name toegekend aan lengte van de periode waarin is samengewoond in het verleden, of de ouder een intensieve of belangrijke rol heeft gehad in de opvoeding van en/of zorg voor het slachtoffer (in het verleden) en of de stiefouder/het -kind werd beschouwd als ouder/kind. Meestal werden twee of meer omstandigheden genoemd in een toewijzende uitspraak. Ook werd in aantal uitspraken (terecht) beoordeeld of de zodanig nauwe persoonlijke relatie nog bestond op het moment van de schadeveroorzakende gebeurtenis.

In uitspraken waarin langdurige en hechte LAT-relatie bestaat of situatie voordoet waarin wel sprake is van een liefdesrelatie die – vanwege omstandigheden van het geval – duurzaam lijkt (verloving, gezamenlijk kind) worden de affectieschadevorderingen van naasten toegewezen. De uitkomst van vorderingen van ex-partners is wisselend.

Als dan wordt gegaan naar de derogerende werking van de redelijkheid en billijkheid (art. 6:2 BW), dan wordt duidelijk dat daarop bij de lagere strafrechter vrijwel nooit een beroep wordt gedaan en in de meeste gevallen wordt afgewezen. De motivering daarvoor hangt samen met de doelstelling van de wet: het doel van de vaste kring is het voorkomen van discussie over de affectieve relatie (die dus ook niet via 6:2 BW alsnog gevoerd wordt).

Waarop hebben de discussies vooral betrekking bij de toekenning of afwijzing van een affectieschadevergoeding (bijv. de mate van ernstig en blijvend letsel, de mate van eigen schuld en het toepassen van de hardheidsclausule)? (deelvraag 22)

Om een bijdrage te leveren aan de beantwoording van deze vraag wordt in dit hoofdstuk omschreven welke discussies zijn gesignaleerd en of deze discussies zich vaak voordoen. Omdat hierboven al is stilgestaan bij de kring van gerechtigden en de gestandaardiseerde normbedragen, wordt daarop hieronder niet nogmaals ingegaan.

Ernstig en blijvend letsel

De Hoge Raad heeft over de interpretatie en motivering van ‘ernstig letsel’ van het primaire slachtoffer een arrest gewezen. De Hoge Raad zoekt expliciet aansluiting bij de wetsgeschiedenis. Uit deze uitspraak kan worden afgeleid dat ofwel de 70% blijvende functiestoornis moet worden vastgesteld, ofwel moet worden gemotiveerd door de rechter dat er desondanks toch een affectieschadevergoeding moet volgen vanwege de invloed van het

⁵³⁰ Rb. Zeeland-West-Brabant 12 juni 2023, ECLI:NL:RBZWB:2023:3995; Rb. Rotterdam 9 oktober 2023, ECLI:NL:RBROT:2023:9345.

⁵³¹ Rb. Midden-Nederland 1 augustus 2023, ECLI:NL:RBMNE:2023:3966; Rb. Rotterdam 9 oktober 2023, ECLI:NL:RBROT:2023:9345; Hof Amsterdam 6 oktober 2022, ECLI:NL:GHAMS:2022:2852.

⁵³² Hof Arnhem-Leeuwarden 20 juli 2022, ECLI:NL:GHARL:2022:6258.

⁵³³ Rb. Rotterdam 25 mei 2022, ECLI:NL:RBROT:2022:4222; Hof Arnhem-Leeuwarden 20 juli 2022, ECLI:NL:GHARL:2022:6258.

blijvende letsel op het leven van de gekwetste én dat van de naaste. In dit arrest casseert de Hoge Raad de hofuitspraak, omdat het hof beide punten onvoldoende heeft gemotiveerd. De naaste moet dus voldoende aannemelijk maken waarom de aanspraak zou bestaan en de rechter moet in zijn oordeelsvorming daarop expliciet ingaan en motiveren waarom sprake is van ernstig letsel.

De onderstaande bevindingen zijn gebaseerd op rechtspraak van de rechtbanken en hoven. De volgende punten vallen op:

- Affectieschadevorderingen in letselschadezaken bij de rechter zijn vrijwel uitsluitend zichtbaar in (gepubliceerde) strafzaken. Affectieschadevorderingen die niet-ontvankelijk zijn verklaard in strafzaken, zijn vrijwel niet zichtbaar in de gepubliceerde civiele rechtspraak;
- De aanwezigheid van ernstig en blijvend letsel, wordt maar in een beperkt aantal zaken aangenomen (strafrechter: 12 van de 81, civiele rechter: 1 van de 1)). Het betreft gevallen van blijvende hersenletsel, hevige brandwonden en dwarslaesies of verlammingen waardoor iemand niet zelfstandig kan bewegen of leven. In aantal gevallen is ook sprake (geweest) van coma).
- Uit de uitspraken waarin de vordering niet-ontvankelijk wordt verklaard of afgewezen, wordt duidelijk dat er discussie plaatsvindt, maar de motivering van dit vereiste in de uitspraak varieert van heel kort tot uitgebreid. Dat geldt ook voor de uitspraken waarin de vordering wordt toegewezen; de motivering is dan in de meeste uitspraken te vinden elders in de uitspraak (bijvoorbeeld bij de motivering van de strafoplegging of bij de vordering van het primaire slachtoffer zelf). Daardoor is onduidelijk waarover de meeste discussie gaat (ernstig en/of blijvendheid van het letsel);
- In die gevallen waarin wel expliciet wordt ingegaan op de ernst van het letsel gaat aandacht uit naar beide manieren waarmee ‘ernstig letsel’ kan worden vastgesteld. Bij de behandeling van de tweede variant wordt ook aandacht besteed aan de impact van het letsel op het leven van de naaste.
- Ontbreken van inzichten over de blijvende aard van het letsel is een reden voor niet-ontvankelijkheid. Rechters, die hieraan expliciet aandacht besteden, gaan verschillend om met het ontbreken van de medische eindtoestand. Sommige baseren hun niet-ontvankelijkheidsverklaring op het ontbreken van een medische eindtoestand; anderen op het ontbreken van een prognose dat het letsel permanent ernstig zal zijn op het moment dat de medische eindtoestand is bereikt;
- De vorderingen van naasten van kinderen met wie een vorm van seksueel handelen heeft plaatsgevonden, komen voor in de categorie ‘niet-ontvankelijk’ en ‘afwijzing’. Deze zijn dus vooralsnog niet toegewezen in de gepubliceerde rechtspraak die voor dit onderzoek is geanalyseerd. De motivering is meestal kort. In een ontuchtzaak wordt wel uitgebreid gemotiveerd dat geen sprake is van ernstig letsel. Een PTSS-diagnose en een beroep op kennis over wat in het algemeen gevolgen zijn van ontucht in de toekomst is onvoldoende om de affectieschadevordering toe te wijzen. Het moet gaan om ernstig en blijvend letsel vastgesteld in een concreet geval.
- Gevallen van zuiver geestelijk letsel komen niet voor in de categorie ‘toewijzing’. Als het begrip geestelijk letsel heel breed wordt geïnterpreteerd (angsten, angstklachten, gevoel van onveiligheid, psychische klachten, ontwikkelingsproblematiek), dan zijn er 10 zaken zichtbaar geworden in het rechtspraakonderzoek, maar alle dus niet toegewezen.

De volgende punten zijn niet of minder zichtbaar in de rechtspraak:

- Een niet-ontvankelijkheidsverklaring vindt niet plaats *omdat* het primaire slachtoffer letsels heeft. De reden daarvoor zit in iets anders, bijvoorbeeld omdat er te weinig is gesteld over het letsel en verdere bewijsvoering een onredelijke belasting van het strafproces oplevert.
- Door de rechter wordt niet gewezen op deskundigenberichten van BIG-geregistreerde. Wel wijst hij soms in zijn algemeenheid op AMA-guides voor vaststellen 70% functieverlies, het betreft dan met name uitspraken waarin de vordering niet-ontvankelijk wordt verklaard.
- Affectieschadevorderingen van naasten van volwassenen die zijn misbruikt zijn niet zichtbaar in de gepubliceerde rechtspraak die voor dit onderzoek is geanalyseerd.

Tot slot, zowel in de categorie ‘niet-ontvankelijk’ als de categorie ‘afwijzing’ uitspraken zitten waarin vaststaat dat het primaire slachtoffer geen enkel letsel heeft.

Causaal verband en eigen schuld

In zijn algemeenheid kan worden vastgesteld dat causaliteit een weinig tot niet geproblematiseerd onderdeel is van de beoordeling van de affectieschadevordering in rechtbank- en hofuitspraken van de strafrechter. Zowel pre-existente klachten als proportionele aansprakelijkheid is niet aan bod gekomen in de gepubliceerde rechtspraak die is bestudeerd. Ook is er geen rechtspraak verschenen over een suïcidaal of een terminaal slachtoffer. Wel is rechtspraak verschenen over de omgang met groepen van aansprakelijke partijen voor dezelfde schadeveroorzakende gebeurtenis. Ondanks dat er twee zaken zijn waarin de rechter niet tot hoofdelijkheid heeft geconcludeerd, omdat sprake was van medeplichtigheid, lijken in meer zaken rechters tot hoofdelijke aansprakelijkheid te oordelen in geval van groepsaansprakelijkheid (art. 6:166 BW).

In de bestudeerde gepubliceerde lagere rechtspraak vormt de toepassing van eigen schuld geen kwestie die resulteert in ogenschijnlijk veel debat bij de rechter. Als eigen schuld wel onderdeel is van het partijdebat, is een beroep daarop niet vaak succesvol voor de gedaagde. Als dat wel zo is, maakt de rechter meestal gebruik van een ‘ten minste’-percentage’ en geeft via de ontvankelijkheidsverklaring voor het overige ruimte aan de civiele rechter om het debat over de eigen schuld af te ronden. Er is één zaak waarin de rechter expliciet overweegt dat in het licht van de doelstelling van de Wet vergoeding affectieschade het percentage eigen schuld naar beneden wordt bijgesteld ten gunste van de erkenning van het leed van naasten.

Samenloop met immateriële shockschade

Als sprake is van een samenloop tussen affectieschade en immateriële shockschade wordt in de meeste gevallen geen rekening gehouden met de samenloop in de begroting van het smartengeld. In het kleine aantal zaken waarin hij dat wel doet, vermindert de rechter de vergoeding van immateriële shockschade en niet de affectieschadevergoeding. Deze samenloop lijkt dus vooral relevant voor de beoordeling van de immateriële shockschade en niet voor het Besluit vergoeding affectieschade.

Hoofdstuk 6: Internationale verkenning

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt een bijdrage geleverd aan de beantwoording van de volgende deelvragen:

17. Welke kring van gerechtigden wordt rechtvaardig geacht in andere Europese jurisdicties (en waarom), en vallen daarbinnen ook de broers en zussen van de gekwetste (en waarom)?
18. Hoe voorzie je in een rechtvaardige afbakening van de kring van gerechtigden, zo ook blijkend uit de vormgeving daarvan in andere Europese jurisdicties?
19. Welke voor- en nadelen zijn verbonden aan een uitbreiding van de kring van gerechtigden?

In dit hoofdstuk wordt aldus geconcentreerd op de vraag hoe in andere jurisdicties de kring van gerechtigden is afgebakend en waarom. Dit hoofdstuk richt zich dus niet op de ervaringen met en interpretatie en toepassing van de Wet vergoeding affectieschade in Nederland.

Voor zes Europese landen (België, Duistland, Engeland, Frankrijk, Italië en Spanje) wordt verkennend in kaart gebracht hoe daar de aanspraken op affectieschade zijn vormgegeven (par. 6.3) en in hoeverre en onder welke voorwaarden broers en zussen deel uitmaken van de kring van gerechtigden (par. 6.4). Daarbij kon worden gebruik gemaakt van eerder onderzoek dat in 2023 werd uitgevoerd in opdracht van het Verbond van Verzekeraars.⁵³⁴ Een schematisch overzicht is opgenomen in Bijlage 5. De stelsels van Duitsland en België worden vervolgens uitgebreider besproken (par. 6.5 en 6.6). Afgesloten wordt met enkele bevindingen (par. 6.7).

6.2 Methode en aanpak

Voor de verkennende inventarisatie van de stelsels van bovengenoemde Europese landen (België, Duistland, Engeland, Frankrijk, Italië en Spanje)⁵³⁵ is zoals gezegd gebruik gemaakt van het in 2023 uitgevoerde onderzoek in opdracht van het Verbond van Verzekeraars. In dat onderzoek is op basis van beschikbare literatuur de bestaande situatie met betrekking tot de affectieschade-aanspraken in kaart gebracht.⁵³⁶ Vervolgens zijn deze bevindingen aan een deskundige uit het betreffende land voorgelegd (een letselschadeadvocaat of iemand werkzaam aan de universiteit), doorgaans vergezeld met enkele concrete vragen over het betreffende nationale systeem. Op basis van de reactie/input van de deskundige werd de beschrijving van het stelsel eventueel aangevuld of bijgesteld.

In het onderhavige onderzoek is ervoor gekozen de stelsels van Duitsland en België uitgebreider te bespreken. Het Duitse stelsel is om verschillende redenen interessant. In de eerste plaats ligt het Duitse stelsel qua wetsystematiek dicht bij het onze (ze kennen ook een specifieke regeling voor affectieschade), maar daarbinnen hebben ze wel voor een wezenlijk andere benadering gekozen. Daarnaast is de Duitse regeling, die anderhalf jaar eerder werd ingevoerd dan de Nederlandse wet, recent geëvalueerd. Het Belgische systeem is interessant, omdat het een

⁵³⁴ K.A.P.C. van Wees & A.J. Van, *Rapportage rechtsvergelijkend onderzoek affectieschade broers en zussen*, VU Amsterdam, 2023, te raadplegen via [VU Research Portal](#).

⁵³⁵ Naast de buurlanden, België en Duitsland, werden dus de grote Europese landen in het onderzoek betrokken.

⁵³⁶ Het onderzoek voor het Verbond van Verzekeraars richtte zich weliswaar op de positie van broers en zussen, maar in het rapport zijn eerst de hoofdlijnen van de verschillende stelsels in kaart gebracht. Die stelselbeschrijvingen geven ook (enig) inzicht in hoe met andere naasten/nabestaanden dan broers en zussen op dit vlak wordt omgegaan.

representant vormt van een open stelsel waarin geen wettelijke beperkingen gelden, maar waar het aan de rechtspraak is overgelaten te bepalen in hoeverre en voor welke bedragen naasten zoals broers en zussen aanspraak hebben op een affectieschadevergoeding. Een steunargument om naar België te kijken is de veronderstelling dat de mogelijk relevante culturele verschillen (denk aan de rol/het belang van familiebanden) relatief klein zijn. In aanvulling op bestudering van beschikbare literatuur is in dit verband via het netwerk van de onderzoekers contact gezocht met deskundigen onder academici en aansprakelijkheidsverzekeraars.

6.3 Inleidende opmerkingen: open en gesloten systemen voor de beoordeling van affectieschadevorderingen

Bij een vergelijking tussen rechtstelsels op het punt van de vergoeding van affectieschade dient men voor ogen te houden dat de juridische inkadering van smartengeldaanspraken van naasten per land sterk kan verschillen.⁵³⁷ Zo kan voor de onderzochte stelsels een belangrijk onderscheid worden gemaakt tussen landen waar men op dit punt een open stelsel kent, waarin aanspraken van naasten zijn gebaseerd op de algemene regels van de onrechtmatige daad (zoals in België, Frankrijk, Italië en Spanje) en landen waarin smartengeldaanspraken van naasten geregeld (en afgebakend) zijn in specifieke wettelijke regelingen (gesloten stelsels, zoals in Nederland, Duitsland en Engeland).

In een open stelsel is het aan de rechter overgelaten te bepalen in hoeverre en voor welke bedragen naasten, zoals broers en zussen, aanspraak hebben op affectieschadevergoeding. De ruimhartigheid waarmee dit gebeurt (in termen van kring van gerechtigden, voorwaarden en toegekende bedragen) verschilt, maar vastgesteld kan worden dat voor alle in beschouwing genomen open stelsels geldt dat broers en zussen (onder omstandigheden) recht hebben op vergoeding van affectieschade.⁵³⁸ Daartegenover staan stelsels (zoals in Nederland, Duitsland en Engeland) waarin de affectieschadeaanspraken van naasten geregeld (en afgebakend) zijn in specifieke wettelijke regelingen. In die regelingen wordt bepaald welke personen onder welke voorwaarden recht hebben op vergoeding van affectieschade (en mogelijk ook voor welk bedrag).

6.4 De positie van broer en zussen

Engeland (gesloten systeem) kent het meest terughoudende stelsel van de onderzochte landen. Met een beroep op de *Fatal Accidents Act 1976* (FAA 1976) kan een gelimiteerde kring nabestaanden vergoeding vorderen vanwege *bereavement* (verlies van een persoon).⁵³⁹ De regeling is beperkt tot gevallen van overlijden, kent een specifiek omschreven, relatief beperkte kring van gerechtigden en werkt met één gefixeerd bedrag (£ 15.120,- , dat komt neer op € 17.412,-). Broers en zussen vallen niet binnen de wettelijke kring van gerechtigden. De Engelse regeling kent ook geen hardheidsclausule die een opening biedt om in bijzondere gevallen voor

⁵³⁷ Zie voor relevante rechtsvergelijkende overzichten o.a. G.M. Lenarczyk, 'Compensation of Non-Pecuniary Loss of Close Relatives: a Comparative Study on Some European Union Member Countries' and Swiss Legislation and Practices', *Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ* 2018/42, afl. 2; R. Rijnhout, *Schadevergoeding voor derden in personenschadezaken. Een rechtsvergelijkende studie naar de artikelen 6: 107 en 6: 108 BW in relatie tot het onrechtmatige daadsrecht en schadevergoedingsrecht* (diss. Utrecht), Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2012 en M. Bona, P. Mead & S.D. Lindenbergh (red.), *Personal Injury Compensation in Europe: Fatal accidents & Secondary Victims*, St. Albans: XPL Publishing 2005.

⁵³⁸ Van Wees & Van 2023.

⁵³⁹ De regeling voorziet ook in een vergoeding voor kosten veroorzaakt door het verlies van levensonderhoud en voor de begrafeniskosten.

broers of zussen toch een vergoeding mogelijk te maken. Een en ander betekent dat broers en zussen in Engeland geen aanspraak hebben op een affectieschadevergoeding.

Duitsland (gesloten systeem) kent sinds enkele jaren een specifieke regeling § 844 abs. 3 BGB voor vergoeding van affectieschade in geval van overlijden (*Hinterbleibenengeld*). Deze regeling laat zich qua wetsystematiek goed vergelijken met onze regeling in art. 6:108 BW. Anders dan in de Nederlandse regeling wordt echter niet gewerkt met een specifiek omschreven kring van gerechtigden, maar geldt het vereiste dat sprake moet zijn van een bijzondere persoonlijke nabijheidsverhouding (*besonderen persönlichen Näheverhältnis*), gecombineerd met een weerlegbaar wettelijk vermoeden van het bestaan van zo'n verhouding voor een bepaalde kring van personen. Broers en zussen vallen niet onder dat wettelijk vermoeden maar hebben recht op vergoeding van affectieschade als zij een dergelijke nauwe persoonlijke band kunnen aantonen (zie uitgebreider par. 6.5).

In alle andere onderzochte stelsels (**België, Frankrijk, Italië en Spanje**) geldt dat er (in uitgangspunt) sprake is van een open systeem waar het de smartengeldanspraken van secundaire slachtoffers betreft. Dat wil zeggen dat het aan de rechtspraak is overgelaten te bepalen in hoeverre en onder welke omstandigheden nabestaande en naasten een aanspraak hebben op vergoeding van affectieschade.⁵⁴⁰ De ruimhartigheid waarmee dit gebeurt (in termen van kring van gerechtigden, voorwaarden en toegekende bedragen) verschilt. Vastgesteld kan echter worden dat voor al deze stelsels geldt dat broers en zussen in de praktijk tot de kring van personen behoren die recht hebben op vergoeding van affectieschade, waarbij wel enig onderscheid gemaakt kan worden tussen gevallen van overlijden en gevallen van ernstig en blijvend letsel.

In alle onderzochte open stelsels wordt in gevallen van overlijden in de praktijk gewerkt met indicatieve tabellen. Het gaat daarbij om, veelal door rechters ontwikkelde, richtsnoeren voor het vaststellen van bedragen voor verschillende categorieën nabestaanden. Deze tabellen zijn niet bindend, en de rechter behoudt dan ook ruimte om af te wijken.⁵⁴¹ Niettemin zijn zulke indicatieve tabellen in de praktijk vaak (sterk) richtinggevend voor de vaststelling van de vergoeding. In deze indicatieve tabellen zijn broers en zussen als zodanig opgenomen. Voorts is in alle onderzochte landen het al dan niet samenwonend zijn met het slachtoffer een geëxpliciteerde factor die in beschouwing wordt genomen bij het bepalen van de omvang van de vergoeding. De in Italië en Spanje gehanteerde (indicatieve) tabellen zijn het meest fijnmazig en betrekken ook factoren als de vraag of er nog andere verwanten zijn en de leeftijd van het primair en secundair slachtoffer in de begroting van het bedrag.

Ter illustratie is hieronder een tabelmatige weergave van de richtsnoeren opgenomen die door de Rechtbank van Rome wordt gehanteerd.⁵⁴² De gehanteerde benadering is gebaseerd op scores gerelateerd aan diverse relevant geachte factoren zoals de familierelatie tot het

⁵⁴⁰ S.D. Lindenbergh, 'The protection of secondary victims. A comparative overview', in: M. Bona, P. Mead & S.D. Lindenbergh (red.), *Personal Injury Compensation in Europe: Fatal accidents & Secondary Victims*, St. Albans: XPL Publishing 2005, p. 416.

⁵⁴¹ In Spanje kent men voor verkeersongevallen een op de wet gebaseerde schadevergoedingstabel (*Baremo Orientativo*) met als gevolg dat de speelruimte bepaald wordt door de ruimte die in de schadevergoedingstabel zelf wordt geboden. Van Wees en Van 2023, p. 16.

⁵⁴² <https://tribunali.roma.it/wp-content/uploads/2021/01/Spiegazione-danno-biologico-non-patrimoniale-Tribunale-di-Roma.pdf> (nr. 58 e.v.). De verschillende rechtbanken in Italië hanteren hun eigen indicatieve tabellen. Die kunnen qua systematiek en gehanteerde bedragen verschillen. Zie M. Bona, Fatal accidents and secondary victims compensation in Italy, in P. Mead & S.D. Lindenbergh (red.), *Personal Injury Compensation in Europe: Fatal accidents & Secondary Victims*, St. Albans: XPL Publishing 2005, p. 246.

slachtoffer, de leeftijd van het primaire slachtoffer, de leeftijd van de naaste, of er sprake was van samenleving, en de vraag of er nog resterende familieleden zijn. Het uiteindelijke vergoedingsbedrag wordt vastgesteld door de behaalde score te vermenigvuldigen met een uitgangsbetrag. Bij het bepalen van de score is ook ruimte om rekening te houden met de (bepaalde) bijzondere omstandigheden van het geval. De behaalde score kan met 1/3 tot de helft worden verhoogd als geen andere overlevende (samenwonende) familieleden zijn, of juist verlaagd als er geen sprake was van samenwoning.⁵⁴³

Tabel 6.1 Criteria Tribunale de Roma⁵⁴⁴

Omstandigheden	Score (punten)
Relatie tot het slachtoffer	Ouder (20), kind (18), grootvader (6), broer (7), neef (6), oom (6), echtgenoot/partner (20)
Leeftijd primair slachtoffer	0–20 (5), 21–40 (4), 41–60 (3), 61–80(2), >80 (1)
Leeftijd secundair slachtoffer (naaste)	0–20 (5), 21–40 (4), 41–60 (3), 61–80(2), >80 (1)
Overig	Samenlevend met slachtoffer (4), geen resterende familieleden (3)
Discretionaire ruimte	Score kan 1/3 tot de helft worden verhoogd als er geen andere achterblijvende (samenwonende) familieleden zijn, of juist worden verminderd met maximaal 1/3 als er geen sprake was van samenwoning met het slachtoffer

6.5 België

België kent een recht op vergoeding van de immateriële schade die iemand lijdt door het overlijden of het ernstig gewond raken van een naaste.⁵⁴⁵ In België spreekt men in dat verband niet van affectieschade maar doorgaans van morele schade, genegenheidsschade of schade bij terugslag.⁵⁴⁶ In het Belgische recht vindt de vergoeding van immateriële schade plaats onder de vlag van het algemene onrechtmatige daadsartikelen, artikel 1382 BW en 1383 BW.⁵⁴⁷ Op het

⁵⁴³ <https://tribunali.roma.it/wp-content/uploads/2021/01/Spiegazione-danno-biologico-non-patrimoniale-Tribunale-di-Roma.pdf> (nr. 62).

⁵⁴⁴ Weergave ontleend aan D. Amram en G. Comandé, ‘Tort damages for non-economic losses. Methodological approaches for comparative analysis served by new technologies’, in: M. Bussani & A.J. Sebok (red.), *Comparative Tort Law*, Cheltenham: Edward Elgar Publishing 2021, p. 350.

⁵⁴⁵ Zie voor een bespreking van C. van Schoubroeck, ‘Affectieschade en shockschade: Belgische reglementering en praktijk’, *VR* 2004, afl. 4, p. 102 e.v.

⁵⁴⁶ In het nieuwe Belgisch Burgerlijk Wetboek, dat naar verwachting op 1 januari 2025 in werking zal treden (te raadplegen via: <https://www.lachambre.be/FLWB/PDF/55/3213/55K3213012.pdf>), zal deze laatste term ook in de wet zijn intrede doen. Artikel 6.27 BW zal komen te luiden: Schade bij terugslag leidt tot schadeloosstelling. Schade bij terugslag is de eigen schade die een persoon lijdt ten gevolge van een eerdere aantasting van het belang van een andere persoon met wie de eerste een juridische band of een voldoende nauwe genegenheidsband heeft. De aansprakelijke kan aan de benadeelde bij terugslag zowel de fout van de rechtstreekse benadeelde tegenwerpen als de andere verweermiddelen ten gronde die hij aan deze laatste had kunnen tegenwerpen.

⁵⁴⁷ Artikel 1382 B.W. bepaalt: “Elke daad van de mens, waardoor aan een ander schade wordt veroorzaakt, verplicht degene door wiens schuld de schade is ontstaan, deze te vergoeden”. En art. 1383 B.W. : “Ieder is aansprakelijk niet alleen voor de schade welke hij door zijn daad, maar ook voor die welke hij door zijn nalatigheid of door zijn onvoorzichtigheid heeft veroorzaakt”.

punt van de vergoeding van schade van derden kan het Belgische recht gekwalificeerd worden als een open stelsel. Hieruit volgt dat de kring van aanspraakgerechtigden in beginsel onbeperkt is, maar begrenzing vindt wel plaats in de rechtspraak. In de rechtspraak vindt men niet alleen voorbeelden van toekenning aan echtgenoten, ouders, (stief)kinderen, maar ook aan (in- en uitwonende) broers en zussen, grootouders, kleinkinderen, schoonkinderen, neefjes, en een oom en tante.⁵⁴⁸

Bij het vaststellen van de hoogte van de schadevergoeding gelden concrete schadebegroting en volledige schadevergoeding als uitgangspunten.⁵⁴⁹ De aard van de schade maakt de begroting van immateriële schade uiteraard problematisch. Van belang in dit verband is dat men in België de zogenoemde ‘indicatieve tabel’ kent.⁵⁵⁰ In deze door leden van de rechterlijke macht (namelijk door het Nationaal Verbond van Magistraten van Eerste Aanleg en het Koninklijk Verbond van Vrede- en Politierichters) opgestelde tabel worden onder meer richtbedragen gegeven (gebaseerd op in de rechtspraak toegekende bedragen) voor toe te kennen smartengeldbedragen in geval van overlijden van een naaste. Deze bedragen lopen uiteen van € 1500 voor het verlies van een niet-inwonend(e) grootouder of kleinkind, tot € 15.000 voor het verlies van een partner of (inwonend) kind. Voor de in de tabel als zodanig genoemde naasten geldt een vermoeden van een affectieve en duurzame band die recht geeft op vergoeding. Dat vloeit ook voort uit het feit dat onderaan de tabel wordt gesteld dat ook andere personen aanspraak kunnen maken op een vergoeding, op voorwaarde dat het vaststaat dat zij een specifieke affectieve en duurzame band hadden met het slachtoffer. Uit de rechtspraak komen de volgende voorbeelden naar voren: een bij een moord aanwezige vriend en diens ouders, neefjes, (niet inwonende) schoonkinderen, stiefkinderen en een (niet samenwonende) oom en tante.⁵⁵¹

De indicatieve tabel is niet bindend en de rechter heeft de vrijheid van de daarin opgenomen bedragen af te wijken. Afhankelijk van de concrete omstandigheden van het geval kan de vergoeding naar boven dan wel naar beneden worden bijgesteld. De bedragen blijken echter in de praktijk wel (heel) sterk richtinggevend te zijn.⁵⁵²

Tabel 6.2 Indicatieve Tabel (versie 2020) m.b.t. genegenheidschade (affectieschade) bij overlijden

Overleden slachtoffer	Begunstigde	Vergoeding
Gehuwd/samenwonend/ Samenlevingscontract	Gehuwd/samenwonend/ Samenlevingscontract	€ 15.000,-
Inwonende ouder	Inwonend kind	€ 15.000,-
Inwonende ouder	Inwonend weeskind	€ 24.000,-
Niet-inwonende ouder	Niet-inwonend kind	€ 6.000,-
Inwonend kind	Ouder	€ 15.000,-
Zelfstandig wonend kind	Ouder	€ 6.000,-

⁵⁴⁸ A. van Oevelen e.a., ‘Overzicht van rechtspraak. Aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad. Schade en schadeloosstelling (2007-2021)’, *TPR* 2023, afl. 2-3, nr. 309 (gevallen van overlijden) en 289 (gevallen van blijvend letsel).

⁵⁴⁹ Dat uitgangspunt is in het nieuwe BW vastgelegd in art. 6:30.

⁵⁵⁰ De laatste versie is van 2020. Te vinden op: file:///C:/Users/user/Downloads/indicatieve_tabel_2020.pdf.

⁵⁵¹ Van Oevelen e.a. 2023, nr. 309

⁵⁵² Van Oevelen e.a. 2023, nr. 312 (met opsomming van voorbeelden uit de rechtspraak). Het Hof van Cassatie heeft bepaald dat de rechter in zijn motivering kan volstaan met een verwijzing naar de indicatieve tabel indien de eiser geen bijzondere omstandigheden inroept. Cass. 11 september 2009, *NJW* 2010, 25.

Miskraam	Ouder	€ 3.000,-
Inwonende broer/zuster	Inwonende broer/zuster	€ 3.000,-
Niet-inwonende broer/zuster	Niet-inwonende broer/zuster	€ 1.800,-
Inwonende grootouders	Inwonende kleinkinderen	€ 3.000,-
Niet-inwonende grootouders	Niet-inwonende kleinkinderen	€ 1.500,-
Inwonende kleinkinderen	Inwonende grootouders	€ 3.000,-
Niet-inwonende kleinkinderen	Niet-inwonende grootouders	€ 1.500,-
Ook andere personen kunnen aanspraak maken op een vergoeding, op voorwaarde dat het vaststaat dat zij een specifieke affectieve en duurzame band hadden met het slachtoffer		

De indicatieve tabel vermeldt geen richtbedragen voor toe te kennen smartengeldbedragen in geval van ernstig en blijvend letsel van een naaste (genegenheidsschade), maar er wordt wel opgemerkt dat een naaste, indien hij dit aantoont, aanspraak kan maken op vergoeding van de schade die hij lijdt door het aanzien van het slachtoffer, waarvan de dagelijkse en langdurige toestand gekenmerkt wordt door een uitzonderlijke psychische, fysieke of mentale aftakeling.⁵⁵³ De afbakening van aanspraakgerechtigden en de begroting van die schade wordt volledig overgelaten aan de rechter.

Voorbeelden van naasten die in rechtspraak een vergoeding kregen toegekend zijn veelal echtgenoten en ouders en kinderen, maar een enkele keer treft men ook broers/zussen en schoonouders aan.⁵⁵⁴ De toegekende bedragen variëren van € 15.000 (echtgenoot) tot € 750 (broer/zus/schoonouders).

6.6 Duitsland

Het Duitse stelsel van vergoeding van schade van nabestaanden bij overlijden vertoont gelijkenissen met het Nederlandse stelsel. Uitgangspunt van het Duitse aansprakelijkheidsrecht is dat alleen degene die direct in een rechtsgoed is aangetast, recht heeft op schadevergoeding. Een uitzondering op dit uitgangspunt zijn de aanspraken op basis van § 844 BGB geleden door derden in geval van overlijden (*Ersatzansprüche Dritter bei Tötung*). Deze bepaling laat zich vergelijken met art. 6:108 BW.

§ 844 BGB kende tot 2017 geen aanspraak op affectieschadevergoeding. De bepaling beperkte zich tot begrafeniskosten (lid 1) en gederfd levensonderhoud (lid 2). Net als in ons land stuitte het ontbreken van een aanspraak op affectieschadevergoeding op groeiende weerstand. De onmiddellijke aanleiding om tot wetgevend optreden te komen was de crash (door opzettelijk handelen van de copiloot) van een toestel van Germanwings op 24 maart 2015 waarbij alle 150 inzittenden om het leven kwamen. Hoewel zij hiertoe juridisch niet verplicht was, keerde Lufthansa aan iedere Duitse nabestaande € 10 000 uit voor vergoeding voor affectieschade.⁵⁵⁵

Op 22 juli 2017 werd een derde lid aan § 844 BGB toegevoegd waarin aan nabestaanden een recht op vergoeding van affectieschade (*Hinterbleibenengeld*) wordt vastgelegd. Het Duitse systeem betreft aldus een gesloten systeem. § 844 abs. 3 luidt:

⁵⁵³ Indicatieve Tabel (zie noot 551) onder 3.5. Daarnaast kan een naaste aanspraak maken op een vergoeding wanneer de fysiek en/of psychische toestand van het slachtoffer een fatale afloop laat vrezen of uiterst zorgwekkend is. Zie Indicatieve Tabel onder 2.7.

⁵⁵⁴ Zie voor een overzicht: Van Oevelen e.a. 2023, nr. 291.

⁵⁵⁵ A.J. Verheij, 'Wir schaffen das. Hoe Duitsland in korte tijd een wettelijke regeling tot vergoeding van affectieschade tot stand bracht', *NJB* 2017/1395, afl. 26, p. 1816-1821, par. 2.2.

‘Der Ersatzpflichtige hat dem Hinterbliebenen, der zur Zeit der Verletzung zu dem Getöteten in einem besonderen persönlichen Näheverhältnis stand, für das dem Hinterbliebenen zugefügte seelische Leid eine angemessene Entschädigung in Geld zu leisten. Ein besonderes persönliches Näheverhältnis wird vermutet, wenn der Hinterbliebene der Ehegatte, der Lebenspartner, ein Elternteil oder ein Kind des Getöteten war.’⁵⁵⁶

Wat opvalt is dat de Duitse wetgever op een aantal belangrijke punten een andere keuze heeft gemaakt dan de Nederlandse.

Om te beginnen is de regeling beperkt tot gevallen van overlijden.⁵⁵⁷ Gezien deze expliciete beperking is er geen ruimte om in de rechtspraak een vergoeding van affectieschade voor gevallen van (ernstig en blijvend) letsel van een naaste aan te nemen.⁵⁵⁸

Voorts valt op dat, waar de Nederlandse wet werkt met een specifiek omschreven kring van gerechtigden, de Duitse regeling een open kring van gerechtigden kent. Eenieder die in een *besonderen persönlichen Näheverhältnis* tot de overledene staat heeft recht op een vergoeding. Wel geldt in dit verband een weerlegbaar wettelijk vermoeden ten aanzien van echtgenoten, geregistreerde partners van hetzelfde geslacht⁵⁵⁹, ouders en kinderen. Broers en zussen vallen dus niet binnen de kring van personen van wie wettelijk vermoed wordt dat een bijzondere persoonlijke nabijheidsverhouding bestaat die recht geeft op een vergoeding van affectieschade. Zij zullen dus een dergelijke band aannemelijk moeten maken. Met andere woorden, personen die behoren tot de in de wet genoemde groep hebben een bewijsvoordeel ten opzichte van personen die daarin niet worden genoemd. Maar dat betekent niet dat personen die niet worden genoemd in de wet, geen affectieschadevergoeding kunnen ontvangen.

Wijnants heeft recent in kaart gebracht hoe hier in de Duitse rechtspraak mee wordt omgegaan.⁵⁶⁰ Hij stelt vast dat in de rechtspraak zeventien gerechtelijke uitspraken gepubliceerd zijn waarin een affectieschadevordering is ingediend door relaties die buiten het wettelijk vermoeden vallen. Het gaat hierbij om liefdespartners, broers en zussen, het reeds verwekte maar nog ongeborn kind (de zogenoemde *nasciturus*) en schoonfamilie. Twaalf van de zeventien zijn toegewezen, terwijl vijf vorderingen zijn afgewezen. Onder die twaalf toegewezen vorderingen zijn onder andere aanspraken van broers en zussen waarbij geen sprake was van een zorgrelatie of samenwonen. Wijnants concludeert dat uit de verschenen jurisprudentie blijkt dat in de Duitse rechtspraak uiteenlopende beoordelingsfactoren ter hand zijn genomen bij de beoordeling van vorderingen tot vergoeding van affectieschade. In grote

⁵⁵⁶ Dezelfde twee zinnen worden ook toegevoegd aan verschillende andere (risico)aansprakelijkheidsbepalingen (o.a. wetten betreffende gentechnologie, medicijnen, productaansprakelijkheid en verkeersaansprakelijkheid. Zie Deutscher Bundestag 18. Wahlperiode, Drucksache 18/11397, 7 maart 2017, art. 2 e.v. (p. 3 e.v.). Te vinden op: <https://dserver.bundestag.de/btd/18/113/1811397.pdf>

⁵⁵⁷ Argumenten voor deze beperking waren het ernstig gewonde slachtoffer zelf een vordering tot smartengeld heeft en dat zo afgrenzingsproblemen tussen letsel dat wel en dat geen recht geeft op vergoeding van affectieschade worden vermeden. Deutscher Bundestag 18. Wahlperiode, Drucksache 18/11397, 7 maart 2017, p. 8.

⁵⁵⁸ M. Burmann e.a., *Straßenverkehrsrecht* (27. Auflage), München: C.H. Beck 2022, nr. 198.

⁵⁵⁹ Het gaat om partners in de zin van het Lebenspartnerschaftsgesetz (LPartG). Deze wet is niet vergelijkbaar met het geregistreerd partnerschap in Nederland, maar verschaft een officiële samenlevingsvorm voor partners van hetzelfde geslacht. Sinds het openstellen van het huwelijk voor partners van hetzelfde geslacht (met ingang van 1 oktober 2017) is deze samenlevingsvorm komen te vervallen.

⁵⁶⁰ S.N. Wijnants, ‘De kring van gerechtigden voor affectieschade in Nederland en Duitsland’, *NTBR* 2024/2, afl. 1, p. 4-15.

lijnen zijn de aard, inhoud, vorm en frequentie van het contact tussen de naaste en de gekwetste bij de beoordeling in het bijzonder relevant.⁵⁶¹

Een ander opvallend verschil met de Nederlandse regeling is dat wat betreft de hoogte van de toe te kennen bedragen de Duitse wet geen nadere regels kent. Wel valt uit de wetstoelichting op te maken dat de wetgever uitgaat van een richtbedrag van € 10.000.⁵⁶² Vastgesteld kan worden dat de rechtspraak dit bedrag inderdaad als richtsnoer lijkt te nemen. De bedragen liggen in de praktijk tussen € 2.000 en € 20.000.⁵⁶³

Bepaald werd dat de Duitse regeling, net als dat bij de Nederlandse wet het geval is, vijf jaar na invoering dient te worden geëvalueerd. Die evaluatie is eind 2023 gepubliceerd.⁵⁶⁴ De **wetsevaluatie** is gebaseerd op een consultatie, rechtspraakanalyse en bestudering van literatuur. De uitkomst van de evaluatie is in algemene zin positief. In het evaluatierapport wordt wel nog kort ingegaan op een aantal kritiekpunten die in de consultatie naar voren werden gebracht. Zo is de vraag opgeworpen of het niet beter zou zijn met gestandaardiseerde bedragen of richtbedragen te werken. Men is echter van mening dat het niet vastleggen van bedragen het beste past in het bredere systeem van vergoeding van immateriële schade en ook de nodige ruimte biedt voor *Einzelfallgerechtigkeit*.⁵⁶⁵ Ook is naar voren gebracht dat het belastend is voor nabestaanden om een bijzondere persoonlijke nabijheidsverhouding te moeten bewijzen. Men is echter van mening dat met de huidige opzet, waarin deze bijzondere persoonlijke nabijheidsverhouding voor de meeste directe naasten wordt vermoed aanwezig te zijn, een juiste balans is gekozen die nadelen van alternatieven (zoals strakker vasthouden aan formele familieverbanden) zoveel mogelijk vermijdt.

Opvallend is dat de wetsevaluatie laat zien dat er in verhouding tot Nederland maar weinig (gepubliceerde) rechtspraak is. Dit is des te opvallender als men in ogenschouw neemt dat de Duitse regeling een meer open benadering kent (geen wettelijk omschreven kring van gerechtigden wordt gehanteerd en geen gestandaardiseerde bedragen) en dus in aanzet tot meer discussie aanleiding kan geven.

Hierbij moet voor ogen worden gehouden dat ook in Nederland door de civiele rechter relatief weinig uitspraken worden gedaan over de vergoeding van affectieschade. Civiele zaken worden in de regel buitengerechtelijk afgedaan. Het overgrote deel van de rechtspraak ziet op vorderingen in strafzaken. Zie het rechtspraakoverzicht in hoofdstuk 5, met 414 strafzaken en 5 civiele zaken in de tabellen 5.1 respectievelijk 5.2. Dit komt omdat er in strafzaken in de regel geen verzekeringsdekking is, en ook de dader zelf niet of slechts beperkt verhaal biedt.⁵⁶⁶ Een buitengerechtelijk traject is dan geen reële optie. Dit maakt het aantrekkelijk om schadevergoedingsvorderingen in te dienen bij de strafrechter, omdat door de combinatie van het verhaal door het CJIB en de voorschotregeling het toch daadwerkelijk tot uitkering zal

⁵⁶¹ Wijnants 2024, onder 5.2.

⁵⁶² Deutscher Bundestag 18. Wahlperiode, Drucksache 18/11397, 7 maart 2017, p.10.

⁵⁶³ Zie het rechtspraakoverzicht dat is opgenomen in de hieronder nog nader aan de orde komende wetsevaluatie op p. 7 e.v.

⁵⁶⁴ Die Bundesregierung, 'Bericht der Bundesregierung zur Evaluierung des Gesetzes zur Einführung eines Anspruchs auf Hinterbliebenengeld', bmj.de 1 november 2023 (hierna kortweg 'Wetsevaluatie'), te raadplegen op: https://www.bmj.de/SharedDocs/Gesetzgebungsverfahren/DE/2016_Hinterbliebenengeld.html?nn=17134.

⁵⁶⁵ Wetsevaluatie, p. 19-20.

⁵⁶⁶ Zie A.J.J.G. Schijns, *Naar een verzekerd slachtofferrecht: Effectief schadeverhaal van slachtoffers van misdrijven via het private verzekeringsrecht, Fonds Slachtofferhulp*, Amsterdam: VU Research Portal 2017.

komen. In landen waar dit soort voorzieningen ontbreken plegen in strafzaken veel minder vorderingen tot schadevergoeding te worden ingediend.⁵⁶⁷

Aanvullende verklaringen voor het lage aantal gepubliceerde uitspraken in Duitsland kunnen wellicht worden gevonden in de vaststelling dat de regeling nog relatief onbekend is bij nabestaanden en hun belangenbehartigers waardoor er lang niet altijd een beroep op wordt gedaan,⁵⁶⁸ en in de verschillende wijze waarop wordt omgegaan met de samenloop van shockschade en affectieschade.⁵⁶⁹ In Duitsland geldt dat bij samenloop de vergoeding voor affectieschade opgaat in de vergoeding voor shockschade.⁵⁷⁰ De vereisten voor een succesvolle shockschadevordering zijn in Duitsland minder streng dan in Nederland.⁵⁷¹ Gevallen van samenloop zullen zich daardoor onder het Duitse recht sneller voordoen dan onder het Nederlandse.⁵⁷² In geval van samenloop heeft de benadeelde naar Duits recht alleen recht op vergoeding van de immateriële shockschade (voor zover dit bedrag hoger ligt dan een vergoeding van affectieschade, wat doorgaans het geval zal zijn) en daarnaast niet ook nog eens recht op vergoeding van affectieschade. Shockschade en affectieschade worden in die zin dus niet beschouwd als afzonderlijke schadeposten. Eerder in dit rapport kwam aan de orde dat op de punt de Nederlandse situatie anders is.⁵⁷³ Hier worden immateriële shocksschade en affectieschade wel als afzonderlijke schadeposten gezien en is de in de literatuur voorgestelde zienswijze dat een vergoeding van immateriële shockschade de affectieschadevergoeding zou moeten absorberen niet door de Hoge Raad gevolgd. Wel bepaalde de laatste dat de rechter aan de hand van de omstandigheden van het geval naar billijkheid en schattenderwijs zal moeten afwegen in hoeverre bij het bepalen van de hoogte van de vergoeding van de immateriële shockschade, rekening wordt gehouden met die aanspraak op affectieschade.⁵⁷⁴

Een laatste verklaring kan zijn dat er eenvoudigweg minder rechtspraak wordt gepubliceerd in Duitsland dan in Nederland (op rechtspraak.nl).

6.7 Bevindingen

Welke (vaste) kring van gerechtigden wordt rechtvaardig geacht in andere Europese jurisdicties (en waarom), en vallen daarbinnen ook de broers en zussen van de gekwetste (en waarom)? (deelvraag 17)

Voor wat betreft de juridische inkadering van smartengeldaanspraken van naasten kan in grote lijnen een onderscheid worden gemaakt tussen landen met een open stelsel, waarin aanspraken van naasten zijn gebaseerd op de algemene regels van de onrechtmatige daad (zoals in België, Frankrijk, Italië en Spanje) en landen met een gesloten stelsel waarin smartengeldaanspraken van secundaire slachtoffers geregeld (en afgebakend) zijn in specifieke wettelijke regelingen (zoals in Nederland, Duitsland en Engeland).

⁵⁶⁷ N.A. Elbers e.a., *Fair and Appropriate? Compensation of Victims of Sexual Violence in EU Member States: Greece, Italy, Latvia, the Netherlands and Spain Part II: State and Offender Compensation: Survey, Good Practices and Recommendations*, FAIRCOM 2020.

⁵⁶⁸ Wetsevaluatie, p. 21.

⁵⁶⁹ Dit is ook wat we als belangrijkste verklaring terugkregen van de jurist van het Duitse Verbond van Verzekeraars (GDV) die wij deze vraag hadden voorgelegd.

⁵⁷⁰ Zie Wetsevaluatie, p. 13 e.v.

⁵⁷¹ Rijnhout 2012, p. 246.

⁵⁷² Daarbij kan wel worden opgemerkt dat het de nieuwe gezichtspuntenbenadering uit het *Hoogeveen* arrest (HR 28 juni 2022, ECLI:NL:HR:2022:958) ook voor het Nederlands recht op dit punt een bepaalde versoepeling heeft gebracht.

⁵⁷³ Zie par. 5.8.3.

⁵⁷⁴ HR 28 juni 2022, ECLI:NL:HR:2022:958, r.o. 3.9.

Vastgesteld kan worden dat, afgezien van Engeland, voor al deze stelsels geldt dat broers en zussen in aanmerking (kunnen) komen voor een vergoeding van affectieschade, waarbij wel enig onderscheid gemaakt kan worden tussen gevallen van overlijden en gevallen van ernstig en blijvend letsel.⁵⁷⁵ De open stelsels zijn daarin naar hun aard ruimer dan de gesloten stelsels van Nederland en Duitsland. In alle open stelsels wordt in gevallen van overlijden in de praktijk gewerkt met indicatieve tabellen (of soortgelijke richtsnoeren) voor het vaststellen van bedragen voor verschillende categorieën nabestaanden. Deze tabellen zijn niet bindend, en de rechter behoudt dan ook ruimte om af te wijken. Niettemin zijn zulke indicatieve tabellen in de praktijk vaak (sterk) richtinggevend voor de vaststelling van de vergoeding. In deze indicatieve tabellen zijn broers en zussen als zodanig opgenomen. In alle onderzochte landen is het al dan niet samenwonend zijn met het slachtoffer een geëxpliciteerde factor die in beschouwing wordt genomen bij het bepalen van de omvang van de vergoeding.

De Duitse affectieschaderegeling (beperkt tot gevallen van overlijden) kent een meer open benadering dan de Nederlandse, in die zin dat deze regeling voorziet in een weerlegbaar wettelijk bewijsvermoeden voor het behoren tot de kring van gerechtigden van een beperkte 'kerngroep' van naasten. Er wordt dus niet gewerkt met een hardheidsclausule die als vereiste stelt dat uit de redelijkheid moet voortvloeien dat alsnog een vordering moet worden toegekend. Naasten die niet onder het Duitse bewijsvermoeden vallen, zoals broers en zussen dienen aan te tonen dat hun nabijheidsverhouding met de gekwetste vergelijkbaar is met die van de naasten die onder het bewijsvermoeden vallen. Deze benadering zorgt ervoor dat er meer ruimte is voor naasten die buiten de kerngroep van naasten vallen, om de kring te kunnen betreden.

Hoe voorzie je in het licht van de (neven)doelstellingen van de wet in een zo adequaat mogelijke afbakening van de kring van gerechtigden, zo ook blijkend uit de vormgeving daarvan in andere Europese jurisdicties? (deelvraag 18)

Deze deelvraag laat zich niet direct beantwoorden op basis van deze internationale verkenning. Wel kan worden vastgesteld dat, met uitzondering van Engeland, in alle onderzochte jurisdicties in verhouding tot het Nederlandse stelsel meer ruimte bestaat om broers en zussen een vergoeding voor affectieschade toe te kennen.

Welke voor- en nadelen zijn verbonden aan een uitbreiding van de kring van gerechtigden? (deelvraag 19)

Deze deelvraag laat zich niet direct beantwoorden op basis van deze internationale verkenning.

⁵⁷⁵ Zie ook de Tabel Onderzochte buitenlandse stelsels in Bijlage 5.

Hoofdstuk 7: Overige onderzoeksbevindingen

7.1 Inleiding

In hoofdstuk 7 worden de overige onderzoeksbevindingen gepubliceerd. Dit hoofdstuk wijkt wat betreft opzet af van de vorige. In de vorige hoofdstukken zijn de bevindingen per onderzoeksmethode gepresenteerd. In dit hoofdstuk volgt de verslaglegging van twee focusgroepen (één met professionals (par. 7.2) en één met nabestaanden van de MH17-ramp (par. 7.3)), de verslaglegging van drie interviews met juristen uit de zorgsector (par. 7.4), data die verkregen kon worden over de ‘meerkosten’ van affectieschadevergoedingen voor verzekeraars (par. 7.5) en informatie over indexering van de normbedragen (par. 7.6). Hoofdstuk 7 presenteert aldus de overige onderzoeksbevindingen. Vanwege de gevarieerde aard van de bevindingen per paragraaf, is ervoor gekozen om de bevindingen te presenteren in de subparagrafen.

Een bijdrage wordt geleverd aan de beantwoording van de volgende deelvragen:

Focusgroep professionals:

9. Hoe wordt uitbetaling via een vooraf gestandaardiseerd bedrag ervaren door letselschadeprofessionals?
10. Wijken de geëiste vergoedingen in de rechtspraktijk af van de in het Besluit vergoeding affectieschade neergelegde gestandaardiseerde bedragen? Zo ja, over welk soort gevallen gaat het dan?
12. Wat zijn de voor- en nadelen van de verlaging of verhoging van de gestandaardiseerde bedragen uit het Besluit vergoeding affectieschade?
13. Op welke manieren kan in de toekomst indexatie of aanpassing van de gestandaardiseerde bedragen uit het Besluit vergoeding van affectieschade plaatsvinden?
18. Hoe voorzie je in het licht van de (neven)doelstellingen van de wet in een zo adequaat mogelijke afbakening, zo ook blijkend uit de vormgeving daarvan in andere Europese jurisdicties?
19. Welke voor- en nadelen zijn verbonden aan een uitbreiding van de vaste kring van gerechtigden?
20. Wat betekent een eventuele uitbreiding van de vaste kring van gerechtigden voor een evenwichtige balans van belangen van enerzijds naasten en anderzijds schadeplichtigen?
22. Waarop hebben de discussies vooral betrekking bij de toekenning of afwijzing van een affectieschadevergoeding (bijv. de mate van ernstig en blijvend letsel, de mate van eigen schuld en het toepassen van de hardheidsclausule)?

Focusgroep nabestaanden MH17-ramp

21. Welke knelpunten en positieve punten hebben betrokkenen ervaren met de wijze waarop de affectieschadevergoeding wordt toegekend en afgehandeld door de uitkerende partij?

Interviews met juristen werkzaam bij ziekenhuizen:

22. Waarop hebben de discussies vooral betrekking bij de toekenning of afwijzing van een affectieschadevergoeding (bijv. de mate van ernstig en blijvend letsel, de mate van eigen schuld en het toepassen van de hardheidsclausule)?

Cijfermatige bevindingen:

14. In hoeveel gevallen is affectieschade jaarlijks toegekend binnen het strafproces? En in hoeveel gevallen door aansprakelijkheidsverzekeraars? Is daarin een uitsplitsing te maken naar categorie van gerechtigden?⁵⁷⁶
15. Wat is het totaalbedrag van toegewezen vergoedingen sinds de inwerkingtreding van de wet, binnen enerzijds de strafrechtketen en anderzijds de civiele keten?⁵⁷⁷
16. Welke gevolgen heeft de wet gehad voor de premies van aansprakelijkheidsverzekeringen?⁵⁷⁸
24. Welke gevolgen voor de premies van aansprakelijkheidsverzekeringen en voor de rijksbegroting kunnen worden voorzien bij een herijking van de bedragen en uitbreiding van de kring van gerechtigden?

Informatie over indexering:

13. Op welke manieren kan in de toekomst indexatie of aanpassing van de gestandaardiseerde bedragen uit het Besluit vergoeding van affectieschade plaatsvinden?

7.2 Focusgroep met professionals

7.2.1. Inleiding

Het doel van deze focusgroep met professionals was om de resultaten van de rechtspraakanalyse, vragenlijstonderzoek en de diepte-interviews voor te houden aan ervaringsexperts op het gebied van de vergoeding van affectieschade. Het doel daarvan was om een reflectie te krijgen op de voorlopige onderzoeksuitkomsten, deze in context te plaatsen en – indien mogelijk – tot nieuwe of aanvullende inzichten te komen die kunnen leiden tot verfijning of herinterpretatie van de onderzoeksresultaten.

7.2.2 Methode en aanpak

De focusgroep (d.d. 6 juni 2024) met professionals bestond uit 9 verschillende praktijkdeskundigen. (4 letselschadeadvocaten, 4 dossierbehandelaars van verzekeraars en 1 letselschaderegelaar). Deze werden op één na geselecteerd uit de respondenten die bij het invullen van de vragenlijst voor professionals hadden aangegeven dat de onderzoekers contact met hen mochten opnemen voor een verdiepend gesprek. Uit deze groep (n=39) werden 11 personen uitgenodigd om deel te nemen aan de focusgroep.⁵⁷⁹ Uiteindelijk hebben 8 personen deelgenomen. De negende deelnemer werd uitgenodigd in haar hoedanigheid van voorzitter van de commissie Schadefonds Geweldsmisdrijven en wegens haar betrokkenheid als advocaat in het MH17-proces.

⁵⁷⁶ Bij de beantwoording van deze vraag waren we afhankelijk van de vraag in hoeverre betrokken betalende partijen (CJIB en Verbond van Verzekeraars) in staat en bereid waren deze gegevens met ons te delen.

⁵⁷⁷ Zie vorige noot.

⁵⁷⁸ Bij de beantwoording van deze vraag waren we afhankelijk van de vraag in hoeverre het Verbond van Verzekeraars in staat en bereid was deze gegevens met ons te delen.

⁵⁷⁹ Bij de selectie van deelnemers werd gekeken naar ervaringsjaren, hoeveelheid behandelde affectieschade dossiers op jaarbasis, spreiding werkzaam voor betalende partij of aan de zijde naasten/nabestaanden, spreiding mannen en vrouwen, vertegenwoordiging voor wat betreft ervaring met verkeer, straf en medisch.

De deelnemers van de focusgroepen waren als respondenten van de vragenlijst voor professionals vooraf al bekend met het onderzoek. Er is daarom ter voorbereiding geen nadere informatie verstrekt anders dan de mededeling dat we in de focusgroep van gedachten wilden wisselen over de ervaringen met de afwikkeling van affectieschade, dit in het licht van de uitkomsten van de rechtspraakanalyse en het vragenlijstonderzoek onder naasten/nabestaanden en professionals. Wat gaat er goed? Welke knelpunten worden er ervaren? Is er aanleiding de wettelijke regeling aangepast te willen zien? Aangekondigd werd dat drie aspecten daarbij in het bijzonder aan de orde zouden komen: 1) De kring van gerechtigden; 2) De gehanteerde bedragen; 3) Het begrip ernstig en blijvend letsel.

De bijeenkomst vond plaats op de VU en duurde 2 uur en 45 minuten. De bijeenkomst werd voorgezeten door een van de onderzoeksleiders, A.J. Akkermans, en mede begeleid door drie andere leden van het onderzoeksteam (R. Rijnhout, K.A.P.C. van Wees en A.J. Van). Van de bijeenkomst werd een (beveiligde) opname gemaakt ten behoeve van de verslaglegging. Voor alle duidelijkheid zij vermeld dat dit verslag een weergave is van een groeps gesprek met 9 professionals. Uitkomsten zijn niet generaliseerbaar. Voorts wordt wat in dit verslag aan de orde komt wordt niet persé door alle groepsleden gedeeld. Een enkele keer hebben wij onderzoekers specifiek gevraagd of een ervaring of opvatting door alle deelnemers werd gedeeld en hebben de uitkomst daarvan als zodanig in het verslag weergegeven.

7.2.3 Resultaten

De resultaten worden gepresenteerd per topic. Telkens wordt eerst in cursief weergegeven hoe het topic is geïntroduceerd door de onderzoekers.

7.2.3.1 Kring van gerechtigden en hardheidsclausule

Ervaringen met hardheidsclausule

De bevindingen uit het rechtspraakonderzoek worden aan de deelnemers gepresenteerd aan de hand van een tabel.⁵⁸⁰ Het onderzoek laat zien dat in de praktijk tamelijk vaak een beroep wordt gedaan op de hardheidsclausule.⁵⁸¹ Veruit de grootste groep betreft broers en zussen.⁵⁸² Uit de rechtspraakanalyse blijkt dat de strafrechter over het algemeen terughoudend is in het toekennen van affectieschadevergoeding aan broers en zussen. De vraag wordt voorgelegd of dat beeld wordt gedeeld.

Volgens een van de deelnemers zag je aanvankelijk nog wel de neiging in de rechtspraak om in gezinsverband jeugdige thuiswonende broers en zussen onder de hardheidsclausule te brengen, maar is de rechtspraak restrictiever geworden. Een andere deelnemer ziet nog steeds wel

⁵⁸⁰ Zie Tabel 5.7.

⁵⁸¹ In het vragenlijst onderzoek geven professionals aan dat gemiddeld in een geschatte 18% van de zaken een beroep wordt gedaan op de hardheidsclausule (zie par. 3.3.2.3). In het rechtspraakonderzoek werden 211 vorderingen op basis van de hardheidsclausule geïdentificeerd (in zaken waar waarin in ieder geval aan één persoon een affectieschadevergoeding is uitgekeerd). Afgezet tegen het totaal aantal vorderingen (1040) levert dat een vergelijkbaar percentage op (zie Tabel 5.6A, Tabel 5.6B en Tabel 5.7).

⁵⁸² Zie Tabel 3.19 en Tabel 5.7 Het rechtspraakonderzoek laat zien dat ook stiefouders/stiefkinderen en andere dan de onder a) en b) bedoelde partners of ex-partners doen een beroep op de hardheidsclausule van sub g. In deze categorieën wordt – afhankelijk van de omstandigheden van het geval – ook een affectieschadevergoeding toegekend. Er zijn ook andere naasten die een beroep doen op sub g, maar die zijn minder vertegenwoordigd en een dergelijke vordering is tot op heden niet toegewezen. Het gaat dan om: grootouders, ooms en tantes, neven en nichten en niet-bloedverwanten, zoals een schoonouder of zwager. Het gaat hier dus niet om de naasten die in een zorgrelatie staat tot het primaire slachtoffer. Die vallen onder sub e en f, maar in de rechtspraak is tamelijk weinig op deze grondslag een vergoeding gevorderd of toegewezen.

uitzonderingsgevallen, waarbij bijvoorbeeld gemeenschappelijke vakanties in het verleden voldoende werden geacht. Het wisselt ook erg in de motivering.

Eventuele uitbreiding kring van gerechtigden

De afgelopen jaren zijn de beperkte mogelijkheden voor broers en zussen tot het verkrijgen van vergoeding voor affectieschade in rechtspraak, literatuur en politiek onderwerp van discussie.⁵⁸³ Het vragenlijstonderzoek onder professionals maakt inzichtelijk dat gepleit wordt voor beperking/minder openheid en dus meer geslotenheid van het systeem ten behoeve van het voorkomen van discussies (geen hardheidsclausule, meer duidelijkheid ernstig en blijvend letsel). Ook wordt gepleit voor verruiming en meer differentiatie. Veel gehoord is de inclusie van (thuiswonende) broers en zussen. Daarnaast wordt bijv. ook gepleit voor een gematigde vergoeding voor bepaalde (te includeren) categorieën (grootouders/kleinkinderen, volwassen/uitwondende broers en zussen) of voor het hanteren van een leeftijdsgrens voor bepaalde groepen (bijv. broers en zussen) of het hanteren van leeftijdsklassen.

De deelnemers aan de focusgroep wordt de vraag voorgelegd hoe een eventuele uitbreiding het best vormgegeven zou kunnen worden.

Er bestaat brede steun voor het systeem van een vaste kring van gerechtigden en vaste bedragen. Het voorkomt lastige en belastende discussies. Toepassing van de hardheidsclausule levert in de praktijk de meeste discussie op. Maar een hardheidsclausule is wel nodig voor de noodzakelijke flexibiliteit. Het systeem heeft een ventiel nodig.

Door broers en zussen – de groep die zich nu het meest gepasseerd voelt, waar de meeste pijn zit – een plek te geven in de vaste kring, zullen pogingen om via de hardheidsclausule een vergoeding te krijgen afnemen. Een alternatief voor het uitbreiden van de vaste kring is besproken. De optie om meer ruimte te creëren voor naasten door ‘oprekking’ of een bredere uitleg van de hardheidsclausule, wordt niet aantrekkelijk gevonden door de deelnemers. Dat levert te veel onzekerheid, en vervelende en emotionele discussies op tussen partijen. Daarbij is niemand gebaat, zowel de naaste als de betalende partij niet. Daar zijn alle 9 deelnemers het over eens.

Als de vaste kring wordt uitgebreid, wordt het includeren van (met slachtoffer) thuiswonende broers en zussen het meest evident geacht. Het is eigenlijk niet uit te leggen dat verschillende leden van het gezin die onder één dak wonen verschillend worden behandeld. De dragende gedachte daarbij is: de inbreuk op de gezinseenheid waarmee deze naaste op dagelijkse basis geconfronteerd wordt.

Includeren van de niet in gezinsverband samenwonende broers en zussen vinden de deelnemers in dit verband minder evident. Wegvallen van een broer of zus heeft dan veelal niet de ommezwaai-in-het-eigen-leven-karakter dat een belangrijke schragende gedachte is bij de vormgeving van bestaande vaste kring van gerechtigden. Toch kan ook in de groep van ‘uitgevlagenen’ – ook wanneer er geen buitengewoon hechte broer-zus relatie was – sprake zijn van ingrijpende gevolgen in het leven van de overlevende broer of zus, bijvoorbeeld door het op zich nemen van de opvoeding van de kinderen van de overledene. Bovendien krijg je bij een beperking tot inwonende broers en zussen allerlei lastige ‘rafelrandjes’. Hoe, bijvoorbeeld, om te gaan met de in het weekend nog thuiswonende student?

Bij dit alles kan ook bedacht worden dat uitsluiting van broers en zussen ten tijde van de introductie van Wet vergoeding affectieschade ook werd ingegeven door overwegingen van

⁵⁸³ Zie par. 1.3.

haalbaarheid van de wettelijke regeling op een terrein waar het recht nog niets te bieden had. Sommige deelnemers herinneren zich het lobbywerk dat vereist was om de wet erdoorheen te krijgen.

Voorstelbaar is ook dat alle broers en zussen worden geïncludeerd in de vaste kring, maar dat er wel wordt gevarieerd met vergoedingsbedragen voor thuiswonend en niet-thuiswonende broers en zussen. Als voorbeeldbedragen werden € 10.000 voor thuiswonende en € 5.000 voor uitwonende broers en zussen genoemd. Het aantrekkelijke van deze oplossing is dat het goed in het bestaande systeem van gevarieerde normbedragen past.

Dat sluit natuurlijk niet uit dat er dan nog steeds lastige grensgevallen bestaan. Daarbij dient echter bedacht te worden dat het altijd wringt: je wilt zo weinig mogelijk onderscheidingen maken die aanleiding geven tot discussie, maar je wil ook zo goed mogelijk raak schieten. Dat is uit te leggen. Een wettelijke regeling die op goede gronden discussies op microniveau wil voorkomen, kan nu eenmaal moeilijk anders dan uitgaan van gemiddelde veronderstelling. Het op een dergelijke wijze includeren van broers en zussen zorgt er wel voor dat in de praktijk minder discussies bestaan met minder scherpe randjes, dan wanneer de discussie gaat over of men überhaupt een aanspraak heeft of niet. Bovendien voorkomt eenvormigheid ook dat er in de praktijk moeilijk verklaarbare/uitlegbare (en verteerbare) verschillen optreden. En wat doen we met samengestelde gezinnen met stief-relaties? Het baseren van onderscheid op basis van een formele-familiale banden kan zeer grievend uitpakken.

Een uitbreiding van de vaste kring van gerechtigden in combinatie met een grotere differentiatie van bedragen (bijvoorbeeld voor uitwonende broers en zussen een bedrag van € 5.000) roept wel de vraag op hoe dit zich verhoudt tot de hardheidsclausule en de daaraan gelinkte normbedragen (die hoger liggen dan de hierboven genoemde bedragen). Een lager bedrag voor (uitwonende) broers en zussen zou dan mogelijk alsnog een beroep hardheidsclausule kunnen uitlokken. Men zou dit probleem kunnen voorkomen door het toe te kennen bedrag bij een beroep op de hardheidsclausule niet te fixeren, maar ter bepaling daarvan aansluiting te zoeken bij de categorie waarmee de naaste in kwestie de meeste verwantschap vertoont, bijvoorbeeld door de vergoeding voor een stiefouder gelijk te stellen met die voor een juridisch ouder.

7.2.3.2 Bedragen

Het vragenlijstonderzoek onder naasten laat zien dat naasten en nabestaanden over het algemeen redelijk tevreden zijn met de hoogte van het bedrag. Uit de rechtspraakanalyse komt naar voren dat de gestandaardiseerde bedragen lijken te werken zoals de wetgever voor ogen had (discussie voorkomen): de bedragen worden gevolgd (op een enkele, reeds in de literatuur beschreven incidenten na). Een beroep op matiging is slechts in een uitspraak (van de 419 bestudeerde en gepubliceerde uitspraken) gehonoreerd.

Zoals hierboven reeds aan de orde kwam, wordt het werken met gestandaardiseerde bedragen door de deelnemers als bevredigend ervaren.

Voor het laten meewegen van de leeftijd van het primaire slachtoffer als factor in het bepalen van de omvang voelt men weinig. Hierover is met name in de context van medische aansprakelijkheid gesproken. Een van de deelnemers verwoordt dit als volgt: 'Sommige 60ers zijn relatief oud voor hun leeftijd, en sommige 80ers juist relatief jong.' Daarbij zou men dan de vraag of leeftijd in dit verband een rol zou moeten spelen ook meer algemeen met betrekking tot onder 6:108 BW vallende schadeposten (begrafeniskosten) kunnen stellen. Het veronderstelt ook (onterecht) dat de impact voor naasten anders is al naar gelang de leeftijd van het primair slachtoffer. Dat is misschien in abstracto wel navolgbaar, bijvoorbeeld als men de situatie voor ogen neemt van een 70-jarige verstokte roker die, als een tumor op de scan niet gemist zou zijn

ook zou zijn overleden, maar wel iets later. Voor de familie kan dat toch heel anders voelen. Door de fout van de arts krijgt dat toch vroegtijdig overlijden toch een heel andere emotionele lading

Een periodieke indexering van de bedragen uit het Besluit vergoeding affectieschade achten de deelnemers zonder meer op zijn plaats. Dit vooral om te voorkomen dat de erkenning die in het ontvangen van het bedrag besloten ligt, wordt uitgehold. Het moet wel om een ‘serieus’ affectieschadevergoedingsbedrag blijven gaan. Gezien het symbolische karakter van het bedrag wordt wel geopperd om met ronde bedragen te blijven werken. Mede samenhangend met het laatste punt, wordt er geen noodzaak gevoeld om bedragen jaarlijks te indexeren. Eens in de paar jaar zou voldoende moeten zijn. Denkbaar is ook dat niet slechts periodiek op inflatie wordt gecorrigeerd, maar ook, bijvoorbeeld een keer in de vijf jaar, wordt gezien of de ontwikkelingen in de toekenning van smartengeld in meer algemene zin reden vormt voor verdere bijstelling. Door een van de deelnemers wordt tenslotte voorgesteld om in een aanbeveling op te nemen dat er in de wet wordt vastgelegd dat er geïndexeerd dient te worden. Dit om te voorkomen dat men op dit punt afhankelijk is van de welwillendheid van de rijksoverheid.

7.2.3.3 Doorwerking eigen schuld

Het rechtspraakonderzoek laat zien dat de toepassing van eigen schuld geen kwestie is die resulteert in ogenschijnlijk veel debat bij de rechter. Als eigen schuld wel onderdeel is van het partijdebat, is een beroep daarop niet vaak succesvol voor de gedaagde.⁵⁸⁴ Als dat wel zo is, maakt de rechter meestal gebruik van een ‘ten minste’-percentage’ en geeft via de ontvankelijkheidsverklaring voor het overige ruimte aan de civiele rechter om het debat over de eigen schuld af te ronden.

Respondenten van de vragenlijst onder professionals geven aan dat gemiddeld naar schatting in 16% van de zaken gediscussieerd wordt over eigen schuld.⁵⁸⁵ Gevraagd naar eventuele opmerkingen over de doorwerking refereerde een aantal respondenten aan de pijnlijkheid van de discussies. Sommige respondenten stelde dat er geen plaats zou moeten zijn voor doorwerking, andere vonden dat het gehandhaafd moet blijven: ‘Het zijn pijnlijke discussie maar leiden wel tot een meer rechtvaardige uitkomst.’

Door de deelnemers wordt erkend dat eigen schuld-discussies ongemakkelijk kunnen zijn, met name in situaties waarin aanspraakgerechtigde zelf iets te verwijten valt. Bijvoorbeeld als de naaste (mede) veroorzaker is van het ongeval of de schade. Het voorbeeld dat wordt genoemd is een situatie waarin de naaste zijn/haar kind niet op voorgeschreven wijze heeft vervoerd in de auto en een derde een ongeval veroorzaakt. Maar het eigen schuld-verweer lijkt in de praktijk niet tot substantiële problemen in de affectieschadeafwikkeling te leiden. Een van de deelnemers pleit er wel voor om de term ‘eigen schuld’ in communicatie met aanspraakgerechtigden zoveel mogelijk te vermijden en liever te spreken van omstandigheden die vergen dat niet de volledige vergoeding zal worden toegekend.

7.2.3.4 Causaliteit bij medische aansprakelijkheid

Een deelnemer werkzaam bij een medische aansprakelijkheidsverzekeraar wijst er op dat in medische zaken causaliteitsvragen zich uit de aard der zaak vaker voordoen dan in andere domeinen.⁵⁸⁶ Dat kan leiden tot lastige discussies, waarover in de literatuur ook wel eens is

⁵⁸⁴ Zie par. 5.7.2.3.

⁵⁸⁵ Zie par. 3.3.2.6.

⁵⁸⁶ Ook het vragenlijstonderzoek onder professionals liet dit zien. Zie Tabel 3.24.

beweerd dat daarmee eigenlijk leed wordt toegevoegd, iets wat de wet nu juist probeerde te voorkomen.

Een andere deelnemer, ook (mede)werkzaam in medische zaken, onderschrijft dat causaliteitsvragen heel vaak een rol spelen (in welke toestand zou die betrokkene dan zijn geweest als die het overleeft?), maar dat in veel zaken ook andere, meer substantiële schadeposten in het geding zijn, zoals derving van levensonderhoud. Dat heeft dan niet primair met affectieschade te maken. Een ander effect in de medische sector is volgens een van de deelnemers dat, omdat je veelal met oudere slachtoffers te maken hebt, je vaak maar weinig schadeposten hebt. Voorheen ging het dan bijvoorbeeld vooral over begrafeniskosten. Door bijkomende affectieschadevorderingen gaat het tegenwoordig om een veel groter financieel belang. Waar je voorheen zonder veel uitzoekwerk tot betaling overging, ben je als verzekeraar of ziekenhuis daarom nu (vanwege de stijging van het financiële belang) eerder gedwongen om het incident grondiger uit te zoeken en daarover te gaan discussiëren. Dat geldt zeker als het ziekenhuis een omvangrijke eigen-risico-drager is, waarbij de betaling direct voor rekening van het ziekenhuis komt. Dan heb je als jurist ook verantwoording af te leggen tegenover het ziekenhuis.

De deelnemers geven aan dat het goed zijn om cijfermatig inzicht te hebben in de affectieschadelast in de zorgsector, maar die gegevens zijn niet openbaar beschikbaar.

Mede naar aanleiding van deze focusgroep is Centramed, de medisch verzekeraar met het grootste marktaandeel in Nederland, gevraagd door de onderzoekers of zij de absolute en relatieve schadelast als gevolg van de introductie van affectieschade cijfermatig zouden kunnen onderbouwen. Dat heeft Centramed gedaan. Zie paragraaf 7.5.

Gevraagd is naar oplossingsrichtingen. Het uitsluiten van de medische sector van de Wet vergoeding affectieschade is om meerdere redenen geen oplossing. Een van de deelnemers merkt op dat dat ook tot een verschuiving naar het tuchtrecht zal leiden, omdat er dan geen civiele uitgang meer is. Daar zitten de betrokkenen in de sector niet op te wachten. Dat er een noodzaak is om iets grondig uit te zoeken is uit te leggen aan naasten, als je het maar zorgvuldig en te goeder trouw doet. Het gaat erom dat het op een geloofwaardige manier gebeurt. Dat is niet persé belastend voor naasten. Ook de belangenbehartiger speelt in dat proces een rol. Een deelnemende letselschadeadvocaat stelt dat je het ook kan omdraaien: heel veel mensen willen niet per se dat geld hebben maar ze willen primair weten wat er nu precies is gebeurd en of er sprake is geweest van een fout. En als het een fout is, is dat overlijden dan daardoor ontstaan? En als dat laatste vaststaat, dan is als sluitstuk vergoeding van affectieschade aangewezen. Dat is dan een stuk erkenning van wat er is gebeurd. In de praktijk van deze deelnemer gaan de zaken eerst naar de medische adviseur, en als je daarvan terugkrijgt dat het geen haalbare kaart is heb je een duidelijk verhaal naar nabestaanden. Het beeld dat discussies over wat er nu precies is gebeurd extra belastend zijn wordt door deze deelnemer niet herkend. Een uitkering, waarbij uit efficiëntie-overwegingen onderzoek achterwege blijft, zal bij naasten de (primaire) behoefte laten bestaan om te weten wat er precies gebeurd is en wat het effect van het gebeurde is geweest voor de dierbare. Onduidelijkheid daarover is vaak de reden waarom ze bij hem aankloppen. Het bovenstaande is in essentie niet anders bij discussies over verlies van een kans op herstel. Ook hier lijkt het belangrijkste dat het zorgvuldig en te goeder trouw wordt uitgezocht.

Door een van de deelnemers wordt nog de vraag opgeworpen of de aard van de aansprakelijkheid hier nog een rol zou moeten spelen. Artsen spannen zich als hulpverleners primair in om mensen te helpen en daarbij kunnen dingen fout gaan, zonder dat de arts daar een

echt serieus verwijt van gemaakt kan worden. Daarin lijkt het medisch domein te verschillen van, bijvoorbeeld, verkeersongevallen. Daar wordt tegenin gebracht dat dat in de beleving van de naasten toch vaak diametraal anders ligt. Die vinden juist dat de arts voor hen of de dierbare had moeten zorgen. Er is met andere woorden in dit domein juist sprake van een vertrouwensbreuk. Ook wordt naar voren gebracht dat de lat voor aansprakelijkheid van de arts al behoorlijk hoog ligt en dat ook in het verkeer niet steeds sprake is van een serieus verwijtbare gedraging aan de zijde van de veroorzaker. De aard van de aansprakelijkheid is ook iets wat tot uitdrukking komt in het besluit, zij het dat dat beperkt blijft tot het onderscheid tussen misdrijven en niet- misdrijven.

7.2.3.5 Ernstig en blijvend letsel

Op basis van het rechtspraakonderzoek en het vragenlijstonderzoek kan worden vastgesteld dat in de praktijk vorderingen in relatie tot ernstig en blijvend letsel getalsmatig een relatief kleine groep betreft. In het vragenlijstonderzoek onder naasten gaf 5% van de respondenten aan dat er sprake was ernstig en blijvend letsel van een naaste.⁵⁸⁷ In de rechtspraakanalyse werden slechts 12 gepubliceerde uitspraken gevonden waarin ernstig en blijvend letsel werd aangenomen.⁵⁸⁸

Dat in de parlementaire geschiedenis een blijvende functiestoornis van 70% of meer voorop wordt gesteld als richtsnoer om te bepalen of sprake is van ernstig en blijvend letsel, wordt door diverse letselschadeadvocaten als ongelukkig gezien. Het werkt belemmerend uit. In de praktijk wordt dat percentage al snel tot het criterium gemaakt, zonder nog verder te kijken naar welke impact het letsel heeft op de naaste in zijn relatie met het slachtoffer. Het is nu eenmaal verleidelijk om terug te vallen op een percentage of zoals een van de deelnemers het uitdrukte: ‘handig voor de luie schadebehandelaar.’ Een percentage blijft nu eenmaal ook makkelijker hangen dan voorbeelden. De ervaren (civiele) praktijk is dus volgens bepaalde deelnemers anders dan resultaten van de (hoofzakelijk strafrechtelijke) rechtspraakanalyse laten zien.

Deelnemers die cursussen voor advocaten verzorgen, hebben ook de ervaring dat men in de praktijk ook vooral die 70% BI-norm voor ogen heeft. Dit zou ook wel eens terug te voeren kunnen zijn op de wijze waarop door organisaties van diverse professionals in de letselschadepraktijk informatie over de nieuw ingevoerde regeling is verspreid.

Verder wordt ook de 70% BI-maatstaf als zodanig ter discussie gesteld. Daarbij wordt het volgende voorbeeld gegeven: iemand die blind wordt komt op basis van de AMA- guides uit op 85% BI en komt dus uit boven de 70% norm. Men kan zich echter goed voorstellen dat, ondanks dat blindheid een ingrijpende beperking is, na een zekere gewennings- en adaptatieperiode de impact op de relatie met de partner toch bepaald minder ingrijpend hoeft te zijn dan wanneer de partner in een rolstoel belandt. Dat laatste levert echter op basis van de AMA-guides een BI-percentage van tussen de 50 en 70% op. Er kan in dit verband ook gewezen worden op het feit dat de AMA-guides zijn opgesteld om mate van invaliditeit vast te stellen als het gaat om arbeidsdeelname en dat is iets anders dan functioneren in een gezin. Zou je al een percentage als richtsnoer willen aanreiken dan ligt het volgens een van de deelnemers voor de hand een percentage te nemen dat dichter bij de in de parlementaire geschiedenis gegeven voorbeelden ligt, bijvoorbeeld 50%.

⁵⁸⁷ Zie Tabel 3.1.

⁵⁸⁸ Zie par. 3.4.3.2.

Geopperd wordt om de 70% BI-maatstaf in het geheel los te laten en enkel met de voorbeelden uit de rechtspraak te werken, waarbij de impact op het leven van de naaste het leidende criterium is.

Gevraagd naar eventuele andere probleem- of aandachtspunten in dit het kader van ernstig en blijvend letsel worden door individuele deelnemers de volgende gevaltypen genoemd: seksueel misbruik, met name bij kinderen en gevallen van onvruchtbaar worden bij paren met een kindwens. Als een probleempunt bij seksueel misbruik wordt benoemd de vraag naar de blijvende impact van het misbruik op het slachtoffer. Dat is met name bij jonge kinderen problematisch. Bij ouders van misbruikte kinderen (bijvoorbeeld in de casus van kinderopvang Het Hofnarretje) speelt ook een dimensie van het je kind toevertrouwen aan een ander, die vervolgens verschrikkelijke dingen met je kind heeft gedaan. Door een van de deelnemers wordt geopperd om in seksueel misbruik zaken voor de vergoedbaarheid van affectieschade simpelweg aan te sluiten bij de strafrechtelijke bewezenverklaring van bepaalde type delicten, bijvoorbeeld dat van art. 242 Sr. Dat zou je ook bij AMvB (zoals voorzien in art. 6:107 BW), kunnen regelen.

7.2.4 Bevindingen

Hoe wordt uitbetaling via een vooraf gestandaardiseerd bedrag ervaren door letselschadeprofessionals? (deelvraag 9)

Het werken met gestandaardiseerde bedragen wordt door de deelnemers als bevredigend ervaren. Indexering wordt zonder meer op zijn plaats geacht.

Wijken de geëiste vergoedingen in de rechtspraktijk af van de in het Besluit vergoeding affectieschade neergelegde gestandaardiseerde bedragen? Zo ja, over welk soort gevallen gaat het dan? (deelvraag 10)

Gesproken is over eigen schuld en medische aansprakelijkheidszaken. Het eigen schuldverweer lijkt in de praktijk niet tot substantiële problemen in de affectieschadeafwikkeling te leiden. Een van de deelnemers pleit er wel voor om de term 'eigen schuld' in communicatie met aanspraakgerechtigden zoveel mogelijk te vermijden en liever te spreken van omstandigheden die vergen dat niet de volledige vergoeding zal worden toegekend. Er is op gewezen dat in medische zaken causaliteitsvragen zich uit de aard der zaak vaker voordoen dan in andere domeinen. Dat kan leiden tot lastige discussies, waarover in de literatuur ook wel eens is beweerd dat daarmee eigenlijk leed wordt toegevoegd, iets wat de wet nu juist probeerde te voorkomen. Een ander effect in de medische sector is volgens een van de deelnemers dat, omdat je veelal met oudere slachtoffers te maken hebt, je vaak maar weinig schadeposten hebt. Voorheen ging het dan bijvoorbeeld vooral over begrafenis kosten. Door bijkomende affectieschadevorderingen gaat het tegenwoordig om een veel groter financieel belang. Daardoor worden zaken grondiger uitgezocht en wordt er meer gediscussieerd dan voor de Wet vergoeding affectieschade.

Welke voor- en nadelen zijn verbonden aan een uitbreiding van de vaste kring van gerechtigden? (deelvraag 19)

Er bestaat brede steun voor het systeem van een vaste kring van gerechtigden en vaste bedragen. Het voorkomt lastige en belastende discussies. Toepassing van de hardheidsclausule levert in de praktijk de meeste discussie op. Maar een hardheidsclausule is wel nodig voor de noodzakelijke flexibiliteit. Als de vaste kring wordt uitgebreid, wordt het includeren van (met het slachtoffer) thuiswonende broers en zussen het meest evident geacht. Het is eigenlijk niet uit te leggen dat verschillende leden van het gezin die onder één dak wonen verschillend worden behandeld. De dragende gedachte daarbij is: de inbreuk op de gezinseenheid waarmee deze

naaste op dagelijkse basis geconfronteerd wordt. Includeren van de niet in gezinsverband samenwonende broers en zussen vinden de deelnemers is in dit verband minder evident. Maar ook dan zullen discussies ontstaan over lastige grensgevallen, wat alle deelnemers wensen te voorkomen in verband met het doel van de wet. Voorstelbaar is ook dat alle broers en zussen worden geïncludeerd in de vaste kring, maar dat er wel wordt gevarieerd met vergoedingsbedragen voor thuiswonend en niet-thuiswonende broers en zussen. Dan moet wel bedacht worden hoe wordt omgegaan met het bedrag dat het Besluit vergoeding affectieschade hangt aan de hardheidsclausule: moet dat zo blijven, of wordt bij een succesvol beroep op de hardheidsclausule voortaan aangesloten bij het bedrag voor categorie a-f dat het meest past bij de naaste die een beroep doet op de hardheidsclausule?

Wat betekent een eventuele uitbreiding van de vaste kring van gerechtigden voor een evenwichtige balans van belangen van enerzijds naasten en anderzijds schadeplichtigen? (deelvraag 20)

Een duidelijk antwoord is hierop niet verkregen. Wel wordt duidelijk dat de deelnemers sterk hechten aan het voorkomen van discussies over toekenning in het belang van de naasten en nabestaanden.

Waarop hebben de discussies vooral betrekking bij de toekenning of afwijzing van een affectieschadevergoeding (bijv. de mate van ernstig en blijvend letsel, de mate van eigen schuld en het toepassen van de hardheidsclausule)? (deelvraag 22)

Hierboven zijn reeds de bevindingen weergegeven over de kring van gerechtigden (met een focus op broers en zussen) en medische fouten. Er is ook vrij lang gesproken over het criterium ‘ernstig en blijvend letsel’. Dat in de parlementaire geschiedenis een blijvende functiestoornis van 70% of meer voorop wordt gesteld als richtsnoer om te bepalen of sprake is van ernstig en blijvend letsel, wordt door diverse letselschadeadvocaten als ongelukkig gezien. In de praktijk wordt dat percentage al snel tot het criterium gemaakt, zonder nog verder te kijken naar welke impact het letsel heeft op de naaste in zijn relatie met het slachtoffer. Er is ook kritiek geuit op het gebruik van de AMA-guides. Geopperd wordt om de 70% BI-maatstaf in het geheel los te laten en enkel met de voorbeelden uit de rechtspraak te werken, waarbij de impact op het leven van de naaste het leidende criterium is. Gevraagd naar eventuele andere probleem- of aandachtspunten in dit het kader van ernstig en blijvend letsel worden door individuele deelnemers de volgende gevaltypen genoemd: seksueel misbruik, met name bij kinderen en gevallen van onvruchtbaar worden bij paren met een kindwens. Als een probleempunt bij seksueel misbruik wordt benoemd de vraag naar de blijvende impact van het misbruik op het slachtoffer. Dat is met name bij jonge kinderen problematisch. Door een van de deelnemers wordt geopperd om in seksueel misbruik zaken voor de vergoedbaarheid van affectieschade simpelweg aan te sluiten bij de strafrechtelijke bewezenverklaring van bepaalde type delicten, bijvoorbeeld dat van art. 242 Sr.

Het eigen schuld-verweer lijkt in de praktijk niet tot substantiële problemen in de affectieschadeafwikkeling te leiden.

7.3 Focusgroep met nabestaanden van de MH17-vliegramp

7.3.1. Inleiding

Doel van de focusgroep met nabestaanden van de MH17-vliegtuigramp was om met de deelnemers van gedachten te wisselen over hun ervaringen met de schadeafwikkeling van de MH17-vliegramp en hun belevingen rond het onderwerp ‘vergoeding van affectieschade’ en om in te zoomen op de vraag of en hoe de vaste kring van gerechtigden zou kunnen of moeten

worden uitgebreid. Directe aanleiding tot het organiseren van deze focusgroep was de toezegging van de minister voor Rechtsbescherming Stichting Vliegcramp MH17 te betrekken in de wetsevaluatie.⁵⁸⁹

7.3.2 Methode en aanpak

De focusgroep bestond uit 5 nabestaanden die een of meer naasten waren verloren bij de MH17-ramp. Drie deelnemers waren (mede) een broer of zus verloren. Voor de samenstelling van deze groep is het bestuur van de Stichting Vliegcramp MH17 benaderd.⁵⁹⁰ Deelnemers werd vooraf een korte notitie toegestuurd waarin de aanleiding en de achtergrond van onderzoek werden geschetst. In de notitie werd ook gewezen op de discussie over eventuele verruiming van de kring van gerechtigden naar broers en zussen, een discussie waartoe het vonnis in het strafproces inzake de MH17-ramp mede een aanzet heeft gegeven.⁵⁹¹ In dat proces hebben een groot aantal nabestaanden zich gevoegd met een vordering strekkende tot vergoeding van affectieschade. Die vorderingen werden beoordeeld naar Oekraïens burgerlijk recht. Dat maakt vergoeding van immateriële schade, waaronder affectieschade, mogelijk voor feiten uit 2014 (dus voor de invoering van de Nederlandse regeling in 2019). Broers en zussen die niet met de overledene in gezinsverband samenwoonden vallen niet binnen de Oekraïense wet omschreven kring van gerechtigden en hebben geen aanspraak op vergoeding van affectieschade. Honderden broers en zussen vielen aldus buiten de boot. Dat zou bij toepassing van Nederlandse recht in de meeste gevallen niet anders zijn. Broer en zussen vallen immers niet onder de vaste kring van gerechtigden.⁵⁹² Dit gegeven bracht de nabestaanden in het MH17-proces ertoe de rechtbank te vragen een oproep te doen aan de Nederlandse wetgever om de positie van broers en zussen op dit punt te heroverwegen. De rechtbank heeft daaraan gehoor gegeven.⁵⁹³

De bijeenkomst vond plaats in een hotel in Vught en duurde 2 uur. De bijeenkomst werd voorgezeten door een van de onderzoeksleiders, A.J. Akkermans, en mede begeleid door een ander lid van het onderzoeksteam (K.A.P.C. van Wees). Van de bijeenkomst werd een (beveiligde) opname gemaakt ten behoeve van de verslaglegging.

7.3.3 Resultaten

Tijdens de bijeenkomst werd uitgebreid stilgestaan bij ieders persoonlijke verhaal wat betreft de impact en nasleep van de MH17-vliegtuigramp. Aansluitend is ingegaan op diverse aspecten die betrekking hebben op de vergoeding van affectieschade. In deze verslaglegging ligt de nadruk op het laatste.

Een eerste schadeafwikkeling met de nabestaanden heeft vanuit Malaysian Airlines relatief snel na de ramp plaatsgevonden. Een deelnemer (broer van slachtoffer die plots de zorg over zijn twee tienerdochters kreeg) vertelt dat hij direct getroffen werd door het feit dat hij voor wat betreft de schadevergoeding er niet toe deed: ‘Eigenlijk kan er alleen gesproken worden over schadevergoedingen aan nou ja, eerstelijns familie. Ik vond het heel erg vreemd dat broers en

⁵⁸⁹ *Kamerstukken II 2022/2023*, 33552, nr. 108 p. 23.

⁵⁹⁰ Daarbij was het verzoek zowel nabestaanden uit te nodigen die een vergoeding van affectieschade hadden ontvangen als ook nabestaanden die geen vergoeding hadden gekregen, omdat ze niet binnen de kring van gerechtigden vielen.

⁵⁹¹ Zie ook par. 1.3.

⁵⁹² Overigens vallen onder de Nederlandse regeling ook inwonende broers en zussen niet onder de ‘vaste’ kring van gerechtigden.

⁵⁹³ Rb. Den Haag 17 november 2022, ECLI:NL:RBDHA:2022:12216, 12217, 12218, onder 12.5.2. De vonnissen zijn te vinden op: <https://www.courtmh17.com/over-de-rechtszaak/uitspraak-17-november-2022-2/>.

zussen in dit verhaal überhaupt niet meetellen. ...Ik vond dat toen al eigenlijk raar, en ook wel beledigend.’ Deze deelnemer (die ook al eerder een zus verloor) plaatst dit ook in een breder maatschappelijk kader. Hij ervaart ook in meer algemene zin na het overlijden een sterk onderscheid tussen de bejegening van broers en zussen enerzijds en ouders en kinderen anderzijds. Hij wijst daarbij op het feit dat bij de uitvaart de aandacht vrijwel uitsluitend uitgaat naar de ouders en kinderen: ‘De buitenwacht vindt de positie van broers en zussen anders als die van ouders of aan kinderen.’

Andere deelnemers vertelden overigens wel in de eerste fase van de schadeafwikkeling met Malaysia Airlines vergoedingen te hebben ontvangen als broer of zus, of weten dat broers of zussen van het slachtoffer een vergoeding hebben ontvangen. Er lijkt dus sprake te zijn geweest van een wisselende praktijk. Dat was mogelijk omdat per geval afzonderlijk werd afgewikkeld en de betrokken nabestaanden een verplichting tot geheimhouding werd opgelegd zodat zij geen zicht hadden op de uitkomsten in andere gevallen. Maar het kan ook een kwestie van uiteenlopende verdelingen binnen de betreffende familie zelf zijn geweest.⁵⁹⁴

In het latere strafproces hadden nabestaanden de mogelijkheid zich te voegen met een vordering strekkende tot vergoeding van affectieschade. Die vorderingen werden beoordeeld naar Oekraïens burgerlijk recht. Op basis daarvan hebben broers en zussen die in gezinsverband samenwoonden met overledene recht op vergoeding van affectieschade. Broers en zussen die niet met de overledene in gezinsverband samenwoonden vallen niet binnen de kring van gerechtigden, zoals vastgelegd in het Oekraïense recht en hebben dus geen aanspraak op affectieschadevergoeding. Dat gegeven confronteerde diverse deelnemers met in hun ogen niet of moeilijk te rechtvaardigen onderscheidingen tussen diverse gezinsleden. Een deelnemer wiens broer, zijn vrouw en zijn zoon waren omgekomen, maar die ook twee kinderen achterliet die niet mee waren op vakantie, en die dus naast hun ouders ook hun broer waren verloren bij de ramp verwoordde het als volgt: ‘Twee zussen bleven achter, de ene zus woont nog in huis en de andere zus niet meer. Dus als het gaat om affectieschade kreeg de één wel affectieschadevergoeding voor haar broer en de andere niet. Dat vind ik echt op geen enkele manier uit te leggen. Eerlijk gezegd, broer, twee zussen exact dezelfde situatie. Alleen de één woonde niet in hetzelfde huis en de andere, die woonde wel thuis. Het verdriet was precies hetzelfde, de consequenties waren precies hetzelfde.’

Ook werd naar voren gebracht dat ook voor op zichzelf wonende en al geruime tijd ‘uitgevlogen’ broers en zussen de gevolgen van het wegvallen van een broer of zus niettemin zeer ingrijpend kunnen zijn, bijvoorbeeld als gevolg van de veranderde rol die zij in familieverband te vervullen krijgen. Denk bijvoorbeeld aan het overnemen van de opvoeding van de kinderen van de overledene, of het bieden van de noodzakelijke (mentale) ondersteuning en mantelzorg aan ouders, waar men bovendien, door het wegvallen van een broer of zus, alleen voor is komen te staan. Een deelnemer verwoordde het als volgt: ‘En als ik gewoon even kijk naar mijn eigen situatie, ik was de enige, het enige kind uit het gezin, wat overgebleven was en draaide dus wel op voor alle ellende die te maken had met MH17, van de uitvaarten tot mantelzorg van mijn ouders tot aan tot aan hun dood toe, wat je niet meer met anderen kon delen. En als je dan hoort dat er door de wetgeving op een andere manier over een affectieve relatie tussen broers en zussen wordt gedacht, maar dat er ook volslagen aan voorbij wordt

⁵⁹⁴ De verzekeringssystematiek van luchtvaartmaatschappijen pleegt te leiden tot een bedrag ‘per stoel’, hetgeen in een schikking tot een ter beschikking gesteld bedrag per slachtoffer kan leiden, wat door de nabestaanden van dat slachtoffer onderling moet worden verdeeld. Hoeveel en welke personen hier komen te gelden als ‘de nabestaanden’ kan niet alleen feitelijk verschillen per slachtoffer, maar wordt ook bepaald door de vraag wie een advocaat ziet als zijn cliënt(en), en hoe deze cliënt(en) deze kwestie zien.

gegaan dat broers en zussen wel opdraaien voor de consequenties van een verlies van hun broer of zus, dat schoot wat mij betreft een beetje verkeerd. het volstrekt gebrek aan erkenning voor het feit dat je als broer en zus wel de ellende hebt gedurende vele jaren, daar in feite niet de erkenning voor kreeg.’ Daarom was deze deelnemer ook zo blij met die uitspraak van de rechtbank, want dat was een duidelijke vorm van erkenning.

Men heeft echter ook oog voor de complexiteit van de materie en de dilemma’s die hier spelen. Voor jonge kinderen die nog in huis wonen, en een broer of zus verliezen is het gevoelsmatig een duidelijk verhaal. Maar daar waar het om volwassenen gaat en betrokkenen niet meer in gezinsverband samenwonen, kunnen de banden tussen familieleden sterk verschillen in intensiteit en kwaliteit. Met andere woorden: waar het om de affectie tussen familieleden gaat, gaat het in feite om een heel breed spectrum. In dat verband schets een van de deelnemers die haar broer verloren was dat zij gedurende een periode waarin ze beiden net een lastige relatie achter de rug hadden een tijd lang heel close waren en welhaast een gemeenschappelijk familieleven leidden. Anderzijds kunnen deelnemers ook voorbeelden noemen van familieleden die wel binnen de kring van gerechtigden vallen maar waarvan de feitelijke verhouding met het slachtoffer een vergoeding voor affectieschade weinig gepast maakt. Waar je de grens ook legt, je zal altijd discussie houden over de randen.

7.3.4 Bevindingen

De resultaten van deze focusgroep dragen bij aan de beantwoording van de volgende deelvraag:

Hoe wordt door gerechtigden de bestaande afbakening van de vaste kring van gerechtigden of de toepassing van de hardheidsclausule ervaren in het licht van doelstellingen van de wet? (deelvraag 21)

De deelnemers vinden dat in ieder geval in gezinsverband samenwonende broers en zussen een affectieschadevergoeding zou moeten toekomen. Maar het niet-toekennen van een vergoeding aan niet-thuiswonende broers en zussen kan wel resulteren in gepercipieerde onrechtvaardige verschillen tussen broers en zussen in een gezin. Ook wijzen zij erop dat niet-thuiswonende broers en zussen juist door het ongeval met een ommezwaai geconfronteerd kunnen worden. Denk bijvoorbeeld aan het overnemen van de opvoeding van de kinderen van de overleden broer of zus, of het bieden van de noodzakelijke (mentale) ondersteuning en mantelzorg aan ouders, waar men bovendien, door het wegvallen van een broer of zus, alleen voor is komen te staan. Erkend wordt dat feitelijke affectieve relaties tussen broers en zussen tot het slachtoffer sterk kunnen verschillen, maar zij wijzen er ook op dat dit ook geldt voor andere naasten die wel tot de vaste kring behoren. Men ziet de complexiteit van de materie. Waar je de grens ook legt, je zal altijd discussie houden over de randen.

7.4 Aanvullende interviews met professionals in de zorgsector

7.4.1 Inleiding

Omdat gedurende het onderzoek duidelijk werd dat affectieschadevergoeding in de medische context aanvullende onderzoeksvragen opleverde, is ervoor gekozen om met drie juristen te spreken die in deze context met affectieschade te maken hebben.

7.4.2 Methode en aanpak

Gesproken is met een adviseur op het gebied van risico’s en verzekeringen voor (uitsluitend) zorginstellingen in de VVT-sector (verzorging, verpleging, thuiszorg), met twee juristen van een algemeen ziekenhuis en een jurist van een universitair medisch centrum. De gesprekspartners zijn personen uit het professionele netwerk van de onderzoekers of het contact

is via personen in dit netwerk tot stand gekomen. Voor de gesprekken is een topiclist ontwikkeld (Bijlage 6). De interviews zijn verkennend van aard en zijn niet-representatief voor alle juristen werkzaam voor of bij zorginstellingen. De verslaglegging van de gesprekken wordt gedaan in samenvattingen.

7.4.3 Resultaten

7.4.3.1 Gesprek met adviseur op het gebied van risico's en verzekeringen voor (uitsluitend) zorginstellingen in de VVT-sector

De gesprekspartner heeft contact met ons gezocht omdat hij van mening is dat er in de VVT-zorg zich een mogelijk ongewenste situatie voordoet waarmee voorafgaand aan de invoering van de Wet vergoeding affectieschade onvoldoende rekening is gehouden. Vanwege de veranderingen in het zorgstelsel de afgelopen jaren, met name het afschaffen van verzorgingshuizen en het pas in een later stadium in aanmerking komen voor verpleeghuiszorg, komen mensen steeds later in een verpleeghuis te wonen. De gemiddelde verblijfsduur in een verpleeghuis is dan ook steeds korter. 32% procent verblijft er korter dan 9 maanden voor overlijden. De bewoners van een verpleeghuis zijn zeer kwetsbaar. Een kleine omissie of onzorgvuldigheid kan leiden tot voortijdig overlijden. Denk aan een vergissing in het toedienen van medicatie of een ongeval tijdens het wassen. Niettemin zijn dat gevallen waar een aanspraak op vergoeding van affectieschade bestaat.

De gesprekspartner heeft geen direct zicht op het aantal affectieschadevorderingen of het totaalbedrag aan affectieschade. Dat zou hij wel willen, maar van zijn aansprakelijkheidsverzekeraar krijgt hij enkel totaalbedragen (waarin verschillende schadeposten niet worden onderscheiden). Zijn inschatting is dat slechts in een beperkt deel van de gevallen waarin dat mogelijk zou zijn een vergoeding van affectieschade wordt gevorderd, maar het heeft al wel serieuze gevolgen voor de schadelast. Maar hij kan daarvan dus geen precies beeld geven.

Discussies over causaliteit komen in zijn beleving weinig voor. Zijn indruk is dat de aansprakelijkheidsverzekeraar die discussie (terecht) liever vermijdt. Ook discussies over de kring van gerechtigden komen bij zijn weten niet voor. Daarbij zal vermoedelijk de doorgaans hoge leeftijd van het slachtoffer een rol spelen.

Gevraagd naar wat in de ogen van de gesprekspartner mogelijk beter zou kunnen/wat mogelijke oplossingen voor het aangekaarte problemen zouden kunnen, noemde hij de volgende drie opties:

- De hoge leeftijd/beperkte resterende levensverwachting als de fout achterwege was gebleven op een of andere manier verdisconteren in het vergoedingsbedrag.
- Maximering van het totale bedrag aan affectieschade per geval.
- Een doelgroepuitsluiting in de regeling. Nadeel is dat er ook gevallen zijn waarin vergoeding van affectieschade toch echt gepast kan zijn (denk aan het oplopen van ernstige brandwonden bij het douchen door een fout van een zorgmedewerker).

7.4.3.2 Gesprek met twee juristen van een algemeen ziekenhuis met verschillende ziekenhuislocaties in het midden van het land

Beiden hebben slechts beperkt te maken gekregen met de afwikkeling van affectieschade (4 á 5 keer).

Een van de gesprekspartners heeft een keer meegemaakt dat proactief vergoeding werd aangeboden van affectieschade. Het ging in die casus om een gemiste diagnose. In deze casus (en een enkele andere) speelt ook de wens om nog bij leven van de patiënt (het primaire slachtoffer) deze component al afgewikkeld te willen hebben.

Causaliteitsdiscussies (die kunnen uitmonden in een verminderde vergoeding) komen voor, maar worden niet als ongepast of problematisch ervaren. Het is goed uit te leggen aan de naasten/nabestaanden.

Wat de kring van gerechtigden betreft: naar de mening van de ene jurist zit er al behoorlijk wat ruimte in de categorieën onder e) en f) om in sprekende gevallen broers en zussen (en eventuele anderen) onder de regeling te brengen. Wel geeft ze uit haar eigen praktijk het voorbeeld van een broertje van een overleden kind waar vergoeding van affectieschade (mede met het oog op uitkeringen aan andere gezinsleden) op z'n plaats werd geacht.

Over de wijze van aanbieden wordt uitgelegd dat dit doorgaans onderdeel is van een breder proces van afwikkeling, waarin in de regel ook één of meer momenten van persoonlijk contact besloten liggen. Een wijze van aanbieden laat zich in die zin niet echt isoleren. Opgemerkt wordt dat vanzelfsprekend de afwikkeling plaatsvindt met gepaste empathie, maar van een specifiek benadrukken van het symbolische karakter of het doen van een bestedingsuggestie is in de ervaring van de gesprekspartners geen sprake.

Gevraagd naar mogelijke verbeterpunten wordt het volgende naar voren gebracht: het liefst zien beide juristen dat rekening wordt gehouden (bijvoorbeeld in de vorm van een staffel) met de leeftijd van het slachtoffer en de verwachte levensduur zonder medisch incident. Dat bepaalt immers ook de impact die het voorval heeft op de naaste. Een gesprekspartner oppert ook dat de aard van de gedraging (doorgaans geringe mate van verwijt bij foutief medisch handelen) wellicht van belang zou moeten zijn voor de bepaling voor de omvang van de vergoeding. Maar een ander onderscheid dan het robuuste tussen misdrijf en niet-misdrijf zoals dat nu wordt gehanteerd is ook wel weer ingewikkeld.

7.4.3.3 Gesprek met een jurist van een universitair medisch centrum (zelfregelend)

De gesprekspartner geeft aan dat er gemiddeld 4 casus per jaar voordoen waarin affectieschadevorderingen zitten.

Aangegeven wordt dat er vrijwel nooit gediscussieerd wordt over naasten die behoren tot de vaste kring. De kring is helder en goed omschreven, en wordt in hun praktijk gevolgd. Er wordt ook geloofd op wat nabestaanden verklaren, er wordt geen nader bewijs gevraagd (enkel de gegevens). Discussie ontstaat wel als sprake is van grensgevallen (stiefkinderen) of als sprake is van grote gezinnen (gesproken wordt over 5-8 kinderen) die de schadelast per casus sterk verhogen. De gesprekspartner geeft aan dat dit ook komt doordat de aansprakelijkheidsverzekeraar dan vragen gaat stellen over de schadelast (elk kwartaal verschijnt daarvan een overzicht) en waarom die zo hoog moet zijn. Uitgelegd wordt dat het een zelfregelend ziekenhuis is met een hoog eigen risico (op jaarbasis). Als de totale schadelast hoog is, worden daarover vragen gesteld door de verzekeraar. De gesprekspartner legt uit: 'de schadelast is met tonnen omhoog gegaan door deze wet'. Dat was op voorhand niet zo verwacht. De schadepost heeft financiële impact. Daardoor wordt er ook sneller gediscussieerd.

Helder wordt dat het gesprek met de naasten met name tot discussie leidt als ofwel een beroep wordt gedaan op de hardheidsclausule (omdat dan de schadelast omhoog gaat) ofwel ingeval

van een terminale patiënt met een korte levensverwachting. In dat laatste geval ontstaan causaliteitsdiscussies. Het voorbeeld dat wordt genoemd is een terminale patiënt die op het moment van het schadeveroorzakende feit nog maar een levensverwachting had van een week. Diegene stierf iets eerder door een medische fout. Iemand sterft dan door de medische fout, maar vaststaat dat iemand op korte termijn sowieso zou overlijden. Het gaat dan vaak om oudere mensen, wier nabestaanden voor 2019 enkel recht hadden op vergoeding van kosten van lijkbezorging. Daar komt nu een relatief groot affectieschadeschadevergoedingsbedrag bij. Vanwege de schadelast wordt er dan toch gesproken met de belangenbehartiger van de nabestaanden over de omvang van de uitkeringen. Tot nu toe is men daar altijd met elkaar uitgekomen door een beperking van de affectieschadevergoedingen. De gesprekspartner begrijpt dat dit niet het juridische uitgangspunt is van de wet, maar streeft ook naar redelijkheid.

De gesprekspartner suggereert om op dit punt de wet aan te passen: als vaststaat dat iemand sowieso binnen enkele weken zou sterven door een natuurlijke oorzaak, dan zouden ziekenhuizen niet volledig aansprakelijk moeten zijn voor de affectieschade. Als gevraagd wordt naar wat een korte levensverwachting zou zijn (ten behoeve van deze uitzondering), wordt 'twee weken' genoemd.

De gesprekspartner benadrukt dat als er discussie is over het totaalbedrag voor affectieschade, er naar wordt gestreefd om alle nabestaanden die vergoeding wensen (en waarvoor het ook redelijk verdedigbaar is, zoals stiefkinderen) te includeren, en de oplossing te zoeken in de omvang van het totale affectieschadebedrag. Het bedrag wordt op dezelfde wijze aangeboden als andere schadevergoedingen. Dat is ook hoe belangenbehartigers dit bedrag vorderen bij hen. Als er behoefte zou bestaan aan een persoonlijkere wijze van aanbieden, zou dit ziekenhuis daarvoor openstaan.

7.4.4 Bevindingen

Het beeld dat ontstaat uit deze gesprekken is dat in de zorgsector de introductie van de Wet vergoeding affectieschade tot een hogere schadelast leidt. Met name in geval van patiënten of cliënten die sowieso (op het moment van de medische fout) een lage levensverwachting hebben, en dan overlijden door een medische fout, wordt vergoeding van affectieschade als onredelijk ervaren in verhouding tot het iets eerder overlijden door de medische fout. Met name de respondent uit een universitair medisch centrum maakt duidelijk dat het in de praktijk goed uitlegbaar is aan nabestaanden dat dit niet redelijk is. Gevraagd naar mogelijke verbeterpunten wijzen alle gesprekspartners op het laten doorwerken van de beperkte levensverwachting van patiënten in de omvang van de vergoeding.

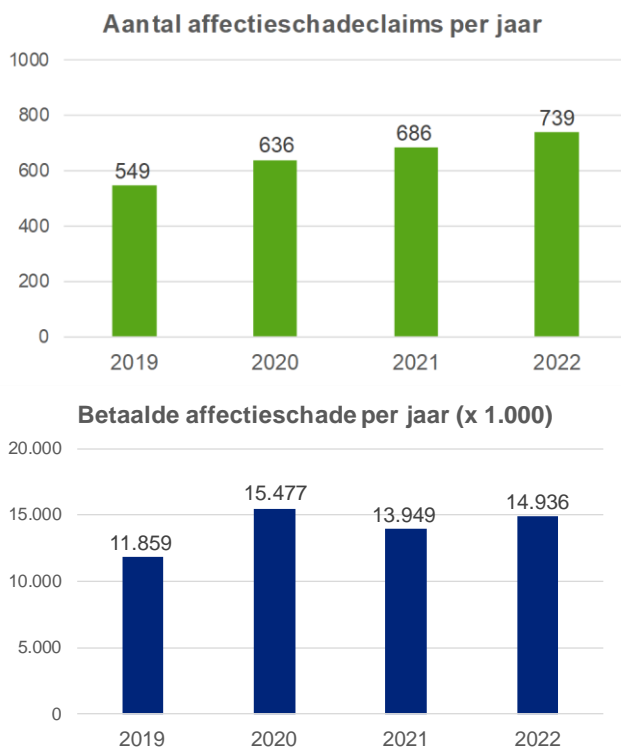
7.5 Cijfermatig materiaal verzekeraars

Deelvraag 4 t/m 6 gaan over de totaalbedragen die zijn uitgekeerd aan affectieschade in de strafrecht- en civiele keten. Het is zeer lastig gebleken om deze informatie te achterhalen. Niet alleen omdat de onderzoekers afhankelijk waren van de medewerking van anderen (zijn geen openbare gegevens), maar ook omdat het praktisch niet altijd haalbaar is voor deze anderen om deze gegevens te achterhalen. In de context van dit onderzoek is het dus niet mogelijk gebleken om deelvragen 4 t/m 6 te beantwoorden. De informatie die wij wel hebben kunnen achterhalen staat hierna omschreven.

Om te starten met de strafrechtketen. Om de volgende redenen is het niet mogelijk gebleken om een helder antwoord te formuleren op de deelvragen 4 en 5, gegeven de kaders van dit onderzoek. Het CJIB heeft aangegeven dat niet systematisch wordt geregistreerd in welke

zaken er een vergoeding voor affectieschade is uitgekeerd. Affectieschade zit omsloten in de toewijzing van immateriële schadevergoeding. Het is om deze reden niet mogelijk, althans te bewerkelijk, om de verzochte gegevens aan te leveren. Gepoogd is om de aantallen te inventariseren via het rechtspraakonderzoek. Helaas bleek dit niet mogelijk, omdat op rechtspraak.nl niet alle uitspraken waarin een affectieschadevergoeding wordt geboden, worden gepubliceerd. Een inventarisatie op basis hiervan zou dus geen betrouwbaar beeld opleveren.

Om zicht te krijgen in de totaal uitgekeerde bedragen door verzekeraars is door het Verbond van Verzekeraars voor de jaren 2019 t/m 2022 het aantal affectieschadevorderingen en de waarde hiervan uitgevraagd. 13 verzekeringsmaatschappijen hebben hiertoe een vragenlijst ingevuld. Samen vertegenwoordigen deze maatschappijen 72% van de marktwaarde. Extrapolleert men de aangeleverde gegevens naar markt cijfers, dan komt men tot de volgende aantallen en bedragen.

Het totaal betaalde bedrag voor affectieschade is lager in 2021 dan in 2020 doordat de gemiddelde waarde per vordering lager is in 2021 dan in 2020, aldus het Verbond. Onduidelijk is waarom dat zo is. Wat opvalt aan deze getallen is dat als men het totaalbedrag aan betaalde affectieschadeclaims deelt door het jaarlijks aantal affectieschadeclaims men uitkomt op een bedrag dat hoger ligt dan het hoogste bedrag uit het Besluit vergoeding affectieschade (bijvoorbeeld voor het jaar 2022: $\text{€ } 14.936.000 / 739 = \text{€ } 20.211$). Een verklaring voor dit feit kan zijn dat aan verzekeraars naar het aantal in het meldjaar binnengekomen claims is gevraagd. Dan gaat het dus om het bruto aantal claims. Dat betekent dat het hoger toegekende bedrag ook verklaard kan worden, omdat de facto minder claims zijn toegekend en dus uitgekeerd. Denkbaar is ook dat door verzekeraars in de aangeleverde gegevens soms meerdere affectieschadevorderingen in één dossier tezamen zijn genomen.⁵⁹⁵

⁵⁹⁵ Of deze laatste veronderstelling correct kan zijn, is nagevraagd bij het Verbond van Verzekeraars. Deze veronderstelling kan juist zijn.

Op grond van deze cijfers zou kunnen worden gesteld dat het aantal uitkeringen voor vergoeding van affectieschade in civiele zaken zo'n 600 à 700 per jaar bedraagt, met een totale schadelast van rond de 15 miljoen euro per jaar. Jaarlijks nemen verzekeraars ongeveer 75.000 letselschadezaken in behandeling, met een totale schadelast van rond de 1,5 miljard per jaar.⁵⁹⁶ Zo bezien gaat het bij affectieschade in civiele zaken dus om circa 1%, zowel van alle zaken als van de totale schadelast. Er konden door het Verbond geen data worden aangeleverd over eventuele premiestijging als gevolg van de introductie van de Wet vergoeding affectieschade. Bij 1% van de schadelast is dat effect vermoedelijk nihil of verwaarloosbaar.

Zoals in paragraaf 7.2.3.4 uitgelegd, is bij Centramed nagevraagd of zij inzicht konden geven in het aandeel van de affectieschadevergoeding in de som van de uitgekeerde schadevergoedingen. Centramed is een van de grote medische aansprakelijkheidsverzekeraars in Nederland. Deze vraag kwam op naar aanleiding van signalen uit onder andere het vragenlijstonderzoek en de focusgroep dat zorgaanbieders meer dan gemiddeld geconfronteerd worden met affectieschadevorderingen en dat de daarmee samenhangende schadelast een substantiële financiële impact heeft. De aangeleverde cijfers laten zien dat het aandeel uitgekeerde affectieschade door (de leden van) Centramed met een totaalbedrag van € 2.362.884 in 2023 8% van de totale door de bij Centramed verzekerde zorginstellingen uitgekeerde schade bedraagt.

7.6 Opties voor indexatie

In de toelichting op het Besluit vergoeding affectieschade legt de minister uit dat na de(ze) wetsevaluatie de vergoedingsbedragen worden herijkt. Daarna worden de bedragen elke vijf jaar bezien. In de herijking worden 'de bijzondere aard van de vergoedingen en de maatschappelijke ontwikkelingen van de afgelopen vijf jaar (...) betrokken. Op deze wijze wordt de toezegging nagekomen de bedragen te indexeren.'⁵⁹⁷ Een jaarlijkse indexering werd niet wenselijk geacht bij de introductie van het besluit, omdat dit ertoe zou leiden dat symbolische bedragen exact benaderd worden, wat kan resulteren in merkwaardige (niet-afgeronde) bedragen. Bovendien zou dan ook zo kunnen zijn dat de normbedragen negatief geïndexeerd zouden moeten worden, wat zich slecht verhoudt tot de erkennings- en genoegdoeningsfunctie van de vergoeding. De keuze voor een vijfjaarlijkse (i.t.t. jaarlijkse) herijking zou bovendien de rechtszekerheid en werkbaarheid in de praktijk ten goede komen.⁵⁹⁸

Deze paragraaf gaat (in beginsel) specifiek over indexatie. Als wordt nagedacht over indexatie (inflatiecorrectie) rijzen drie vragen: zou geïndexeerd moeten worden, hoe worden smartengeldbedragen in de rechtspraktijk geïndexeerd, en hoe zou dan wat betreft affectieschade moeten worden geïndexeerd? Deze paragraaf gaat over deze vragen. Daarvoor is geïnventariseerd of en op welke wijze andere smartengeldbedragen worden geïndexeerd. Ook is contact opgenomen met de rekenkundig adviseur van de Permanente Commissie Normering om inzicht te krijgen in indexatie.

Als wordt gefocust op de eerste vraag die hierboven wordt gesteld, dan moet worden vastgesteld dat dit in beginsel een politieke keuze is. Zowel in het vragenlijstonderzoek onder professionals als in de focusgroep voor professionals wordt door respondenten gesteld dat indexatie in de rede ligt. In de rechtspraktijk worden andere smartengeldbedragen ook geïndexeerd.

⁵⁹⁶ Aldus het Verbond van Verzekeraars op <https://www.verzekeraars.nl/verzekeringsthemas/schade/letselschade>

⁵⁹⁷ *Staatsblad* 2018, nr. 133, p. 5.

⁵⁹⁸ *Staatsblad* 2018, nr. 133, p. 5.

Als tot indexatie wordt overgegaan, is belangrijk om te bedenken hoe die indexatie plaatsvindt (de methode). Verschillende keuzes moeten dan worden gemaakt: welke periode voor indexatie wordt gekozen, bij welke indexcijfers wordt aansluiting gezocht, wordt er een drempelwaarde gekozen (zo ja, welke) en of en hoe worden de smartengeldbedragen afgerond? Om wat houvast te creëren is onderzocht hoe in de rechtspraktijk smartengeldbedragen worden geïndexeerd. Voor zover ons bekend, worden er twee methodes gehanteerd.

De eerste methode is die van de Smartengeldgids van de ANWB. De Smartengeldgids is een veelvuldig gebruikte bron in de rechtspraktijk voor begroting van immateriële schadevergoeding van het primaire slachtoffer. Hierin worden uitspraken van rechters verzameld en bijgehouden, inclusief de toegekende smartengeldbedragen. De indexatie van die bedragen vindt plaats op basis van door het CBS gepubliceerde consumenten prijsindexcijfers (CPI) voor de reeks 'alle huishoudens'. Enkele malen per jaar worden de bedragen opnieuw geïndexeerd.⁵⁹⁹

Een tweede methodiek die in de rechtspraktijk bekend is, is die uit de Richtlijn Licht Letsel van De Letselschade Raad waarin ook een smartengeldcomponent zit. Jaarlijks (in december) bepaalt de Permanente Commissie Normering⁶⁰⁰ (PCN) of indexatie nodig is in verschillende richtlijnen, waaronder de Richtlijn Licht Letsel. Ook in de systematiek van deze richtlijn wordt aansluiting gezocht bij het CPI van het CBS (peildatum 1 januari). Maar indexatie vindt uitsluitend plaats als de CPI is gestegen met minimaal 5% ten opzichte van de datum van laatste wijziging van de normbedragen. Gekozen is voor zo'n drempelwaarde om te voorkomen dat de bedragen te frequent wijzigen en de wijzigingen te minimaal zijn. Daarnaast wordt één keer in de vijf jaar met behulp van de Smartengeldgids bekeken of door de rechter toegekende bedragen nog passen bij de normbedragen uit Richtlijn Licht Letsel.⁶⁰¹ Hiervoor wordt in de praktijk overleg gevoerd tussen de PCN en de auteurs van de Smartengeldgids.

Helder wordt uit het bovenstaande dat in beide omschreven methodieken voor de indexatie aangesloten wordt bij door het CBS gepubliceerde consumenten prijsindexcijfers (CPI). De rekenkundig adviseur van de PCN van De Letselschade Raad (die ieder jaar beoordeelt voor DLR of indexatie van de normbedragen in de richtlijnen nodig is) is voor dit onderzoek nagegaan welke indexatie zou moeten plaatsvinden als het CPI als uitgangspunt wordt gekozen voor de indexatie van de normbedragen in het Besluit vergoeding affectieschade (per 1 januari 2024):

'De bedragen van het Besluit vergoeding affectieschade zijn van peildatum 1 januari 2019. De CPI-index was 103,44 voor het hele jaar 2018. (...) Per 1 januari 2024 (CPI-index 126,09 voor het hele jaar 2023) zou dat neerkomen op een indexatie van 21,9% sinds 1 januari 2019.'⁶⁰²

Als tot indexatie wordt overgegaan is helderheid over de regelmaat waarmee de normbedragen zouden moeten worden beoordeeld (of indexatie nodig is) van belang. De praktische hanteerbaarheid van het Besluit vergoeding affectieschade in de praktijk laat waarschijnlijk niet

⁵⁹⁹ 'Toelichting bij het raadplegen van de uitspraken en indexering', geraadpleegd via [Toelichting bij het raadplegen van de uitspraken en indexering | ANWB Smartengeld](#) (20 juni 2024).

⁶⁰⁰ Een van de auteurs (Rijnhout) is voorzitter van de Permanente Commissie Normschade.

⁶⁰¹ 'Licht letsel inclusief smartengeld', geraadpleegd via [Licht letsel inclusief smartengeld – De Letselschade Raad](#) (20 juni 2024).

⁶⁰² Erik Jan Bakker (Senior Rekenkundig Expert) in zijn email van 1 juli 2024 aan Rijnhout.

toe dat enkele keren per jaar wordt geïndexeerd. De omstandigheid dat de affectieschadenormbedragen zijn neergelegd in een AMvB kan wellicht ook een reden zijn om niet te frequent tot indexatie over te gaan.⁶⁰³ Een keer per jaar beoordelen of indexatie nodig is, zou aansluiten bij de praktijk van de PCN. In de focusgroep is echter aangegeven dat een symbolische vergoeding niet zo frequent gewijzigd zou hoeven worden. Dit sluit aan bij de eerdere inzichten van de minister ten tijde van de introductie van het Besluit vergoeding affectieschade.⁶⁰⁴ Daarentegen zijn letselschadejuristen en rechters bekend met de systematiek van de PCN. Bovendien geldt daar een drempelpercentage van 5%.

Als wordt gekozen voor een periodieke indexatie, moet bedacht worden of elke verandering in het CPI moet resulteren in een verhoging of verlaging van de normbedragen: is een drempelwaarde gewenst? Als er een drempel moet worden gekozen, dan kan worden aangesloten bij de 5%-drempelwaarde uit de Richtlijn Licht Letsel.⁶⁰⁵ Een vraag die dan ook voorligt is of en voor welke afronding van de normbedragen wordt gekozen: wordt afgerond om 50, 100 of 1000 euro?⁶⁰⁶

Een laatste vraag die dan openligt of ook in de context van affectieschade rekening moet worden gehouden met andere ontwikkelingen of inzichten (naast inflatie). Een voorbeeld is de stijging van de smartengeldbedragen in algemene zin. We spreken dan niet over de inflatiecorrectie, maar over trendwijzingen in rechte wat betreft het vergoedingsniveau van het smartengeld. In de Smartengeldgids gebeurt dit automatisch door de gekozen methode voor vormgeving van de gids; het updaten aan de hand van gepubliceerde rechtspraak. Omdat de Richtlijn Licht Letsel werkt met normbedragen, beoordeelt de PCN één keer in de vijf jaar of aanpassing van de normbedragen nodig is vanwege veranderende trends in smartengeldbedragen.

⁶⁰³ De normbedragen voor de tegemoetkoming voor asbestose en mesothelioom in de TAS- en TSN-regeling (neergelegd in een Regeling) worden jaarlijks bijgesteld.

⁶⁰⁴ *Staatsblad* 2018, nr. 133, p. 5.

⁶⁰⁵ Deze drempel van 5% geldt ook voor andere richtlijnen van De Letselschade Raad.

⁶⁰⁶ Voor de indexatie moet uiteraard wel gewerkt worden met de niet-afgeronde bedragen, zodat geen ‘vervuiling’ van het normbedrag plaatsvindt.

Hoofdstuk 8: Conclusies

8.1 Leeswijzer

In dit hoofdstuk wordt op basis van de onderzoeksresultaten een antwoord gegeven op de onderzoeksvragen. Om herhalingen te vermijden worden de bevindingen van dit onderzoek niet langs de lijnen van de in paragraaf 1.4 weergegeven deelvragen gepresenteerd, maar op een geïntegreerde wijze behandeld, aan de hand van de volgende thema's:⁶⁰⁷

1. Algemene bevindingen (par. 8.2)
2. Kring van gerechtigden en hardheidsclausule (par. 8.3)
3. Gestandaardiseerde bedragen (par. 8.4)
4. Ernstig en blijvend letsel (par. 8.5)
5. Eigen schuld en causaal verband (par. 8.6)
6. Wijze van afhandeling en aanbieding (par. 8.7)

8.2 Algemene bevindingen

De Wet vergoeding affectieschade beoogt door middel van symbolisch bedoelde schadevergoedingen een vorm van erkenning te verschaffen voor het door naasten ondervonden leed als gevolg van het overlijden of ernstig en blijvend gewond raken van een dierbare door ongevallen, misdrijven, en andere voorvallen waarvoor een derde aansprakelijk is.⁶⁰⁸ Vanwege de gevoelige aard van de materie, de grote diversiteit van situaties, de lastige afbakeningen die daarbij moeten worden gemaakt, en de vele bij de uitvoering betrokkenen, is dat nogal een uitdaging. De wet bestaat sinds 2019 en kwam tot stand na een langdurig wetgevingsproces.

Dit evaluatieonderzoek brengt goed nieuws. De uitkomsten houden in dat de wet in algemene zin voldoet aan haar doelstelling. Zij biedt inderdaad erkenning⁶⁰⁹ aan naasten en nabestaanden, en zonder al te veel discussie, althans voor diegenen die behoren tot de vaste kring van gerechtigden. De opzet met een vaste kring van gerechtigden en vaste bedragen werkt zoals bedoeld en wordt breed geaccepteerd.⁶¹⁰ Aanspraakgerechtigden waarderen het ontvangen van een affectieschadevergoeding positief (gemiddeld rapportcijfer 7,9).⁶¹¹ Als men bedenkt hoe moeizaam het is om het verlies van een naaste te vertalen naar geld en om de gevoelige materie van deze wet te gieten in vaste regels, is dat een bijzondere score. Er wordt weinig gedoe ervaren over de vraag of men recht heeft op deze uitkering.⁶¹² Ook de doorlooptijd lijkt goed te worden ervaren (zonder onnodige vertraging).⁶¹³ De informatie over de afhandeling gaat in het algemeen goed, de afwikkeling wordt als eerlijk ervaren.⁶¹⁴ Men is redelijk tevreden met de

⁶⁰⁷ Wel is aan het eind van dit hoofdstuk een tabel opgenomen waarin de deelvragen, onderzoeksmethoden en plaats van behandeling zijn weergegeven.

⁶⁰⁸ Zie over de doelstellingen van de wet par. 2.3.

⁶⁰⁹ De wetgever heeft de doelstelling van de wet getracht in woorden te gieten door te spreken van 'erkenning en genoegdoening'. Uit de interviews met naasten blijkt dat zij zich bij beschrijving van hun ervaringen wel goed herkennen in het woord 'erkenning' maar veel minder in het woord 'genoegdoening', zie par. 4.7.4. Zie voor kritiek in de literatuur op de 'genoegdoeningsfunctie' van smartengeld in het algemeen het overzicht in Verheij (2023) par. 5.49.2.

⁶¹⁰ Zie par. 3.5, par. 4.9, par. 5.9 en par. 7.2.4.

⁶¹¹ Par. 3.2.2.3.

⁶¹² Par. 3.2.2.3.

⁶¹³ Par. 3.2.2.3.

⁶¹⁴ Par. 3.2.2.3.

hoogte van het ontvangen bedrag.⁶¹⁵ Diverse discussiepunten die naar voren werden gebracht ten tijde van de invoering van de wet blijken zich niet of slechts in geringe mate te hebben voorgedaan in de rechtspraktijk.⁶¹⁶

Het belangrijkste knelpunt lijkt de afbakening van de vaste kring van gerechtigden te zijn, met name de uitsluiting van broers en zussen, in het bijzonder wanneer zij met het slachtoffer in gezinsverband samenwonen.⁶¹⁷ Over dit punt werd al een motie aangenomen door de Tweede Kamer.⁶¹⁸ Andere aandachtspunten zijn de indexering van de bedragen,⁶¹⁹ de afbakening van het begrip ‘ernstig en blijvend’ letsel⁶²⁰, de relatief grote impact van de wet bij medische aansprakelijkheid⁶²¹, en de soms als erg zakelijk ervaren wijze van aanbieding.⁶²²

Het aantal uitgekeerde affectieschadevergoedingen en de kosten daarvan worden door geen enkele instantie systematisch bijgehouden. Bijgevolg zijn slechts sporadisch gegevens beschikbaar. Op grond van cijfers van het Verbond van Verzekeraars kan worden geschat dat het aantal uitkeringen in civiele zaken zo'n 600 à 700 per jaar bedraagt, met een totale schadelast van rond de 15 miljoen euro per jaar.⁶²³ Dat lijkt bij 75 duizend letselschadezaken en een schadelast van 1,5 miljard euro per jaar⁶²⁴ relatief weinig (ongeveer 1%). De medische aansprakelijkheidsverzekeraar Centramed keerde in 2023 bijna 2,4 miljoen euro aan affectieschadevergoedingen uit.⁶²⁵ Dat lijkt met 8% van de totaal uitgekeerde vergoeding relatief veel. Over de uitgekeerde vergoedingen voor affectieschade in de strafrechtketen zijn in het geheel geen cijfers beschikbaar.

8.3 Kring van gerechtigden en hardheidsclausule

8.3.1 Vaste kring van gerechtigden

In de wet wordt een kring van gerechtigden omschreven die recht heeft op vergoeding van affectieschade. Deze vaste kring van gerechtigden bestaat, kort gezegd, uit echtgenoten, samenwonende partners, kinderen, ouders en personen die duurzaam in gezinsverband de zorg over het slachtoffer hadden of door deze werden verzorgd. Deze wettelijke afbakening was een bewuste keuze. Men wilde de kring beperken tot personen waarvan in het algemeen een nauwe persoonlijke band met primaire slachtoffer kan worden verondersteld, en voorts lastige en pijnlijke discussies voorkomen over de vraag of de band met het slachtoffer wel hecht genoeg was om toekenning van smartengeld te rechtvaardigen.

Uit het vragenlijstonderzoek⁶²⁶ en het rechtspraakonderzoek⁶²⁷ blijkt dat er inderdaad weinig discussie plaatsvindt over de vraag of naasten behoren tot de vaste kring van gerechtigden. De spaarzame discussies die in de praktijk plaatsvinden hebben betrekking op zaken als de vraag

⁶¹⁵ Par. 3.2.2.3.

⁶¹⁶ Par. 5.9.

⁶¹⁷ Par. 3.9, par. 4.9 en par. 7.2.4.

⁶¹⁸ *Kamerstukken II* 2023/2024, 36 410 VI, nr. 43.

⁶¹⁹ Par. 3.9 en par. 7.2.4.

⁶²⁰ Par. 5.9 en par. 7.2.3.5.

⁶²¹ Par. 7.2.3.4 en par. 7.4.3.

⁶²² Par. 4.9.

⁶²³ Par. 7.5.

⁶²⁴ Volgens het Verbond van Verzekeraars nemen verzekeraars jaarlijks ongeveer 75.000 letselschadezaken in behandeling, met een totale schadelast van rond de 1,5 miljard per jaar (<https://www.verzekeraars.nl/verzekeringsthemas/schade/letselschade>).

⁶²⁵ Par. 7.5.

⁶²⁶ Par. 3.2.2.3.

⁶²⁷ Par. 5.5.2.3.

of er sprake was van een duurzame gemeenschappelijke huishouding of een duurzame zorgrelatie.⁶²⁸ Er wordt in de praktijk ook zelden een beroep gedaan op de derogerende werking van de redelijkheid en billijkheid (dat wil zeggen dat de aansprakelijke partij aanvoert dat iemand die wél binnen de wettelijke relatiecategorieën valt, desondanks wegens specifieke omstandigheden geen aanspraak zou moeten hebben), en waar dat wordt gedaan wordt dat beroep in de regel afgewezen.⁶²⁹

8.3.2 Hardheidsclausule

Het omgekeerde van ‘derogerende werking’ doet zich ook voor, namelijk dat iemand niet binnen de wettelijke relatiecategorieën valt, maar wegens specifieke omstandigheden toch een aanspraak zou moeten toekomen. Daartoe is in de wet een hardheidsclausule opgenomen, waarop wél regelmatig een beroep wordt gedaan, grosso modo in bijna 20% van de gevallen. Professionals schatten dit percentage op 18%,⁶³⁰ en van de in de gepubliceerde rechtspraak door ons gevonden gevallen gaat dit om 241 van de 1052 vorderingen (Tabellen 5.6A en 5.6B).⁶³¹ Met name broers en zussen, stiefouders/stiefkinderen (die niet onder sub e of f vallen) en (ex)partners (die niet onder sub a of b vallen) doen een beroep op de hardheidsclausule van sub g. In deze categorieën wordt – afhankelijk van de omstandigheden van het geval – ook een affectieschadevergoeding toegekend. Er zijn ook andere naasten die een beroep doen op sub g, maar die zijn minder vertegenwoordigd en hun vordering is nog niet toegewezen. Het gaat dan om: grootouders, ooms en tantes, neven en nichten en niet-bloedverwanten, zoals een schoonouder of zwager.⁶³²

De rechtspraakanalyse heeft zich vervolgens toegespitst op die categorieën naasten/nabestaanden van wie ten minste één keer een vordering is toegekend. Dat levert het volgende overzicht op:

⁶²⁸ Tabel 3.18.

⁶²⁹ Tabel 3.18 en par. 5.5.4.

⁶³⁰ In het vragenlijstonderzoek geven professionals aan dat gemiddeld in een geschatte 18% van de zaken een beroep wordt gedaan op de hardheidsclausule (zie par. 3.3.2.3).

⁶³¹ Een aantal voorbehouden geldt hier: niet alle uitspraken worden gepubliceerd op rechtspraak.nl, voor de strafrechter is een afwijkende periode voor selectie gekozen (2021-2023) en in een behoorlijk aantal gevallen is niet duidelijk of op grond van sub g een vordering is ingediend (dat aantal is niet meegeteld in de cijfers hierboven). Dit alles maakt het lastig om een volledig beeld te geven van de aantallen en percentages.

⁶³² Het gaat hier dus niet om de naasten die in een zorgrelatie staat tot het primaire slachtoffer. Die vallen onder sub e en f.

Tabel 5.7 Beroep op hardheidsclausule door naasten buiten de vaste kring van gerechtigden, civiele en strafzaken

Beroep op de hardheidsclausule in de gepubliceerde rechtspraak 2021-2023									
		Broers en zussen (inclusief half- en stiefbroers en -zussen)							
		Niet-samenwonende levensgezel							
				Ex-partner / ex-levensgezel			Vriend(in) / verloofde		
						Stiefkinderen en -ouders			
						Pleegkinderen en -ouders			
						Overig		Totaal	
Afgewezen	79	1	2	2	3	0	0	87	
Niet- Ontvankelijk	53	2	1	4	5	0	0	65	
Toegewezen	28	8	2	4	15	3	3	63	
Totaal	160	11	5	10	23	3	3	215	

8.3.3 Broers en zussen

Zoals de hierboven weergegeven Tabel 5.7 laat zien, betreffen broers en zussen veruit het grootste deel van de gevallen waarin een beroep wordt gedaan op de hardheidsclausule (160 van de 215 gevallen).⁶³³ Dit sluit aan bij de maatschappelijke discussie die over dit onderwerp is ontstaan.⁶³⁴ De rechter blijkt over het algemeen terughoudend in het toekennen van affectieschadevergoeding aan broers en zussen (van 160 vorderingen werden er 28 toegewezen) en overweegt dat het hem niet past om 'buiten de bedoeling van de wetgever om, deze kring van gerechtigden uit te breiden'.⁶³⁵ De rechtspraakanalyse laat zien dat de rechter vasthoudt aan de keuze van de wetgever om broers en zussen niet automatisch onderdeel te maken van de kring van gerechtigden. Voor het toekennen van de affectieschadevergoeding aan broers en zussen lijkt met name belangrijk of het slachtoffer en/of de broer of zus inwonend/thuiswonend is. Maar ook dan worden vaak nog andere omstandigheden genoemd voor toewijzing, zoals aanwezigheid van een zorgrelatie,⁶³⁶ dagelijks contact en (emotionele) steun,⁶³⁷ het vervullen

⁶³³ Zie Tabel 5.7 in par. 5.5.3.3. Het rechtspraakonderzoek laat zien dat ook stiefouders/stiefkinderen en andere dan de onder a) en b) bedoelde partners of ex-partners doen een beroep op de hardheidsclausule van sub g. In deze categorieën wordt – afhankelijk van de omstandigheden van het geval – ook een affectieschadevergoeding toegekend. Er zijn ook andere naasten die een beroep doen op sub g, maar die zijn minder vertegenwoordigd en een dergelijke vordering is tot op heden niet toegewezen. Het gaat dan om: grootouders, ooms en tantes, neven en nichten en niet-bloedverwanten, zoals een schoonouder of zwager. Het gaat hier dus niet om de naasten die in een zorgrelatie staat tot het primaire slachtoffer. Die vallen onder sub e en f.

⁶³⁴ Zie par. 1.3.

⁶³⁵ Rb. Oost-Brabant 2 juni 2022, ECLI:NL:RBOBR:2022:2275; Rb. Noord-Nederland 16 mei 2022, ECLI:NL:RBNNE:2022:1515.

⁶³⁶ Rb. Rotterdam 19 oktober 2023, ECLI:NL:RBROT:2023:11290; Rb. Limburg 18 mei 2021, ECLI:NL:RBLIM:2021:4119.

⁶³⁷ Rb. Zeeland-West-Brabant 12 juni 2023, ECLI:NL:RBZWB:2023:3995; Rb. Rotterdam 9 oktober 2023, ECLI:NL:RBROT:2023:9345.

van een vaderrol voor of door het slachtoffer,⁶³⁸ het samenwonen in gezinsverband (met de ouders)⁶³⁹, en/of het geringe leeftijdsverschil.⁶⁴⁰ Enkel inwonend/thuiswonend zijn lijkt dus onvoldoende. In de uitspraken waarin de affectieschadevorderingen van broers en zussen wordt afgewezen of niet-ontvankelijk verklaard, gaat het veelal om meerderjarige slachtoffers en/of naasten die niet meer thuiswonend zijn. Alles overziend kan men zich niet aan de indruk onttrekken dat – hoewel er grosso modo dus wel een lijn te ontwaren is in de omstandigheden die de rechter relevant acht – rechters bij vergelijkbare omstandigheden tot een andere afweging komen.

8.3.4 Andere naasten buiten de vaste kring van gerechtigden

Zoals eveneens in de tabel is te zien, worden de vorderingen van stiefouders en -kinderen⁶⁴¹, en pleegouders en -kinderen in de meeste gevallen toegewezen (alle overlijdensschadezaken). Gewicht wordt met name toegekend aan lengte van de periode waarin is samengewoond in het verleden, of de ouder een intensieve of belangrijke rol heeft gehad in de opvoeding van en/of zorg voor het slachtoffer (in het verleden) en of de stiefouder/het -kind werd beschouwd als ouder/kind. Meestal werden twee of meer omstandigheden genoemd in een toewijzende uitspraak. Ook werd in een aantal uitspraken beoordeeld of de nauwe persoonlijke relatie nog bestond op het moment van de schadeveroorzakende gebeurtenis. In uitspraken waarin een langdurige en hechte LAT-relatie bestaat of zich een situatie voordoet waarin wel sprake is van een liefdesrelatie die – vanwege omstandigheden van het geval – duurzaam lijkt (verloving, gezamenlijk kind) worden de affectieschadevorderingen van naasten toegewezen. De uitkomst van vorderingen van ex-partners is wisselend.⁶⁴²

8.3.5 Opvattingen van naasten en professionals

Zowel naasten als professionals zijn gevraagd naar hun opvattingen over de huidige afbakening van de vaste kring van gerechtigden. Naasten kregen in het vragenlijstonderzoek de vraag voorgelegd of er iemand in de omgeving is waarvan ze het onrechtvaardig vinden dat die geen vergoeding van affectieschade heeft ontvangen. 27% van de respondenten beantwoordde deze vraag bevestigend.⁶⁴³ Ze noemden hierbij vooral broers en zussen en, in mindere mate, kleinkinderen. Redenen zijn een vergelijkbare hechte band en vergelijkbare impact van het verlies. De interviews met naasten lieten zien dat veel respondenten aan de ene kant begrip hebben voor het feit dat er een afgebakende kring van gerechtigden bestaat, dit biedt immers duidelijkheid en voorkomt discussie, maar dat primair het kerngezin als gerechtigde wordt beschouwd, en men vindt dan ook dat jonge of minderjarige broers en zussen van het slachtoffer automatisch als aanspraakgerechtigden zouden moeten gelden.⁶⁴⁴

⁶³⁸ Rb. Midden-Nederland 1 augustus 2023, ECLI:NL:RBMNE:2023:3966; Rb. Rotterdam 9 oktober 2023, ECLI:NL:RBROT:2023:9345; Hof Amsterdam 6 oktober 2022, ECLI:NL:GHAMS:2022:2852.

⁶³⁹ Hof Arnhem-Leeuwarden 20 juli 2022, ECLI:NL:GHARL:2022:6258.

⁶⁴⁰ Rb. Rotterdam 25 mei 2022, ECLI:NL:RBROT:2022:4222; Hof Arnhem-Leeuwarden 20 juli 2022, ECLI:NL:GHARL:2022:6258.

⁶⁴¹ Voor zover er sprake is van een duurzame zorgrelatie op het moment van de schadeveroorzakende gebeurtenis vallen stiefouders en stiefkinderen onder de vaste kring van gerechtigden (sub e en f).

⁶⁴² Zie par. 5.5.3.3.

⁶⁴³ Zie par. 3.2.2.6. Hierbij is het relevant om onderscheid te maken tussen respondenten die affectieschadevergoeding hebben aangevraagd *en* ontvangen en zij die affectieschadevergoeding hebben aangevraagd maar niet hebben ontvangen. Onder de 117 respondenten die affectieschade hebben ontvangen, zeiden 25 (19%) dat er in hun omgeving iemand ten onrechte geen vergoeding heeft ontvangen. Van de 14 respondenten die affectieschade hebben aangevraagd maar *niet* hebben gekregen, zeiden 11 (79%) dat er anderen recht zouden moeten hebben op affectieschade.

⁶⁴⁴ Par. 4.9.

In de focusgroep met MH17-nabestaanden werd naar voren gebracht dat ook voor volwassen en op zichzelf wonende broers en zussen de gevolgen van het wegvallen van een broer of zus zeer ingrijpend kunnen zijn, bijvoorbeeld als gevolg van de veranderde rol die zij in familieverband te vervullen krijgen. Denk bijvoorbeeld aan het overnemen van de opvoeding van de kinderen van de overledene. Dit is ook wat de rechtbank in het MH17-vonnis als zodanig heeft benoemd. Broers en zussen kunnen, ook wanneer er geen normale broer-zus-relatie overstijgende affectieve band was, wel degelijk geconfronteerd worden met een ommezwaai in hun leven die vergelijkbaar is met die van andere naasten die wel onder de ‘vaste’ kring van gerechtigden vallen. Het onderscheiden tussen wel of niet inwonend leidt in de praktijk tot heel aanvechtbare onderscheidingen, aldus deze nabestaanden.⁶⁴⁵

De opvattingen van betrokken professionals over de afbakening van de kring van gerechtigden (en de hardheidsclausule) zijn in het vragenlijstonderzoek uitgevraagd met de volgende vraag: ‘Als ik iets zou mogen veranderen aan de kring van gerechtigden dan zou ik het volgende voorstellen’.⁶⁴⁶ De respondenten pleiten voor verdere inperking van de mogelijkheid voor discussie (hardheidsclausule weg, meer duidelijkheid over de categorie ernstig en blijvend letsel), voor verruiming van de kring van gerechtigden en voor meer differentiatie. Veel gehoord is de inclusie van (thuiswonende) broers en zussen. Daarnaast wordt bijvoorbeeld ook gepleit voor een gematigde vergoeding voor bepaalde (te includeren) categorieën (grootouders/kleinkinderen, volwassen/uitwonende broers en zussen) of voor het hanteren van een leeftijdsgrens voor bepaalde groepen (bijv. broers en zussen) of het hanteren van leeftijdsklassen.

In de focusgroep met professionals bestond er consensus dat de uitsluiting van broers en zussen in dit verband het grootste pijnpunt is.⁶⁴⁷ Het includeren van met het slachtoffer thuiswonende broers en zussen wordt het meest evident geacht. Het zou niet uit te leggen zijn dat verschillende leden van het gezin dat onder één dak woont verschillend worden behandeld. Een dragende gedachte is de inbreuk op de gezinseenheid waarmee de naaste op dagelijkse basis geconfronteerd wordt.

Het includeren van niet langer inwonende broers en zussen is in dit verband minder evident, maar zou niettemin overweging verdienen, aldus de professionals. Het wegvallen van een broer of zus heeft dan weliswaar doorgaans niet de ommezwaai-in-het-eigen-leven-karakter dat een belangrijke schragende gedachte is bij de vormgeving van de vaste kring van gerechtigden. Toch kan ook bij niet langer inwonenden – ook wanneer er geen buitengewoon hechte broer-zus-relatie was – sprake zijn van ingrijpende gevolgen in het leven van de overlevende broer of zus, bijvoorbeeld door het op zich nemen van de opvoeding van de kinderen van de overledene. Het onderscheiden tussen wel of niet nog inwonend zou een aanvechtbaar onderscheid toevoegen met allerlei lastige ‘rafelrandjes’. Hoe, bijvoorbeeld, om te gaan met de in het weekend nog thuiswonende student?

8.3.6 Overwegingen bij een eventuele uitbreiding van de vaste kring van gerechtigden

Zoals gezegd is een maatschappelijke discussie ontstaan over de kring van gerechtigden tot vergoeding van affectieschade, met name op het punt van de broers en zussen. De Tweede Kamer heeft de minister opgeroepen de kring van gerechtigden uit te breiden naar broers en zussen.⁶⁴⁸ De onderzoeksuitkomsten sluiten op verschillende wijzen aan bij de opvatting dat dit als het belangrijkste knelpunt in het functioneren van de wet moet worden gezien. Broers en

⁶⁴⁵ Par. 7.3.3.

⁶⁴⁶ Par. 3.3.2.3.

⁶⁴⁷ Par. 7.2.3.1.

⁶⁴⁸ *Kamerstukken II 2023/2024*, 36 410 VI, nr. 43.

zussen zijn de grootste groep die een beroep op de hardheidsclausule doet. Naasten en professionals menen dat het onderscheid met andere gezinsleden slecht uit te leggen valt en dat het zou moeten worden opgeheven.

Als de wetgever op deze uitkomsten – en de motie van de Tweede Kamer – zou willen acteren, kan vooropgesteld worden dat elke uitbreiding van de kring van gerechtigden lastige vragen oproept. Het noopt tot het opnieuw overdenken van de mogelijke rechtvaardigingen om een aanspraak wel aan de een, maar niet aan de ander toe te kennen. De wet beoogt immers niet elk verlies als zodanig van een naaste te compenseren, maar enkel dat verlies waarvan kan worden gezegd dat het wegens het bestaan van een bijzondere emotionele band leidt tot een ommezwaai in het eigen leven van de naaste of nabestaande.⁶⁴⁹ Een te ruim getrokken vaste kring van gerechtigden zou de beheersbaarheid van de regeling in gevaar brengen en de waarde van de in de vergoeding gelegen erkenning van het verlies kunnen devalueren.

Wanneer men bepaalde personen die momenteel niet onder de wettelijk omschreven kring van gerechtigden vallen, makkelijker dan nu een aanspraak op affectieschade toe wil kennen, dan zijn er verschillende juridische mogelijkheden denkbaar om dit te realiseren. Binnen het systeem van de Nederlandse wet valt in hoofdzaak te denken aan de volgende twee opties:

- 1) Een uitbreiding van de vaste kring van gerechtigden (al dan niet in combinatie met een grotere differentiatie van bedragen in het Besluit vergoeding affectieschade).
- 2) Het verruimen van de hardheidsclausule.

Optie 1: Uitbreiding van de vaste kring van gerechtigden

Men zou de huidige opsomming in de leden onder a t/m f van de artikelen 6:107 en 6:108 BW kunnen uitbreiden. De vraag is dan uiteraard hoe dat adequaat vorm te geven. Richten wij ons op broers en zussen dan zullen onder andere de volgende vragen onder ogen moeten worden gezien: 1) wil men alle broers en zussen includeren, of wil men dit beperken tot enkel in gezinsverband samenwonende broers en zussen; 2) wil men, net als bij echtgenoten/geregistreerde partners (sub a) en ouders en kinderen (sub c) en (sub d), de enkele juridische familieband bepalend laten zijn, of wil men aansluiten bij de moderne maatschappelijke realiteit die in toenemende mate samengestelde gezinsvormen kent (met half- en stiefbroers/zussen), zoals reeds werd gedaan voor zorgrelaties onder (sub e) en (sub f).

Met betrekking tot de eerste vraag (beperking tot in gezinsverband samenwonende broers en zussen?) kan worden opgemerkt dat uit het vragenlijsonderzoek⁶⁵⁰ en de interviews⁶⁵¹ naar voren komende roep om includering van broers en zussen primair betrekking heeft op de in gezinsverband samenwonende (dus veelal nog minderjarige) broers en zussen. De inbreuk op de gezinseenheid lijkt in dat verband de dragende gedachte. Zoals gezegd werd deze kwestie ook aan de orde gesteld in de focusgroep met professionals. Daar was de algemene teneur dat bij een eventuele uitbreiding toch ook volwassen en ‘uitgevlogen’ broers en zussen binnen de vaste kring van gerechtigden gebracht zouden moeten worden. Anders zou een in de praktijk vaak aanvechtbaar onderscheid ontstaan met lastige ‘rafelrandjes’. Dan gaat het dus niet om de kerngezingedachte, maar om het voorkomen van pijnlijke discussies.

Daarbij zagen de focusgroepeelnemers wel voor zich dat er verschillende bedragen zouden

⁶⁴⁹ Par. 2.5.3.1.

⁶⁵⁰ Par 3.5.

⁶⁵¹ Par. 4.9.

worden gehanteerd, waarbij voorbeeldbedragen van € 10.000 voor een inwonende broer/zus en € 5.000 voor een uitwonende broer of zus werden genoemd.⁶⁵² Dus toch weer een onderscheid, met alle nadelen van dien, maar dan ‘zachter’ van aard dan bij alles of niets, en mogelijk beter uit te leggen. Hierbij moet wel worden bedacht dat een uitbreiding van de vaste kring van gerechtigden in combinatie met differentiatie in bedragen ook de vraag oproept hoe de lagere bedragen zich verhouden tot de hardheidsclausule en het daarbij toegekende bedrag van € 12.500. Een lager bedrag voor (uitwonende) broers en zussen zou dan mogelijk alsnog een beroep op de hardheidsclausule kunnen uitlokken. Men zou dit soort problemen kunnen voorkomen door het toe te kennen bedrag bij een beroep op de hardheidsclausule niet, zoals nu, te fixeren, maar ter bepaling daarvan aansluiting te zoeken bij de categorie waarmee de naaste in kwestie de meeste verwantschap vertoont (bijvoorbeeld de vergoeding voor een stiefouder wordt gelijkgesteld aan die voor een juridisch ouder).

Met betrekking tot de tweede vraag (wil men de enkele juridische familieband bepalend laten zijn of wil men aansluiten bij de maatschappelijk realiteit van toenemende samengestelde gezinsvormen) is in de eerste plaats relevant of het aansluiten bij de juridische familieband op grond van artikel 8 EVRM überhaupt wel houdbaar zou zijn en de wet niet sowieso bij de feitelijke familieverhoudingen zou moeten aansluiten. Die zijn echter zeer divers. Veelvoorkomend is bijvoorbeeld een samengesteld gezin waarbij een of beide ouders kinderen hebben uit een eerdere relatie. Die kinderen kunnen al of niet, of in uiteenlopende mate, met elkaar onder één dak leven of hebben geleefd. Mogelijk zou een onderscheid kunnen worden gemaakt tussen inwonende stiefbroers en stiefzussen waar men de vraag of er sprake is van duurzaam onder één dak samenleven bepalend laat zijn en uitwonende stiefbroers en stiefzussen die men buiten de uitbreiding van de vaste kring houdt (en dus afhankelijk blijven van een beroep op de hardheidsclausule). Eenvoudig in een wettelijke regeling te gieten is deze materie niet. Gezocht zou moeten worden naar werkbare, verdedigbare en uitlegbare onderscheidingen.

Optie 2: Het verruimen van de hardheidsclausule

Een verruiming van mogelijkheden voor broers en zussen – en andere naasten – om een vergoeding voor affectieschade te kunnen vorderen zou ook gestalte gegeven kunnen worden van een verruiming van de hardheidsclausule. Een praktisch relevante verruiming zou reeds gerealiseerd kunnen worden als de wetgever meer duiding zou geven aan de factoren die in dit verband een rol kunnen spelen. Het spaarzame voorbeeld dat door de wetgever werd genoemd – wonen broers en zussen langdurig samen en zorgen zijn voor elkaar? – lijkt te zijn uitgegroeid tot een criterium voor toewijzing van affectieschade.²¹ Denkbaar is bijvoorbeeld dat duidelijk gemaakt zou worden dat in gezinsverband samenwonende broers en zussen in de regel een beroep op de hardheidsclausule toekomt. Een andere optie zou zijn om voor een andere redactie van de hardheidsclausule te kiezen zodat deze meer ruimte biedt aan broers en zussen (en daarmee ook aan anderen die niet zijn opgenomen in de vaste kring van gerechtigden).

Een nadeel van de hardheidsclausule is en blijft dat zij aanleiding geeft tot onzekerheid en vervelende en emotionele discussies. Uit het vragenlijstonderzoek bleek dat professionals het liefst van de hardheidsclausule af zouden willen.⁶⁵³ De professionals in de focusgroep, net als bij de vragenlijst werkzaam zowel aan de ‘halende’ als aan de ‘betalende’ kant van het veld, waren op dit punt unaniem en nadrukkelijk. Men zag niets in ‘oprekking’ van de hardheidsclausule. De nadrukkelijke voorkeur ging uit naar uitbreiding van de vaste kring van gerechtigden.

⁶⁵² Deze voorbeeldbedragen werden kennelijk uit de losse pols gebaseerd op de huidige (verschillen tussen de) bedragen van het Besluit.

⁶⁵³ Zie par. 3.3.2.3.

8.4 Gestandaardiseerde bedragen

Zoals beschreven in hoofdstuk 1 heeft de wetgever er bewust voor gekozen de vergoedingsbedragen te standaardiseren in het Besluit vergoeding affectieschade.⁶⁵⁴ Het werken met vaste bedragen beoogt lastige en pijnlijke discussies te voorkomen over de vraag wat in individuele situaties een gepast bedrag aan schadevergoeding zou zijn. Bijkomend voordeel is dat de regeling zich in de praktijk eenvoudig laat toepassen en de transactiekosten beperkt blijven. De bedragen variëren al naar gelang de aard van de affectieve relatie, de aard van het schadeveroorzakend feit (misdrijf of niet) en het type personenschade (letsel of overlijden).

Zowel het rechtspraakonderzoek⁶⁵⁵ als het vragenlijstonderzoek laten zien dat de bedragen in de rechtspraktijk worden gevolgd.⁶⁵⁶ Naast en professionals waarderen het werken met vaste bedragen over het algemeen ook positief. Vanzelfsprekend geven sommige naasten aan het bedrag te laag te vinden, en dat het in ieder geval het leed niet kan goedmaken, maar men begrijpt ook dat het een symbolisch bedrag is en ziet het belang van het voorkomen van discussies.⁶⁵⁷ Uit het vragenlijstonderzoek onder naasten komt naar voren dat naasten redelijk tevreden zijn met de hoogte van het uitgekeerde bedrag (M = 3,6; 35% scoorde ‘zeker wel’), al was ook een behoorlijke minderheid (26%) het ‘zeker niet’ eens met de stelling dat de hoogte overeenkwam met de verwachting.⁶⁵⁸ Uit de analyses van de uitkomsten blijkt dat de waardering van de hoogte van het bedrag geen invloed heeft op de algemene waardering van affectieschadevergoeding. Daarvoor is enkel de factor ‘persoonlijke erkenning en genoegdoening’ relevant.⁶⁵⁹ Dit beeld sluit aan bij de bevindingen uit de interviews: “Het gaat helemaal niet om dat geld, maar het gaat om gezien worden”.⁶⁶⁰

Ook vanuit de professionals blijkt uit het vragenlijstonderzoek⁶⁶¹ en de focusgroep⁶⁶² algemene steun voor de keuze voor vaste bedragen. Uit het vragenlijstonderzoek blijkt dat er slechts in een klein deel van de dossiers (14%) discussie is over de hoogte van het bedrag. Die discussie heeft dan vooral betrekking op de doorwerking van eigen schuld, op causaal verband in medische zaken en op de vraag in welke categorie men valt.⁶⁶³ Bij de suggesties over mogelijke

⁶⁵⁴ Zie par. 1.2.

⁶⁵⁵ Par. 5.6.4.

⁶⁵⁶ Par. 3.3.2.5. Bij de vragenlijst voor professionals gaven slechts 3 respondenten aan dat de toegekende bedragen in de rechtspraktijk afwijken van de gestandaardiseerde bedragen uit het Besluit vergoeding affectieschade. De toelichting bij deze antwoorden duiden op een kennelijke vergissing van de wederpartij, het niet laten doorwerken van een percentage eigen schuld en de vaststelling dat strafrechters zich niet steeds aan de bedragen van het Besluit vergoeding affectieschade houden. Dat laatste vinden we dus niet terug in het rechtspraakonderzoek.

⁶⁵⁷ Par. 4.9.

⁶⁵⁸ Relevant in dit verband is dat er in de interviews een duidelijk onderscheid was te maken tussen de gerechtigden waarbij er sprake is van een ongeluk en degenen bij wie sprake is van een misdrijf of een medische fout. Respondenten in de eerste categorie zijn tevreden over de hoogte van het bedrag en vinden het eerder aan de hoge kant dan te laag. Respondenten in de categorieën ‘medisch’ en ‘misdrijf’ houden een ander persoonlijk verantwoordelijk voor het gebeurde. Meer dan bij de ongevallen, betreft het hier zaken waarin er gevoelsmatig schuld ligt bij een aanwijsbare wederpartij. Alle respondenten in de categorie ‘medisch’ vinden het bedrag wat ze aan affectieschadevergoeding hebben ontvangen niet zo heel hoog, niet genoeg of zelfs belachelijk. In de categorie ‘misdrijf’ zijn de meningen over het bedrag verdeeld, maar zijn er ook meerdere respondenten ontevreden over de hoogte ervan, zie par. 4.9.

⁶⁵⁹ Par 3.2.2.9.

⁶⁶⁰ Par 4.7.4.

⁶⁶¹ Par. 3.3.2.5.

⁶⁶² Par. 7.2.3.2.

⁶⁶³ Zie Tabel 3.24.

wijzigingen in de schadebedragen manifesteerde zich een onderscheid tussen ‘halende’ en ‘betalende’ kant: van de professionals die werken aan slachtofferzijde stelde 13 van de 24 voor om de bedragen te indexeren of te verhogen, van de respondenten die werken aan aansprakelijke zijde waren dat er maar 4 van de 35, 20 wilden de bedragen houden zoals zij nu zijn.⁶⁶⁴ In de focusgroep met professionals daarentegen, bestond consensus over de noodzaak van periodieke indexering. Dit vooral om te voorkomen dat de erkenning die in het ontvangen van het bedrag besloten ligt, op den duur zou worden uitgehold.

In dit verband verdient opmerking dat andere smartengeldbedragen (afkomstig uit rechtspraak, niet op voorhand vastgesteld door de wetgever) eveneens worden geïndexeerd. Zoals uiteengezet in paragraaf 7.6 geschiedt dat aan de hand van de consumenten prijsindexcijfers (CPI). Vanuit dat perspectief bestaat met betrekking tot de bedragen in het Besluit vergoeding affectieschade vanaf de inwerkingtreding van de wet reeds een ‘achterstand’ van circa 22%.⁶⁶⁵ Gezien het symbolische karakter van de bedragen kan het beste met afgeronde bedragen worden gewerkt, met bijstellingen eens in de paar jaar.

8.5 Ernstig en blijvend letsel

Niet alleen in gevallen van overlijden, maar ook in situaties waarin een naaste ‘ernstig en blijvend letsel’ heeft opgelopen geeft de wet een aanspraak op vergoeding van affectieschade. De wetgever heeft voorzien dat de afbakening daarvan niet altijd eenvoudig zal zijn, en aangegeven dat het moet gaan om gevallen waarin het letsel niet alleen voor het primaire slachtoffer ernstige beperkingen in het dagelijks functioneren meebrengen, maar ook – vanwege de nauwe persoonlijke band tussen de gekwetste en naaste – voor die naaste. Daarbij is als richtsnoer meegegeven dat van een dergelijke ‘ommezwaai in het leven’ sprake zal zijn bij een blijvend functieverlies van 70% of meer. Maar beslissend is de impact van het letsel op het slachtoffer en zijn naaste(n). Ook bij lagere percentages kan dus sprake zijn van ‘ernstig’ letsel in de zin van de wet.

Vorderingen naar aanleiding van ernstig en blijvend letsel blijken relatief weinig voor te komen. In het vragenlijstonderzoek onder naasten gaf 5% van de respondenten aan dat er sprake was ernstig en blijvend letsel van een naaste.⁶⁶⁶ In de rechtspraakanalyse hebben 82 van de 419 (gepubliceerde en geselecteerde) uitspraken betrekking op letsel van het primaire slachtoffer (civiele en strafrechter: rechtbanken en hoven).⁶⁶⁷ Slechts in 13 zaken werd ernstig en blijvend letsel aangenomen (waarvan één vonnis gewezen door de civiele rechter). Het betreft gevallen van blijvend hersenletsel, hevige brandwonden en dwarslaesies, of verlammingen waardoor iemand niet zelfstandig kan bewegen of leven. In aantal gevallen is ook sprake (geweest) van coma.

De Hoge Raad heeft in zijn rechtspraak expliciet aansluiting gezocht bij de wetsgeschiedenis.⁶⁶⁸ Uit deze jurisprudentie kan worden afgeleid dat ofwel de 70% blijvende functiestoornis moet worden vastgesteld, ofwel moet worden gemotiveerd door de rechter dat er desondanks een affectieschadevergoeding op haar plaats is vanwege de invloed van het blijvende letsel op het leven van de gekwetste én dat van de naaste. De naaste moet dus motiveren waarom de aanspraak bestaat en de rechter moet in zijn oordeelsvorming daarop expliciet ingaan en

⁶⁶⁴ Par. 3.3.2.5.

⁶⁶⁵ Zie par 7.6.

⁶⁶⁶ Zie Tabel 3.1.

⁶⁶⁷ Zie par. 5.3.2.2.

⁶⁶⁸ HR 30 november 2021, ECLI:NL:HR:2021:1750. Zie voorts par. 5.4.3.1.

motiveren waarom sprake is van ernstig letsel.

Analyse van de gepubliceerde rechtspraak (van vooral de strafrechter) levert het volgende beeld op:⁶⁶⁹

- Uit de uitspraken wordt duidelijk dat er discussie plaatsvindt, maar de motivering met betrekking tot dit vereiste in de uitspraak varieert van heel kort tot uitgebreid. Dat geldt ook voor de uitspraken waarin de vordering wordt toegewezen; de motivering is dan in de meeste uitspraken te vinden elders in de uitspraak (bijvoorbeeld bij de motivering van de strafoplegging of bij de vordering van het primaire slachtoffer zelf). Daardoor is onduidelijk waarover de meeste discussie gaat (ernstig en/of blijvendheid van het letsel).
- In die gevallen waarin wel expliciet wordt ingegaan op de ernst van het letsel gaat aandacht uit naar beide manieren waarmee ‘ernstig letsel’ kan worden vastgesteld. Bij de behandeling van de tweede variant wordt ook aandacht besteed aan de impact van het letsel op het leven van de naaste.
- Het ontbreken van inzichten over de blijvende aard van het letsel geeft aanleiding tot niet-ontvankelijkheid. Rechters die hieraan expliciet aandacht besteden, gaan verschillend om met het ontbreken van de medische eindtoestand. Sommige baseren hun niet-ontvankelijkheidsverklaring op het ontbreken van een medische eindtoestand; anderen op het ontbreken van een prognose dat het letsel permanent ernstig zal zijn op het moment dat de medische eindtoestand is bereikt.
- Vordering van naasten van kinderen met wie ontucht is gepleegd zijn vooralsnog niet toegewezen in de gepubliceerde rechtspraak die voor dit onderzoek is geanalyseerd.⁶⁷⁰

Uit het vragenlijstonderzoek onder professionals komt naar voren dat in naar schatting 1/3 van de zaken die betrekking hebben op letsel van het primaire slachtoffer discussies over de mate van ernstig en blijvend letsel zich voordoen. Deze discussies gaan dan vooral over de vraag of er ondanks dat er geen 70% of meer functieverlies is, er toch gesproken kan worden van ernstig en blijvend letsel in verband met de impact van het letsel op het leven van het slachtoffer en de naaste. In de focusgroep met professionals werd aan de orde gesteld dat de 70% BI-norm in de buitengerechtelijke praktijk belemmerend uitpakt. Dat percentage wordt al snel als *het* criterium gezien, zonder nog verder te kijken naar welke impact het letsel heeft op de naaste in zijn relatie met het slachtoffer. Het is nu eenmaal psychologisch verleidelijk om terug te vallen op een cijfer. De (civiele) buitengerechtelijke praktijk is dus volgens bepaalde deelnemers anders dan resultaten van de (hoofzakelijk strafrechtelijke) rechtspraakanalyse laten zien. Ook werd de 70% BI-maatstaf als zodanig ter discussie gesteld. Dat percentage zou relatief weinig zeggen over de impact die het functieverlies heeft op de relatie met de naaste.⁶⁷¹ De AMA-guides, aan de hand waarvan dat percentage wordt vastgesteld, zijn ook opgesteld om mate van invaliditeit vast te stellen als het gaat om arbeidsdeelname, en dat is iets heel anders dan functioneren in een gezin.

⁶⁶⁹ Zie par. 5.9.

⁶⁷⁰ De motivering is meestal kort. In één ontuchtzaak wordt wel uitgebreid gemotiveerd dat geen sprake is van ernstig letsel. Een PTSS-diagnose en een beroep op kennis over wat in het algemeen gevolgen zijn van ontucht in de toekomst is onvoldoende om de affectieschadevordering toe te wijzen. Het moet gaan om ernstig en blijvend letsel vastgesteld in een concreet geval.

⁶⁷¹ Daarbij werd het volgende voorbeeld gegeven: iemand die blind wordt komt op basis van de AMA-guides uit op 85% BI en komt dus uit boven de 70% norm. Men kan zich echter goed voorstellen dat, ondanks dat blindheid een ingrijpende beperking is, na een zekere gewennings- en adaptatieperiode de impact op de relatie met de partner toch bepaald minder ingrijpend hoeft te zijn dan wanneer de partner in een rolstoel belandt. Dat laatste levert echter op basis van de AMA-guides een BI-percentages van tussen de 50 en 70% op.

Geconcludeerd kan worden dat het, zoals voorzien voorafgaand aan de introductie van de wet, niet in alle opzichten vanzelf gaat om de categorie ‘ernstig en blijvend’ letsel op voorhand op een eenduidige manier af te bakenen. Juist omdat de ernst van het letsel varieert van zaak tot zaak, en de impact daarvan op het leven van de gekwetste en de naaste ook al naar gelang de relatie en de omstandigheden van het geval, lijkt het niet mogelijk (of zelfs wenselijk) om dit criterium op voorhand (wettelijk) verder inhoudelijk af te bakenen. Verdere inhoudelijke afbakening zou immers ook tot onwenselijke uitkomsten kunnen leiden, doordat sommige gevallen die nu wel gebracht kunnen worden onder deze open norm er dan buiten kunnen/zullen vallen. Wat wij hier – als onderzoekers – herhalen is dat de handvatten die de wetgever heeft meegegeven in de wetsgeschiedenis, worden teruggelezen in de gepubliceerde rechtspraak, zo ook in die van de Hoge Raad. Daaruit blijkt dat het bij de vraag of het letsel ‘ernstig’ is, gaat om de impact van het letsel op het leven van de gekwetste en dat van de naaste. Er moet sprake zijn van een ommezwaai-karakter, waarvan de bewijslast bij de naaste ligt. Als sprake is van een 70% blijvende functiestoornis of meer (waarvan de bewijslast bij de naaste ligt) wordt van deze ommezwaai uitgegaan. Maar dat betekent niet dat er geen ruimte is om ook in andere gevallen (gemotiveerd) te concluderen dat sprake is van ernstig letsel. Er moet dus ook niet te veel gewicht worden gegeven aan dit percentage; het is enkel een hulpmiddel voor de naaste om aan te tonen dat sprake is van ernstig letsel. Is geen sprake van 70% blijvende invaliditeit dan moet er eenvoudigweg nog debat plaatsvinden tussen partijen over het bestaan van affectieschade in een letselschadezaak (conform de bewijsregels van art. 150 Rv), net zoals in veel andere zaken overlegd wordt tussen partijen over het bestaan van bepaalde schades.

Een andere onderzoeksbevinding is de kwestie van de medische eindtoestand. In sommige uitspraken lijkt het bereikt zijn van de medische eindtoestand als noodzakelijk te worden gezien om de blijvende aard van het ernstige letsel te kunnen vaststellen.⁶⁷² Deze verwarring kan wellicht worden verklaard door het debat hierover in de wetsgeschiedenis.⁶⁷³ Deze wetsinterpretatie lijkt niet de juiste. Aangetoond moet worden dat het letsel blijvend ernstig is. Die vaststelling kan ook plaatsvinden zonder dat sprake is van een medische eindtoestand. Ook reeds in het licht van de prognoses en vooruitzichten ten aanzien van het (gedeeltelijke) herstel kan dat immers voldoende duidelijk zijn.

Tot slot laten verschillende onderzoeksuitkomsten zien dat de positie van naasten bij ontucht met kinderen in het strafproces als ingewikkeld wordt ervaren.⁶⁷⁴ In de wetsgeschiedenis werd hiervoor door Kamerleden al aandacht gevraagd.⁶⁷⁵ In de literatuur zijn daarvoor verschillende mogelijkheden genoemd,⁶⁷⁶ waarnaar de staatssecretaris onderzoek zou kunnen laten verrichten.

8.6 Eigen schuld en causaal verband

8.6.1 Algemeen

In het systeem van de wet kan de aansprakelijke partij jegens de naasten dezelfde juridische verweren voeren als jegens het primaire slachtoffer.⁶⁷⁷ Hierbij moet met name worden gedacht

⁶⁷² Zie par. 5.4.4.

⁶⁷³ Zie par. 2.5.2.

⁶⁷⁴ Zie par. 7.2.3.5 en par. 5.4.2.2.

⁶⁷⁵ Par. 2.5.2.

⁶⁷⁶ Zie par. 5.4.2.2.

⁶⁷⁷ Art. 6:107 lid 5 en art. 6:108 lid 5 BW.

aan causaliteitsverweren en het eigen schuldverweer.⁶⁷⁸ De wetgever heeft de doorwerking van deze verweren gerechtvaardigd met het nauwe verband tussen de schadeveroorzakende gebeurtenis en de aanspraak op affectieschadevergoeding. Die doorwerking past bovendien in het bestaande systeem voor vergoeding van schade van derden.⁶⁷⁹

Wat betreft het eigen schuldverweer waren gedurende het wetgevingstraject twijfels geuit of het wel gerechtvaardigd is. Met betrekking tot de causaliteit bestond de vraag hoe zou worden omgegaan met leerstukken als proportionele aansprakelijkheid en pre-existente kwetsbaarheden (met een bijzondere aandacht voor medische aansprakelijkheid).⁶⁸⁰

8.6.2 Eigen schuld

Het rechtspraakonderzoek suggereert dat de kwestie van de eigen schuld niet veel debat oproept bij de rechter. Waar het onderdeel is van het partijdebat, is een beroep op eigen schuld daarop niet vaak succesvol bij de rechter.⁶⁸¹ Wordt het toegewezen, dan bepaalt de rechter meestal een ‘ten minste’-percentage’ en geeft hij voor het overige door een ontvankelijkheidsverklaring ruimte aan de civiele rechter om het debat over de eigen schuld af te ronden.⁶⁸² In één zaak overweegt de rechter expliciet dat in het licht van de doelstelling van de Wet vergoeding affectieschade het percentage eigen schuld naar beneden wordt bijgesteld ten behoeve van de erkenning van het leed van naasten.

Gemiddeld geven de respondenten van de vragenlijst onder professionals als schatting dat in 16% van de zaken gediscussieerd wordt over eigen schuld.⁶⁸³ Een aantal respondenten gaf aan dat discussies hierover pijnlijk zijn. Sommige respondenten stelden ‘het is een aansprakelijkheidskwalificatie, daar staat een naaste buiten.’ En: “[...] het is bedoeld voor de naaste en die treft geen eigen schuld”. Andere respondenten vonden dat het gehandhaafd moet blijven: “Het zijn pijnlijke discussies maar leiden wel tot een meer rechtvaardige uitkomst.”

8.6.3 Causaal verband

Voor aansprakelijkheid jegens het primaire slachtoffer, en daarmee ook voor de verplichting tot vergoeding van affectieschade jegens naasten, moet volgens de algemene regels van het aansprakelijkheidsrecht sprake zijn een feitelijk causaal verband (in juridische taal: *condicio sine qua non-verband*) tussen het schadeveroorzakende feit en de te vergoeden schade. Daarnaast moet de schade ook redelijkerwijs kunnen worden toegerekend aan de gebeurtenis

⁶⁷⁸ Art. 6:101 BW: Wanneer de schade mede een gevolg is van een omstandigheid die aan de benadeelde kan worden toegerekend, wordt de vergoedingsplicht verminderd door de schade over de benadeelde en de vergoedingsplichtige te verdelen in evenredigheid met de mate waarin de aan ieder toe te rekenen omstandigheden tot de schade hebben bijgedragen, met dien verstande dat een andere verdeling plaatsvindt of de vergoedingsplicht geheel vervalt of in stand blijft, indien de billijkheid dit wegens de uiteenlopende ernst van de gemaakte fouten of andere omstandigheden van het geval eist.

⁶⁷⁹ Zie par.2.5.5.

⁶⁸⁰ Zie par. 5.7.1.1 en 5.7.1.2.

⁶⁸¹ Zie par. 5.7.2.3. Een beroep op eigen schuld was in 31 uitspraken aan de orde. In 2 gevallen oordeelde de rechter de zaak niet-ontvankelijk vanwege het beroep op eigen schuld (onevenredige belasting van het strafproces). In geen enkele zaak is de affectieschadevergoeding afgewezen enkel vanwege het beroep eigen schuld. In 7 zaken is de rechter tot een vermindering van affectieschadevergoeding gekomen. In 22 zaken heeft de rechter het beroep op eigen schuld afgewezen, en heeft dus geen vermindering toegepast in reactie op het beroep op eigen schuld. In de meeste zaken speelt eigen schuld van het primaire slachtoffer geen rol. Een overzicht hiervan is te vinden in Bijlage 4, Tabel Bijlage 4.26

⁶⁸² Par. 5.7.2.3.

⁶⁸³ Par. 3.3.2.5. Als deze discussies zich voordoen, gaat het vooral over overlijdensschadezaken in niet-misdrijfzaken (43%).

waarop de aansprakelijkheid van de schadeveroorzaker berust (art. 6:98 BW, juridische causaliteit).

Op basis van het rechtspraakonderzoek kan in zijn algemeenheid worden vastgesteld dat causaliteit een weinig tot niet problematisch onderdeel is van de beoordeling van de affectieschadevordering in rechtbank- en hofuitspraken van de strafrechter.⁶⁸⁴ Zowel pre-existente klachten als proportionele aansprakelijkheid is niet aan bod gekomen in de gepubliceerde rechtspraak die is bestudeerd. Ook is er geen rechtspraak verschenen over een suïcidaal of een terminaal slachtoffer.

In de focusgroep met professionals kwam aan de orde dat bij medische zaken causaliteitsvragen zich uit de aard der zaak vaker voordoen dan in andere domeinen.⁶⁸⁵ Ook het vragenlijstonderzoek onder professionals liet dit zien.⁶⁸⁶ Pre-existente klachten of kwetsbaarheid kunnen tot lastige discussies leiden over de vraag of en in welke mate de fout van de zorgverlener het overlijden of de gezondheidsschade van de naaste heeft veroorzaakt. Vorderingen tot vergoeding van affectieschade vergroten deze problematiek uit, omdat er de nodige medische zaken zijn waarin dit de enige of belangrijkste schadecomponent is. Een dossierbehandelaar van een medische verzekeraar voerde aan dat dergelijke discussies juist tot leedtoevoeging kunnen leiden. Dat werd door andere deelnemers gerelativeerd. Dat er een noodzaak is om iets grondig uit te zoeken is prima uit te leggen aan naasten, als je dat uitzoeken maar zorgvuldig en te goeder trouw doet. Het gaat erom dat het op een geloofwaardige manier gebeurt. Dat is niet persé belastend voor naasten. Overigens speelt ook de belangenbehartiger in dat proces een rol.

Geconstateerd kan worden dat de medische sector getalsmatig harder door de Wet vergoeding affectieschade wordt geraakt dan andere sectoren, en dat discussies over aansprakelijkheid en causaal verband vaker aan de orde zijn. Hiervoor lijken echter geen oplossingen voor de hand te liggen: discussies over aansprakelijkheid en causaal verband zijn niet te vermijden en het is de vraag of een uitzondering voor medische aansprakelijkheid of het toepassen van leeftijdsdifferentiatie wenselijk zou zijn.⁶⁸⁷

8.7 Wijze van afhandeling en aanbidding

Zowel het vragenlijstonderzoek als het interviewonderzoek laten zien dat de zakelijke afhandeling van de Wet vergoeding affectieschade goed verloopt. Men is tevreden over de duidelijkheid van de regeling die weinig aanleiding geeft tot discussie. Wat de interviews wel laten zien is dat er ook nadelen kleven aan deze zakelijke gang van zaken, namelijk dat het als afstandelijk en (te) formeel kan overkomen. Sommige respondenten geven aan dat zij meer informatie op prijs hadden gesteld.⁶⁸⁸ In dit verband wordt de manier van aanbieden niet door iedereen als positief ervaren, al is er desondanks erkenning en levert de vergoeding een positieve ervaring op. Gedurende de totstandkomingsgeschiedenis van de Wet vergoeding affectieschade was reeds gesignaleerd dat een te zakelijke wijze van aanbidding van de vergoeding afbreuk zou kunnen doen aan de bevrediging van de immateriële behoeften waar

⁶⁸⁴ Zie par. 5.7.1.3.

⁶⁸⁵ Zie par. 7.2.3.4.

⁶⁸⁶ Daaruit bleek dat in 37% van de zaken waarin discussie was over de hoogte van de affectieschadevergoeding deze betrekking had op onzekerheid over het causaal verband in medische zaken, tegen 14% in niet-medische zaken, zie Tabel 3.24.

⁶⁸⁷ Zie par 7.2.3.4.

⁶⁸⁸ Deze punten komen zowel naar voren uit het vragenlijstonderzoek onder naasten en nabestaanden (zie par. 3.2.2.5) als uit de interviews van naasten en nabestaanden (par. 4.8.6.).

de wet op is gericht. Eerder WODC-onderzoek had laten zien dat, om de doelstelling van de vergoeding van affectieschade veilig te stellen, zij plaats dient te vinden in een context van zorgvuldige communicatie met de gerechtigden.⁶⁸⁹ Op grond hiervan werd onder meer aanbevolen om tot uitdrukking te brengen dat de vergoeding slechts een symbolisch karakter heeft omdat zij nu eenmaal geen echte compensatie kan bieden voor het geleden immaterieel nadeel, en om de afwikkeling van affectieschade bij voorkeur plaats te laten vinden in een apart traject, los van de eventuele afwikkeling van financiële schade.⁶⁹⁰ De praktijk blijkt op dit punt uiteenlopend, maar geconstateerd moet worden dat een op de doelstelling van de wet afgestemde wijze van aanbidding niet steeds wordt gerealiseerd. Betere informatievoorziening en een meer empathische bejegening met oog voor de emotionele impact van de schadeveroorzakende gebeurtenis lijken daarom verbeterpunten voor de rechtspraak.

⁶⁸⁹ Akkermans e.a. 2008, p. 107 e.v.

⁶⁹⁰ Akkermans e.a. 2008, p. 107 e.v.

Tabel deelvragen, onderzoeksmethoden en plaats van behandeling

Categorieën	Deelvraag	Methode	Aan de orde in
Evaluatiekader	1. Wat is de betekenis van de doelstelling van erkenning van leed toegebracht aan naasten en nabestaanden volgens de parlementaire geschiedenis van de Wet vergoeding affectieschade?	Onderzoek parlementaire geschiedenis	Hoofdstuk 2
	2. Wat is de betekenis van de doelstelling van genoegdoening volgens de parlementaire geschiedenis van de Wet vergoeding affectieschade?	Onderzoek parlementaire geschiedenis	Hoofdstuk 2
	3. Welke andere nevendoelstelling(en) kent de Wet vergoeding volgens de parlementaire geschiedenis, en hoe is daarmee rekening gehouden in de vormgeving van deze wet?	Onderzoek parlementaire geschiedenis	Hoofdstuk 2
Gestandaardiseerde bedragen	4. In hoeveel gevallen is affectieschade jaarlijks toegekend binnen het strafproces? En in hoeveel gevallen door aansprakelijkheidsverzekeraars? Is daarin een uitsplitsing te maken naar categorie van gerechtigden?	Uitvraag bij uitkerende partijen	Hoofdstuk 7, par. 7.5
	5. Wat is het totaalbedrag van toegewezen vergoedingen sinds de inwerkingtreding van de wet, binnen enerzijds de strafrechtketen en anderzijds de civiele keten ?	Uitvraag bij uitkerende partijen	Hoofdstuk 7, par. 7.5
	6. Welke gevolgen heeft de wet gehad voor de premies van aansprakelijkheidsverzekeringen?	Uitvraag bij uitkerende partijen	Hoofdstuk 7, par. 7.5
	7. Wat zijn de ervaringen van aanspraakgerechtigden met de gestandaardiseerde vergoeding uit het Besluit vergoeding affectieschade?	Onderzoek onder naasten en nabestaanden (vragenlijst en interviews)	Hoofdstuk 3, par. 3.2 en 3.5 (vragenlijst) en Hoofdstuk 4 (interviews)
	8. In hoeverre geven de ervaringen van aanspraakgerechtigden aanleiding om (de hoogte van de) gestandaardiseerde bedragen te heroverwegen, dan wel om het mogelijk te maken om in uitzonderlijke gevallen hogere schadevergoedingen toe te kennen?	Onderzoek onder naasten en nabestaanden (vragenlijst en interviews)	Hoofdstuk 3, par. 3.2 en 3.5 (vragenlijst) en Hoofdstuk 4 (interviews)
	9. Hoe wordt uitbetaling via een vooraf gestandaardiseerd bedrag ervaren door letselschadeprofessionals?	Onderzoek onder professionals (vragenlijst, focusgroep en interviews met professionals uit zorgsector)	Hoofdstuk 3, par. 3.3 en 3.5 (vragenlijst) en Hoofdstuk 7, par. 7.2 (focusgroep) en 7.4 (interviews)
	10. Wijken de geëiste vergoedingen in de rechtspraktijk af van de in het Besluit vergoeding affectieschade neergelegde	Rechtspraakanalyse Focusgroep met professionals	Hoofdstuk 5, par. 5.6 Hoofdstuk 7, par. 7.2

Evaluatie Wet vergoeding affectieschade

	gestandaardiseerde bedragen? Zo ja, over wat voor soort gevallen gaat het dan?		
	11. Welke voor- en nadelen zijn verbonden aan het mogelijk maken om in uitzonderlijke gevallen hogere affectieschadevergoedingen toe te kennen dan die zijn vastgesteld in het Besluit vergoeding affectieschade?	Rechtspraakanalyse/Onderzoek onder naasten en nabestaanden*	
	12. Wat zijn de voor- en nadelen van de verlaging of verhoging van de gestandaardiseerde bedragen uit het Besluit vergoeding affectieschade?	Rechtspraakanalyse/Onderzoek onder naasten en nabestaanden* Focusgroep met professionals	Hoofdstuk 7, par. 7.2
	13. Op welke manieren kan in de toekomst indexatie of aanpassing van de gestandaardiseerde bedragen uit het Besluit vergoeding van affectieschade plaatsvinden?	Focusgroep met professionals Verkenkend onderzoek naar huidige manieren van indexatie van smartengeld	Hoofdstuk 7, par. 7.2 Hoofdstuk 7, par. 7.6
Kring van gerechtigden	14. Hoe wordt door gerechtigden de bestaande afbakening van de vaste kring van gerechtigden of de toepassing van de hardheidsclausule ervaren in het licht van doelstellingen van de wet?	Onderzoek onder naasten en nabestaanden (vragenlijst en interviews)	Hoofdstuk 3, par. 3.2 en 3.5 (vragenlijst) en Hoofdstuk 4 (interviews)
	15. Hoe wordt door uitkerende en beslissende partijen (veelal aansprakelijkheidsverzekeraars, het CJIB of rechters) de bestaande afbakening van de vaste kring van gerechtigden of de toepassing van de hardheidsclausule ervaren in het licht van doelstellingen van de wet?	Onderzoek onder professionals (vragenlijst en focusgroep)	Hoofdstuk 3, par. 3.3 en 3.5 (vragenlijst) en Hoofdstuk 7, par. 7.2 (focusgroep) en 7.4 (interviews)
	16. Welke discussie is in de rechtspraak (civiel/straf) zichtbaar over de afbakening van de vaste kring van gerechtigden of de toepassing van de hardheidsclausule?	Rechtspraakanalyse	Hoofdstuk 5, par. 5.5
	17. Welke (vaste) kring van gerechtigden wordt rechtvaardig geacht in andere Europese jurisdicties (en waarom), en vallen daarbinnen ook de broers en zussen van de gekwetste (en waarom)?	Internationale verkenning	Hoofdstuk 6
	18. Hoe voorzie je in het licht van de (neven)doelstellingen van de wet in een zo adequaat mogelijke afbakening, zo ook blijkend uit de vormgeving daarvan in andere Europese jurisdicties?	Internationale verkenning Focusgroep met professionals	Hoofdstuk 6 Hoofdstuk 7, par. 7.2
	19. Welke voor- en nadelen zijn verbonden aan een uitbreiding van de vaste kring van gerechtigden?	Internationale verkenning Focusgroep met professionals	Hoofdstuk 6 Hoofdstuk 7, par. 7.2
	20. Wat betekent een eventuele uitbreiding van de vaste kring van gerechtigden voor een evenwichtige balans van belangen van enerzijds naasten en anderzijds schadeplichtigen?	Internationale verkenning Focusgroep met professionals	Hoofdstuk 6 Hoofdstuk 7, par. 7.2

Toekenning en afhandeling	21. Welke knelpunten en positieve punten hebben betrokkenen ervaren met de wijze waarop de affectieschadevergoeding wordt toegekend en afgehandeld door de uitkerende partij?	Onderzoek onder naasten en nabestaanden (vragenlijst en interviews) Focusgroep met nabestaanden MH17-vliegramp	Hoofdstuk 3, par. 3.2 en 3.5 (vragenlijst) en Hoofdstuk 4 (interviews) Hoofdstuk 7, par. 7.3
	22. Waarop hebben de discussies vooral betrekking bij de toekenning of afwijzing van een affectieschadevergoeding (bijv. de mate van ernstig en blijvend letsel, de mate van eigen schuld en het toepassen van de hardheidsclausule)?	Rechtspraakanalyse Onderzoek onder professionals (vragenlijst, focusgroep en interviews met professionals uit zorgsector)	Hoofdstuk 5, par. 5.4, 5.5, 5.7 en 5.8 Hoofdstuk 3, par. 3.3 en 3.5 (vragenlijst) en Hoofdstuk 7, par. 7.2 (focusgroep) Hoofdstuk 7, par. 7.4
	23. Hoe frequent doen deze discussies zich voor volgens <i>repeat players</i> (bijv. aansprakelijkheidsverzekeraars, rechters, advocaten) die betrokken zijn bij deze schadeafwikkeling? Hoe gaan betrokken partijen daarmee om in de praktijk?	Onderzoek onder professionals (vragenlijst en focusgroep)	Hoofdstuk 3, par. 3.3 en 3.5 (vragenlijst) en Hoofdstuk 7, par. 7.2 (focusgroep)
	24. Welke gevolgen voor de premies van aansprakelijkheidsverzekeringen en voor de rijksbegroting kunnen worden voorzien bij een herijking van de bedragen en uitbreiding van de kring van gerechtigden?	Uitvraag bij uitkerende partijen**	

* Deelvraag 11 en 12 zijn algemeen analyserende vragen die niet direct worden bestreken door het rechtspraakonderzoek, of vragen uit het vragenlijstonderzoek. Uit het **rechtspraakonderzoek** kan wel worden afgeleid dat de rechter vasthoudt aan de gestandaardiseerde normbedragen, omdat die door de wetgever zijn geïntroduceerd (juist) om discussie over leed te voorkomen. Een verder antwoord wordt mede gevoed door antwoorden op sommige andere, meer algemene (open) vragen uit het **vragenlijstonderzoek** en de **interviews met naasten en nabestaanden**. De te identificeerbare voor- en nadelen in het kader van onderzoeksvraag 11 houden in belangrijke mate verband met het spanningsveld tussen enerzijds het bieden van erkenning en een vorm van genoegdoening, en anderzijds het voorkomen van pijnlijke en belastende discussies (Einzelfallgerechtigd tegenover rechtzekerheid/hanteerbaarheid van de regeling). De antwoorden op deelvraag 7 en 9 laten zien dat men in algemene zin tevreden is met het werken met vaste bedragen. Vanzelfsprekend roepen sommigen dat het bedrag veel te weinig is, en in ieder geval het leed niet kan goedmaken, maar men begrijpt ook dat het een symbolisch bedrag is. Dit onderzoek geeft geen aanwijzingen om voor een hardheidsclausule voor het toe te kennen bedrag te pleiten.

** Zoals in par. 7.5 aan de orde komt is het zeer lastig of praktisch onhaalbaar gebleken voor betalende partijen om cijfers over totaalbedragen en invloed op premies aan te leveren. Op basis van de aangeleverde gegevens kan dan daarom geen antwoord worden gegeven op deze deelvraag.

Literatuurlijst

Akkermans e.a. 2008

A.J. Akkermans e.a., *Ervaringen van slachtoffers en hun naasten met betrekking tot het civiele aansprakelijkheidsrecht. Deel II. Affectieschade*, Den Haag: WODC 2008.

Amram & Comandé 2021

D. Amram & G. Comandé, 'Tort damages for non-economic losses. Methodological approaches for comparative analysis served by new technologies', in: M. Bussani & A.J. Sebok (red.), *Comparative Tort Law*, Cheltenham: Edward Elgar Publishing 2021, p. 336–353.

Asser/Sieburgh 6-II 2021

C.H. Sieburgh, *Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht. 6. Verbintenissenrecht. Deel II. De verbintenis in het algemeen*, Deventer: Wolters Kluwer 2021/114.

Augusteijn e.a. 2023

F. Augusteijn e.a., 'Open normen: een bron van willekeur? Een studie naar de realisatie van het recht op affectieschadevergoeding van nabestaanden', *DD* 2023/48, afl. 8, p. 636-655.

Van Beest 2021

B.A. van Beest, 'Affectieschade bij ernstig en blijvend letsel', *L&S* 2021, afl. 2, p. 14-21.

Van Beest 2023

B.A. van Beest, 'Uitbreiding van gerechtigden met broers en zussen? Evaluatie Wet vergoeding affectieschade', *L&S* 2023, afl. 3, p. 23-29.

Braun & Clarke 2006

V. Braun & V. Clarke, 'Using thematic analysis in psychology', *Qualitative research in psychology* 2006/3, afl. 2, p. 77-101.

Braun & Clarke 2021

V. Braun & V. Clarke, 'One size fits all? What counts as quality practice in (reflexive) thematic analysis?', *Qualitative research in psychology* 2021/18, afl. 3, p. 328-352.

Bona, Mead & Lindenbergh (red.) 2005

M. Bona, P. Mead & S.D. Lindenbergh (red.), *Personal Injury Compensation in Europe: Fatal accidents & Secondary Victims*, St. Albans: XPL Publishing 2005.

Boonekamp, in: GS Schadevergoeding

R.J.B. Boonekamp, commentaar op art. 6:101 BW, in: A.T. Bolt (red.), *Groene Serie Schadevergoeding*, Deventer: Wolters Kluwer 2022.

Die Bundesregierung

Die Bundesregierung, 'Bericht der Bundesregierung zur Evaluierung des Gesetzes zur Einführung eines Anspruchs auf Hinterbliebenengeld', *bmj.de* 1 november 2023.

Burmann e.a. 2022

M. Burmann e.a., *Straßenverkehrsrecht* (27. Auflage), München: C.H. Beck 2022.

Daly & Davis 2021

K.F. Daly & J. Davis, 'Money justice', *Journal of Criminology* 2021/54, afl. 1, p. 60-75.

Dufour 2017

L.C. Dufour, 'First partyverzekering in het verkeer', *VR* 2017/52, afl. 5, p. 166-174.

Elbers e.a. 2020

N.A. Elbers e.a., *Fair and Appropriate? Compensation of Victims of Sexual Violence in EU Member States: Greece, Italy, Latvia, the Netherlands and Spain Part II: State and Offender Compensation: Survey, Good Practices and Recommendations*, FAIRCOM 2020.

Engelhard & Engelhard 2008

E.F.D. Engelhard & I.M. Engelhard, 'Shockshade', in: W.H. van Boom, I. Giesen & A.J. Verheij (red.), *Capita Civilogie. Handboek empirie en privaatrecht*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2008.

Engelhard & Engelhard 2024

E.F.D. Engelhard & I.M. Engelhard, 'Over gezichtspunten en aannames bij de begrenzing van het recht op schadevergoeding bij shockschade in en na Hoogeveen', *TVP* 2024, afl. 1, p. 1-13.

Field 2005

A. Field, *Discovering statistics using SPSS*, Thousand Oaks: SAGE Publications Inc. 2005.

Hartlief 2014

T. Hartlief, 'Beperkte kring van gerechtigden onder vuur', *NJB* 2014/1270, afl. 26, p. 1727.

Hebly e.a. 2015

M. Hebly e.a., 'Wetsvoorstel schadevergoeding zorg- en affectieschade: verbetering van de positie van slachtoffers en naasten', *AA* 2015, p. 93-105.

Hebly & Engelhard 2017

M.R. Hebly en E.S. Engelhard, 'Besluit vergoeding affectieschade', *NTBR* 2017/43, afl. 10, p. 303-305.

Van Hoppe 2018

L. van Hoppe, 'De wet vergoeding affectieschade', *VR* 2018/155, afl. 11, p. 1-12.

Huver e.a. 2007

R.M.E. Huver e.a., *Slachtoffers en aansprakelijkheid. Een onderzoek naar behoeften, verwachtingen en ervaringen van slachtoffers en hun naasten met betrekking tot het civiele aansprakelijkheidsrecht. Deel I Terreinverkenning*, Den Haag: WODC 2007.

Joxhorst 2022

A. Joxhorst, 'De Wet affectieschade. Hoe staat het ermee', *PPS Bulletin* 2022, april, p. 46-53.

Keizer 2022

J.G. Keizer, annotatie bij HR 30 november 2021, ECLI:NL:HR:2021:1750, *AV&S* 2022/23.

Kremer 2014

F.Th. Kremer, 'Affectieschade en zorgschade: een (on)mogelijk duo?', *TVP* 2014, afl. 4, p. 130-132.

Lenarczyk 2018

G.M. Lenarczyk, 'Compensation of Non-Pecuniary Loss of Close Relatives: A Comparative Study on Some European Union Member Countries' and Swiss Legislation and Practices', *Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ* 2018/42, afl. 2, p. 58-76.

Lindenbergh 2005

S.D. Lindenbergh, 'The protection of secondary victims. A comparative overview', in: M. Bona, P. Mead & S.D. Lindenbergh (red.), *Personal Injury Compensation in Europe: Fatal accidents & Secondary Victims*, St. Albans: XPL Publishing 2005, p. 405-438.

Lindenbergh 2014

S.D. Lindenbergh, 'Op weg naar meer erkenning van naasten', *WPNR* 2014, afl. 7033, p. 855-857.

Lindenbergh 2018

S.D. Lindenbergh, 'De Wet vergoeding affectieschade in werking', *Verkeersrecht* 2018/156, afl. 11, p. 406-414.

Mantel 2021

J. Mantel, *Affectieschade in de praktijk. De toepassing van de Wet Affectieschade in de rechtspraak* (Masterscriptie rechtsgeleerdheid Vrije Universiteit Amsterdam), 2021.

Mantel 2022

J. Mantel, 'De toepassing van de Wet Affectieschade in de rechtspraak', *TPV* 2022, afl. 1, p. 15-26.

Mulder 2013

J.D.W.E. Mulder, *Compensation: The victim's perspective* (diss. Tilburg), Oosterwijk: Wolf Legal Publishers (WLP) 2013.

Van Oevelen e.a. 2023

A. van Oevelen e.a., 'Overzicht van rechtspraak. Aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad. Schade en schadeloosstelling (2007-2021)', *TPR* 2023, afl. 2-3, p. 475-1083.

Overheul 2021

A.M. Overheul, 'Vergoeding van shockschade sinds de invoering van de Wet vergoeding affectieschade. Een greep uit en op de rechtspraak', *TVP* 2021, afl. 1, p. 1-11.

Rijnhout 2012

R. Rijnhout, *Schadevergoeding voor derden in personenschadezaken. Een rechtsvergelijkende studie naar de artikelen 6: 107 en 6: 108 BW in relatie tot het onrechtmatige daadsrecht en schadevergoedingsrecht* (diss. Utrecht), Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2012.

Van der Roest & Keizer 2020

C. van der Roest & J.G. Keizer, 'De Wet Affectieschade in de praktijk. Duidelijke afbakening of onsmakelijke discussies?', *TVP* 2020, afl. 2, p. 47-57.

Santen 2018

A. Santen, 'Een weinig gelukkige combinatie. Affectieschade en aansprakelijkheidsverweren', *PIV Bulletin* 2018, december, p. 20-23.

Schijns 2017

A.J.J.G Schijns, *Naar een verzekerd slachtofferrecht: Effectief schadeverhaal van slachtoffers van misdrijven via het private verzekeringsrecht, Fonds Slachtofferhulp*, Amsterdam: VU Research Portal 2017.

Schoubroeck 2004

C. van Schoubroeck, 'Affectieschade en shockschade: Belgische reglementering en praktijk', *VR* 2004, afl. 4, p. 102-107.

Van Tilburg 2004

W. van Tilburg, 'Affectieschade, shockschade en compensatie: de visie van een psychiater', *VR* 2004, p. 10.

Verhaeg 2016

L.J.J.G. Verhaeg, 'Wetsvoorstel affectieschade', *TREMA* 2016, afl. 1, p. 14-40.

Verheij 2002

A.J. Verheij, *Vergoeding van immateriële schade wegens aantasting in de persoon* (diss. Groningen), Nijmegen: Ars Aequi 2002, p. 208.

Verheij 2014

A.J. Verheij, 'Wetsvoorstel zorg- en affectieschade. Een evenwichtsoefening tussen hanteerbaarheid en individuele gerechtigheid', *VR* 2014/95, afl. 6, p. 218-227.

Verheij 2017

A.J. Verheij, 'Wir schaffen das. Hoe Duitsland in korte tijd een wettelijke regeling tot vergoeding van affectieschade tot stand bracht', *NJB* 2017/1395, afl. 26, p. 1816-1821.

Verheij 2023

A.J. Verheij, *Onrechtmatige daad (Monografieën Privaatrecht nr. 4)*, Deventer: Wolters Kluwer 2023

Van Wees & Van 2023

K.A.P.C. van Wees & A.J. Van, *Rapportage rechtsvergelijkend onderzoek affectieschade broers en zussen*, VU Amsterdam, 2023, te raadplegen via [VU Research Portal](#).

Wijnants 2024

S.N. Wijnants, 'De kring van gerechtigden voor affectieschade in Nederland en Duitsland', *NTBR* 2024/2, afl. 1, p. 4-15.

Van der Zwan 2018

M. van der Zwan, 'Gebundelde krachten zijn nodig voor een zorgvuldige introductie van nieuwe Wet vergoeding affectieschade', *Verkeersrecht* 2018/158, afl. 11, p. 422-423.

Bijlage 1: Vragenlijst naasten en nabestaanden

Versie 5-2-24 00:16

Start of Block: Blok 0 Introductietekst

Hartelijk dank Hartelijk dank dat u meedoet aan ons onderzoek. Het onderzoek gaat over de uitkering van smartengeld voor naasten en nabestaanden. Dit wordt wel vergoeding van 'affectieschade' genoemd.

De wet die dit in Nederland mogelijk maakt is vijf jaar oud. De Minister voor Rechtsbescherming heeft ons gevraagd om te onderzoeken hoe die wet in de praktijk werkt.

U wordt gevraagd omdat u met affectieschade te maken zou hebben gehad. Omdat uw persoonsgegevens strikt worden beschermd weten wij verder niets over u.

De vragenlijst bestaat uit zeven onderdelen:

- 1) uw situatie en uw relatie tot het slachtoffer
- 2) de vergoeding die u zou hebben ontvangen
- 3) hoe u de uitbetaling van affectieschade hebt ervaren
- 4) uw ervaring met de procedure van toekenning
- 5) uw ervaring met de manier waarop het bedrag werd aangeboden
- 6) welke personen volgens u in aanmerking zouden moeten komen voor dit soort vergoeding
- 7) wat gegevens over uzelf zoals uw geslacht en leeftijd

Het invullen van deze vragenlijst duurt ongeveer 10 minuten. Deelname aan de vragenlijst is vrijwillig en u kunt, zonder opgaaf van redenen, te allen tijde het invullen van de vragenlijst stoppen.

U kunt door op de pijltjes rechts onderaan het scherm te klikken vooruit en terug in de vragenlijst. Het balkje onderaan het scherm geeft een indicatie van waar u zich in de vragenlijst bevindt.

Deelnemen Wilt u deelnemen aan het onderzoek?

- Ja, ik wil deelnemen. Ik doe vrijwillig mee aan het onderzoek en ga ermee akkoord dat mijn persoonsgegevens zoals in de informatiebrief beschreven manier (strikt vertrouwelijk, anoniem en veilig) worden verwerkt(1)
- Nee, ik wil NIET deelnemen(4)

Display This Question:

If Wilt u deelnemen aan het onderzoek?= Nee, ik wil NIET deelnemen

Niet deelnemen U wilt niet deelnemen aan het onderzoek. Kunt u ons helpen daar aan te geven waarom niet? U wordt daarna doorgeleid naar het einde van de vragenlijst

- Geen tijd(1)
- Geen behoefte aan deelname(2)
- Te gevoelig onderwerp(3)
- Anders namelijk(4) _____

Skip To: End of Survey If U wilt niet deelnemen aan het onderzoek. Kunt u ons helpen daar aan te geven waarom niet? U wordt... = Geen tijd

Skip To: End of Survey If U wilt niet deelnemen aan het onderzoek. Kunt u ons helpen daar aan te geven waarom niet? U wordt... = Geen behoefte aan deelname

Skip To: End of Survey If U wilt niet deelnemen aan het onderzoek. Kunt u ons helpen daar aan te geven waarom niet? U wordt... = Te gevoelig onderwerp

Skip To: End of Survey If U wilt niet deelnemen aan het onderzoek. Kunt u ons helpen daar aan te geven waarom niet? U wordt... = Anders namelijk

End of Block: Blok 0 Introductietekst

Start of Block: Blok 1 Situatie en relatie tot het slachtoffer (Q1-4)

Uw situatie Uw situatie en relatie tot het slachtoffer

Q1 Wat is op uw situatie van toepassing?

- Een naaste van mij is overleden(1)
- Een naaste van mij heeft ernstig en blijvend letsel opgelopen(2)
- meerdere naasten zijn overleden/hebben ernstig en blijvend letsel opgelopen(5)
- Geen van bovenstaande opties is op mijn situatie van toepassing(3)

Skip To: Niet van toepassingIf Naaste/nabestaande = Geen van bovenstaande opties is op mijn situatie van toepassing

Display This Question:

If Naaste/nabestaande = meerdere naasten zijn overleden/hebben ernstig en blijvend letsel opgelopen

Q46 Wat droevig dat meerdere van uw dierbaren slachtoffer zijn geworden van een noodlottig ongeval of misdrijf. Het vervolg van deze vragenlijst kan voor u wat vreemd overkomen omdat deze vragenlijst ervan uit gaat dat er slechts één dierbare slachtoffer is geworden. Niettemin zouden we het zeer op prijs stellen als u deze vragenlijst verder wilt invullen. Bij

het invullen van de vragen kunt u een van uw omgekomen/getroffen dierbaren voor ogen nemen.

Display This Question:

If Naaste/nabestaande = Geen van bovenstaande opties is op mijn situatie van toepassing

Niet van toepassing U heeft aangegeven dat geen van de gegeven opties op uw situatie van toepassing is. Omdat dit onderzoek zich specifiek richt op naasten van de overledene of degene die ernstig en blijvend letsel heeft opgelopen krijgt u verder geen vragen voorgelegd.

Wel kan u er voor kiezen deze vragenlijst te laten invullen door iemand in uw omgeving voor wie deze vragenlijst wel bedoeld is: naasten van de overledene of van degene die ernstig en blijvend gewond is geraakt en die een smartengeldvergoeding hebben gekregen voor het leed dat hun als naaste is overkomen (ook wel affectieschade genoemd). Wij zouden dat op prijs stellen. Deze persoon kan via de naar u gestuurde link/QR-code de vragenlijst invullen. U kunt dus gewoon de link/QR code doorgeven aan deze persoon.

Veel dank dat u heeft willen meewerken aan het onderzoek. Als u vragen hebt, neem dan gerust contact op met onze contactpersoon k.a.p.c.van.wees@vu.nl.

U wordt hierna doorgelinkt naar het einde van de vragenlijst.

Skip To: End of Survey If U heeft aangegeven dat geen van de gegeven opties op uw situatie van toepassing is. Omdat dit ond... Displayed

Q2 Mijn naaste is het slachtoffer geworden van (meerdere antwoorden mogelijk):

Een misdrijf(1) Een verkeersongeval(2) Een arbeidsongeval(3) Een medische fout(4) Een vliegramp(5) Een ander voorval, namelijk(6)

Q3 Kunt u aangeven wie slachtoffer was? (meerdere opties mogelijk)

- Mijn partner (echtgenoot, geregistreerd partner of degenen met wie u het leven deelt en samenwoont)(1)
- Mijn kind(2)
- Het kind van mijn partner (maar niet mijn eigen kind)(3)
- Mijn pleegkind(4)
- Mijn vader/moeder(5)
- De vader/moeder van mijn partner(6)
- De partner van mijn kind(7)
- Mijn kleinkind/mijn grootouder(8)
- Mijn broer/zus(9)
- Mijn halfbroer/halfzus(10)
- Mijn stiefbroer/stiefzus(11)
- Mijn zwager/schoonzus(12)
- Mijn neef/nicht (ook aangetrouwd)(13)
- Mijn oom/tante(14)
- Anders namelijk:(15) _____
-

Q4 Woonde u samen met het slachtoffer toen het voorval plaatsvond?

- Ja(1)
- Nee(2)

End of Block: Blok 1 Situatie en relatie tot het slachtoffer (Q1-4)

Start of Block: Blok 2 De vergoeding (Q5-7)

De vergoeding

Q5 Heeft u een bedrag uitgekeerd gekregen als een tegemoetkoming voor het leed dat u als naaste/nabestaande is overkomen ('affectieschade')?

- Ja(1)
 - Nee, wel gevraagd maar niet gekregen(2)
 - Nee, ook niet gevraagd(5)
 - Ik niet, maar een familielid wel(3)
 - Weet ik niet(4)
-

Display This Question:

If BedragUitgekeerd? = Nee, ook niet gevraagd

Q5 'Niet gevraagd' Waarom heeft u geen vergoeding van affectieschade gevraagd?

Display This Question:

If BedragUitgekeerd? = Nee, ook niet gevraagd

Q5 'Niet gevraagd' Omdat u heeft aangegeven geen vergoeding van affectieschade te hebben gevraagd **zullen wij u verder geen vragen voorleggen.**

Mocht u een familielid hebben die wel een vergoeding heeft gevraagd/gekregen dan kan u er voor kiezen dit familielid te vragen deze vragenlijst in te vullen. Wij zouden dat op prijs stellen. Dit familielid kan via de naar u gestuurde link/QR-code de vragenlijst invullen. U kunt gewoon de link/QR code doorgeven aan deze persoon.

Wij willen u in ieder geval hartelijk danken voor uw medewerking aan het onderzoek. Als u vragen hebt, neem dan gerust contact op met onze contactpersoon k.a.p.c.van.wees@vu.nl.

Skip To: End of Survey IfOmdat u heeft aangegeven geen vergoeding van affectieschade te hebben gevraagd zullen wij u verde... Displayed

Display This Question:

If BedragUitgekeerd? = Ik niet, maar een familielid wel

Q5 'Familielid' U heeft aangegeven dat u zelf niet, maar een familielid wel een vergoeding heeft gekregen. Omdat dit onderzoek zich specifiek richt op naasten van de overledene of degene die ernstig en blijvend letsel heeft opgelopen **krijgt u verder geen vragen voorgelegd.**

Wel kan u er voor kiezen deze vragenlijst te laten invullen door iemand in uw omgeving voor

wie deze vragenlijst wel bedoeld is: naasten van de overledene of van degene die ernstig en blijvend gewond is geraakt en die een smartengeldvergoeding (affectieschade) hebben gekregen voor het leed dat hun als naaste is overkomen. Wij zouden dat op prijs stellen. U kunt gewoon de link/QR code doorgeven aan de persoon in uw omgeving die wel een smartengeldvergoeding (affectieschade) heeft gekregen en hem/haar de vragenlijst laten invullen.

Veel dank dat u heeft willen meewerken aan het onderzoek. Als u vragen hebt, neem dan gerust contact op met onze contactpersoon k.a.p.c.van.wees@vu.nl

Skip To: End of Survey IfU heeft aangegeven dat u zelf niet, maar een familielid wel een vergoeding heeft gekregen. Omdat... Displayed

Display This Question:

If BedragUitgekeerd? = Weet ik niet

Q5 'Onbekend' Omdat u heeft aangegeven niet te weten of u een bedrag heeft gekregen als een tegemoetkoming voor het leed dat u als naaste/nabestaande van het slachtoffer is overkomen ('affectieschade') **zullen wij u verder geen vragen voorleggen**. Veel dank dat u heeft willen meewerken aan het onderzoek. Als u vragen hebt, neem dan gerust contact op met onze contactpersoon k.a.p.c.van.wees@vu.nl

Skip To: End of Survey IfOmdat u heeft aangegeven niet te weten of u een bedrag heeft gekregen als een tegemoetkoming voor... Displayed

Display This Question:

If BedragUitgekeerd? = Ja

Q6 Hoe groot was de affectieschadevergoeding die aan u is uitgekeerd?

- 5.000 euro(1)
- 12.500 euro(2)
- 15.000 euro(3)
- 17.500 euro(4)
- 20.000 euro(5)
- Weet ik niet(6)
- Anders, namelijk(7) _____

Display This Question:

If BedragUitgekeerd? = Ja

Q7 Wie heeft de vergoeding van affectieschade aan u uitgekeerd?

- De verzekeraar van de veroorzaker van het voorval(1)
- Het Centraal Justitieel Incassobureau (CJIB)(2)
- Het Schadefonds Geweldsmisdrijven(3)
- Weet ik niet(4)
- Anders, namelijk(5) _____

End of Block: Blok 2 De vergoeding (Q5-7)

Start of Block: Blok 3 Uw ervaringen (Q8-9)

Display This Question:
If BedragUitgekeerd? = Ja

Uw ervaringen

Display This Question:
If BedragUitgekeerd? = Ja

Bedoeling wet

De wet gaat ervan uit dat smartengeld niet kan ‘vergoeden’ wat u als naaste is overkomen (omdat dat niet met geld kan worden goedge maakt) maar dat het ontvangen van een vooraf vastgesteld bedrag toch iets positiefs kan betekenen. Wij zijn benieuwd naar uw persoonlijke ervaringen.

Hieronder volgen een aantal stellingen. Kunt u per stelling aangeven in welke mate deze op u van toepassing is op een schaal van 1 (zeker niet) - tot 5 (zeker wel).

Display This Question:
If BedragUitgekeerd? = Ja

Q8 Het ontvangen van affectieschade...

	zeker niet (1)	(2)	(3)	(4)	Zeker wel (5)
Betekent erkenning voor mij als nabestaande/naaste (1)					
Draagt bij aan mijn emotionele verwerking van het ongeval/misdrijf/fout (2)					
Geeft mij genoegdoening (3)					
Betekent dat de verantwoordelijke persoon erkent verantwoordelijk te zijn voor het ongeval/misdrijf/fout (4)					
Bevestigt dat de verantwoordelijke persoon/de dader mij als nabestaande/naaste leed heeft veroorzaakt (5)					
Betekent dat de verantwoordelijke persoon/de dader gedwongen wordt stil te staan bij wat mij is aangedaan (6)					
Betekent dat van verantwoordelijke persoon/de dader een financiële opoffering wordt gevraagd (7)					
Betekent dat het Nederlandse rechtssysteem erkent dat mij leed is aangedaan (8)					
Betekent dat het Nederlandse rechtssysteem nabestaanden/naasten rechtvaardig behandelt (9)					
Draagt eraan bij dat mijn omgeving (zoals kennissen, burens, collega's, enz.) zien dat een ander verantwoordelijk is voor het ongeval/misdrijf/fout (11)					

Display This Question:

If BedragUitgekeerd? = Ja

Q9a Bij de totstandkoming van de wet is er voor gekozen een vergoeding van affectieschade (smartengeld wegens het verlies of ernstig of blijvend gewond raken van een naaste) te beperken tot een in de wet omschreven groep van nauwe verwanten (echtgenoten, partners, kinderen en ouders). Ook is er voor gekozen om te werken met vooraf vastgestelde (vaste) bedragen. Dat was een bewuste keuze. Men wilde lastige en pijnlijke discussies voorkomen over de vraag of de band met het slachtoffer wel hecht genoeg was om toekenning van smartengeld te rechtvaardigen. Ook wilde men discussies voorkomen over wat in elke situatie een gepast bedrag aan schadevergoeding zou zijn.

Kunt u per stelling aangeven in welke mate deze u op u van toepassing is op een schaal van 1

eker niet) - tot 5 (zeker wel).

	Zeker niet (1)	(2)	(3)	(4)	Zeker wel (5)
Ik heb gedoe ervaren over de vraag of ik wel recht had op deze uitkering van affectieschade (1)					
Ik heb gedoe ervaren over de vraag of anderen in mijn gezin recht hadden op deze uitkering van affectieschade (2)					
De hoogte van het bedrag kwam overeen met wat ik had verwacht (11)					
Het bedrag kwam voldoende tegemoet aan mijn persoonlijke situatie (7)					
Ik ben tevreden met de hoogte van het uitgekeerde bedrag (6)					
De uitkering van mijn affectieschade heeft zonder onnodige vertraging plaatsgevonden (8)					
Ik ben goed op de hoogte gehouden van de afhandeling van de affectieschade (12)					
Ik heb het idee dat de afhandeling van mijn affectieschade eerlijk is verlopen (13)					

*Display This Question:
If Bedrag Uitgekeerd? = Ja*

Q9b U heeft affectieschade ontvangen. In welke mate waardeert u dit, uitgedrukt in een rapportcijfer?

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Rapportcijfer ()

Overige opmerkingen Is er nog iets anders dat u ons wil vertellen over uw ervaring met het ontvangen van smartengeld (affectieschade)?

End of Block: Blok 3 Uw ervaringen (Q8-9)

Start of Block: Blok 4 Procedure (Q10-13)

De procedure

Q10 Heeft u ondersteuning gehad bij het verkrijgen van de affectieschadevergoeding (of de poging daartoe)?

- Nee(1)
- Van familie / bekenden(2)
- Van een professionele ondersteuner (advocaat, jurist, letselschade-expert)(4)
- Van Slachtofferhulp Nederland(3)
- Anders namelijk(5) _____

*Display This Question:
If Discussie = Ja*

Q11 Wie nam het initiatief tot het verkrijgen van een vergoeding van affectieschade (of de poging daartoe)?

- Ik heb daar zelf om gevraagd(1)
- Het werd aangeboden door de verzekeraar(2)
- Mijn professionele ondersteuner (advocaat, jurist, letselschade-expert)(4)
- Slachtofferhulp Nederland(3)
- Anders, namelijk(5) _____

Toelichting wet

De wettelijke regeling is zo vormgegeven dat deze zo min mogelijk aanleiding zou kunnen geven tot discussie. In de praktijk kan over bepaalde punten toch discussie ontstaan.

Q12 Was er in uw geval discussie over de affectieschadevergoeding?

- Ja(1)
 - Nee(2)
 - Weet ik niet(3)
-

*Display This Question:
If Discussie = Ja*

Q13 Waar ging de discussie over?

- Of u wel een voldoende nauwe band had met het slachtoffer om recht te hebben op een vergoeding van affectieschade(1)
 - Of anderen in uw gezin een aanspraak hadden op een vergoeding(2)
 - Of er wel sprake is van ernstig en blijvend letsel van uw naaste(3)
 - Of het ongeval/misdrijf niet ook (deels) aan uw naaste te wijten was(4)
 - Of er wel een verband bestaat tussen het voorval en het overlijden/letsel van uw naaste(5)
 - Over de hoogte van het bedrag(6)
 - Anders, namelijk(7) _____
-

Opmerkingen Heeft u nog aanvullende opmerkingen over waar de discussie over ging?

End of Block: Blok 4 Procedure (Q10-13)

Start of Block: Blok 5 Manier van aanbieden (Q14)

Q14 Hoe is de vergoeding aan u aangeboden?

- In een brief of e-mail waarin het bedrag wordt toegelicht(1)
- In een brief of e-mail waarin het bedrag wordt toegelicht en waaruit bovendien medeleven en erkenning van mijn leed als nabestaande/naaste blijkt(2)
- In een brief of e-mail waarin het bedrag wordt toegelicht, voorafgegaan of vergezeld van een telefoongesprek waaruit medeleven en erkenning van mijn leed als nabestaande/naaste blijkt(3)
- In een brief of e-mail waarin het bedrag wordt toegelicht, voorafgegaan of vergezeld van een persoonlijk gesprek (bijv. huisbezoek) waaruit medeleven en erkenning mijn leed als nabestaande/naaste blijkt(4)
- Anders namelijk(5) _____

End of Block: Blok 5 Manier van aanbieden (Q14)

Start of Block: Blok 6 Kring gerechtigden (Q15-17)

Naasten die in aanmerking komen voor smartengeld (affectieschade)?

Bij de totstandkoming van de wet is er voor gekozen een vergoeding van affectieschade wegens het verlies of ernstig of blijvend gewond raken van een naaste te beperken tot echtgenoten, partners, kinderen en ouders. Dat was een bewuste keuze. Men wilde daarmee enerzijds lastige en pijnlijke discussies voorkomen over de vraag of de band met het slachtoffer wel hecht genoeg was om toekenning van smartengeld te rechtvaardigen. Ook wilde men de kring van gerechtigden beperken tot die personen die gezien hun nauwe band met het slachtoffer het meest geraakt zouden worden in hun leven. Om die reden hebben andere naasten zoals broers en zussen doorgaans geen recht op een vergoeding.

Q15 Is er in uw omgeving iemand waarvan u het onrechtvaardig vindt dat die geen vergoeding van affectieschade heeft ontvangen?

- Ja(1)
 - Nee(2)
-

Display This Question:

If Recht = Ja

Q16 Wie zou volgens u vergoeding moeten ontvangen, die daar nu niet voor in aanmerking kwam? (Beschrijf de relatie die deze persoon heeft tot het slachtoffer, bijvoorbeeld 'de buurman van het slachtoffer')

Display This Question:

If Recht = Ja

Q17 Waarom zou deze persoon vergoeding moeten ontvangen? Waarom was het onrechtvaardig dat deze persoon *geen* vergoeding heeft ontvangen?

End of Block: Blok 6 Kring gerechtigden (Q15-17)

Start of Block: Blok 7 Demografische variabelen (Q18-21)

Achtergrondkenmerken Hieronder volgen een aantal vragen over uw achtergrondkenmerken

Q18 Wat is uw geslacht?

- Man(1)
 - Vrouw(2)
 - Ik identificeer me met geen van beide(3)
 - Vertel ik liever niet(4)
-

Q19 Wat is uw leeftijd?

18

100

Leeftijd ()

Q20 Wat is uw opleidingsniveau?

- Basisonderwijs(1)
- Lager / voorbereidend beroepsonderwijs (lbo / vmbo)(2)
- Hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo)(3)
- Voorbereiden wetenschappelijk onderwijs (vwo)(4)
- Middelbaar beroepsonderwijs (mbo)(5)
- Hoger beroepsonderwijs (hbo)(6)
- Wetenschappelijk onderwijs (wo)(7)
- Weet ik niet(8)
- Wil ik niet zeggen(9)

Q21 Wat is ongeveer het BRUTO jaarinkomen van uw huishouden?

- Minder dan € 10.000(1)
- € 10.000 - € 19.999(2)
- € 20.000 - € 29.999(3)
- € 30.000 - € 39.999(4)
- € 40.000 - € 49.999(5)
- € 50.000 - € 59.999(6)
- € 60.000 - € 69.999(7)
- € 70.000 - € 79.999(8)
- € 80.000 - € 89.999(9)
- € 90.000 - € 99.999(10)
- € 100.000 - € 149.999(11)
- Meer dan € 150.000(12)
- Weet ik niet(13)
- Wil ik niet zeggen(14)

End of Block: Blok 7 Demografische variabelen (Q18-21)

Start of Block: Blok 8 Interview?

Hartelijk dank Hartelijk dank voor het invullen van deze vragenlijst. In aanvulling op deze vragen willen wij met een aantal naasten en nabestaanden doorpraten om bepaalde dingen beter boven tafel krijgen.

Q22 Zou u bereid zijn om met ons in gesprek te gaan over uw ervaringen met het ontvangen van affectieschade (smartengeld voor naasten en nabestaanden)? Wij komen dan naar u toe (als u wilt kunnen we ook ergens anders afspreken of een online gesprek hebben). Wij gaan

altijd vertrouwelijk om met uw gegevens. Wij voeren het onderzoek zo uit dat de verzamelde gegevens niet zijn te herleiden tot u of uw zaak.

- Ja, mijn contactgegevens zijn:(1)

- Nee(2)
-

Q23 Wilt u op de hoogte gehouden worden van de uitkomsten van het onderzoek?

- Ja, mijn contactgegevens zijn:(1)

- Nee(2)

End of Block: Blok 8 Interview?

Bijlage 2: Vragenlijst professionals

Start van blok: Blok 0 Introductie

Hartelijk dank Hartelijk dank dat u meedoet aan ons WODC onderzoek naar de Wet vergoeding affectieschade. De Minister van Rechtsbescherming heeft ons gevraagd om te onderzoeken hoe die wet in de praktijk werkt. We vragen u naar uw ervaringen als professional.

De vragenlijst bestaat uit acht onderdelen:

- 1) algemene gegevens (uw achtergrond en ervaring),
- 2) start van een dossier,
- 3) wettelijke kring van gerechtigden en de hardheidsclausule,
- 4) ervaring met het criterium 'ernstig en blijvend letsel',
- 5) ervaring met gestandaardiseerde schadebedragen,
- 6) doorwerking eigen schuld,
- 7) hoe de vergoeding wordt aangeboden,
- 8) afsluiting

Toestemming Om door te gaan vragen wij u de volgende verklaring aan te kruisen:

Ik doe vrijwillig mee aan het onderzoek en ga ermee akkoord dat mijn persoonsgegevens zoals beschreven in de informatiebrief worden verwerkt.

- ja(1)
- nee(2)

Ga naar: Einde enquête Als Om door te gaan vragen wij u de volgende verklaring aan te kruisen: Ik doe vrijwillig mee aan het... = nee

Einde blok: Blok 0 Introductie

Start van blok: Blok 1: Algemene gegevens (vraag 1 t/m 6)

Q1 Ik ben:

- een man(1)
 - een vrouw(2)
 - ik identificeer mij met geen van beiden(3)
 - vertel ik liever niet(4)
-

Q2 Ik ben:

- belangenbehartiger voor slachtoffers- niet zijnde advocaat(1)
 - advocaat aan slachtofferzijde(2)
 - dossierbehandelaar bij een verzekeringsmaatschappij (binnendienst)(3)
 - schade-expert voor een verzekeringsmaatschappij(4)
 - advocaat aan de zijde van de aansprakelijke partij of de verzekeringsmaatschappij(5)
 - op andere wijze werkzaam aan slachtofferzijde, namelijk als ...(6)

 - Op andere wijze werkzaam aan de zijde van de aansprakelijke partij, namelijk als...(7) _____
-

Q3 Ik heb de volgende ervaringsjaren met de afwikkeling van personenschade:

- geen(6)
- 1-3(2)
- 3-6(3)
- 6-10(4)
- >10(5)

Deze vraag weergeven:

If Ik heb de volgende ervaringsjaren met de afwikkeling van personenschade: = geen

Omdat u heeft aangegeven geen ervaring te hebben met de afwikkeling van personenschade krijgt u verder geen vragen voorgelegd en wordt u doorgeleid naar het eind van de vragenlijst.

Ga naar: Einde enquête Als Omdat u heeft aangegeven geen ervaring te hebben met de afwikkeling van personenschade krijgt u v... Weergegeven

Q4 Jaarlijks behandel ik gemiddeld de volgende hoeveelheid dossiers waarin de vraag voorligt of affectieschade moet worden vergoed:

- 1 á 2(2)
- 3-10(5)
- 11-20(6)
- >20(7)

Deze vraag weergeven:

If Jaarlijks behandel ik gemiddeld de volgende hoeveelheid dossiers waarin de vraag voorligt of affe... = 1 á 2

Omdat u op jaarbasis slechts een beperkt aantal affectieschadedossiers behandelt is deze vragenlijst voor u minder geschikt. Wel horen wij graag welke kennis en ervaring u met ons zou willen delen die in uw beleving relevant is voor de evaluatie van de Wet vergoeding van affectieschade. Zou u die hieronder aan ons willen meegeven?

Ga naar: Einde enquête Als Condition: Omdat u op jaarbasis slecht... Is Displayed. Skip To: End of Survey.

Q5 Tot uw werkzaamheden/takenpakket behoort vooral de behandeling van affectieschadevorderingen van:

- nabestaanden van een overleden slachtoffer(1)
- naasten van een primair slachtoffer met ernstig en blijvend letsel(2)
- beiden, dus zowel nabestaanden als naasten(3)

Q6 Op welke type affectieschadezaken richt u zich vooral?

- affectieschadevorderingen in de civiele keten(1)
- affectieschadevorderingen in de strafrechtketen(2)
- beiden, dus in zowel de civiele als de strafrechtketen(3)

Einde blok: Blok 1: Algemene gegevens (vraag 1 t/m 6)

Start van blok: Blok 2: Start van het een dossier (vraag 7 t/m 16)

Hierna volgen een aantal vragen over de start van een dossier waarin mogelijk de vraag over vergoeding van affectieschade aan de orde is/kan komen

Q7 Wie nam/neemt in de zaken waarin u betrokken was/bent het initiatief voor het bespreken van de mogelijkheid van een vergoeding van affectieschade (bij benadering in percentage)? (meerdere antwoorden mogelijk)

Toelichting: U wordt bij het beantwoorden van deze vraag (en ook bij sommige andere vragen) gevraagd om bij benadering in percentage aan te geven of een bepaalde antwoordoptie zich voordoet. U zult dat in veel gevallen voor uw gevoel helemaal niet zo nauwgezet kunnen aangeven. Ook kan het zijn dat u slechts enkele affectieschadedossiers per jaar behandelt waardoor antwoorden in percentages wat ongepast voelt. Toch vragen wij u een inschatting te maken. Door het op deze wijze uit te vragen (en niet met een schaal van nooit-soms-vaak-altijd) hopen wij een preciezer beeld te krijgen van de relatieve frequentie waarop de verschillende situaties zich in de praktijk voordoen.

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

de naasten of nabestaanden zelf ()	
de advocaat/belangenbehartiger van de naasten of nabestaanden ()	
de verzekeraar van de aansprakelijke partij ()	
Slachtofferhulp Nederland ()	
anders, bijv. SVI-verzekeraar ()	

Deze vraag weergeven:

If Ik ben: = dossierbehandelaar bij een verzekeringsmaatschappij (binnendienst)

Q8 In welke gevallen en om welke redenen wordt een schade-expert ingeschakeld?

Deze vraag weergeven:

If Ik ben: = dossierbehandelaar bij een verzekeringsmaatschappij (binnendienst)

Or Ik ben: = schade-expert voor een verzekeringsmaatschappij

Or Ik ben: = advocaat aan de zijde van de aansprakelijke partij of de verzekeringsmaatschappij

Or Ik ben: = Op andere wijze werkzaam aan de zijde van de aansprakelijke partij, namelijk als...

Q9 Hoe vaak neemt u zelf het initiatief tot het bespreken van de mogelijkheid van een vergoeding van affectieschade (bij benadering in percentage)?

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

zelf initiatief nemen ()

Q10 Wenst u een nadere toelichting te geven op het antwoord op de vorige vraag?

Deze vraag weergeven:

If Ik ben: = dossierbehandelaar bij een verzekeringsmaatschappij (binnendienst)

Or Ik ben: = schade-expert voor een verzekeringsmaatschappij

Or Ik ben: = advocaat aan de zijde van de aansprakelijke partij of de verzekeringsmaatschappij

Or Ik ben: = Op andere wijze werkzaam aan de zijde van de aansprakelijke partij, namelijk als...

Q11 Maakt het voor het op eigen initiatief bespreken van de mogelijkheid tot het verstrekken van een vergoeding van affectieschade uit of de naasten/nabestaanden worden bijgestaan door een belangenbehartiger?

- ja, met belangenbehartiger wijs ik er eerder op(1)
- ja, zonder belangenbehartiger wijs ik er eerder op(2)
- nee, dat maakt geen verschil(3)

Deze vraag weergeven:

If Ik ben: = dossierbehandelaar bij een verzekeringsmaatschappij (binnendienst)

And Ik ben: = schade-expert voor een verzekeringsmaatschappij

And Ik ben: = advocaat aan de zijde van de aansprakelijke partij of de verzekeringsmaatschappij

And Ik ben: = Op andere wijze werkzaam aan de zijde van de aansprakelijke partij, namelijk als...

Q12 Maakt het voor het op eigen initiatief bespreken van de mogelijkheid tot het ontvangen van een vergoeding van affectieschade uit of het een letselschadezaak of een overlijdensschadezaak is?

- ja, in overlijdensschadezaken wijs ik er eerder op(1)
- ja, in letselschadezaken wijs ik er eerder op(2)
- nee, dat maakt geen verschil(3)

Deze vraag weergeven:

If Ik ben: = dossierbehandelaar bij een verzekeringsmaatschappij (binnendienst)

Or Ik ben: = schade-expert voor een verzekeringsmaatschappij

Or Ik ben: = advocaat aan de zijde van de aansprakelijke partij of de verzekeringsmaatschappij

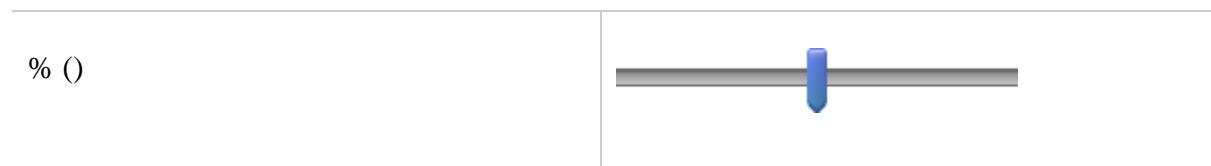
Or Ik ben: = Op andere wijze werkzaam aan de zijde van de aansprakelijke partij, namelijk als...

Q13 Als u de naasten of nabestaanden niet wijst op de mogelijkheid tot vergoeding van affectieschade, wat zijn daar de redenen voor?
(meerdere antwoorden mogelijk)

- dat is niet uw/jullie taak(1)
 - als een naaste of nabestaande (of diens belangenbehartiger) er zelf niet om vraagt, veronderstelt u dat er geen behoefte bestaat(2)
 - omdat u dan twijfelt of aan de vereisten is voldaan(3)
 - anders, namelijk...(4)
-

Q14 Hoe vaak komt het in uw praktijk voor dat naasten of nabestaanden de mogelijkheid tot het vorderen van affectieschade onbenut laten/een aanbod afwijzen?

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

Deze vraag weergeven:

If Hoe vaak komt het in uw praktijk voor dat naasten of nabestaanden de mogelijkheid tot het vordere... [%]!= 0

Q15 Wat zijn in uw beleving redenen dat naasten of nabestaanden geen vergoeding willen ontvangen voor affectieschade?

Q16 Heeft u tot nu toe opmerkingen in relatie tot vorige vragen?

Einde blok: Blok 2: Start van het een dossier (vraag 7 t/m 16)

Start van blok: Blok 3: Wettelijke kring van gerechtigden en de hardheidsclausule (17 t/m 27)

Hierna volgen een aantal vragen die specifiek gaan over uw ervaring met de toepassing van de wettelijke kring van gerechtigden en van de hardheidsclausule in de rechtspraak.

Q17 Welk bewijs vraagt u of wordt u doorgaans gevraagd voor de onderbouwing van de affectieschadevordering om te verifiëren of iemand tot de kring behoort?

(meerdere antwoorden mogelijk)

- verklaring van erfrecht(1)
 - geboorteakte(2)
 - kopie identificatiedocument(3)
 - iets anders, namelijk...(4)
-
- u vraagt niet of u wordt doorgaans niet om bewijs gevraagd(5)
-

De personen die recht hebben op vergoeding van affectieschade zijn in de wet opgesomd. Dit zijn: de echtgenoot, de geregistreerde partner, de levensgezel die duurzaam met de gekwetste een gemeenschappelijke huishouding voerde/voert, ouders, kinderen, en degene die duurzaam in gezinsverband de zorg voor de gekwetste had/heeft, of voor wie de gekwetste duurzaam in gezinsverband de zorg had. Wie tot deze kring van personen behoort heeft in beginsel recht op vergoeding van affectieschade.

Q18 Maakt u niettemin ooit mee dat er ten aanzien van de in de wet opgesomde personen discussie ontstaat over de vraag:

(meerdere antwoorden mogelijk)

- of vergoeding van affectieschade naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar is (art. 6:2 lid 2)(1)
- of er sprake is een duurzame gemeenschappelijke huishouding met de gekwetste(2)
- of er sprake is van een duurzame zorgrelatie in gezinsverband(3)
- nee, ik maak geen van bovenstaande discussies ooit mee(4)

Andere personen dan degenen die worden opgesomd in de wet kunnen ook, zij het bij uitzondering, recht hebben op vergoeding van affectieschade. Dat is volgens de wet het geval als iemand in een zodanig nauwe persoonlijke relatie tot de gekwetste staat dat uit de eisen van redelijkheid en billijkheid voortvloeit dat hij/zij ook als naaste in aanmerking komt voor vergoeding van affectieschade (ook wel de hardheidclausule genoemd).

Q19 In hoeveel van de door u behandelde dossiers wordt door een of meer naasten/nabestaanden een beroep gedaan op de hardheidsclausule (bij benadering in percentage)?

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

% ()

Ga naar: Q27 Als In hoeveel van de door u behandelde dossiers wordt door een of meer naasten/nabestaanden een bero... [%]=

Q20 Als een beroep wordt gedaan op de hardheidsclausule, om welke van de volgende naasten of nabestaanden gaat het dan in uw praktijk(bij benadering in percentage)?

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

inwonende broer/zus ()	
uitwonende broer/zus ()	
stiefouder/stiefkind die niet (meer) in gezinsverband samenleeft/leefde ()	
grootouder/kleinkind die geen zorgrelatie hebben/hadden ()	
anders ()	

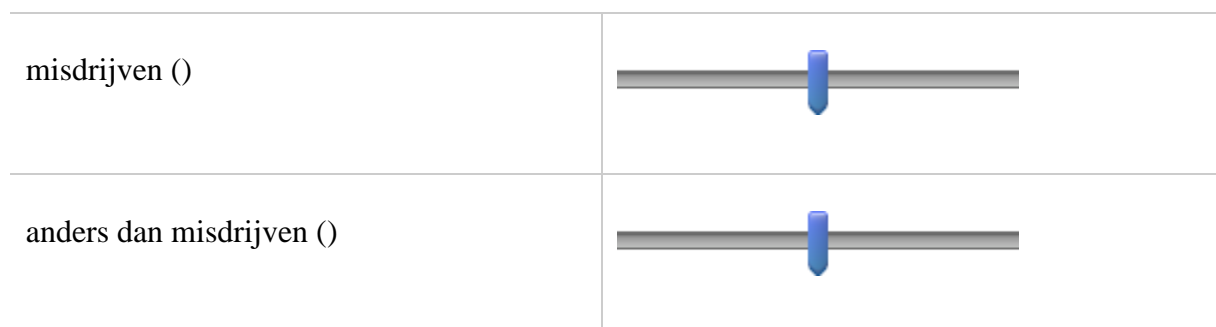
Q21 Zijn er in uw ogen bepaalde omstandigheden die bij deze groep op de voorgrond treden bij de afweging een beroep te doen op de hardheidsclausule?

Q22 Als een vordering wordt ingediend met een beroep op de hardheidsclausule, dan betreft het in mijn praktijk vooral:

- overlijdensschadezaken(1)
- letselschadezaken(2)
- zowel overlijdensschadezaken als letselschadezaken(5)

Q23 Als deze vordering wordt ingediend met een beroep op de hardheidsclausule, dan betreft het in mijn praktijk (bij benadering in percentage):

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

Q24 Hoe vaak is in uw ervaring het beroep van de volgende naasten of nabestaanden op de hardheidsclausule succesvol(bij benadering in percentage)?

	Nooit (1)	Soms (2)	Vaak (3)	Altijd (7)
inwonende broer/zus (1)	•	•	•	•
uitwondende broer/zus (17)	•	•	•	•
stiefouder/stiefkind die niet (meer) in gezinsverband samenleven/samenleefden (2)	•	•	•	•
grootouder/kleinkind die geen zorgrelatie hebben (3)	•	•	•	•
anders (16)	•	•	•	•

Q25 Welke omstandigheden waren in uw ervaring bij de afhandeling van het dossier doorslaggevend voor toepassing van de hardheidsclausule (bijv. samenwonen in gezinsverband, de jonge leeftijd van naaste/nabestaande die een beroep doet op de hardheidsclausule, de ernst van de fout van de aansprakelijke partij)?

Deze vraag weergeven:

If Op welke type affectieschadezaken richt u zich vooral? = affectieschadevorderingen in de strafrechtketen

Or Op welke type affectieschadezaken richt u zich vooral? = beiden, dus in zowel de civiele als de strafrechtketen

Q26 Deze vraag is enkel voor degenen die (ook) werkzaam zijn in de strafrechtketen. Hoe vaak komt het voor dat een vordering van een benadeelde partij van naasten of nabestaanden niet-ontvankelijk wordt verklaard vanwege discussie over de toepassing van de hardheidsclausule (bij benadering in percentage)?

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

niet-ontvankelijk bij toepassing
hardheidsclausule ()

Bij de totstandkoming van de wet is er bewust voor gekozen de kring van gerechtigden te beperken tot echtgenoten, partners, kinderen, ouders en degene met wie in gezinsverband een duurzame zorgrelatie bestaat. Dat was een bewuste keuze. Men wilde daarmee enerzijds lastige en pijnlijke discussies voorkomen over de vraag of de band met het slachtoffer wel hecht genoeg was om toekenning van smartengeld te rechtvaardigen, anderzijds de kring van gerechtigden beperken tot die personen die gezien hun nabijheid tot het slachtoffer het meest

geraakt zouden worden in hun leven. De gemaakt keuze is onderwerp van debat. In dit verband leggen we u de volgende vraag voor:

Q27 Als ik iets zou mogen veranderen aan de kring van gerechtigden dan zou ik het volgende voorstellen.

Einde blok: Blok 3: Wettelijke kring van gerechtigden en de hardheidsclausule (17 t/m 27)

Start van blok: Blok 4: Ervaringen met het criterium 'Ernstig en blijvend letsel' (28-34)

Hierna volgen een aantal vragen die gaan over uw ervaringen met de toepassing van het criterium 'ernstig en blijvend letsel' in de rechtspraak.

Q28 Heeft u wel eens een zaak in behandeling waarin een naaste een affectieschadevergoeding vraagt vanwege het letsel van het primaire slachtoffer?

- ja(1)
- nee(2)

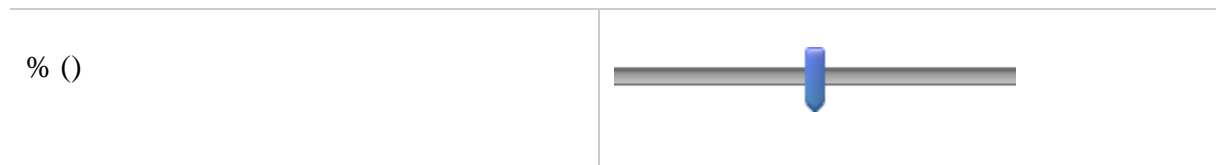
Ga naar: Einde blok Als Heeft u wel eens een zaak in behandeling waarin een naaste een affectieschadevergoeding vraagt va... = nee

De volgende vragen gaan over toepassing van het criterium 'ernstig en blijvend letsel'. Ernstig en blijvend letsel is in deze context geen vastomlijnd begrip. Of daarvan sprake is zal in belangrijke mate afhangen van de mate van de blijvende functiestoornis van de direct gekwetste. Daarbij is het in de wetsgeschiedenis genoemde percentage functieverlies van 70%

richtinggevend. Maar er dient ook anderszins naar de invloed van het letsel op het leven van de gekwetste en de naaste(n) gekeken te worden.

Q29 Hoe vaak komt het in de zaken die u in behandeling heeft (gehad) voor dat er discussie is over de vraag of er sprake is van ernstig en blijvend letsel als bedoeld in de wet (bij benadering in percentage)?

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

Deze vraag weergeven:

If Hoe vaak komt het in de zaken die u in behandeling heeft (gehad) voor dat er discussie is over de... [%] > 0

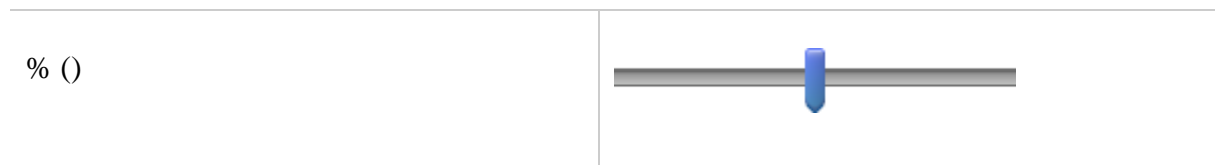
Q30 Als er discussie is over de vraag of sprake is van ernstig en blijvend letsel dan heeft deze betrekking op:

(meerdere antwoorden mogelijk)

- of er sprake is van 70% of meer functieverlies(1)
 - of het functieverlies veroorzaakt is door het misdrijf/ongeval(2)
 - of er, ondanks dat geen sprake is van 70% of meer functieverlies, vanwege de impact van het letsel op het leven van slachtoffer en naaste toch aanspraak kan worden gemaakt op vergoeding van affectieschade(3)
 - anders, namelijk...(4)
-

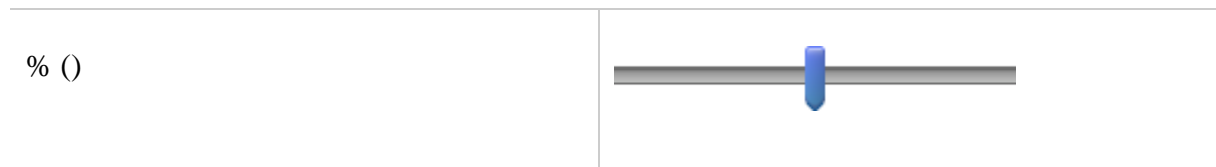
Q31 Hoe vaak wordt in de door u behandelde gevallen een vergoeding van affectieschade toegekend als het primaire slachtoffer 70% of meer functieverlies heeft (bij benadering in percentage)?

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

Q32 Hoe vaak wordt er een vergoeding van affectieschade toegekend als het primaire slachtoffer geen 70% of meer functieverlies heeft (bij benadering in percentage)?

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

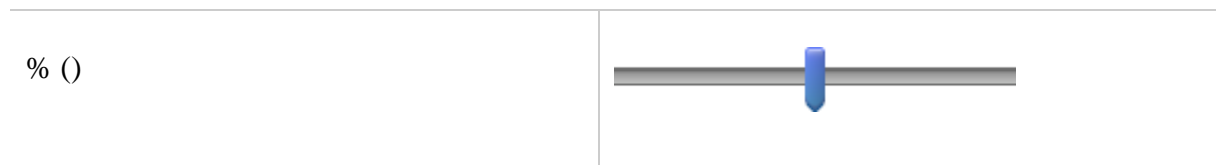
Deze vraag weergeven:

If Op welke type affectieschadezaken richt u zich vooral? = affectieschadevorderingen in de strafrechtketen

Or Op welke type affectieschadezaken richt u zich vooral? = beiden, dus in zowel de civiele als de strafrechtketen

Q33 Hoe vaak komt het voor dat een vordering benadeelde partij van naasten niet-ontvankelijk wordt verklaard vanwege discussie over de ernst van het letsel (bij benadering in percentage)?

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

Q34 Heeft u nog specifieke opmerkingen over het vereiste van ernstig en blijvend letsel die u aan ons wil meegeven? Zo ja, welke?

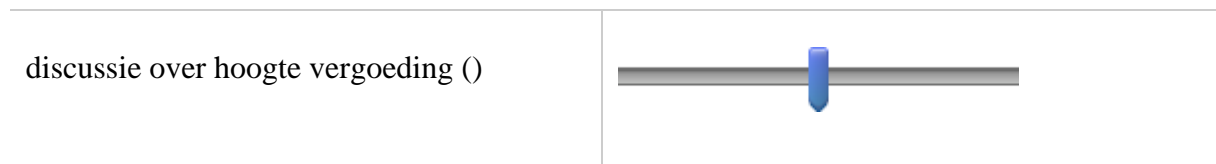
Einde blok: Blok 4: Ervaringen met het criterium 'Ernstig en blijvend letsel' (28-34)

Start van blok: Blok 5: Ervaringen met de gestandaardiseerde schadebedragen (35-42)

Hierna volgen een aantal vragen over uw ervaringen met de gestandaardiseerde schadebedragen voor de vergoeding van affectieschade van naasten en nabestaanden in de rechtspraktijk.

Q35 Hoe vaak voert u discussie over de hoogte van de vergoeding van affectieschade (bij benadering in percentage)?

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

Ga naar: QID103 Als Hoe vaak voert u discussie over de hoogte van de vergoeding van affectieschade (bij benadering in... [discussie over hoogte vergoeding]=

Q36 Als er in de door mij behandelde zaken gediscussieerd wordt over de hoogte van de affectieschadevergoeding dan gaat het in de door mij behandelde zaken over (bij benadering in percentage):

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

overlijdensschadezaken waarin sprake is van een misdrijf ()	
overlijdensschadezaken waarin geen sprake is van een misdrijf ()	
letselschadezaken waarin sprake is van een misdrijf ()	
letselschadezaken waarin geen sprake is van een misdrijf ()	
de aard van de gevolgen (letsel/overlijden) maakt hiervoor geen verschil ()	

Q37 Als er discussie is over de hoogte van de vergoeding van affectieschade dan betreft die: (meerdere antwoorden mogelijk)

- de vraag in welke categorie van het Besluit vergoeding affectieschade men valt (bijvoorbeeld als gevolg van de vraag of sprake is van een misdrijf)(1)
 - de doorwerking van eigen schuld(2)
 - de doorwerking van onzekerheid over het causaal verband in de schadebegroting in medische zaken(3)
 - de doorwerking van onzekerheid over het causaal verband in de schadebegroting in niet-medische zaken(4)
 - anders, namelijk...(5)
-

Deze vraag weergeven:

If Als er discussie is over de hoogte van de vergoeding van affectieschade dan betreft die: (meerder... = de vraag in welke categorie van het Besluit vergoeding affectieschade men valt (bijvoorbeeld als gevolg van de vraag of sprake is van een misdrijf)

Q38 Bij de vorige vraag heeft u aangegeven dat in sommige zaken die u behandelt discussie bestaat over welke categorie van het Besluit vergoeding affectieschade de naaste of nabestaande valt. Waar gaat die discussie dan meer specifiek over?

- of er sprake is van een misdrijf of niet(1)
- of de aanspraakgerechtigde valt onder de ‘vaste’ kring van gerechtigden of een beroep moet doen op de hardheidsclausule(2)
- anders, namelijk...(3) _____

Q39 Heeft u ooit meegemaakt dat er een hogere vergoeding wordt toegekend dan het toepasselijke bedrag uit het Besluit vergoeding affectieschade?

- nee(1)
- ja, dat was om de volgende reden(2)

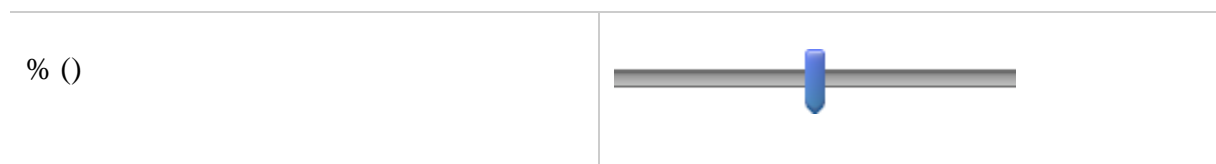
Deze vraag weergeven:

If Op welke type affectieschadezaken richt u zich vooral? = affectieschadevorderingen in de strafrechtketen

Or Op welke type affectieschadezaken richt u zich vooral? = beiden, dus in zowel de civiele als de strafrechtketen

Q40 Hoe vaak komt het voor dat een vordering benadeelde partij van naaste of nabestaande niet-ontvankelijk wordt verklaard vanwege de discussie over de omvang van de affectieschadevergoeding (bij benadering in percentage)?

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

Dat gewerkt wordt met gestandaardiseerde bedragen is een bewuste keuze van de wetgever. Discussies over de vraag of het ene leed ernstiger is dan het andere dienen te worden voorkomen. Het primaire doel van de vergoeding van affectieschade – het verschaffen van erkenning en genoegdoening – is niet gebaat bij discussies over een passend bedrag voor elk individueel geval, zo is de gedachte.

Q41 In hoeverre heeft in uw beleving het werken met gestandaardiseerde bedragen tot een vermijding van discussies en daarmee tot een soepele afwikkeling van affectieschade geleid?

	Eens (1)	Enigszins eens (2)	Neutraal (3)	Enigszins oneens (4)	Oneens (5)	(6)
gestandaardiseerde bedragen leiden tot vermijding discussies/soepele afwikkeling (4)	•	•	•	•	•	•

Q42 Tot slot: als ik iets zou mogen veranderen aan de schadebedragen dan zou ik voorstellen...

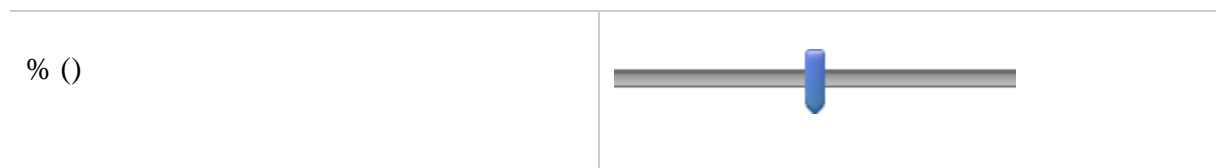
Einde blok: Blok 5: Ervaringen met de gestandaardiseerde schadebedragen (35-42)

Start van blok: Blok 6: Doorwerking eigen schuld (43-46)

De wet bepaalt dat verweren die tegen het primaire slachtoffer (de overledene of degene die ernstig en blijvend gewond is geraakt) gevoerd kunnen worden ook gevoerd kunnen worden tegenover een naaste of nabestaande die affectieschade vordert. Hierna volgen een aantal vragen over uw ervaring met de doorwerking van de eigen schuld van het primaire slachtoffer in de vaststelling van de affectieschadevergoeding.

Q43 In hoeveel van de door u behandelde dossiers wordt er gediscussieerd over (doorwerking van) eigen schuld in de hoogte van de vergoeding van affectieschade (bij benadering in percentage)?

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

Ga naar: Einde blok Als In hoeveel van de door u behandelde dossiers wordt er gediscussieerd over (doorwerking van) eigen... [%]=

Q44 Als er discussie is over de doorwerking van eigen schuld in de hoogte van de vergoeding van affectieschade, hoe vaak betreft het dan de volgende gevallen (bij benadering in percentage)?

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

overlijdensschadezaken waarin sprake is van een misdrijf (%)	
overlijdensschadezaken waarin geen sprake is van een misdrijf (%)	
letselschadezaken waarin sprake is van een misdrijf (%)	
letselschadezaken waarin geen sprake is van een misdrijf (%)	

Deze vraag weergeven:

If Op welke type affectieschadezaken richt u zich vooral? = affectieschadevorderingen in de strafrechtketen

Or Op welke type affectieschadezaken richt u zich vooral? = beiden, dus in zowel de civiele als de strafrechtketen

Q45 Hoe vaak komt het in uw praktijk voor dat een vordering benadeelde partij van naasten of nabestaanden niet-ontvankelijk wordt verklaard vanwege discussie over de doorwerking van eigen schuld in de vergoeding van affectieschade (bij benadering in percentage)?

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

% ()	
------	--

Q46 Heeft u nog een andere opmerking over de doorwerking van eigen schuld van het primaire slachtoffer in de vergoeding van affectieschade die u ons wil meegeven?

Einde blok: Blok 6: Doorwerking eigen schuld (43-46)

Start van blok: Blok 7: Hoe wordt de vergoeding van affectieschade aangeboden? (47-48)

De vraag die hierna volgt gaat over de wijze waarop de vergoeding van affectieschade wordt aangeboden. Ten tijde van de introductie van het wetsvoorstel is gewezen op de rol die de wijze van aanbieden kan spelen bij het bereiken van de doelstelling van de wet (bieden van erkenning en genoegdoening). Met deze vraag willen wij inventariseren hoe die praktijk zich heeft ontwikkeld.

Q47 Hoe wordt de vergoeding van affectieschade in de praktijk aangeboden aan de naasten of nabestaanden (bij benadering in percentage)?

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

in een brief of e-mail waarin het bedrag wordt toegelicht ()	
in een brief of e-mail waarin het bedrag wordt toegelicht en waaruit bovendien medeleven en erkenning van slachtofferschap blijkt ()	
in een brief of e-mail waarin het bedrag wordt toegelicht, voorafgegaan of vergezeld van een telefoongesprek waaruit medeleven en erkenning van slachtofferschap blijkt ()	
in een brief of e-mail waarin het bedrag wordt toegelicht, voorafgegaan of vergezeld van een persoonlijk gesprek (bijv. huisbezoek) waaruit medeleven en erkenning van slachtofferschap blijkt ()	
anders ()	

Q48 Heeft u nog aanvullende opmerkingen over de wijze waarop in de praktijk de affectieschadevergoeding wordt aangeboden aan naasten en nabestaanden?

Start van blok: Slotvragen (48-49)

Q48 In deze vragenlijst hebben wij u een aantal vragen voorgelegd die betrekking hebben op het functioneren van de Wet vergoeding affectieschade in de praktijk. Mogelijk zijn er voor uw gevoel nog relevante aspecten die onvoldoende aan bod zijn gekomen. Welke kennis en

ervaring die in uw beleving relevant is voor de evaluatie van de Wet vergoeding affectieschade wilt u nog met ons delen?

Q49 Zouden wij contact met u mogen opnemen voor een verdiepend vervolgesprek?

- ja, via email:(1) _____
- nee(2)

Ga naar: Einde enquête Als Zouden wij contact met u mogen opnemen voor een verdiepend vervolgesprek? = nee

Einde blok: Slotvragen (48-49)

Bijlage 3: Topiclist interviews naasten en nabestaanden

Inleiding (Start opname gelijk)

Bedanken voor bereidheid tot interview. Fijn dat we elkaar kunnen ontmoeten. Ik zou het gesprek graag **opnemen. Heeft u daar bezwaar tegen?**

Duur van het gesprek is ongeveer **30-45 min.** Als het iets langer duurt is het ook niet erg.

Ik ben/wij zijn...

Achtergrond onderzoek (ook reeds toegelicht bij uitnodiging tot invullen vragenlijst):

In opdracht van de overheid (Minister van Rechtsbescherming) doen de Vrije Universiteit Amsterdam en de Universiteit Utrecht onderzoek naar de uitkering van smartengeld voor naasten en nabestaanden. Dit wordt ook wel (vergoeding van) ‘affectieschade’ genoemd. De wet gaat ervan uit dat smartengeld niet kan ‘vergoeden’ wat u als naaste is overkomen (omdat dat niet met geld kan worden goedgeemaakt) maar dat het ontvangen van een vooraf vastgesteld bedrag toch iets positiefs kan betekenen. De wet die dit in Nederland mogelijk maakt is vijf jaar oud. Het onderzoek moet inzicht bieden in hoe die wet in de praktijk werkt en wat er eventueel beter kan.

U heeft eerder een vragenlijst ingevuld. Daarin werd u gevraagd naar uw persoonlijke ervaringen met het ontvangen van smartengeld (ook wel vergoeding van affectieschade genoemd). U heeft aan het eind van die vragenlijst aangegeven bereid te zijn tot een interview. Zo zijn we met elkaar in contact gekomen. **Wij kunnen niet inzien wat u heeft geantwoord in het vragenlijstonderzoek in verband met de privacy, dus het kan zijn er wat dubbele vragen worden gesteld.**

Opname en vrijwilligheid:

Dit gesprek wordt opgenomen zodat we alle antwoorden goed kunnen meenemen in het onderzoek. U hebt aangegeven dat u hier ok mee bent. Uiteraard zal dit gesprek **anoniem worden verwerkt** en wordt er heel zorgvuldig met de opname omgegaan.

U hoeft niet op alle vragen antwoord te geven als u dit niet wilt, en u mag op elk moment besluiten dat u wilt stoppen met dit interview.

Hebt u voor dat we beginnen nog vragen?

Voor ons onderzoek is het belangrijk dat we vooraf uw expliciete toestemming hebben. Daarom lees ik nu een tekst voor en zou ik u willen vragen als u het ermee eens bent dat u hier dan vervolgens met ‘ja dat is akkoord’ op antwoord.

Mondelinge toestemming interviews

Ik verklaar op een voor mij duidelijke manier te zijn ingelicht over de aard, methode, en doel van het onderzoek. Ik weet dat de gegevens en resultaten van het onderzoek alleen anoniem en vertrouwelijk gebruikt zullen worden, en dat deze informatie niet gedeeld zal worden met derden zonder mijn uitdrukkelijke toestemming. Mijn vragen zijn naar tevredenheid beantwoord. Ik begrijp dat het interview met een audiorecorder wordt opgenomen, en dat deze geluidsopname uitsluitend wordt gebruikt voor wetenschappelijk onderzoek. Ik stem geheel vrijwillig in met deelname aan dit onderzoek. Ik behoud me daarbij het recht voor om op elk moment zonder opgave van redenen mijn deelname aan dit onderzoek te beëindigen, dat kan tot de datum waarop het onderzoek wordt afgerond voor analyse, op 30 juni 2024.

Topiclijst interview

[NB Het interview geeft in aanvulling op het vragenlijstonderzoek de ruimte - en daar ligt ook de grootste meerwaarde van het interview – om een scherper beeld te krijgen hoe die afwikkeling meer precies in z'n werk gaat en hoe dat uitwerkt op aanspraakgerechtigden. Dat

raakt vooral aan het thema 'toekenning en afhandeling'. Daar zal vaak stapsgewijs eerst het feitelijk verloop aan de orde komen en vervolgens de impact/waardering daarvan door de geïnterviewde persoon. Daarbij kan het zich gemakkelijk voordoen dat aspecten die onder 4 en 5 staan al aan de orde komen. Een punt dat niet expliciet in de vragenlijst aan de orde kwam maar hier wel expliciet aan de orde kan worden gesteld is de wijze waarop het uitgekeerde bedrag is besteed]

Personalia
<i>Ik zou u eerst een aantal achtergrondvragen willen stellen</i>
Leeftijd? Geslacht? Burgerlijke staat/gezinssituatie? Hoogste opleiding met diploma afgerond? Werk?
De feiten
<i>We willen nu verder spreken over affectieschadevergoeding. Maar daarvoor is het goed om te weten wat er precies is gebeurd. Kunt u daarover kort iets zeggen?</i>
Relatie tot slachtoffer? Wanneer Overlijden/letsel Wat voor ongeval/delict Indien letsel: impact algemeen (slachtoffer, uzelf, relatie) Financiële consequenties (inkomen (huishouden) – veranderingen (inkomenskaart) (kort)
Toekenning en afhandeling: proces en beleving
Ik heb begrepen dat u als onderdeel van het juridische proces een vergoeding voor affectieschade hebt ontvangen. Is dat juist? Hoe kreeg u te horen over de mogelijkheid/dat u (geen) recht had hierop? Heeft u uitleg gekregen over wat de bedoeling is van de affectieschadevergoeding? Door wie dan? We zien dat door verschillende partijen de manier van aanbieden van het bedrag heel verschillend gaat. Hoe is dat bij u gegaan? niets/brief /bezoek van verzekeraar of van dader/medeleven laten blijken/wijzen op symbolische karakter/bestedingssuggesties. Hoelang duurde het voor u het bedrag ontving? Timing t.a.v. eventuele andere schadeposten?
Er is een vastomlijnde regeling voor affectieschade. Daardoor is duidelijk vastgelegd wie wel of niet iets krijgen.

<ul style="list-style-type: none"> • Was dat in uw geval ook duidelijk? Of was daar onduidelijk over? Zo ja, waarover/waarom? (bijv. de mate van ernstig en blijvend letsel, de mate van eigen schuld en het toepassen van de hardheidsclausule)? • Wat vindt u er eigenlijk van dat er zo'n vastomlijnde regeling is? • Hoe heeft u het krijgen van de affectieschadevergoeding / het krijgen van het bedrag ervaren? Wat vond u daarvan? <u>Niet</u> expliciet noemen (sturend): Erkenning/genoegdoening. • Zijn er in uw ogen eventuele pluspunten en verbeterpunten? • (Mag ik u vragen...) Hoe heeft u het bedrag besteed? Wijze van besteding?
<p>Kring van gerechtigden</p> <p><i>[eventueel eerste nog even toelichten: Bij de totstandkoming van de wet is er voor gekozen een vergoeding van affectieschade wegens het verlies of ernstig of blijvend gewond raken van een naaste te beperken tot echtgenoten, partners, kinderen en ouders. Dat was een bewuste keuze. Men wilde daarmee enerzijds lastige en pijnlijke discussies voorkomen over de vraag of de band met het slachtoffer wel hecht genoeg was om toekenning van smartengeld te rechtvaardigen. Ook wilde men de kring van gerechtigden beperken tot die personen die gezien hun nauwe band met het slachtoffer het meest geraakt zouden worden in hun leven. Om die reden hebben andere naasten zoals broers en zussen doorgaans geen recht op een vergoeding]</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> • Zijn er nog andere mensen in uw gezin die een vergoeding voor affectieschade hebben ontvangen of hadden willen ontvangen? • Zijn er nog andere mensen in uw omgeving waarvan u vindt dat ze ook in aanmerking zouden moeten komen voor vergoeding van hun affectieschade? • Op dit moment zijn broers en zussen uitgesloten van het ontvangen van affectieschadevergoeding. Ongeacht van uw eigen situatie, wat vindt u van het feit dat broers en zussen zijn uitgesloten?
<p>5. Hoogte bedrag</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wat vindt u van het bedrag dat u heeft ontvangen?
<p>NB: indien andere familieleden ook affectieschade vergoed hebben gekregen dan hier nog vragen naar de mening over de hoogte van dit bedrag.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • In welke mate biedt het erkenning van uw leed/een vorm van genoegdoening?
<p>In de regeling is ook vastgelegd wat het bedrag moet zijn, dit is in alle vergelijkbare gevallen hetzelfde bedrag.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Wat vindt u ervan dat het een vast bedrag is?
<p>Afronding</p>
<ul style="list-style-type: none"> • We zijn nu aan het einde gekomen van het interview. Volgens mij heb ik alle vragen die ik wilde voorleggen besproken (even checken/nakijken).
<ul style="list-style-type: none"> • Is er nog iets wat u tot slot wil meegeven / zou willen delen?

Bijlage 4: Tabellen rechtspraakonderzoek

Tabel Bijlage 4.1 Selectie literatuur

Namen	Vindplaats	Methode	Inhoudelijke focus
Van der Roest en Keizer	TVP 2020, nr. 2, p. 47-57	Rechtspraak 2019-juni 2020, voor zover affectieschade onderwerp van het partijdebat is geweest.	Kring van gerechten, ernstig en blijvend letsel, eigen schuld, causaliteit, samenloop immateriële shockschade.
Van Beest	L&S 2021, nr. 2, p. 14-21	Rechtspraak 2019-voorjaar 2021 (meest recente uitspraak is 9 april 2021). Geselecteerd op de termen 'affectieschade' en 'ernstig en blijvend' (na selectie: n=21, waarvan 1 civiele zaak)	Ernstig en blijvend letsel
Overheul	TVP 2021, nr. 1, p. 1-11	Rechtspraak 2019-2020, zij heeft een steekproef van 31 uitspraken (waarvan 29 strafrecht) genomen (verzadiging).	Samenloop immateriële shockschade
Mantel (masterscriptie, begeleid en zeer hoog gewaardeerd door een van de onderzoekers uit dit team) Mantel (samenvatting van masterscriptie)	TVP 2022, nr. 1, p. 15-26	Rechtspraak 2019-augustus 2021 waarin de term 'affectieschade' voorkomt (n=383). Rechtspraak 2019-sept. 2021 waarin de term 'affectieschade' voorkomt (n=383).	Kring van gerechtigden, de hardheidsclausule en ernstig en blijvend letsel, bedragen, eigen schuld, causaal verband, samenloop immateriële shockschade. Kring van gerechtigden, de hardheidsclausule en ernstig en blijvend letsel.
Keizer	AV&S 2022/23	Annotatie HR 30 november 2021.	Blijvend en ernstig letsel
Augusteijn, Dunk, Bosma, Bijleveld en Pemberton	DD 2023/48	Rechtspraak strafzaken 2021: eerste aanleg en overlijdensschade – enkel geïncludeerd indien veroordeling	Kring van gerechtigden en hardheidsclausule.

		moord of doodslag (n=79)	
Van Beest	L&S 2023, nr. 3, p. 23-29	Rechtspraak 2019-2023 waarin 'hardheidsclausule' en 'affectieschade' voorkwam (n=86).	Beroep van broers en zussen op hardheidsclausule.
Engelhard en Engelhard	TVP 2024, nr. 1, p. 1-13	Combinatie inzichten klinische psychologie en schadevergoedingsrecht, geen nadruk op rechtspraak.	Samenloop immateriële shockschade

Tabel Bijlage 4.2 Type onrechtmatige daad uitspraken Hoge Raad

Moord	1
Doodslag	1
Poging tot doodslag	1

Tabel Bijlage 4.3 Type onrechtmatige daad rechtbank- en hofuitspraken strafrechter

Zwaarst gepleegde delict: \ Jaar	2023	2022	2021	TOTAAL
Moord (<u>medeplegen</u> / <u>poging tot</u>) ⁶⁹¹	15 + (<u>13</u> + <u>2</u>)	20 + (<u>9</u> + <u>1</u>)	10 + (<u>4</u> + <u>1</u>)	45 + (<u>26</u> + <u>4</u>) = 75
Doodslag (medeplegen / poging tot)	66 (10 / 4)	50 (3 / 7)	45 (6 / 7)	161 (19 / 18) = 198
Dood door schuld (roekeloosheid)	2	8	4	14
Mishandeling met de dood als gevolg (poging tot)	4	2	2	8
Mishandeling met (zwaar) letsel als gevolg (medeplegen / poging tot)	7 (1)	7 (1 / 3)	0	14 (2 / 3) = 19
Brandstichting (opzettelijk) met dood ten gevolg	1	0	0	1
Brandstichting (opzettelijk)	1	0	0	1
Openlijke geweldpleging (in vereniging) met zwaar lichamelijk letsel tot gevolg (bedreiging van)	6	2 (1)	0	8 (1) = 9
Iemand opzettelijk in hulpeloze toestand laten, dood ten gevolge	1	0	0	1
Nalaten hulp verschaffen	0	1	0	1
Verkeersongeval: schending art. 5/6/7 WWV	21	14	11	46

⁶⁹¹ De aantallen tussen haken betreffen het medeplegen of de poging tot het delict dat voor de haken vermeld staat. Deze drie delicten worden in één rij opgeteld.

Ontucht met minderjarige(n) ⁶⁹²	5	5	1	11
Seksuele uitbuiting	1	0	0	1
Feitelijk aanranding eerbaarheid / seksuele afbeelding minderjarige in bezit hebben	0	1	1	2
Hulp bij zelfdoding	0	1	0	1
Diefstal met geweld	2	3	1	6
Diefstal (medeplegen)	4 (1)	1	0	5 (1) = 6
Afpersing	0	1	0	1
Vernieling	0	1	0	1
Wederrechtelijke vrijheidsberoving	0	0	1	1
Ontploffing teweegbrengen (opzettelijk) met gevaar voor zwaar lichamelijk letsel	1	0	0	1
Verboden handeling verricht door werkgever waarbij gevaar voor werknemer ontstaat / overtreding arbeidsomstandighedenwet	2	0	1	3
Verboden wapenbezit	1	1	0	2
Gewelddadige woningoverval	1	0	0	1
Uitlokking van medeplegen van moord	1	0	0	1
Bedreiging met enig misdrijf tegen het leven gericht	1	2	0	3
Totaal	173	145	96	414

Tabel Bijlage 4.4 Type onrechtmatige daad rechtbank- en hofuitspraken civiele rechter

Doodslag	1
Medeplegen doodslag	1
Aanrijding voetganger door fietser	1
Verkeersongeval veroorzaakt door ingehuurde ZZP'ers: 6:162 BW	1
SVI-dekking (directe schadeverzekering, geen aansprakelijkheidsrechtelijke beoordeling, maar soms wel schadevergoedingsrecht direct van toepassing verklaard in het verzekeringscontract)	1

Tabel Bijlage 4.5 Aantal letselschadezaken strafrechter (rechtbank en hof)

Jaar	Rechtbank	Hof	Totaal
2021	11	1	12

⁶⁹² Seksuele misdrijven jegens volwassen slachtoffers (met uitzondering van seksuele uitbuiting) ontbreken in de databank.

2022	32	4	36
2023	30	3	33
Totaal			81

Tabel Bijlage 4.6 Uitkomsten in letselschadezaken

	Aantal relevante uitspraken
Niet-ontvankelijkheid vanwege letselvereiste	30
Afgewezen vanwege letselvereiste	22
Toegewezen	12
Overig	17

Tabel Bijlage 5.7 Toelichting categorie 'Overig' in letselschadezaken

Wel/geen (onduidelijk) ernstig en/of blijvend letsel, maar sowieso niet-ontvankelijk verklaring vanwege kring van gerechtigden of andere reden.	8	ECLI:NL:RBNHO:2023:4113 ECLI:NL:RBAMS:2023:6146 ECLI:NL:RBNHO:2023:13236 / 13229 / 13221 ECLI:NL:GHARL:2023:3611 ECLI:NL:RBOVE:2023:5019 ECLI:NL:RBAMS:2023:5588 ECLI:NL:GHARL:2022:9812 ECLI:NL:RBNNE:2023:597
Irrelevant, omdat vordering verkeerd of te laat is aangebracht	4	ECLI:NL:RBROT:2023:8461 ECLI:NL:RBOVE:2023:4210 / 4204 / 4203 ECLI:NL:RBLIM:2022:10259 ECLI:NL:RBNHO:2021:3215
Geen schadebedrag gevorderd	2	ECLI:NL:RBDHA:2022:7065 / 7061 ECLI:NL:RBDHA:2023:14981
Geen affectieschade / 3 ^{derden} via 6:106 vergoed ¹	1	ECLI:NL:RBNNE:2022:1697
Onduidelijk	2	ECLI:NL:RBAMS:2022:7466 ECLI:NL:GHDHA:2021:2483

In 8 letselschadezaken is wel/geen (onduidelijk) ernstig en/of blijvend letsel, maar sowieso niet-ontvankelijk verklaring vanwege kring van gerechtigden of andere reden. Die redenen zijn de volgende:

- ECLI:NL:RBNHO:2023:4113: niet-ontvankelijk verklaard, omdat onduidelijk is of deze partner een beroep kan doen op de hardheidsclausule (tijdelijke time-out in relatie).

- ECLI:NL:RBAMS:2023:6146: afgewezen, omdat de zus geen beroep kan doen op de hardheidsclausule.
- ECLI:NL:RBNHO:2023:13236 / 13229 / 13221: afgewezen, omdat onduidelijk is of de naaste een levensgezel is in de zin van sub b.
- ECLI:NL:GHARL:2022:9812: afwijzing, omdat het slachtoffer de vergoeding vordert, terwijl deze vergoeding voor naasten is en niet is gebleken dat de benadeelde partij als gemachtigde van zijn vader dan wel andere naasten deze vergoeding heeft gevorderd.
- ECLI:NL:RBOVE:2023:5019: afgewezen, omdat te ver verwijderd verband.
- ECLI:NL:GHARL:2023:3611: niet-ontvankelijk verklaard, omdat het geestelijk letsel van het primaire slachtoffer niet is geobjectiveerd. Geestelijk letsel is geen vereiste van de affectieschadevordering.
 - ECLI:NL:RBAMS:2023:5588: Benadeelde partij heeft fysiek letsel en vordert voor zichzelf affectieschade.
 - ECLI:NL:RBNNE:2023:597, niet-ontvankelijk vanwege onduidelijkheid over eigen schuld primair slachtoffer.

Tabel Bijlage 4.8 Niet-ontvankelijkheid de facto wegens ontbreken van enig letsel

ECLI	Feiten	Letsel primair slachtoffer
ECLI:NL:RBNNE:2023:1792	Bedreiging met enig misdrijf tegen het leven gericht	Onduidelijk wat de omvang van de schade is
ECLI:NL:RBAMS:2023:3868	Opzettelijk een ontploffing teweegbrengen terwijl gevaar bestaat voor zwaar lichamenteel letsel	Onvoldoende onderbouwd
ECLI:NL:RBROT:2022:10680	Bedreiging met enig misdrijf tegen het leven gericht en met zware mishandeling	Onvoldoende onderbouwd
ECLI:NL:RBOVE:2022:2349	Bedreiging met openlijk in vereniging geweld plegen	Onvoldoende onderbouwd
Waarschijnlijk ook: ECLI:NL:RBNHO:2022:11033	Diefstal, bedreiging met mes	Onvoldoende onderbouwd

Tabel Bijlage 4.9 Niet-ontvankelijkheid met korte motivering dat niet kan worden vastgesteld door de rechter dat sprake is van ernstig en blijvend letsel

ECLI	Feiten	Letsel primair slachtoffer	Verwoord: nadere onderbouwing is niet meer mogelijk binnen dit strafproces
ECLI:NL:RBZWB:2023:7973	Herhaaldelijk seksueel misbruik van kleindochter (2021-2023) en	Slachtoffer is in behandeling bij een orthopedagoog	ja

	bezit van kinderporno		
ECLI:NL:RBROT:2023:6164 (letsel en overlijden)	Schietincident	Slachtoffer 1: letsel dat invloed kan hebben op motoriek en gehoor (maar nog onduidelijk), tinnitus aan beide oren, onder behandeling van fysiotherapeut en psychotherapeut Slachtoffer 2: trekkend littekenweefsel op borst en kampt nog met psychische gevolgen	nee
ECLI:NL:RBOVE:2023:3035	Seksuele handelingen met iemand jonger dan 12 jaar, schennis van de eerbaarheid en plegen van ontuchtige handelingen met iemand jonger dan 16 jaar (2023)	Onduidelijk	ja
ECLI:NL:RBNHO:2023:4434 / 4374	Seksuele uitbuiting gedurende twee dagen	Onbekend welk letsel	nee
ECLI:NL:RBNNE:2022:2386	Poging tot doodslag op jong kind	Schedelhersenletsel. Nog geen medische eindtoestand	nee
ECLI:NL:RBAMS:2021:1530	Poging tot doodslag	Lichamelijk letsel. Onduidelijk is welk lichamelijk letsel, maar er zijn nog twee risicovolle operaties nodig. Geestelijk letsel (PTSS)	nee
ECLI:NL:RBGEL:2021:4990 / 4989	Feitelijke aanranding minderjarige	Angst, verder onduidelijk welk letsel	nee

ECLI:NL:RBZWB:2023:2952	Mishandeling	Onduidelijk wat de omvang van de schade is	ja
ECLI:NL:RBOVE:2023:5252	Bedreiging met enig misdrijf tegen het leven gericht en mishandeling	Onduidelijk wat de omvang van de schade is	ja
ECLI:NL:GHAMS:2023:1510	Zware mishandeling	Onvoldoende onderbouwd	ja
ECLI:NL:RBLIM:2022:5544	Met iemand beneden de leeftijd van twaalf jaren handelingen plegen die bestaan uit of mede bestaan uit het seksueel binnendringen van het lichaam	Niet voldaan aan vereisten, verder geen motivering	
ECLI:NL:RBLIM:2021:2748	Schending Art. 6 WVV	Geen ernstig en blijvend letsel	nee

Tabel Bijlage 4.10 Niet-ontvankelijkheid wegens onvoldoende bewijs voor/aangevoerd over ernstig letsel

ECLI	Feiten	Letsel primair slachtoffer	Aparte aandacht beide manieren aantonen 'ernstig letsel'?
ECLI:NL:RBMNE:2023:6961	Ontucht met persoon tussen de 12 en 16 jaar, meermaals gepleegd	Gedragsveranderingen waarneembaar en slachtoffer is daardoor ernstig beperkt in zijn ontwikkeling en vrijheid	nee
ECLI:NL:RBROT:2022:1177	Met een mes in de borst gestoken (poging doodslag)	Comateus geweest, nog steeds aan het revalideren	nee
ECLI:NL:RBDHA:2021:11497	Poging tot doodslag	Beperkingen aan de arm en hand, pijnklachten. Psychisch letsel. Nog onder behandeling	nee

ECLI:NL:RBNHO:2023:9267	Opzettelijk zware mishandeling	Brandwonden over 22% van het lichaam (gelaat en/of romp en/of armen en/of benen) en psychische schade	ja
ECLI:NL:RBGEL:2023:4056	Poging tot moord	Steek- en wurgletsel	ja
ECLI:NL:RBMNE:2022:42	Poging tot doodslag minderjarige	Groot ontsierend litteken over haar lichaam en mist nier	ja
ECLI:NL:GHARL:2022:6880 (hofuitspraak na HR)	Poging tot doodslag	Geheugenproblemen, concentratieproblemen, vermoeidheid en prikkelbaarheid.	ja

Tabel Bijlage 4.11 Niet-ontvankelijkheid vanwege onvoldoende bewijs blijvende aard van het (ernstige) letsel

ECLI	Feiten	Letsel primair slachtoffer	Aandacht voor medische eindtoestand
ECLI:NL:RBOVE:2022:158	Verkeersongeval waardoor iemand ernstig letsel heeft opgelopen	Fracturen en breuken en heeft twee maanden in coma gelegen. Onbekend is of zij volledig zal herstellen	Ja, maar benoemt het enkel en gaat niet in op prognoses over letsel
ECLI:NL:RBNHO:2022:5998	Seksueel misbruik van minderjarige	Psychische klachten	Ja, maar benoemt het enkel en gaat niet in op prognoses over letsel
ECLI:NL:RBDHA:2021:11497	Poging tot doodslag	Beperkingen aan de arm en hand, pijnklachten. Psychisch letsel. Nog onder behandeling	Ja, maar benoemt het enkel en gaat niet in op prognoses over letsel
ECLI:NL:RBMNE:2021:293	Poging tot doodslag	Verschillende verwondingen in de buik, kogel zit nog in het lichaam. Psychisch letsel. Nog onder behandeling	Ja en lijkt ook in te gaan op ontbreken prognose blijvendheid van letsel als die eindtoestand wordt bereikt

ECLI:NL:RBZWB:2021:534	Poging tot doodslag	Bovenzijde van het dijbeen is verbrijzeld	Ja en lijkt ook in te gaan op ontbreken prognose blijvendheid van letsel als die eindtoestand wordt bereikt
ECLI:NL:RBDHA:2022:12654	Toebrengen van zwaar lichamelijk letsel bij een minderjarige	Onder invloed van een psychose is piemel van het jongetje afgeknipt	Ja en lijkt ook in te gaan op ontbreken prognose blijvendheid van letsel als die eindtoestand wordt bereikt
ECLI:NL:RBAMS:2021:1982	Poging tot moord	Lichamelijk letsel (onduidelijk welk) en geestelijk letsel (PTSS).	Nee

Tabel Bijlage 4.12 Afwijzing omdat letsel ontbreekt

ECLI	Feiten	Letsel primair slachtoffer
ECLI:NL:RBAMS:2023:2661	Diefstal in woning	Gevoel van onveiligheid in eigen huis
ECLI:NL:RBMNE:2022:293	babbeltruck	Geen letsel
ECLI:NL:RBNNE:2022:4996	Poging tot doodslag	Geen letsel
ECLI:NL:RBMNE:2022:5869	diefstal, voorafgegaan en vergezeld van geweld en bedreiging met geweld tegen personen, gepleegd met het oogmerk om die diefstal voor te bereiden en gemakkelijk te maken, terwijl het feit wordt gepleegd door twee of meer verenigde personen	Last gehad van onrechtgevoelens en angsten, waarbij hij niet alleen over straat durfde
ECLI:NL:RBAMS:2021:816	Straatroven en auto-inbraken	Geen letsel

Tabel Bijlage 4.13 Afwijzing korte motivering ontbreken ernstig en blijvend letsel

ECLI	Feiten	Letsel primair slachtoffer
ECLI:NL:RBZWB:2023:2581	Ontucht van minderjarige jongen bij minderjarig meisje	onduidelijk
ECLI:NL:RBROT:2023:7185	Diefstal, gevolgd door bedreiging met geweld tegen de persoon	gevolgen voor de direct gekwetste zijn onduidelijk; wordt gesproken over

		angstklachten, geen fysiek letsel
ECLI:NL:RBROT:2023:2713	Diefstal, voorafgaand, vergezeld en gevolgd door geweld en bedreiging tegen een persoon	op het hoofd geslagen en/of gestompt
ECLI:NL:RBROT:2023:11695	Ontucht met dochter en kind, bezit, verwerven en verspreiden kinderporno en heimelijk filmen	Psychische schade
ECLI:NL:RBLIM:2023:6813	Meermaals minderjarigen opzettelijk bewegen tot ontuchtige handelingen door bijvoorbeeld belofte van geld en het in bezit hebben en verspreiden van kinderporno. Een aantal van deze jonge kinderen waren extra kwetsbaar vanwege psychische of ontwikkelingsproblematiek.	De kinderen hebben moeite met het maken van nieuwe vrienden en het vertrouwen van nieuwe personen. Zij slapen slechts en zijn opstandig (tegen hun ouders). Het is nog de vraag of de klachten volledig zullen verdwijnen.
ECLI:NL:RBZWB:2023:8510: noemt enkel ernst van letsel als afwijzingsreden.	Opzettelijk veroorzaakt lichamenlijk letsel	Gebroken neus, dichtgeslagen ogen, bloedingen aan het oog, een snee aan het gezicht, een gezichtstrauma, beperking in het zicht en een gebroken kies
ECLI:NL:RBZWB:2022:7251	Ontucht met minderjarige	Onduidelijk welk psychisch letsel
ECLI:NL:RBZWB:2022:7250	Vervaardigen en in bezit hebben van kinderporno en vervaardigen en in bezit hebben van een afbeelding van seksuele aard	Slachtoffer heeft therapie gevolgd
ECLI:NL:RBNHO:2022:6866	Opzettelijk toebrengen van ernstig lichamenlijk letsel	Blauwe plekken en letsel aan het gezicht, waarvan het slachtoffer nog niet volledig is hersteld.
ECLI:NL:RBMNE:2022:544 / 1519	Poging tot zware mishandeling, meermaals gepleegd	Voor de gezondheid risicovol handelen, wel letsel, onduidelijk welk.
ECLI:NL:RBAMS:2022:6269	Woningoverval waarbij een van de aanwezigen is geslagen met een moker of stoothamer op het hoofd is geslagen	Hechtingen en hersenschudding. Thans slaapt hij nog slecht en heeft hij concentratieproblemen.
ECLI:NL:RBOBR:2022:3595	Zware mishandeling minderjarige	Botbreuken die zijn hersteld
ECLI:NL:RBAMS:2022:6225	Zware mishandeling	Gat in de wang

Tabel Bijlage 4.14 Afwijzing vanwege ontbreken ernstig letsel

ECLI	Feiten	Letsel primair slachtoffer
ECLI:NL:GHAMS:2023:2551	Mishandeling van echtgenoot	Aangedane plek op het hoofd en de elleboog en pijn gehad
ECLI:NL:RBMNE:2022:5409	Seksueel misbruik van verschillende minderjarigen.	Bij slachtoffer 1 is de diagnose PTSS gesteld
ECLI:NL:GHSHE:2022:4287	Mishandeling, terwijl het feit zwaar lichamenlijk letsel ten gevolge heeft	Schedelbasisfractuur, 2 gebroken oogkassen, een gebroken kaak en een verbrijzelde neus. Blijvende beperkingen: lichte problemen in het kortetermijngeheugen en het kunnen schakelen tussen meerdere taken en omgaan met lawaai, licht, drukte en energie

Tabel Bijlage 4.15 Toewijzing terwijl ernstig en blijvend letsel niet is gemotiveerd bij beoordeling affectieschadevordering

ECLI	Feiten	Letsel primair slachtoffer	Motivering staat niet bij affectieschadevordering, maar bij:
ECLI:NL:RBROT:2023:3273	Met roekeloosheid veroorzaakt verkeersongeval, met zwaar lichamenlijk letsel als gevolg	De gekwetste lag op het moment van de uitspraak nog in coma; onzeker is of zij daaruit komt. Zij heeft botbreuken en hersenletsel opgelopen. Als zij uit coma komt, dan heeft zij langdurig continue zorg nodig en volledig herstel is niet mogelijk.	Beoordeling vordering primair slachtoffer
ECLI:NL:RBZWB:2022:216	Door schuld veroorzaakt zwaar lichamenlijk letsel	Blijvende fysieke schade (hersenletsel) en ernstige psychische schade	Motivering strafoplegging
ECLI:NL:RBOVE:2022:510 / 497	Poging tot moord op advocaat	Onduidelijk over welk letsel het gaat	Geen

ECLI:NL:RBGEL:2022:2474 / 2445	Poging tot moord	Het slachtoffer heeft hevige brandwonden opgelopen en in coma gelegen. Hij heeft blijvende zenuw- en spierschade aan zijn ledematen, waardoor hij aangewezen is op intensieve verzorging. Er is sprake van een medische eindtoestand. Door zijn brandwonden kan hij niet meer intiem zijn met familie en geliefden.	Beoordeling vordering primair slachtoffer
ECLI:NL:RBDHA:2022:6727	Poging tot doodslag en mishandeling gedurende een periode	Ernstig hersenletsel, tijdelijk in coma heeft gelegen en thans 24-uursverpleging nodig. Zij toont geen initiatief, maakt geen bewegingen uit zichzelf en reageert niet echt als haar ouders op bezoek komen.	Motivering strafoplegging
ECLI:NL:RBZWB:2021:2878	Poging tot doodslag	Dwarslaesie, waardoor hij nooit meer kan lopen. Hij is een hulpbehoevend persoon geworden, ook binnen zijn gezin.	Motivering strafoplegging en beoordeling vordering primair slachtoffer
ECLI:NL:RBROT:2021:9243	Poging moord	Geen enkel perspectief op een normaal leven meer heeft. Het slachtoffer verkeert in een minimale staat van bewustzijn en zal naar verwachting de rest van zijn leven intensieve (medische) zorg nodig hebben en afhankelijk zijn van derden.	Motivering strafoplegging

Tabel Bijlage 4.16 Toewijzing terwijl motivering alleen ziet op ernst letsel

ECLI	Feiten	Letsel primair slachtoffer
ECLI:NL:RBGEL:2022:4130	Poging doodslag op minderjarige jongen	Hersenletsel

Tabel Bijlage 4.17 Toewijzing met motivering ernstig en blijvend letsel

ECLI	Feiten	Letsel primair slachtoffer	Categorie 'ernst letsel'
------	--------	----------------------------	--------------------------

ECLI:NL:RBZWB:2023:6737	Poging tot moord	Grotendeels verlamd geraakt en blijvend invalide. Hij zal levenslang afhankelijk zijn van hulp van derden	Categorie 2: ernst letsel en impact daarvan op naasten
ECLI:NL:RBROT:2023:7348	Met roekeloosheid veroorzaakt verkeersongeval, met zwaar lichamelijk letsel als gevolg	De gekwetste lag op het moment van de uitspraak nog in coma; mocht hij daaruit komen, dan zal sprake zijn van ernstige cognitieve en communicatieve beperkingen veroorzaakt door hersenletsel	Categorie 2: ernst letsel, maar overweegt niets over impact daarvan op naasten
ECLI:NL:RBROT:2022:1352 (letsel en overlijden)	Geen goed zeemanschap, waardoor het schip is aanvaring is gekomen met een ander schip	Onduidelijk welk letsel	Categorie 1, hoewel onduidelijk is of dat op lange termijn zo blijft
ECLI:NL:GHAMS:2022:1179	Poging tot doodslag	Slachtoffer is comateus. Zij zal uiteindelijk bezwijken aan haar verwondingen	Categorie 2: ernst letsel en impact daarvan op naasten

Tabel Bijlage 4.18 Inhoudelijke motivering van toegewezen vorderingen van broers en zussen op grond van de hardheidsclausule

ECLI	Onderbouwing vordering (samenvatting)	Motivering oordeel
ECLI:NL:RBROT:2023:11290	Thuiswonend slachtoffer en zussen. Hechte band, dagelijks contact, zorgrelatie.	Zussen en slachtoffer thuiswonend. Hechte band door dagelijks contact, zorgrelatie.
ECLI:NL:RBZWB:2023:3995	Uitwonend, hechte band, elke dag contact, (emotionele) steun.	Meerderjarige zussen en broer, meerderjarig slachtoffer. Niet samenwonend, hechte band, dagelijks contact en (emotionele) steun.
ECLI:NL:RBROT:2023:9345	Dagelijks contact, trokken met elkaar(s gezinnen) op. ⁶⁹³	Meerderjarige broer, meerderjarig slachtoffer. Dagelijks contact, optrekken met elkaar en gezinnen.
ECLI:NL:RBROT:2023:9345	Kleine zusje, samen opgegroeid, beschermende rol, innige band, veelvuldig en constant contact. ⁶⁹⁴	Minderjarige zus, meerderjarig slachtoffer. Samen opgegroeid, beschermings/zorgrelatie, veel en constant contact.
ECLI:NL:RBROT:2023:9345	Feitelijke vaderrol, innige band, veelvuldig contact, aanwezig bij belangrijke momenten in haar leven en betrokken bij ontwikkeling. ⁶⁹⁵	Minderjarige halfzus, meerderjarig slachtoffer. Feitelijke vaderrol. Innige band: veelvuldig contact, betrokken bij belangrijke momenten en alle facetten ontwikkeling.
ECLI:NL:RBROT:2023:6164	Zussen en beste vriendinnen. Zorgrelatie slachtoffer, hechte band.	Meerderjarige zus, meerderjarig slachtoffer. Hechte band en zorgrelatie: vriendinnen en belast met groot deel van zorg.
ECLI:NL:RBMNE:2023:3966	Tot 3 jaar geleden samenwonend in gezinsverband, dagelijks contact. Vaderrol voor slachtoffer. Uitgeoefend spreekrecht.	Meerderjarige broer, minderjarig slachtoffer. Samenwonend tot 3 jaar geleden, daarna dagelijks contact. Vaderrol, spreekrecht, nauwe band.
ECLI:NL:GHAMS:2022:2852	Samenwonend, opgroeiend in gezinsverband. Vaderrol	Minderjarige zus en broer, meerderjarig slachtoffer. Factoren: samenwonend,

⁶⁹³ Rb. Rotterdam 9 oktober 2023, ECLI:NL:RBROT:2023:9345 (t.a.v. broer slachtoffer).

⁶⁹⁴ Rb. Rotterdam 9 oktober 2023, ECLI:NL:RBROT:2023:9345 (t.a.v. zus slachtoffer).

⁶⁹⁵ Rb. Rotterdam 9 oktober 2023, ECLI:NL:RBROT:2023:9345 (tav halfzus slachtoffer).

	slachtoffer, financiële ondersteuning.	gezinsverband, vaderrol, financiële ondersteuning. Geen betwisting verdachte.
ECLI:NL:RBLIM:2022:6684	Bestendig gezinsleven. Goede band, speelden veel samen, wegens jonge leeftijd voortduren hiervan verwacht.	Minderjarige zus, minderjarig slachtoffer. Bestendig gezinsleven: samenwonend, goede band, gezien jonge leeftijd toekomstbestendig. Motivering: aard, duur, intensiteit relatie.
ECLI:NL:GHARL:2022:6258	Gering leeftijdsverschil, gezinsverband, samenwonend. Beiden mantelzorgers moeder.	Minderjarige broer, minderjarig slachtoffer. Factoren: gering leeftijdsverschil, samenwonend in gezinsverband, beiden mantelzorgers.
ECLI:NL:RBROT:2022:4222	Gering leeftijdsverschil, gezinsverband, samenwonend.	Jongere broer, meerderjarig (21) thuiswonend slachtoffer. Factoren: gering leeftijdsverschil, onafscheidelijk samenwonend in gezinsverband.
ECLI:NL:RBNHO:2022:3278	Gering leeftijdsverschil, gezinsverband, samenwonend. Gezamenlijk slachtoffer gebeurtenis (brand). Gewaakt bij ziekbed slachtoffer. Gebeurtenis en nagedachtens heeft effect op hechte relatie broers.	Meerderjarige en minderjarige broer, minderjarig slachtoffer. Samenwonend in gezinsverband, allen slachtoffer van misdrijf. Emotionele zorgrelatie na misdrijf. Verwevenheid feiten met nagedachtens, vormende invloed op feitelijke relatie.
ECLI:NL:RBDHA:2021:11983 / 11984	Thuiswonende zus, slachtoffer regelmatig thuis. Goede band, ondernamen samen activiteiten.	Minderjarige zus, meerderjarig slachtoffer. Goede band, vaak samen in gezinsverband, ondernamen activiteiten.
ECLI:NL:RBDHA:2021:11983 / 11984	Peetmoeder slachtoffer, veelvuldig contact tussen zussen en gezinnen. Zorgrelatie, hulp met praktische zaken.	Meerderjarige zus, meerderjarig slachtoffer. Goede band, veel contact in gezinsverband. Verdergaande zorgrelatie: praktische zaken, gemachtigde financiën.
ECLI:NL:RBDHA:2021:5667 / 5626	Samenwonend, verantwoordelijke rol	Meerderjarige broer, meerderjarig thuiswonend

	broer. Als vrienden, gezamenlijke activiteiten: sportschool, op stap.	slachtoffer. Zorgrelatie, gezamenlijke activiteiten, vrienden.
ECLI:NL:RBLIM:2021:4119	Bijzonder (mantel)zorgrelatie wegens handicap broer, huidig en beoogde uitbreiding in toekomst. Geen betwisting verdediging.	Meerderjarige broer, minderjarig slachtoffer. Samenwonend in gezinsverband en zorgrelatie: handicap broer, huidig en toekomstig mantelzorger. Geen betwisting.

Tabel Bijlage 4.19 Niet-ontvankelijke en afgewezen vorderingen van broers en zussen op grond van de hardheidsclausule met motivering (verkort)

ECLI	Onderbouwing vordering door naaste	Motivering oordeel
ECLI:NL:RBAMS:2023:6146	Zorgrelatie na overlijden moeder. Intensivering (zorg)relatie na gebeurtenis.	Meerderjarige zus, meerderjarig slachtoffer (6:107 BW). Factor: zorgrelatie (koken, wassen, schoonmaken, praktische zaken regelen, vinden van woning). Afgewezen.
ECLI:NL:RBAMS:2023:3855	Slachtoffer vervulde vaderrol in het gezin.	Minderjarige broer en zus, minderjarig slachtoffer. RB: geen sterke afwijking van wat in het algemeen geldt voor broers en zussen uit een gezin. Niet-ontvankelijk.
ECLI:NL:GHAMS:2023:1181	Waardevolle band, belangrijke rol voor dochter van overleden broer, verleende slachtoffer steun in strijd tegen drugsverslaving.	Meerderjarige broer, meerderjarig slachtoffer. Hof: onvoldoende onderbouwd dat sprake is van nauwe persoonlijke relatie tot het slachtoffer. Afgewezen.
ECLI:NL:GHSHE:2022:4174	Wederzijdse zorgrelatie, veelvuldig contact, gezamenlijke vakanties.	Meerderjarige broer, meerderjarig slachtoffer. Hof: ongetwijfeld (lots)verbondenheid, groot gemis. Maar onvoldoende voor affectieschade. Afgewezen.
ECLI:NL:RBDHA:2022:11622	Langdurig samenwonen, zorgrelatie (mantelzorg).	Meerderjarige zus, meerderjarig slachtoffer. Duur samenwonen en zorgrelatie onvoldoende onderbouwd. Niet-ontvankelijk.

ECLI:NL:RBGEL:2022:4097	Samen naar NL gevlucht, nauwe band, slachtoffer had zorgtaken voor hulpbehoevende zus.	Meerderjarige zus, minderjarig slachtoffer. Niet (meer) duurzaam samenwonend, geen permanente zorg ten tijde van de gebeurtenis. Niet-ontvankelijk.
ECLI:NL:RBROT:2022:5677	Zorgrelatie in gezinsverband, hechte band.	Meerderjarige zus, meerderjarig slachtoffer. Geen langdurig samenwonen, geen verschil met andere broers en zussen.
ECLI:NL:RBOBR:2022:2275	Bijzondere band zus en slachtoffer. Samen op vakantie, veelvuldig (chat)contact, deelden lief en leed. Zorgrelatie moeder overgenomen na overlijden slachtoffer.	Meerderjarige zus, meerderjarig slachtoffer. Onvoldoende onderscheidend van andere personen die hun broer of zus als gevolg van een misdrijf verliezen. Zorg moeder overgenomen na gebeurtenis. Afgewezen.
ECLI:NL:GHDHA:2022:908	Broer en slachtoffer waren beste vrienden, onafscheidelijk.	Meerderjarige broer, meerderjarig thuiswonend slachtoffer. Niet voldaan aan bijzondere aanvullende eisen wetgever. Niet-ontvankelijk.
ECLI:NL:RBAMS:2022:2452	Lotsverbondenheid door langdurige afwezigheid en recent zelfdoding vader, woonden samen in ouderlijk huis.	Meerderjarige broer, meerderjarig slachtoffer. Geen sprake van door wetgever bedoelde uitzonderlijke situatie, geen feitelijke ommezwaai. Niet-ontvankelijk.
ECLI:NL:RBDHA:2021:11983 / 11984	Goede band, vaak samen, leuke dingen ondernemen, technische hulp bij bijbaan.	Meerderjarige broer, minderjarig slachtoffer. Broer uitwonend, niet meer dan normale band die nauwe persoonlijke betrekking bewijst zoals wetgever heeft bedoeld. Niet-ontvankelijk.
ECLI:NL:RBLIM:2021:5661	Veel pijn en verdriet ondervonden, woonden samen.	Meerderjarige broer en zus, meerderjarig slachtoffer. Nauwe en affectieve relatie, maar geen uitzonderlijke omstandigheden. Onvoldoende onderbouwing samenleven

		in gezinsverband. Afgewezen.
ECLI:NL:RBDHA:2021:3281	Zeven maanden samengewoond, elkaars enige (directe) familie in Nederland.	Meerderjarige zus, meerderjarig slachtoffer. Samenleven niet ten tijde van gebeurtenis. Geen uitzonderlijke omstandigheden. Niet-ontvankelijk.

Tabel Bijlage 4.20 Oordelen civiele rechter over vorderingen van broers en zussen op grond van de hardheidsclausule

ECLI	Onderbouwing vordering (samenvatting)	Kenmerkende feiten / factoren / motivering
ECLI:NL:RBDHA:2022:12827	Langdurig samenwonen, zorgrelatie tussen zussen.	Minderjarige zus en broer, minderjarig slachtoffer. Geen vergelijkbare band als die tussen partners, levensgezellen en ouder en kind (overige categorieën). Minderjarige thuiswonende kinderen hebben geen zorgrelatie of lotsverbondenheid met elkaar (maar met ouders). Afgewezen.
ECLI:NL:RBNNE:2022:2780	Warme en waardevolle familieband, samenwonend in jeugd, veelvuldig contact, doorleven majeure levensgebeurtenissen.	Meerderjarige broer/zus, meerderjarig slachtoffer. Geen uitzonderlijke nauwe, persoonlijke relatie, voor uitzonderlijkheid onvoldoende. Woonden op grote afstand van elkaar. Afgewezen.
ECLI:NL:GHSHE:2022:1551	Gezamenlijk naar NL gevlucht, affectieve band, elkaars enige familie in NL.	Meerderjarige broer, meerderjarig slachtoffer. Niet concreet toegelicht hoe band afweek van wat gewoon is in relatie tussen broers. Weinig concrete feiten (hoelang hebben zij samengewoond, wanneer gevlucht) noch toegelicht hoe band tijdens overlijden was. Afgewezen.

Tabel Bijlage 4.21 Uitspraken stiefouders en -kinderen

Uitkomst	ECLI
Toegewezen	ECLI:NL:RBNHO:2021:11946 / 11942 ECLI:NL:RBGEL:2021:3987 ECLI:NL:RBDHA:2021:11487

	ECLI:NL:GHAMS:2022:1424 ECLI:NL:RBLIM:2022:10473 ECLI:NL:RBNHO:2022:10379 ECLI:NL:RBOVE:2023:426 ECLI:NL:GHAMS:2023:1327 ECLI:NL:RBNNE:2023:2480 / 2478 ECLI:NL:GHAMS:2023:1580 ECLI:NL:RBROT:2023:9345 / 9342 ECLI:NL:RBNHO:2023:628 ECLI:NL:RBZWB:2022:6760 / 6753 ECLI:NL:RBNNE:2023:4484
Afgewezen	ECLI:NL:RBNHO:2021:11946 / 11942 ECLI:NL:RBGEL:2022:7338 ECLI:NL:RBDHA:2022:12655 ECLI:NL:GHDHA:2022:1786 ECLI:NL:RBGEL:2023:759
Niet-ontvankelijk	ECLI:NL:RBROT:2022:8230 ECLI:NL:GHARL:2023:9371

Tabel Bijlage 4.22 Uitspraken pleegouders en-kinderen

Uitkomst	ECLI
Toegewezen	ECLI:NL:RBGEL:2021:1987 ECLI:NL:RBGEL:2023:6353
Afgewezen	-
Niet-ontvankelijk	-

Tabel Bijlage 4.23 (Niet-)toegewezen vorderingen van liefdesrelaties anders dan sub a of b

	LAT-relatie	Ex-partner / ex-levensgezel	Vriend(in)/Verloofde
Afgewezen / niet ontvankelijk	ECLI:NL:RBNHO:2023:4113 ECLI:NL:RBDHA:2022:13645 ECLI:NL:RBROT:2021:6457	ECLI:NL:GHDHA:2023:2189 ECLI:NL:RBAMS:2022:4251 ECLI:NL:RBDHA:2022:13645	ECLI:NL:GHARL:2023:3648 ECLI:NL:RBROT:2023:11751 ECLI:NL:RBLIM:2023:6489 ECLI:NL:RBNNE:2022:1515 ECLI:NL:RBNNE:2022:4134 ECLI:NL:RBNHO:2021:3215
Toegewezen	ECLI:NL:RBROT:2023:6467/6468 ECLI:NL:RBNHO:2023:3879 ECLI:NL:RBNHO:2023:3793 ECLI:NL:RBDHA:2023:956	ECLI:NL:RBMNE:2023:6178 ECLI:NL:RBDHA:2023:1291	ECLI:NL:GHARL:2023:1254 ECLI:NL:RBMNE:2022:4621 ECLI:NL:GHAMS:2022:2852 ECLI:NL:RBROT:2022:6746

ECLI:NL:GHARL:2023:1254		
ECLI:NL:RBOVE:2022:510		
ECLI:NL:RBAMS:2022:7628		
ECLI:NL:RBROT:2021:11776		

Tabel Bijlage 4.24 Beroep en oordeel over derogerende werking redelijkheid & billijkheid strafproces

ECLI:	Sub	Waarom twijfel?	Oordeel
ECLI:NL:RBDHA:2023:10123	c, moeder	Slachtoffer leidde zwerfend bestaan. RB: zonder feitelijke toelichting is geen sprake van uitzonderlijk geval. Slachtoffer heeft met zoon bij moeder in huis gewoond, en belde nog regelmatig met moeder.	Toegewezen
ECLI:NL:RBLIM:2023:3900	d, dochter	Geen contact met slachtoffer. RB: onvoorwaardelijke (bloed)band, verlies pijnlijk. Contact in toekomst onmogelijk door gebeurtenis.	Toegewezen
ECLI:NL:RBNHO:2023:2767	c, biologische moeder	Kind (slachtoffer) is op jonge leeftijd uit huis geplaatst. RB: Omgangsregeling en regelmatig contact gehad	Toegewezen
	c, biologische vader	Slachtoffer niet erkend, geen gezag	Niet-ontvankelijk
ECLI:NL:RBGEL:2022:3952	a, echtgenote	Voornemens te scheiden van tafel en bed RB: Geen formele scheiding	Toegewezen
ECLI:NL:RBMNE:2023:166	a, partner	Betwisting duurzaam gemeenschappelijke huishouding	Niet-ontvankelijk
	d, kind	Onvoldoende zekerheid over juridisch vaderschap	Niet-ontvankelijk
ECLI:NL:GHAMS:2023:1327	c, biologische vader	Biologische ouder, buitenechtelijk kind.	Niet-ontvankelijk

		RB: Nooit wettelijke erkenning. 'ouder' in de zin van 6:108, 'ouder' en 'vader' in de zin van boek 1 BW?	
ECLI:NL:GHARL:2023:5899	c, biologische moeder	Slachtoffer lang geleden en op jonge leeftijd uit huis geplaatst, maar regelmatig stiekem contact. Tussen kind en moeder bestaat onvoorwaardelijke (bloed)band. Hof: forfaitaire schadevergoeding biologische moeder vergt nader inhoudelijk debat, eventuele bewijslevering, bezwaarlijk voor strafprocedure. Aanbrengen bij burgerlijke rechter.	Niet-ontvankelijk
ECLI:NL:RBGEL:2021:1987	c, biologische moeder	Kind op jonge leeftijd achtergelaten bij pleegmoeder. Onduidelijk hoe contact met biologische moeder was. RB: Onvoorwaardelijke (bloed)band waardoor verlies pijn doet. Toekomstig contact onmogelijk door gebeurtenis.	Toegewezen
	e, pleegmoeder	Kind vanaf derde levensjaar opgevoed, als eigen kind. Nauwe band.	Toegewezen
ECLI:NL:RBLIM:2021:4156	c, biologische, niet juridische vader	Vader is niet de juridische vader (afwijzing sub c), maar stond als biologische vader wel in nauwe persoonlijke relatie tot slachtoffer (sub g).	Toegewezen onder sub g

Tabel Bijlage 4.25 Toegekende bedragen strafrechter in 2023

Jaar	Aantal relevante zaken	Aantal zaken waarin een affectieschadevergoeding is toegekend ⁶⁹⁶	Aantal zaken waarin het gevorderde bedrag is toegewezen	Aantal zaken waarin het gevorderde bedrag niet is toegewezen
2023	173	133	118	15

Tabel Bijlage 4.26 Eigen schuld

Uitkomst	Aantal	ECLI
Niet-ontvankelijkheid vanwege beroep op eigen schuld (onevenredige belasting strafproces)	2	ECLI:NL:RBNNE:2023:597 ECLI:NL:GHARL:2023:2695
Beroep op eigen schuld, maar beroep daarop wordt afgewezen (en dus wordt affectieschadevergoeding niet verminderd)	22	ECLI:NL:RBZWB:2023:8658 ECLI:NL:RBZWB:2023:3995 ECLI:NL:RBZWB:2023:3715 ECLI:NL:RBROT:2023:4715 ECLI:NL:RBROT:2022:7613 ECLI:NL:RBROT:2022:634 ECLI:NL:RBROT:2022:10723 ECLI:NL:RBOVE:2023:4780 ECLI:NL:RBOBR:2023:1622 ECLI:NL:RBOBR:2021:1921 ECLI:NL:RBNNE:2023:4484 ECLI:NL:RBNHO:2021:5549 ECLI:NL:RBMNE:2023:166 ECLI:NL:RBLIM:2022:6684 ECLI:NL:RBGEL:2021:2222 ECLI:NL:RBDHA:2023:8391 ECLI:NL:RBDHA:2022:5409 ECLI:NL:RBDHA:2021:5667 ECLI:NL:RBAMS:2023:2620 ECLI:NL:RBAMS:2022:6284 ECLI:NL:GHDHA:2023:2439 ECLI:NL:GHAMS:2022:1179
Beroep op eigen schuld gehonoreerd (en dus wordt affectieschadevergoeding verminderd)	7	ECLI:NL:RBZWB:2023:3940 ECLI:NL:RBROT:2023:8858 ECLI:NL:RBROT:2023:1840 ECLI:NL:RBROT:2023:11808 ECLI:NL:RBNHO:2022:853 ECLI:NL:RBAMS:2021:8164 ECLI:NL:GHAMS:2022:1424

Tabel Bijlage 4.27 Aantal uitspraken samenloop immateriële shockschade en affectieschade

Uitspraak	Aantal
-----------	--------

⁶⁹⁶ Het gaat hier om zaken waarin ten minste één affectieschadevordering is toegewezen. Die die vordering(en) worden dan als uitgangspunt genomen voor de analyse die hierna volgt. Met andere woorden, afgewezen vorderingen worden niet meegenomen in de analyse.

Shockschadevordering NO of afgewezen	34
Geen aandacht voor samenloop	38
Samenloop resulteert niet in aftrek/vermindering	2
Samenloop resulteert wel in aftrek/vermindering	16
Totaal	90

Tabel Bijlage 4.28 Overzicht uitspraken samenloop immateriële shockschade en affectieschade

Uitspraak	Aantal	ECLI
Shockschadevordering NO of afgewezen	34	ECLI:NL:RBZWB:2023:4977 ECLI:NL:RBZWB:2023:3940 ECLI:NL:RBZWB:2023:1423 ECLI:NL:RBROT:2023:6468 / 6467 ECLI:NL:RBROT:2023:4683 ECLI:NL:RBROT:2023:2367 ECLI:NL:RBROT:2023:1840 ECLI:NL:RBROT:2023:12238 / 12234 ECLI:NL:RBROT:2022:10723 ECLI:NL:RBNNE:2023:2480 / 2478 ECLI:NL:RBNHO:2023:3879 / 3870 ECLI:NL:RBNHO:2023:3506 ECLI:NL:RBNHO:2023:12850 ECLI:NL:RBMNE:2023:884 ECLI:NL:RBMNE:2023:1941 ECLI:NL:RBLIM:2023:3900 ECLI:NL:RBLIM:2022:8267 ECLI:NL:RBGEL:2023:3167 ECLI:NL:RBGEL:2022:4130 ECLI:NL:RBDHA:2023:8917 / 8915 / 8914 ECLI:NL:RBDHA:2022:12655 ECLI:NL:RBAMS:2023:8315 ECLI:NL:RBAMS:2023:2762 ECLI:NL:RBAMS:2023:2620 ECLI:NL:RBAMS:2022:7688 ECLI:NL:RBAMS:2022:7628 ECLI:NL:RBAMS:2022:4251 ECLI:NL:RBAMS:2022:3781 / 3780 / 3751 ECLI:NL:GHARL:2023:9585 ECLI:NL:GHARL:2023:7372 ECLI:NL:GHARL:2023:5898 ECLI:NL:GHARL:2022:6258 ECLI:NL:GHAMS:2023:2457 / 2456 ECLI:NL:GHAMS:2023:1580
Geen aandacht voor samenloop	38	ECLI:NL:RBZWB:2023:8069 ECLI:NL:RBZWB:2023:3995 ECLI:NL:RBZWB:2023:2844 ECLI:NL:RBZWB:2023:1313 ECLI:NL:RBZWB:2022:7144 ECLI:NL:RBROT:2023:9345 / 9342 / 9337

		<p>ECLI:NL:RBROT:2023:6164 ECLI:NL:RBROT:2023:5916 ECLI:NL:RBROT:2023:3562 ECLI:NL:RBROT:2023:11363 ECLI:NL:RBROT:2023:11290 ECLI:NL:RBROT:2022:8337 ECLI:NL:RBROT:2022:8230 ECLI:NL:RBROT:2022:6746 ECLI:NL:RBROT:2022:5597 ECLI:NL:RBROT:2022:5218 ECLI:NL:RBOVE:2023:426 ECLI:NL:RBOBR:2023:5600 / 5538 ECLI:NL:RBNNE:2023:81 ECLI:NL:RBNNE:2023:4484 ECLI:NL:RBNNE:2023:4127 ECLI:NL:RBMNE:2023:6178 / 6175 ECLI:NL:RBMNE:2023:3966 ECLI:NL:RBLIM:2022:6684 ECLI:NL:RBLIM:2022:10473 ECLI:NL:RBGEL:2023:6553 ECLI:NL:RBGEL:2023:3322 ECLI:NL:RBGEL:2022:7440 / 7425 / 7421 / 7407 / 7176 / 7105 ECLI:NL:RBGEL:2022:3952 ECLI:NL:RBDHA:2023:8838 ECLI:NL:RBDHA:2023:227 ECLI:NL:RBDHA:2023:15276 / 15274 / 15273 ECLI:NL:GHSHE:2023:2138 ECLI:NL:GHDHA:2023:1844 ECLI:NL:GHDHA:2023:1792 ECLI:NL:GHARL:2023:9761 ECLI:NL:GHARL:2023:5899 ECLI:NL:GHAMS:2023:1327</p>
Samenloop resulteert niet in aftrek/vermindering	2	<p>ECLI:NL:RBNHO:2023:11747 ECLI:NL:RBNHO:2022:10699</p>
Samenloop resulteert wel in aftrek/vermindering	16	<p>ECLI:NL:RBZWB:2022:6760 / 6753 ECLI:NL:RBROT:2023:11808 ECLI:NL:RBOBR:2023:3293 ECLI:NL:RBOBR:2023:1622 ECLI:NL:RBNHO:2023:1372 ECLI:NL:RBNHO:2022:10379 ECLI:NL:RBMNE:2023:2554 ECLI:NL:RBGEL:2023:759 ECLI:NL:RBGEL:2023:5281 ECLI:NL:RBGEL:2023:1723 ECLI:NL:RBDHA:2022:11622 ECLI:NL:RBAMS:2023:3855 ECLI:NL:GHDHA:2023:586 ECLI:NL:GHDHA:2023:2558 / 2557</p>

ECLI:NL:GHAMS:2023:1181
ECLI:NL:GHAMS:2022:3738

Tabel Bijlage 4.29 Toegekende vergoedingen bij samenloop en indien met samenloop rekening wordt gehouden in de schadebegroting

Zaak	Delict	Gevorderd bedrag immateriële shockschade	Toegekend bedrag immateriële shockschade	Gevorderd bedrag affectieschade	Toegekend bedrag affectieschade
ECLI:NL:RBZWB:2022:6760 en 6753	Medeplegen moord	Ouders: € 50.000 Stiefouders: € 25.000 Zus: € 35.000	Ieder € 20.000	Ouders: € 20.000 Stiefouders: € 20.000 Zus: € 17.500	Ouders: € 20.000 Stiefouders: € 20.000 Zus: € 17.500
ECLI:NL:RBROT:2023:11808	Doodslag	2 dochters: € 30.000	Ieder: € 10.000	2 dochters: € 17.5000	Ieder: € 15.000
ECLI:NL:RBOBR:2023:3293	Doodslag	Ouders: € 35.000	Ieder: € 20.000	Ouders: € 20.000	Ieder: € 20.000
ECLI:NL:RBOBR:2023:1622	Verkeersongeval met dodelijke afloop	Dochter: € 15.000	Dochter: € 7.500 ⁶⁹⁷	Dochter: € 17.500	Dochter: € 17.500
ECLI:NL:RBNHO:2023:1372	Doodslag	Echtgenote: € 20.000 Zoon: v25.000	Ieder: € 10.000	Echtgenote: € 60.000 Zoon: € 17.500	Echtgenote: € 20.000 ⁶⁹⁸ Zoon: € 17.500
ECLI:NL:RBNHO:2022:10379	Verkeersongeval met dodelijke afloop	Moeder: € 30.000 Stiefvader: € 30.000 Zus: 30.000	Ieder: € 10.000	Moeder: € 2.500 Stiefvader: € 2.500 Stiefvader: € 2.500 ⁶⁹⁹	Moeder: € 2.500 Stiefvader: € 2.500
ECLI:NL:RBMNE:2023:2554	Doodslag	Echtgenote: € 25.000 2 kinderen: € 25.000 2 zussen: € 25.000	Echtgenote: 15.000 2 kinderen: 15.000 2 zussen: 10.000	Echtgenote: € 20.000 2 kinderen: € 17.500	Echtgenote: € 20.000 2 kinderen: € 17.500
ECLI:NL:RBGEL:2023:759	Doodslag	Moeder: € 10.000 Stiefvader: € 10.000	Moeder: € 8.000 Stiefvader: € 5.000	Moeder: € 17.500 Stiefvader: € 17.500	Moeder: € 17.500 Stiefvader: niet-ontvankelijk
ECLI:NL:RBGEL:2023:5281	Moord	2 kinderen: € 35.000	Ieder: € 20.000	2 kinderen: € 20.000	2 kinderen: € 20.000

⁶⁹⁷ In deze zaak heeft de rechter ook rekening gehouden met eigen schuld (art. 6:101 BW) van de gekwetste. Onduidelijk is in hoeverre. Ook is onduidelijk waarom de eigen schuld van de direct gekwetste doorwerkt in de shockschadevordering van het secundaire slachtoffer; dat is immers een autonome onrechtmatige daad en geen afgeleide vordering.

⁶⁹⁸ De rechtbank zag geen aanleiding om af te wijken van het bedrag vermeld in het Besluit vergoeding affectieschade.

⁶⁹⁹ Het gevorderde bedrag wijkt af van het Besluit vergoeding affectieschade, omdat het hier een verkeersongeval betreft. De WA-verzekeraar heeft al € 15.000 aan beiden uitgekeerd, waardoor een bedrag van € 2.500 overblijft alsnog te vergoeden schade (nu sprake is van een meerderjarig niet-thuiswonend kind betreft dat door een misdrijf om het leven is gekomen).

ECLI:NL:RBGEL:2023:1723	Doodslag	Echtgenote: € 35.000 Zoon: € 30.000	Ieder: € 15.000	Echtgenote: € 20.000 Zoon: € 17.500	Echtgenote: € 20.000 Zoon: € 17.500
ECLI:NL:RBDHA:2022:11622	Doodslag	Dochter: € 30.000	Dochter: € 15.000	Dochter: € 17.5000	Dochter: € 17.5000
ECLI:NL:RBAMS:2023:3855	Doodslag	Moeder: € 25.000 Broertje: € 20.000	Moeder: € 10.000 Broertje: € 10.000	Moeder: € 20.000 Broertje: € 17.500	Moeder: € 20.000 Broertje: niet-ontvankelijk
ECLI:NL:GHDHA:2023:586	doodslag	Moeder: € 15.000	Moeder: € 7.500	Moeder: € 17.500	Moeder: € 17.500
ECLI:NL:GHDHA:2023:2557 / 2558	Medeplegen moord	Dochter: € 30.000 Echtgenote: € 35.000	Dochter: € 10.000 Echtgenote: € 20.000	Dochter: € 20.000 Echtgenote: € 20.000	Dochter: € 20.000 Echtgenote: € 20.000
ECLI:NL:GHAMS:2023:1181	Doodslag	Ouders: € 15.000 Dochter: € 15.000 Broer: € 15.000	Ouders: € 10.000 Dochter: € 10.000 Broer: € 15.000	Ouders: € 20.000 Dochter: € 20.000 Broer: € 17.500	Ouders: € 20.000 Dochter: € 20.000 Broer: niet-ontvankelijk
ECLI:NL:GHAMS:2022:3738	doodslag	Echtgenote: € 30.000 Dochter: € 30.000	Echtgenote: € 10.000 Dochter: € 30.000 ⁷⁰⁰	Echtgenote: € 20.000 Dochter: € 20.000	Echtgenote: € 20.000 Dochter: € 20.000

⁷⁰⁰ Voor wat betreft deze laatste vordering valt op dat het hof bij de begroting hiervan geen gevolgen lijkt te verbinden aan de samenloop; in dit geval vermindert hij niet het smartengeldbedrag voor immateriële shockschade omdat er samenloop is met affectieschade. Hij oordeelt hier niets over, wat hij wel expliciet doet bij de begroting van de vordering van de echtgenote.

Bijlage 5: Tabel onderzochte buitenlandse stelsels

	Stelsel Affectieschade 701	Kring van gerechtigden	Bedragen voor broers en zussen (ook in verhouding tot andere gerechtigden)
België	Open stelsel	Geen afgebakende kring. Broers en zussen inde rechtspraak erkend als rechthebbenden. Erkenning terughoudender ingeval van ernstig en blijvend letsel.	Overlijden: Niet bindende ‘indicatieve tabel’. Broers en zussen € 3.000 (inwonend) of € 1.800 (niet-inwonend). Ouders en kinderen € 15.000 (inwonend weeskind € 24.000) Ernstig en blijvend letsel ⁷⁰² : geen richtbedragen in indicatieve tabel. Overgelaten aan de rechter.
Duitsland	§ 844 abs. 3 BGB. Beperkt tot gevallen van overlijden	Geen afgebakende kring. Bijzondere persoonlijke nabijheidsverhouding (<i>besonderen persönlichen Näheverhältnis</i>) tot overledene vereist. Dit wordt vermoed het geval te zijn, indien sprake is van echtgenoten, levenspartners, ouders en kinderen. Broers en zussen vallen dus niet onder dit vermoeden, maar de (spaarzame) rechtspraak suggereert dat er geen uitgesproken strenge eisen worden gesteld aan het bewijs van een bijzondere persoonlijke band.	Overlijden: in rechtspraak zijn bedragen toegekend tussen € 2.000 en € 20.000 waaronder bedragen van € 10.000 en € 5.000 voor broers en zussen. Ernstig en blijvend letsel: n.v.t.
Engeland	Sec. 1A Fatal Accidents Act 1976. Beperkt tot gevallen van overlijden	Afgebakende kring van gerechtigden en één gefixeerd bedrag van £15.120 (€€ 17.412). Broers en zussen niet geïnccludeerd.	Overlijden: n.v.t. Ernstig en blijvend letsel: n.v.t.
Frankrijk	Open stelsel	Geen afgebakende kring. Broers en zussen inde rechtspraak erkend als rechthebbenden.	Overlijden: indicatieve tabel(len) voor gevallen van overlijden. Voor broers en zussen bedragen tussen € 9.000 en € 15.000 (samenwonend) en tussen € 6.000 en

⁷⁰¹ Met de term affectieschade wordt bedoeld op een vergoeding voor immateriële schade (leed en verdriet) die iemand lijdt als gevolg van het overlijden of het ernstig letsel van een naaste verwant. Een aanspraak bestaat los van de vraag of iemand als gevolg van het verlies ook psychisch letsel heeft opgelopen en dient onderscheiden te worden van shockschade.

⁷⁰² Hier wordt de in de Nederlandse wetgeving gebruikte term ‘ernstig en blijvend letsel’ gehanteerd. Opgemerkt dient te worden dat deze terminologie, en eventueel daarmee samenhangende beperkingen in aanspraken, in andere stelsels niet als zodanig wordt gehanteerd. Zo hoeft het niet in alle stelsels om blijvend letsel te gaan om als naasten in aanmerking te komen voor vergoeding van affectieschade.

			<p>€ 10.000 (niet samenwonend). Bedragen tussen € 20.000 en € 30.000 voor ouders en kinderen.</p> <p>Ernstig en blijvend letsel: wordt niet bestreken door de indicatieve tabel(len). Toegekende bedragen voor broers en zussen variëren afhankelijk van de omstandigheden van het geval. Bandbreedte van bedragen groter dan in indicatieve tabel, maar gemiddeld genomen enigszins vergelijkbaar. Hetzelfde geldt voor de (verhouding tot de) bedragen van andere gerechtigden.</p>
Italië	Open stelsel	Geen afgebakende kring. Broers en zussen inde rechtspraak erkend als rechthebbenden.	<p>Overlijden: rechtbank-gebonden indicatieve tabellen. Ook broers en zussen zijn opgenomen. Score-gebaseerd systeem. Bedragen kunnen oplopen tot boven de € 150.000 (voor ouders en kinderen liggen de maxima op ongeveer het dubbele).</p> <p>Ernstig en blijvend letsel: tabel van Rome kent een vergelijkbaar scoresysteem voor gevallen van ernstig letsel, waarinook broers en zussen zijn opgenomen. Relevante factoren zijn .o.a. de leeftijd van primaire en secundair slachtoffer, of er sprake is van samenwonen en hoeveel andere broers en zussen er zijn. Logischerwijs komt veel gewicht toe aan de zwaarte van het letsel (de mate van invaliditeit). De Milanese tabel kent geen richtbedragen voor gevallen van ernstig letsel, maar er is rechtspraak waarin de tabel met betrekking tot overlijden naar analogie wordt toegepast, zij het dat 80% van het daar gehanteerde bedrag werd aangehouden.</p>
Spanje	Open stelsel met wettelijke schadevergoedingstabel (<i>Barema Orientativo</i>) voor verkeersongevallen	In uitgangspunt geen afgebakende kring, maar sterk sturende werking <i>Barema Orientativo</i> . Deze wettelijke schadevergoedingstabel is van toepassing op verkeersongevallen, maar wordt ook daarbuiten toegepast.	<p>Overlijden: wettelijke <i>Barema Orientativo</i>. Ook broers en zussen zijn opgenomen. Bedragen tussen € 17.853 (indien ouder dan 30 jaar) en € 23.805. Deze bedragen kunnen nog aanzienlijk verhoogd worden indien sprake is van invaliditeit van de overlevende, als men het enig overgebleven broer of zus is en als er sprake was van samenwoning. Voor ouders en kinderen liggen de basisbedragen aanzienlijk hoger en kunnen oplopen tot boven de € 100.000.</p> <p>Ernstig en blijvend letsel: Niet bestreken door de <i>Barema Orientativo</i>. Slechts in zeer uitzonderlijke gevallen een aanspraak.</p>

Bijlage 6: Topiclijst gesprekken juristen in de zorgsector

Kenmerken respondent

- Geslacht
- Leeftijd
- Werkveld/functie
- Werkervaring mbt affectieschade
- Regio werkzaamheden

Het initiatief tot het aan de orde stellen van de vergoeding van affectieschade

- Wordt in zaken die daarvoor in aanmerking komen doorgaans vergoeding van affectieschade gevorderd?
- Zo niet, welke factoren zijn in uw beleving van invloed op al dan niet vorderen van affectieschade (denk aan ernst van de fout, het hebben van een BB, leeftijd slachtoffer, etc)
- Neemt u zelf als ZH wel eens het initiatief tot het aanbieden van een affectieschadevergoeding?
- Indien ja: wat zijn uw overwegingen om een vergoeding wel of niet eigener beweging aan te bieden (denk aan overlijden vs letsel, geen discussie over causaliteit, aan/afwezigheid BB)

Ervaringen met de kring van gerechtigden

- Hoe vaak/in hoeverre ontstaat er in de praktijk discussie over
 - Of naasten/nabestaanden binnen de wettelijk categorieën van gerechtigden vallen (denk aan stiefouders)
 - Of naasten/nabestaanden een succesvol beroep op de hardheidsclausule toekomt (denk aan broers en zussen)
 - Of naasten/nabestaanden die binnen de wettelijk categorieën van gerechtigden vallen op basis van de R&B een aanspraak ontzegt zou moeten worden (denk aan een biologische/juridische ouder zonder noemenswaardig persoonlijke ban met slachtoffer)
- Hoe gaat u met die discussies om?
- Wat vindt u van de gekozen afbakening van gerechtigden (is deze adequaat)?
- Zijn er in uw ogen eventuele verbeterpunten t.a.v. de kring van gerechtigden? Is uitbreiding wenselijk?

Ervaringen met ernstig en blijvend letsel

- Getalsmatig een grote groep?
- Welke criteria worden hierbij gehanteerd en welke discussies brengt dit met zich (denk aan discussiepunten als 70% vs impact op leven van slachtoffer (en relatie tot naaste), causaliteit van 70%)
- Wat vindt u van de gekozen 'ernstig en blijvend letsel' maatstaf?
- Zijn er in uw ogen eventuele verbeterpunten t.a.v. deze maatstaf?

Ervaringen met toekomstige verweren, m.n. causaliteitsverweer

- Hoe vaak komt het voor dat hier discussie over ontstaat?
- Hoe wordt hier mee omgegaan (doorwerking in hoogte vergoeding?)?
- Zijn er in uw ogen eventuele verbeterpunten op dit punt?

Ervaringen met gestandaardiseerde bedragen

- Hoe ervaart u het werken met gestandaardiseerde bedragen?
- Wijkt u wel eens naar boven af van de in de wet vastgelegde bedragen?

Wijze van aanbidding van de vergoeding

- Hoe wordt de vergoeding in de praktijk aangeboden (brief/gesprek, bezoek aan huis? Hoe ingekleed: medeleven laten blijken/wijzen op symbolische karakter/bestedingssuggesties?)

Afronding

- Is er nog iets wat u tot slot wil meegeven /zou willen delen?

Bijlage 7: De begeleidingscommissie

Voorzitter

Prof. dr. Pieter Desmet (voorzitter)

Professor of Quantitative Empirical Legal Studies, Erasmus School of Law/Law and Economics, Erasmus Universiteit Rotterdam

Leden:

Prof. mr. Suzan van der Aa

Hoogleraar straf(proces)recht, capaciteitsgroep Strafrecht en Criminologie, Universiteit Maastricht.

Mr. dr. Lianne Wijntjens

Universitair hoofddocent aansprakelijkheidsrecht, Open Universiteit

Mr. Liselotte van Hoppe

Raadadviseur bij de directie Wetgeving en Juridische Zaken van het ministerie van Veiligheid & Justitie

Dr. P. van de Ven

Projectbegeleider, Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum (WODC)

Bijlage 8: De onderzoeksgroep

Mr.dr. K.A.P.C. (Kiliaan) van Wees is Universitair hoofddocent aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Hij heeft ruime ervaring met empirisch juridisch en interdisciplinair onderzoek op het terrein van de vergoeding van personenschade, en nam deel aan het eerdere WODC-onderzoek naar de vergoeding van affectieschade (Akkermans et al. (2015).

Prof.mr.dr. R (Rianka) Rijnhout is hoogleraar Instituties, Conflictoplossing en Privaatrecht aan de Universiteit Utrecht. Zij is programmaleider van het onderzoekscluster *Empirical Legal Research into Institutions for Conflict Resolution*, en als onderzoeker (o.a.) verbonden aan het *Utrecht Centre for Accountability and Liability Law*. In 2012 promoveerde zij op het onderwerp schade van derden in personenschadezaken, waaronder affectieschade. Dat was een rechtsvergelijkend onderzoek, waarin het Nederlandse, Franse, Duitse en Engelse schadevergoedingsrecht is betrokken. Rijnhout doet onderzoek en doceert op dit thema aan zowel studenten als professionals. Zij heeft een breed netwerk in de personenschadesector. Zij is voorzitter van de Werkgroep Normering van Stichting De Letselschade Raad (nevenfunctie). Eerder was Rijnhout hoofdonderzoeker in het empirisch-juridisch onderzoek naar 'Kenmerkend van langlopende letselschadezaken'. Dit onderzoek combineerde een literatuurstudie met kwantitatieve (vragenlijst onder gedupeerden) en kwalitatieve (interviews met gedupeerden en focusgroepen met professionals) onderzoeksmethoden.

Prof.mr.dr. A.J. (Arno) Akkermans is hoogleraar privaatrecht aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Hij is directeur van het Amsterdam Law and Behavior Institute (A-LAB). Akkermans heeft veel ervaring met empirisch juridisch en interdisciplinair onderzoek op het terrein van de vergoeding van personenschade, zowel in een civielrechtelijk als in een strafrechtelijke context, en gaf leiding aan het eerdere WODC-onderzoek naar de vergoeding van affectieschade (Akkermans et al. (2015). Hij heeft een breed netwerk in de personenschadesector en ervaring met mixt methods en met de voor het onderhavige onderzoek relevante datasets van het Verbond van Verzekeraars (o.a. Becx et al. (2022) *Doe het zelf? Ervaringen met de afwikkeling van letselschade met en zonder belangenbehartiger*, Den Haag: Boom juridische, 2022). Akkermans is onder meer medeoprichter en bestuurslid van de *Netherlands Academy for Empirical Legal Studies* en van de *European Society for Empirical Legal Studies* en lid van de Raad van Advies van de Stichting Vliegcrash MH17 en van de Wetenschappelijke adviesraad van Slachtofferhulp Nederland.

Mr.dr. B.A. (Anneloes) Kuiper is Universitair docent aan de Universiteit Utrecht. Zij is als onderzoeker verbonden aan het onderzoekscluster *Empirical Legal Research into Institutions for Conflict Resolution* en aan de onderzoeksgroep *Utrecht Centre for Accountability and Liability law*. Kuiper doceert op masterniveau over internationaal en Europees aansprakelijkheidsrecht, waarin ook gedoceerd wordt over affectieschade. In haar onderzoek maakt zij gebruik van gestructureerde rechtspraakanalyse.

Dr. N.A. (Nieke) Elbers is Universitair hoofddocent aan de Vrije Universiteit Amsterdam en onderzoeker aan het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR) waar zij projectleider is voor onderzoeken naar slachtoffers en herstelrecht. Zij heeft ruime ervaring met empirisch juridisch en interdisciplinair onderzoek op het terrein van de vergoeding van personenschade, zowel in een civielrechtelijk als in een strafrechtelijke context, en nam

deel aan het eerdere WODC-onderzoek naar de vergoeding van affectieschade (Akkermans et al. (2015). Haar promotieonderzoek had betrekking op het effect van letselschadeafwikkeling op het herstel van verkeersslachtoffers.

Mr.dr. L. (Lydia) Dalhuisen is jurist en psycholoog en Universitair docent forensische psychiatrie aan de Universiteit Utrecht. Zij is als onderzoeker verbonden aan het onderzoekscluster *Empirical Legal Research into Institutions for Conflict Resolution* en aan de onderzoeksgroep *Utrecht Centre for Accountability and Liability law*. Dalhuisen heeft ruime ervaring in het doen van empirisch juridisch en interdisciplinair onderzoek (zowel kwalitatief als kwantitatief) rondom kwetsbare groepen en richt zich in haar huidige onderzoek op slachtoffers binnen de forensische psychiatrie.

Mr.dr. A.J. (August) Van is advocaat en Universitair docent aan de Vrije Universiteit. In 1995 promoveerde hij op het onderwerp causaliteitsonzekerheid en sindsdien is hij werkzaam geweest op het terrein van de letselschade. Hij was onder meer de advocaat van de benadeelde in het bekende *Taxibus*-arrest en een van de eersten die in ons land publiceerde over affectieschade. Daarnaast is hij actief als mediator. Hij is voorzitter van de Werkgroep Mediation van De Letselschade Raad en redactielid van het Tijdschrift Vergoeding Personenschade.